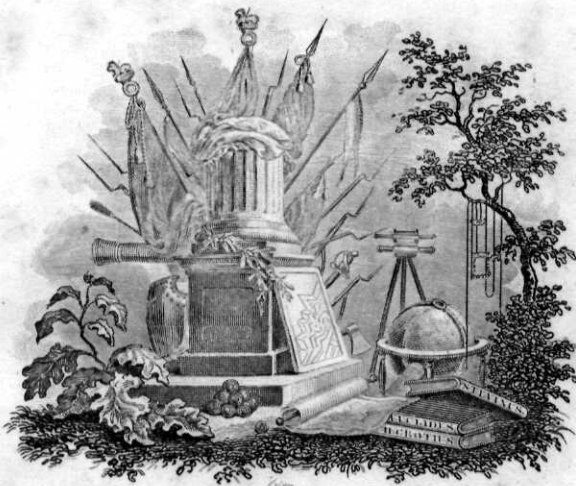


DE  
MILITAIRE SPECTATOR;

TIJDSCRIFT VOOR HET  
NEDERLANDSCHE LEGER.

*TWEEDE SERIE, ACHTSTE DEEL.*



Te BREDA,  
BIJ BROESE & COMP.

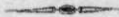
1855.

## MOTTO'S

AAN HET HOOFD VAN ELK NOMMER VAN HET ACHTSTE DEEL, TWEEDE SERIE,  
GEPLAATST.



- I. Il est sur, que plus on appropriera au caractère d'un peuple sa manière de combattre, plus on lui donnera une force indépendante de l'art même. et les autres peuples pourront d'autant moins l'égaliser,  
FOLARD.
- II. Cette science des position, qui fortifie les armées et qui puise ses principes dans ceux de la fortification, s'agrandit encore, lorsqu'embrassant la défense d'un pays, elle a pour but d'en fermer l'entrée, de couvrir une ou plusieurs villes.  
MANDAR.
- III. On ne saurait trop condamner cet esprit de dénigrement, qui cherche à dénaturer les faits, pour élever son propre mérite, en abaissant celui des autres.  
NOIROT.
- IV. Oh la fraternité est-elle plus nécessaire que dans une carrière où chaque jour nous pouvons avoir besoin du secours que la veille un autre recevait de nous?  
BLONDEL.
- V. Nur durch Betrachtung erhabener Gegenstände kan der Geist gestärkt, und die in uns liegende Kraft erhöht werden.  
*Der Krieg für wahre Krieger.*
- VI. Was der Schleifer dem Steine, das die Wissenschaften dem Krieger. Sie geben ihm Ideen, besonders thun dies die Kriegsgeschichte und die Lehre von der Kriegskunst.  
BERENHORST.



DE  
**MILITAIRE SPECTATOR.**

**TIJDSCHRIFT**

VOOR HET

**NEDERLANDSCHE LEGER.**

# DE SLAG VAN INKERMANN,

(VOLGENS RUSSISCHE BRONNEN BEWERKT).

In het vorig nummer van den *Militaire-Spectator* komt een artikel voor, getiteld: »de slag bij Inkermann,» overgenomen uit de *Revue Britannique*, waarin dat wapenfeit geheel en al van de Engelsch-Fransche zijde beschouwd wordt. Het is voorzeker zeer bezwaarlijk, nu reeds en op zulk eenen afstand van het oorlogstoooneel, de noodige gegevens bijeen te zamelen, om dit verslag op zich-zelf te kunnen beoordeelen, maar den onpartijdigen geschiedvorschcr zal het voorzeker niet onwelkom zijn, wanneer wij in de volgende regelen in het kort te zamen vatten den inhoud van eene onlangs te Berlijn verschenen beschrijving van den slag bij Inkermann (1), die bijna op iedere bladzijde blijken draagt, naar Russische bronnen bewerkt te zijn, maar ook tevens met groote bezadigdheid en zaakkennis is geschreven. Zonder nu ook dit

verslag onvoorwaardelijk als waar aan te nemen, gelooven wij, dat het ten minste evenveel en mogelijk zelfs iets meer vertrouwen verdient, dan de berigten van Engelsch-Fransche zijde afkomstig.

Na met een enkel woord de ontschepping bij Eupatoria, den slag aan de Alma en den flankenmarsch van MENSCHIKOW naar Baktshisarai vermeld te hebben, gaat het de schrijver aldus voort:

»Na den slag, voor welchen de vorst alle beschikbare troepen had bijeengetrokken, schreef hij aan den chef van zijnen staf, den vice-admiraal KORNILOW, die met 4 bataillons tot de verdediging van Sebastopol teruggebleven was: »hij moest trachten de vesting te behouden, het mogt kosten, wat het wilde, en tot hare verdediging ook de bemanning der vloot gebruiken? KORNILOW beriep een' krijgsraad, zette met korte woorden den staat van zaken uiteen en verlangde het gevoelen van de bevelhebbers der schepen en der land-

(1) Die Schlacht von Inkermann am 24 October (5 Nov.) 1854. Eine kriegsgeschichtliche Skizze, geschrieben in December 1854. Mit einem in Farbendruck ausgeführten Plan der Schlacht. Berlin 1855, F. SCHNEIDER en COMP.

troepen. Hij gaf bovendien in overweging: » of men , daar de vloot , als men bleef , toch verloren was , niet liever uitloopen zou en door een' onverwachten aanval , den schrik in Konstantinopel verspreiden , op 't gevaar af van de overmagtige armada der Engelschen te ontmoeten en den strijd op leven en dood te voeren." — Hier , het zij ter hunner eere gezegd , verhieven alle jongere scheepskapiteins zich eenstemmig tegen. » Het is waar , " zeiden zij , » wij zijn vast besloten , de smaaderedenen der Engelschen tegen ons en onze vloot te wederleggen : geen van ons zal zich overgeven ; liever gaan wij te gronde , eer wij onze vlag strijken. Maar , " gingen zij voort , » onze opoffering in een' zeeslag of bij een' togt zonder hoop op een goeden uitslag zou doelloos en nutteloos zijn , en Sebastopol niet redden."

» Allen stemden bij , en er werd besloten , vier (1) der oudste en slechtste schepen vooraan in de haven te doen zinken , om den ingang voor de vijandelijke vloot te versperren ; en de kanonnen en manschappen voor de verdediging der stad te gebruiken."

Hier treedt de schrijver verder nog in eenige bijzonderheden van de verdediging , die overigens genoeg bekend zijn , waarbij hij vooral de verdiensten van TOTTLEBEN zeer hoog stelt , en geeft eene zeer korte beschrijving van de vestingwerken en van het terrein daarbuiten.

» Tot de hooge vlakke (waarop de Fran-

(1) Slechts 4 , niet 7 , zooals men gezegd heeft ; eerst later , toen een der gezonken schepen verbrokkeld begon weg te drijven , kwam er een ander , dus een vijfde voor in de plaats.

schen en Engelschen gelegerd waren) zegt hij , voerden maar weinige en slechte wegen : in het noordoosten bij Inkermann de zoogenoemde oude Postweg , door eene lange diepe bergkloof , in het zuidoosten de weg van Balaklava door eene zadelvormige verlaging der oostelijke steile hoogten. Tusschen deze beiden nog een weg van Kamara en eenige smalle voetpaden. De steile wanden van het plateau en de daarheen leidende wegen hadden de Franschen door 16 veldwerken bijna ongenaakbaar gemaakt ; de bergkloof van Inkermann daarentegen was nog onverdedigd ; evenwel werd later , op aandringen , van den generaal LACY-EVANS , eene redoute voor tweestukken geschut aldaar aangelegd , maar niet bewapend. Zij zou evenwel in den volgenden slag eene hoofdrol spelen."

De positie der Engelschen in hun legerkamp is genoegzaam bekend : wij willen ze met een paar woorden ter herinnering aanduiden.

De 3<sup>e</sup> divisie , onder den luitenant-generaal ENGLAND , leunde met haren linker vleugel aan de steile Sebastopol-kloof , op welker tegenovergestelden rand de stellingen der Franschen beginnen. Regts van de 3<sup>e</sup> divisie : in het centrum de 4<sup>e</sup> onder den luitenant-generaal CATHCART , en de 5<sup>e</sup> of ligte , onder luitenant-generaal BROWN.

Aan deze sloot zich eene garde-brigade onder den Hertog van CAMBRIDGE aan ; en op den uitersten regter vleugel , tot aan de afhelling der hoogten bij het dal van Inkermann stond de 2<sup>e</sup> divisie van den luitenant-generaal LACY-EVANS.

De 2<sup>e</sup> brigade van de garde-divisie of

de Schotsche hooglanders onder den generaal COLIN-CAMPBELL, dekte in vereeniging met een deel der kavallerie, onder den graaf LUCAN en de marinetroepen, zoowel Balaklava als de stellingen en redouten vóór deze plaats.

De 1<sup>o</sup> en 2<sup>o</sup> divisie der Franschen onder den generaal BOSQUET, die, zooals bekend is tot dekking van het beleg bestemd was, terwijl de twee andere divisien als beleeringskorps ageerden, bewaakte de Sapoenheuvels, die langs het Tchernaja- en Balaklava-dal gelegen zijn, de verlaging, waardoor de weg van Balaklava naar de hoogte voert, en de veldwerken die ze verdeelden.

De schrijver gaat nu over tot het eerste bombardement, de aankomst der versterkingen op beide zijden en den aanval op Balaklava, waarbij, zooals bekend is, 4 redouten genomen werden en de Engelsche ligte ruitery zulk een ontzettend verlies onderging.

Deze aanval van de Russen op Balaklava wordt zeer door hem veroordeeld. Er geschiedde hier *te weinig of te veel*, zegt hij. Te weinig, omdat men met ontoereikende magt ageerde, en niet sterk genoeg was, om krachtig door te tasten en Balaklava zelf te veroveren, waardoor den Engelschen eene gewigtige basis ontnomen geworden ware: — te veel evenwel, door dat men de tegenpartij uit hare gerustheid opwekte en haar het zwakke punt harer stelling toonde, dat zij dan ook dadelijk door nieuwe veldwerken en toevoer van manschappen versterkte.

Men weet hoe het verbondene leger door verliezen van allerlei aard verzwakt

werd; gedurende dien tijd kwamen de 10<sup>o</sup> en 11<sup>o</sup> divisien van het korps van DANNENBERG bij Inkermann aan. Zij waren den 19<sup>den</sup> October van Odessa in echelons van eene brigade afgemarcheerd en waren reeds den 28<sup>sten</sup> in Baktschisaraï: een marsch, waarbij zij ongeveer 500 wersten, deels op wagens, deels te voet aflegden. Van hier marcheerden zij naar Sebastopol: de 10<sup>o</sup> divisie (SOIMONOW) kwam den 5<sup>den</sup> November in de stad, de 11<sup>o</sup> (PAWLOW) bleef in het kamp bij Inkermann.

Vorst MENSCHIKOW, nu eene genoegzame magt bijeen hebbende, meende dat het zaak was, tot het offensieve over te gaan, daar hij wist, dat de vijand plan had, storm te loopen en vreesde dat de vesting daar niet tegen bestand zou zijn.

Misschien zou hij beter gedaan hebben, den vijand te laten storm loopen, om hem dan, wanneer hij in 't hevige van 't gevecht was, door een uitval uit het Malakowbastion en eene attaque van de zijde van Inkermann op zijn plateau met alle magt in de flank en in den rug aan te tasten.

De vraag was nu, van welke zijde men den vijand zou aantasten. Hieromtrent maakt de schrijver de navolgende gewigtige opmerkingen.

De stelling der verbondenen was sterk: in het front naar de zijde der vesting beschermd door talrijke batterijen, die met zwaar scheepsgeschut gewapend waren; en op de flanken en in den rug door steile berghellingen, die slechts weinige en moeilijke toegangswegen aanboden. Van de twee meest begaanbare, was die op

den weg van Balaklava door talrijke schansen en redouten en door de hoofdmagt van het observatieleger onder BOSQUET beschermd en moeilijk te forceeren; — en op de andere bij Inkermann waren ook eenige redouten, de regter vleugel der Engelschen, en een lang steil defilé, waardoor men moest oprukken.

Strategisch en zuiver theoretisch konden maar drie punten in aanmerking komen: het centrum, de flank en de rug.

1.) *Het centrum.* Bij legers, die eene uitgebreide stelling bezetten, vooral bij legers van verbondenen, vormt het centrum, waar zij bijeengevoegd zijn, bijna altijd een zwak punt, want daar houdt de eenheid op, en met twee verschillende kommandementen aan beide zijden, beginnen daar ook de verschillende meeningen, belangen en bedoelingen. Wel is waar scheen de bergkloof in het centrum dien aanval zelfs nog te begunstigen, doch de verbondenen hadden aan beide zijden der kloof het grootste gedeelte van het belegeringsgeschut geconcentreerd, en men zou zich dus, ingeval men dit niet in den eersten aanloop nemen of vernagelen kon, aan de vernielende werking daarvan moeten blootstellen.

2.) *De rug,* namelijk door een aanval op Balaklava, want het bestijgen van het plateau langs den straatweg van Balaklava was zeer bezwaarlijk. Maar door den aanval van den 23<sup>sten</sup> October was deze onderneming later veel moeilijker geworden. Veldwerken en verdedigingsmiddelen, kanonnen en manschappen waren in groote menigte door de Engelschen hier bijeengebragt, nadat zij de

zwakke punten hunner positie hadden leeren kennen; hier had een goede uitslag dus slechts met de zwaarste offers kunnen gekocht worden; en men verhinderde buitendien toch niet, wat men verhinderen wilde, den storm op Sebastopol. — Buitendien nam men in overweging, dat Balaklava maar een aanhangsel is tot de stelling van den vijand, die op het plateau geheel afgezonderd stond; door eene onderneming tegen Balaklava kon men dus niet zulke beslissende resultaten verkrijgen, als door een' aanval op het plateau; in Balaklava kon men slechts den staart van het leger aangrijpen en vernietigen, zeker een zwaar verlies voor de tegenpartij, maar geen doodelijk; hij behield zijne verbindingen door middel van de Kamieschbaai; verloor wel is waar, veel aan materieel, maar dat was geene doodwonde, geen stoot door 't hart; om hem daar te treffen, moest men hem op zijn plateau, in de levensdeelen van zijn leger, in het ligchaam zelf, te lijf gaan; daar kon men hem, bij 't welgelukken, den doodsteek geven, hem naar de zee terugdringen.

3.) Het derde geval dus, *de aanval in de flank,* was hier het verkieslijkste. Die aanval bood de grootste resultaten aan, zou, als hij gelukte, aan het beleg een einde maken en het vijandelijk leger in eene noodlottige positie brengen. Hier was de tegenpartij, nog niet door aanvallen gewaarschuwd, nalatig, had zelfs verzuimd den gewigtigsten toegang tot zijne stelling doeltreffend te versterken. Hier was het rechte punt, om zich te ontwikkelen en versche troepen achtereenvolgens

in 't gevecht te brengen; hier kon men de hoop voeden, meester te worden van de vijandelijke stelling. En hoe weinig heeft er ook werkelijk aan ontbroken!

Wel waren hier groote zwarigheden, vooral die, dat men door den langen hollen weg moest, en de steile wanden te beklimmen had; maar waar zou men volstrekt geene zwarigheden aantreffen!

Verder werd besloten, dat men door twee schijnaanvallen den vijand in de onzekerheid zou brengen, waar het ware aanvalspunt was; een namelijk op BOSQUET, die de Sapoenheuvels bezet hield en een op FOREY bij de Quarantaine-baai (linker vleugel der Franschen).

Het plan zelf werd op de volgende wijze ontworpen:

De generaal SOIMONOW trok met de 10<sup>e</sup> divisie, zoo als wij hierboven reeds gezegd hebben, de stad binnen, en zou van daar, ondersteund door eenige regimenten van de 16<sup>e</sup> en 17<sup>e</sup> divisie, links van den Malakowheuvel deboucheeren, langs de Kielbaai (1) westwaarts opklimmen en zich op den linker vleugel van het Engelsche leger werpen, om het hier op te dringen en bezig te houden, terwijl de generaal PAWLOW met de 11<sup>e</sup> divisie uit het noordelijke kamp, niet verre van Inkermann, over de Tchernaja-brug gaan, het plateau langs den hollen weg en van ter zijde zou beklimmen en den Engelschen regter vleugel aantasten. Om de Franschen bezig te houden zou vooreerst al

(1) Dit is de kleine inham die oostwaarts van Sebastopol, dicht bij de buitenwerken gelegen is. Zij wordt door de Franschen *baie du Carénage*, in onze nieuwspapieren vaak de Kallaathaven genoemd.

het geschut van de vesting in werking komen en daarenboven de generaal TIMOFEJEW een schijnaanval op den linker vleugel doen; generaal GORTSCHAKOW daarentegen zou tegen de Sapoenheuvels opereeren en trachten BOSQUET met zijn observatiekorps in zijne stelling op de hoogte vast te houden, of wel hem in het dal lokken.

Om nog zooveel mogelijk eene goede samenwerking te verkrijgen, werd een telegraaf op de hoogte achter Inkermann opgericht, van waar men op het juiste oogenblik de noodige bevelen naar Sebastopol en naar Tschorguna, het hoofdkwartier van GORTSCHAKOW, zou kunnen geven. Vorst MENTSCHIKOW zelf bevond zich gedurende den slag bij die telegraaf; aan den generaal DANNENBERG werd de leiding van 't gevecht opgedragen; hij bleef bij de 2<sup>e</sup> kolonne onder PAWLOW, die de moeilijkste taak had.

Den 4<sup>den</sup> November (25<sup>sten</sup> October volgens Russische tijdrekening) werden de dispositiën aan de troepenaanvoerders ter hand gesteld. Zij behelsden het volgende:

De 5<sup>de</sup> November (24 Oct.) was bestemd tot den aanval: men moest zich van de hoogte voor Inkermann meester maken en zich zoo mogelijk daarop vastzetten.

De generaal SOIMONOW zou met de troepenafdeeling uit Sebastopol, sterk

3 regimenten der 10<sup>e</sup> divisie,

3 id. 16<sup>e</sup> "

1 id. 17<sup>e</sup> "

22 stukken zwaar geschut, en

16 " ligt "

nadat hij links van den Malakowheuvel was uitgerukt en zijne orde van bataille geformeerd had, ten zes ure des morgens zijn aanval van de Kielbaai uit beginnen.



De afdeeling van den generaal PAWLOW sterk

5 regimenten der 11<sup>e</sup> divisie,

2 jager-reg. der 17<sup>e</sup> »

met hun geschut,

slaat, eveneens ten 6 uur, eene brug bij Inkermann over de Tchernaja, en rukt zoo spoedig mogelijk tot vereeniging met het korps van SOIMONOW vooruit, waarop de generaal DANNENBERG het opperbevel over beiden op zich neemt.

De troepen onder Vorst GORTSCHAKOW moesten tot dien aanval medewerken door de strijdkrachten des vijands af te trekken en een van de toegangen op de Sapoenheuwels bemagtigen. Daarenboven zou men de dragonders gereed houden, om ze zoodra 't mogelijk was, tegen de hoogte op te voeren. — De bezetting van Sebastopol, onder den luitenant-generaal MOLLER, moest den gang van 't gevecht waarnemen, door haar geschut den regter vleugel der aanvallende troepen dekken en wanneer zij verwarring in de vijandelijke batterijen bemerkte, trachten er zich meester van te maken.

In deze positie werden later door Vorst MENSCHIKOW, op voorslag van den generaal DANNENBERG, nog eenige kleine veranderingen gemaakt, namelijk:

1<sup>e</sup>. De generaal SOIMONOW zou zijne beweging een uur vroeger — dus ten 5 uur — aanvagen, om het eerste en gevaarlijkste gedeelte van zijne beweging, den marsch opwaarts langs de linker zijde der Kieler bergkloof, gedurende hetwelk hij aan het vuur der Engelsche belegeringsbatterijen was blootgesteld, nog vóór het aanbreken van den dag te kunnen uitvoe-

ren; ook zou hij zijne reserve achter zijnen regter vleugel houden, daar zijn linker genoegzaam door genoemde bergkloof en de operatie van PAWLOW gedekt was.

2<sup>e</sup>. De generaal PAWLOW zou zijne troepen ook ten 5 uur in beweging stellen, en wel in de volgende orde:

Aan het hoofd de *Ochotsksche* jagers, dan de 2 kompagnien scherpschutters, de *Borodino-* en *Tarutino-jagers*, 8 stukken zwaar geschut, verder het regiment *Jakutzk*, gevolgd door 12 stukken zwaar geschut; eindelijk het regiment *Selenginsk* met de overige artillerie. Zoodra deze troepen aan de Tchernaja komen, zullen honderd vrijwillige scherpschutters op eene schuit worden overgezet, om het slaan van de brug te dekken, waarop onmiddellijk het regiment *Ochotsk* overgaat en den weg regs inslaat, langs den nieuw aangelegden sappeursstraatweg enz.

Uit het bovenstaande wordt men volledig met het plan der Russen bekend, en daar de schrijver klaarblijkelijk in het bezit geweest is van officieele stukken, en er bovendien in den geheelen loop van den daaropvolgenden dag niets voorkomt, dat tegen die dispositie aandruischt, of ten minste haar onwaarschijnlijk zou maken, kunnen wij haar vrij zeker als de ware aannemen.

De schrijver verzekert de sterkte van de verschillende afdeelingen te hebben kunnen raadplegen en geeft dien ten gevolge de sterkte op als volgt:

van SOIMONOW:

12 bat. der 10<sup>e</sup> divisie (de reg.

Katharinenburg, Tomsk en

Kolywan). . . . . 8.400 m.

12 bat. der 16° divisie (de reg. Wladimir, Susdal, Uglitsch.	3.400 m.
4 bat. der 17° divisie (reg. Bulyrsk).	2.400 »
<hr/>	
28 bat.	16.200 m.
van PAWLOW :	
12 bat. der 11° divisie (de regi- menten Selenginsk, Jakutzk, Ochotzk).	8.400 m.
8 bat. der 17° divisie (de reg. Borodino en Tarutino).	4.800 »
1/2 bat. van het 4° bat. scherp- schutters.	500 »
<hr/>	
10 1/2 bat.	13.500 m.

De beide kolonnes hadden alzoo geza-  
mentlijk eene sterkte van 29.700 man , het-  
welk voorzeker veel verschilt van 60.000 ,  
zooals de Franschen en Engelschen bewe-  
ren dat de sterkte was van de magt ,  
waartegen zij bij Inkermann gestreden  
hebben.

Na deze opgaven te hebben gedaan ,  
gaat de schrijver met veel onpartijdigheid  
na, hoe sterk de magt van den vijand  
geweest is, welke den Russen tegenover  
stond. Die opgaven evenwel geeft hij zeer  
onbepaald, hetgeen naar ons inzien een  
groot bewijs van zijne onpartijdigheid is,  
daar hem hier niet dezelfde bronnen ten  
dienste stonden en hij daarom niet verder  
gaat dan volgens de waarschijnlijkheid te  
redeneeren. Eene enkele van zijne opmer-  
kingen moge hier hare plaats vinden. De  
Engelschen waren met 27.000 man ge-  
land, hadden sedert nog 4000 man ver-  
sterking bekomen; moesten alzoo, wan-  
neer men het officieel opgegeven verlies  
van 2000 man aan de Alma en van 500

man bij Balaklava voor waar aanneemt,  
altijd nog 28.500 man onder de wapens  
hebben. Volgens hunne opgave nu was  
hunne sterkte op het einde van October,  
dus onmiddellijk voor den slag van Inker-  
mann, nog maar 16000 man; ziekte,  
bombardement enz., enz., zouden dus in  
weinig weken bij eene uitmuntende weërs-  
gesteldheid 15000 slagtoffers gemaakt  
hebben! Dit is bezwaarlijk aan te nemen.  
Hieruit volgt: of dat de Engelschen aan  
de Alma, bij Balaklava en bij het bom-  
bardement veel meer verloren hebben,  
dan zij bekennen, of dat zij bij Inker-  
mann sterker waren, dan zij voorgeven.  
Men moet bekennen, dat die redeneering  
vrij logisch is.

Hierop gaat de schrijver over tot de  
beschrijving van het gevecht. De beperkt-  
heid van onze ruimte laat niet toe, dat  
wij hem hier in alle bijzonderheden vol-  
gen, hetwelk ook te meer overbodig is,  
daar het beloop van den slag in de rap-  
porten der Engelschen, wat de hoofdzaak  
aangaat, naauwkeurig is opgegeven en  
met het verslag van den schrijver over-  
eenkomt. Wij zullen daarom volstaan met  
enkele karakteristieke gedeelten van zijnen  
arbeid hier aan te halen.

Hij vermeldt eerst het voortrukken van  
Somonow's kolonnes langs den *regter*  
rand van de Kieler bergkloof, het wis-  
selen der eerste schoten aan de andere  
zijde tusschen de verraste Engelsche voor-  
posten en de jagers van Borodino en Taru-  
tino, die aan 't hoofd der kolonne Pawlow  
het plateau aan de zijde van Inkermann  
beklommen, het kanonvuur uit de vesting  
en naar de zijde van Balaklava; waar

GORTSCHAKOW zijnen schijnaanval op de Sapoenheuvels ondernam.

Hierbij maakt hij opmerkzaam op de vergissing van SOIMONOW, die zulk een beslissenden invloed op den uitslag van het gevecht gehad heeft. Hem was namelijk voorgeschreven, langs den linker (westelijken) rand van de Kieler bergkloof vooruit te rukken en dan zou hij ruim terrein gevonden hebben om zich regts af te deploijeeren en met kracht op den Engelschen linker vleugel te vallen; in plaats daarvan ging hij, zonder gids, in de duisternis en zonder kaart voorwaarts en besteeg het plateau langs den regter berg-rand. Hierdoor drongen zijne troepen en die van PAWLOW te veel op elkander, en de Engelschen, die iets hooger stonden dan het begin der bergkloof, konden zich dus vrijelijk deploijeeren en hunne geliefkoosde Wellingtonsche verdedigingswijze, concentrische vuren in linie, hier tegen compacte massa's in praktijk brengen. Dat de Russen desniettegenstaande in de beginne in het voordeel waren, is dus wel voor een gedeelte aan hun energiek vooruitrukken en ook aan het verrassende van hunnen aanval in den dikken morgen-nevel te danken; want die ontzettende massa's, die volgens de legerberigten der geallieerden onophoudelijk aanrukten en elkander opdrongen, bepalen zich in de eerste periode van het gevecht, volgens den schrijver, tot de drie eerste regimenten van SOIMONOW (Tomsk, Kolywan en Katharinenburg) en de twee jager-regimenten van PAWLOW (Borodino en Tarutino), alzo volgens bovengenoemde opgaven ongeveer 13000 man, terwijl de belagchelijk over-

dreven berigten waarin van het oprukken van tien duizenden en twintig duizenden gesproken wordt, veel hunnen oorsprong te danken zullen hebben aan de nevelwolken, waardoor alles vergroot scheen, en die de kompagnieën tot bataillons, de bataillons tot regimenten deden uitdijen.

De schrijver zoekt daarom evenwel volstrekt niet te verheelen, dat de Russen in het begin sterker waren dan de Engelschen.

Zijne beschrijving van het verdere be-loop van den slag is levendig en krachtig van schildering. Ruimen lof zwaait hij toe aan den heldenmoed der Engelschen, die ieder voetbreed gronds hardnekkig verdedigden en wier geoefende *riflemen*, met voortreffelijke Minié-geweren gewapend, wonden en dood in de gelederen der aanvallers verspreidden. Hij schrijft het dan ook bepaaldelijk aan de uitwerking van hun welgerigt vuur toe, dat het gevecht tot staan kwam; en waarlijk wij kunnen hier wel mede instemmen, wanneer wij bij hem lezen, dat niet alleen de kolonels der drie voorste regimenten, maar zelfs de bataillonskommandanten en een groot deel hunner officieren gesneuveld of gewond waren, ja dat eindelijk de bevelhebber der artillerie, de overste ZAGOSKIN, de brigade-generaal VILLEBOIS en zelfs de dappere SOIMONOW buiten gevecht werden gesteld.

Het is bekend, hoe vooral bij de Russen het verlies der aanvoerders noodlottig is; zij weken terug, onder dekking der artillerie, die een hevig vuur bleef onderhouden, en toen eindelijk op den linker

vleugel waar de jager-regimenten Borodino en Tarutino met afwisselenden uitslag den strijd gevoerd hadden, de generaal BENTINCK zijne garden vooruitgebragt, de redoute heroverde, die hij aan het regiment Coldstream ter verdediging overgaf, en op dit oogenblik 2½ bataillon Franschen op het slagveld aankwamen, trokken ook hier de Russen terug in de groote dalkloof, waar zij evenwel niet stand hielden om zich te verzamelen, even als de kolonne SIMONOW, maar zij verlieten het slagveld en daalden af naar het dal van Inkermann.

Daarmede eindigde het eerste, maar niet het bloedigste bedrijf van den slag.

Het geheele Engelsche leger was nu op de been; Lord RAGLAN reed met zijnen staf, vergezeld door de generaals BURGOYNE en STRANGWAYS, naar het slagveld, waar den laatsten door een kanonkogel het been verbrijzeld werd, hetwelk hij, zooals bekend is, slechts weinige oogenblikken overleefde.

Aan de tegenovergestelde zijde stond de generaal DANNENBERG, op eene hoogte bij de batterijen, waar hij zijne bevelen gaf, terwijl om hem heen de dood zijne offers vorderde, en adjudanten, stafofficieren, officieren die berigten kwamen brengen, of bevelen halen, aan zijne zijde of in zijne nabijheid neêrvelde. Hem zelf werden een paard onder 't lijf doodgeschoten en een tweede, op het oogenblik, dat hij het wilde bestijgen.

Reeds bij het begin van het gevecht was de generaal BOSQUET in galop naar het Engelsche leger gereden, gevolgd door vier kompagnieën jagers van Vincennes, twee bataillons linie-infanterie en twee

rijdende batterijen, en had zijne hulp aangeboden, die de Engelsche generaals evenwel afsloegen, hoewel zij hem verzochten hun ongedekten regter vleugel eenigzins te beschermen. Daarheen zond hij dus die 2½ bataillons en de twee rijdende batterijen; keerde zelf naar zijne positie terug, om zich in persoon te overtuigen, wat de aanval der Russen daar te beduiden had. Al spoedig had hij bemerkt, dat daar niet veel te vreezen was, dat de vijand wel geweldig vuurde, maar zelfs het eerste vereischte van een schijnaanval — den vijand in den waan brengen, dat het eene ernstig gemeente attaque was — verzuimde. Toen drie Engelsche officieren kwamen aanrennen met het berigt dat het gevecht ernstiger werd en dat zijne hulp zeer welkom zou wezen, begaf hij zich dadelijk aan het hoofd van drie slagvaardige brigades (ongeveer 9000 man) daarheen.

Intusschen was de strijd op de hoogten van Inkermann met vernieuwde woede ontbraud. Omtrent ten 8 uur kwamen de drie regimenten van PAWLOW op het slagveld aan, juist toen de troepen van SIMONOW in de bergkloof terugweken. De beschrijving van dit gevechtsmoment is treffend.

»Die brave soldaten,» zegt de schrijver, »die nog onlangs bij Oltenitza zoo dapper gevochten hadden, werden door DANNENBERG tot herstelling van de kans op den vijand afgezonden. Met moeite door hunne kameraden van de 10<sup>e</sup> divisie, regiment voor regiment, heendringende, gingen zij, vooraan die van Ochotsk, daarachter die van Jakutzk en eindelijk

het regiment Selenginsk, vol moed en strijdlustig door de dalkloof en het belemmerende struikgewas vooruit, en nu werd men op nieuw woedend handgemeen; eene hardnekkige worsteling begon. De Ochotzkers, zonder zich veel met schieten af te geven, grepen dadelijk met de bajonet aan, en in weerwil van den dapperen weêrstand, dien zij ontmoetten, drongen zij in den eersten aanval, onweêrstaanbaar als alle versche strijdkrachten, de Engelschen terug en twee hunner bataillons rukten vooruit tot herovering der vleugel-redoute.

Maar daar stuiten zij op eene vreesselijke tegenpartij.

De Coldstreamer-reuzen ongeveer 700 in getal, alle uitgezochte manschappen, die een' grooten naam hadden, en in hun vaderland aan groote verwachtingen moesten beantwoorden, boden hier met onbedwingbaren heldenmoed tegenstand. Hoewel omringd, van de hunnen afgesneden, dachten zij er slechts aan, hunne redoute te behouden. Daar deze geen banket had, en de borstwering te hoog was, om er over heen te kunnen vuren, legden zij de lijken der gesneuvelden aan den voet van het binnentalud en plaatsten zich daarop. Zij leden veel, vooral van het geschut der kolonne PAWLOW, dat nu achter de bergkloof in positie gebragt was; zij zagen den strijd zich al verder en verder van hen verwijderen en de Russen overwinnend vooruitrukken; maar iederen Coldstreamer doordrong het denkbeeld: hun dood was zeker, maar de eer van het regiment moest ongeschonden blijven.

» De vertwijfeling, die het leven prijs geeft,

is het zekerste middel tot behoud; zij gaf dezen reuzen ook reuzenkrachten, en langen tijd hielden zij stand in hunne schans; herhaalde stormaanvallen der Ochotzkers, waarbij deze gedeeltelijk reeds door de schietgaten naar binnen gedrongen waren, werden afgeslagen. Deze drongen zich, om uit te rusten, digt onder de hooge borstwering, waar het vuur der verdedigers hen niet bereiken kon, en verzamelden hier nieuwe krachten. Woede en dolzinnigheid leidden hier tot een' waren Homerischen kampstrijd. Eenige der Ochotzkers grepen de bajonetgeweren van hunne gevallene kameraden, en slingerden ze als speeren in de redoute, andere namen groote steenen op, en zonden ze die achterna. Speeren en steenen slingerden de Coldstreamers terug. Ongeveer tien minuten duurde deze kamp der oudheid, als een bloedig tusschenspel, tot dat men van weêrszijden weder tot de meer doeltreffende wapens van den nieuwen tijd zijne toevlugt nam en den doodelijken worstelstrijd met kogel en bajonet hervatte. Reeds waren er van de Coldstreamers, ook door het PAWLOW'sche geschut vreesselijk geteisterd, 200 dood en gewond neêrgeveld; de hoop, om de redoute tegen de herhaalde aanvallen te blijven verdedigen, verdween, en toen zij de hunnen weder zagen vooruitrukken, maakten zij zich dat oogenblik ten nutte, deden gezamenlijk een' uitval, en baanden zich met de bajonet een weg daarheen, niet zonder een aanzienlijk verlies te lijden. Doch de Ochotzkers hadden ook veel geleden, vele hunner stafofficieren en hoofdofficieren waren gevallen en zelfs hun

kolonel BIBIKOW gewond. De officieren bleven altijd het mikpunt der wederzijdse scherpschutters."

Heviger en heviger woedde de slag; in krachtige trekken vermeldt ons de schrijver, hoe de redoute door de Coldstreamers hernomen en weder verloren werd; de noodlottige diversie van CATHCART, die in den hollen weg afdaalde en met een vreeselijk verlies wijken moest, het meer en meer toenemende overwigt van de Russen, het buiten gevecht stellen van de meeste Engelsche generaals: CATHCART en STRANGWAYS gesneuveld, ADAMS, GOLDIN en TORRENS zwaar gekwetst, CODRINGTON en BENTINK door den arm geschoten, sir GEORGE BROWN, den wakkeren veteraan uit de oorlogen in Spanje, bloedend en bleek op eene baar weggedragen; en overal, waarheen men den blik kon rigten, het woedende gevecht, de duizende strijders als de golven der branding op elkander losstortende en weder afdeinzende; vertwijfelde kamp met vuurgeweer en sabel, met kolf en bajonet, op de hoogten, in de diepten, in de struiken en op 't open veld, in ver verwijderde kloven en bergspleten, waar vaak, door geen oog gezien, daden van schitterenden heldenmoed verrigt werden, aan de eene zijde zoowel als aan de andere. Al hagehelijker werd de toestand der Engelschen; uitgeput en door de herhaalde verliezen verzwakt, waren hunne krachten naauwelijks toereikend meer om de aanvallers te keeren; de slag was zijne beslissing nabij, nog een enkele krachtige stoot welligt, en de Russen hadden hunnen vijand overhoop geworpen; het was elf uur — daar schetterde

plotseling een helder hoorngeschal, dat zelfs boven het bulderen van het geschut en het knetteren van het klein geweevuur gehoord werd: het derde moment, het keerpunt van den veldslag was aangebroken: de Franschen kwamen.

Wanneer de fysieke krachten door langdurigen strijd uitgeput en ook de moreele opwinding eenigzins begint te ontspannen, wanneer de strijders op het laatst nog slechts met eene zekere onderwerping en somberen onverschilligen moed kampen: dan kan zelfs eene klein aantal versche troepen eene beslissende uitwerking doen, door aan de eene zijde de hoop en het vertrouwen op te wekken en ze aan de andere zijde geheel ter neer te slaan. Dit was ook hier het geval: met ontzetting zagen de afgematte Russen dien nieuwen vijand aanstormen, die hun na een strijd van vijf uren de overwinning nog zou ontrokken, en het donderende: »Hurrah! »for the French!» dat van het eene einde der linie tot aan de andere weërgalmde, was de welkomstgroet waarmede de Engelschen de reddende Zouaven, jagers van Vincennes en Algerijsche jagers ontvingen.

Hier vinden wij weder eene vergelijkende sterkte-opgaaf, die zeer afsteekt bij de Engelsch-Fransche rapporten.

»Wanneer wij de gesneuvelden, gewonden, de *noncombattants* in 't algemeen aftrekken," zegt de schrijver, »dan konden welligt op dit oogenblik nog slechts 8000 Engelschen aan 't gevecht deel nemen; daarbij kwamen de drie versche brigades van BOSQUET à 9000 man; van deze bleef evenwel de brigade MONNET in reserve en

wij kunnen dus slechts 6000 Franschen in rekening brengen. Tegen deze 14000 man nu streden slechts de drie regimenten van PAWLOW, voor het gevecht 8500, nu echter hoogstens 6000 man sterk. Op deze drukte het geheele gewigt der Engelsch-Fransche magt; want van de kolonne SOIMONOW waren de drie regimenten zijner 10<sup>e</sup> divisie door het verlies van alle hoofd- en verscheidene andere officieren gesorganisiseerd en namen geen verder deel aan 't gevecht, de twee jager-bataillons Borodino en Tarutino hadden, zooals gemeld is, het slagveld reeds verlaten. Er bleven dus nog maar de vier andere regimenten van de kolonne SOIMONOW over, en die stonden als dekking bij de artillerie of in reserve."

Hoewel wij deze opgaaft nu ook wel niet van zekere partijdigheid kunnen vrijpleiten, verkrijgen wij toch, ook wanneer wij ons de waarheid juist in het midden willen denken, eene geheel andere voorstelling van de verhouding der wederzijdsche strijdkrachten, dan uit de opgaven der verbondenen.

Wij zullen den schrijver niet verder volgen bij de laatste aanvallen en den terugtocht der Russen, waarbij het, even als overal, de onpartijdigste hulde brengt aan den onwankelbaren heldenmoed van beide partijen. De beschouwingen evenwel, waarmede hij besluit, zijn te gewigtig, om er niet nog eenige oogenblikken bij stil te staan.

In de eerste plaats spreekt hij over de oorzaken, die den Russischen aanval deden mislukken.

Was het, zegt hij, de dapperheid en

standvastigheid der Engelschen? Onbetwistbaar moet men die in rekening brengen; zij waren uitstekend en de Britsche soldaat toonde zich zijn' vroegeren roem waardig. Doch de Rus vocht niet minder dapper en de moed alleen beslist niets.

De meerdere voortreffelijkheid der Engelsche bewapening, het Minié-geweer, die koningin der wapens, werkte krachtig mede; doch ook de Russische scherpschutters doodden en wonden bijna evenveel Engelsche officieren en meer generaals.

De verkeerde rigting die SOIMONOW met zijne kolonne nam, was ook van gewigt. Daardoor drongen de troepen van de aanvallers te veel op elkander en geschieden daarenboven de aanvallen niet gelijktijdig. Hierbij kwam het sneuvelen van SOIMONOW, waardoor zijne kolonne reeds vroeg buiten werking trad en niet verder medewerkte bij het voortzetten van het gevecht.

Zonder twijfel waren dit zeer nadeelig werkende omstandigheden; maar de meest verderfelijke was de slechte leiding van den schijnaanval op de Sapoenheuvels.

In plaats van eene krachtige demonstratie, waarbij evenwel de troepen genoeg in de hand gehouden werden, om zoo noodig ieder oogenblik het gevecht te kunnen afbreken, en toch voldoende, om den vijand in spanning te houden en hem te beletten zijne positie te verlaten, schijnt de Russische generaal, die de troepen bij Tschorguna aanvoerde, van meening geweest te zijn, dat veel schieten en veel vertooning van troepen, zonder ergens ernstig aan te grijpen, voldoende zou zijn.

Volgens het authentieke berigt van dien generaal zelve, had zijn schijnaanval op de volgende wijze plaats.

Drie bataillons met 8 stukken ligte artillerie werden onder den generaal LEWUTZKI, in de rigting der Sapoenheuvels vooruitgeschoven, met 8 zware stukken op den rechter- en 8 ligte op den linker vleugel; op eene hoogte, niet ver van daar, werden drie andere bataillons onder den kolonel SCUDERI met 8 ligte stukken opgesteld; allen met het front naar den Sapoenberg. Daarachter moesten drie andere bataillons met 6 ligte stukken naar Kadykioi (1) vooruitrukken, en achter LEWUTZKI postvatten, maar met het front naar dat dorp. De talrijke kavallerie, ongeveer 58 eskadrons, werd geheel aan het einde van het dal bij Tschorguna opgesteld, zoodat er maar 9 bataillons met 58 stukken tegen den vijand oprukten. Wat men met de overige 15 bataillons, die er nog waren, deed, wordt niet vermeld; zij bleven waarschijnlijk in het kamp bij Tschorguna om uit te rusten! — De 58 stukken vuurden dapper op de Fransche en Engelsche batterijen op de Sapoenheuvels en bij Kadykioi, zonder dat evenwel de 9 bataillons ergens en op eenigerlei wijze iets gedaan hebben, dat op eene aanvalsbeweging gelijk. En toch roemt de generaal de buitengewone uitwerking van zijn schieten: »Niet alleen eene batterij van 6 kanonnen had men tot zwijgen gebragt en eene andere van vijf stukken gedemonsteerd, maar ook den vijand gedwongen,

» al zijne troepen onder de wapens te houden en hem belet iets daarvan naar de zijde van Sebastopol af te zenden.” —

BOSQUET zegt daarentegen in zijn rapport: » wij werden in onze stelling voor de telegraaf beschoten, maar deze kanonnade heeft ons geen enkele gewonde gekost.” — Dat was de schijnaanval op de Sapoenheuvels!

Zoo dom en onbekwaam hier gehandeld werd, zoo uitmuntend voerde TIMOFEJEV zijn' schijnaanval tegen den Franschen linker vleugel uit, welke evenwel nog meer het karakter van een formeelen krachtigen uitval had. De omstandigheden van dit wapenfeit, waarbij de generaal LOURMEL, in onhezonnen overmoed, te dicht onder het geschutvuur van de wallen geraakte en sneuvelde, zijn te zeer bekend, dan dat wij ze hier behoeven over te nemen.

Wij willen eindigen met de beschouwingen van den schrijver mede te deelen over de sterkteverhouding tusschen de wederzijdsche strijdkrachten.

» De Engelschen,” zegt hij, » hebben zich, zelfs in hunne officieele berigten, beroemd, dat zij bij Inkermann met één man tegen vijf, zes à zeven gevochten hebben. Laat ons dit eenigzins ophelderen. De slag kan, zooals wij gezien hebben, verdeeld worden in drie hoofdmomenten: SOIMONOW's aanval, PAWLOW's aanval, BOSQUET's optreden en de beslissing.

In het eerste moment rukten 20½ bataillon Russen (de divisie van SOIMONOW 8400 man; de twee jager-regimenten der 17<sup>e</sup> divisie met de scherpschutters 5100 man) of 15500 man tegen een nagenoeg even zoo groot aantal, zich langzamer-

(1) In de onmiddellijke nabijheid en ten noorden van Balaklava.



hand verzamelende Engelschen op. Maar door de ver dragende wapens reeds op hunnen marsch hevig verontrust, hadden SOIMONOW's regimenten reeds groote verliezen geleden, eer zij den vijand nog afbreuk konden doen; en hoewel zij hem bij den eersten onstuimigen aanval terugdrongen tot in zijn kamp, leden zij door de Minié-geweren zoo geweldig, vooral aan officieren en bevelhebbers, dat zij in wanorde geraakten, terugweken en niet meer aan het gevecht konden deel nemen. De twee jager-regimenten der 17<sup>e</sup> divisie die met hen waren, hielden zich slecht, en toen de 2<sup>e</sup> Engelsche divisie en vooral de garde op hen aankwamen, namen zij de vlugt en trokken geheel af naar het dal van Inkermann. — Hier waren dus de Engelschen bij gelijke krachten, dank zij hunne voortreffelijke bewapening, zeer in het voordeel.

» In het tweede moment vochten de versche troepen (indien men dien naam kan geven aan troepen die een' regenachtigen nacht op marsch hebben doorgebracht) 8500 man der 11<sup>e</sup> divisie van PAWLOW tegen eene overmagt van (na aftrek der verliezen) 11000 Engelschen, die evenwel reeds twee uren in 't gevecht waren. Hun heldenmoed was zoo groot, dat zij onder den woedendsten worstelstrijd, trots de Engelsche Minié-geweren, zelfs de garde terugdrongen, totdat in het 5<sup>e</sup> moment de 9000 man versche troepen van BOSQUET, waarvan er 6000 werkelijk in den strijd deelden, de beslissing aanbragten, daar nu de overmagt te sterk werd. En toch hebben zij nog drie uur het gevecht gaande gehouden, waarbij zij

alleen door 1800 man van het regiment Wladimir versterkt werden. Op zoodanige wijze hebben de Engelschen één tegen vier, vijf enz. gevochten! Niet de manschappen, die onder de wapens zijn, of die men zich verbeeldt, dat er zijn, tellen, maar die, welke werkelijk strijden.

» De Engelsch-Fransche rekening is evenwel de volgende: zij tellen alles, wat de Russen hadden kunnen hebben, indien zij hunne geheele Krimische strijdmagt verenigd hadden, als werkelijk tegen hen in gevecht of ten minste op het slagveld present, en aan hunne zijde rekenen zij alleen de manschappen, die gevochten hebben (waarvan zij dan nog allerlei af-trekken): totaal: 4 tegen 1. Met »barbaren» denken zij waarschijnlijk, zijn alle kunsten veroorloofd! — Engelsche *humbug* overal!

Nog eene opmerking maakt de schrijver, namelijk, dat de Engelschen en Franschen louter keurtroepen waren, terwijl van de zijde der Russen hier niet één keurkorps vocht; integendeel werden de hier strijdenden, uitgezonderd het 4<sup>e</sup> korps, voor de minst deugdelijke gehouden, waarom ook hunne gewone garnizoenen diep in het binnenste van het rijk gelegen waren.

Wat de opgaven der verliezen aangaat, daaromtrent zegt de schrijver het volgende:

» Het officieele Russische rapport geeft openhartig en waar, zooals alle rapporten van Vorst MENSCHIKOW, een verlies van

2969 dooden,	waaronder	42 offic.
5791 gewonden,	»	206 »
<hr/>		
8760 man	waaronder	248 offic.

» Het officieele Engelsche rapport is niet zoo opregt; het spreekt slechts van 464 dooden, waaronder 45 offic. 1953 gewonden, » 101 »

2597 man waaronder 444 offic. een later, verbeterd rapport evenwel spreekt van 632 dooden en 1878 gewonden. — Het Fransche officieele rapport spreekt eenvoudig van 1726 man buiten gevecht.

» Wanneer men deze opgaven als juist aanneemt, zou bij de Russen bijna één man van de drie buiten gevecht gesteld zijn; bij de Engelschen (aangenomen, dat er werkelijk niet meer dan 15000 gestreden hebben) één van de vijf; bij de Franschen kan men 't niet naauwkeurig nagaan, daar men niet weet, hoeveel van die 1726 tot de afdeeling van BOSQUET, hoeveel tot die van FOREY behooren. Wij hebben intusschen allen grond die laatste opgaven niet te vertrouwen.

» De berigten der Fransche generaals worden, zooals bekend is, in Parijs » gerespecticeerd, » en die bedoelde 1726 man schijnt eene gerespecticeerde opgaaf te zijn. Volgens andere, zekere bronnen hebben de Franschen, bijna het dubbele, over de 5000 man verloren. — En wat de Engelschen aangaat, deze schijnen in hunne laatste rapporten niet de legerberigten van WELLINGTON, maar wel de Fransche bulletins tot model genomen te hebben, daar zij hunne eigene verliezen zooveel mogelijk verheelen en die der tegenpartij tot in 't belachelijke overdrijven. Mylord RAGLAN wil met 8000 Engelschen 60000 Russen geslagen, en daarvan 15000 man

gewond of gedood hebben, zonder zelf meer te verliezen dan 2500 man, en daarvan nog maar 464 dooden, of volgens de tweede verbeterde uitgaaf 652. — Een moorddadige slag van acht uren, die eene dappere tegenpartij 15000 man zou gekost hebben, waar men herhaalde malen vocht met de bajonet, het vernielendste wapen, waarbij de tegenpartij zelfs, zooals men voorgeeft, de gewonden zou omgebracht hebben, en dan maar 464 dooden — dat luidt, met verlof van Lord RAGLAN, als spotternij. Maar waartoe dit onware rapport? Niet alleen uit grootspraak, maar voornamelijk om de zwakte en afmatting na den slag te verbergen, daar de Engelschen, volgens zekere opgaven, over de 5000 man verloren hebben, wat ook vrij wel met een bijzonder schrijven van den generaal BOURBAKI overeenkomt, die de sterkte der Engelschen na den slag als 10000 man opgeeft. Men vreesde dus, als men de waarheid bekende, dat de tegenpartij van die geringe getalsterkte onderdrukt, daardoor tot nieuwe hevige aanvallen zou genoopt worden, die de vernietiging zouden hebben kunnen voltooijen.

» Alle Engelsche niet officieele berigtgevers spreken zonder uitzondering van de ontzettende verliezen, die zij geleden hebben; zij zijn in de hoogste mate bezorgd; zij hebben geene woorden genoeg om de hardnekkigheid en onbarmhartigheid van den kamp te schilderen, en de verbittering der Russen, die de gewonden zelfs ombragten; zij spreken van de vernielende werking van het Russische geschut, waarin zij, hoewel het de gewone 6 en 12 <sup>ers</sup> waren, louter zwaar scheeps-

geschut zien; de nieuwspapieren berigten, dat men de 2<sup>e</sup> divisie bij de 1<sup>e</sup> heeft moeten indeelen, omdat er maar 500 man van overgebleven waren; verscheidene regimenten telden naauwelijks 100 man, bijv. het 95<sup>ste</sup>, dat na den slag nog maar 64 man over had; de garde zelfs, deze keurtroep, had bijna een derde harer manschappen op het slagveld gelaten, namelijk 51 officieren en 555 manschappen; en Lord RAGLAN verzekert ons in vollen ernst, dat hij maar 460, — neen, hij vergist zich, — maar 652 dooden gehad heeft. Maar daarentegen meldt hij ons, in weerwil van kruiddamp en nevel en regen: dat hij de Russen naauwkeurig geteld heeft; er waren er precies 60000, niet meer en niet minder; en daarvan heeft hij er, niet zooals CANROBERT aannam, 9000, neen 15000, zegge vijftien duizend in een rond getal, buiten gevecht gesteld, hoewel hij-zelf maar 8000 man sterk was. De veldslagen schijnen wonderlijk te werken op de Engelschen, zij vermeederen hunne manschappen in plaats van ze te verminderen: RAGLAN'S 8000 man vóór het gevecht, groeijen na het gevecht tot BOURBAKI'S 10000 man aan.

»Zulke feiten brengen iemand met de zoozeer geroemde Engelsche eerlijkheid zeer in de war. Volgens hunne eigene berigten landen zij met 27000 man, bekomen nog 4000 man vesterking, tellen dus 51000. Aan de Alma verliezen zij slechts 1965 man, bij Balaklava 500; bij het bombardement zeer weinig; ook niet veel door de choléra (1): en ziet!

(1) In den *Morning Chronicle* lezen wij van den

bij slot van rekening zijn zij, op eens van 51000 op 16000 verminderd; en als het tot 't gevecht komt, waarbij men toch al zijne strijdkrachten verzamelt, zelfs, volgens het zeggen van hun veldheer, op 8000. — Waar zijn dan de overigen gebleven? — Er is maar ééne waarheid; van daar die ontelbare tegenstrijdigheden in hunne opgaven."

Tot hertoe zullen wij den schrijver volgen, van wiens werk wij hier de hoofzaak hebben te zamen getrokken. Zooals wij hierboven met een enkel woord zeiden, willen en kunnen wij geen beslissend oordeel spreken over de volkomen geloofwaardigheid van zijne berigten; maar het valt niet te ontkennen, dat er een geest van onpartijdigheid in doorstraalt, die, verbonden met eene logische wijze van redeneeren, zeer in zijn voordeel pleit. Dat hij evenwel die onpartijdigheid zoover gedreven zou hebben, dat hij niet over het algemeen ten voordeele der Russen gestemd is, hiervan blijkt het tegendeel uit alles, en daarvan kunnen wij ook zijn werk niet dan onder voorbehoud aannemen. Dit kan evenwel uit den aard der zaak niet anders zijn, en zoo is 't altijd geweest, waar het gewigtige historische feiten geldt. Tegen ieder Engelsch rapport dat van de vijfvoudige sterkte des vijands spreekt, kan men een Russisch berigt verwachten, waarin de overmagt zelfs aan de zijde van de tegenpartij wordt gebragt, en, zoekende naar de waarheid,

21<sup>sten</sup> October: »Wij staan reeds 26 dagen voor de vesting, en het vuur des vijands heeft geen 200 onzer manschappen buiten gevecht gesteld; ook doen zich maar weinig choléragevallen voor.

vindt men alleen de overtuiging, dat zij nergens met zekerheid te vinden is, totdat na verloop van jaren en soms eeuwen, een later geslacht de oude, authentieke papieren van onder het stof en de spinnewebben der archieven, bureaux, bibliotheken enz. oprakelt en het beeld der

werkelijkheid teekent met eene juistheid, waartoe de tijdgenoot te midden van den stroom der hartstogten niet geraken kan.

BREDA, 26 Junij 1855.

L. MULDER.

## DE WAARDE VAN PARTICULIERE SCHEPEN VOOR DEN OORLOG TER ZEE.

(INGEZONDEN.)

Bij de overweging der strijdmiddelen, welke eene zeemogendheid noodig heeft voor den verdedigenden oorlog, hechten velen nog al waarde aan het bezigen van gewapende koopvaardij-schepen. De handelsvaart eener zwakke mogendheid staat bij het uitbreken van eenen krijg, in welken zij betrokken wordt, stil of wordt gestremd; en het denkbeeld is inderdaad aantrekkelijk, om de bodems, welke in tijd van vrede den nationalen rijkdom aanvoerden, dan te kunnen aanwenden om dien te verdedigen. Van daar, dat die meening talrijke voorstanders vindt, vooral onder hen die buiten magte zijn over de meerdere of mindere waarde van hare uitvoering volledig te oordeelen, en het onder elk opzigt groote verschil niet kennen, tusschen een slagvaardig oorlogschip en eenen altoos ligt gewapenden koopvaarder.

Is een staat magtig ter zee, dan doet het weinig af, of de verwachting, omtrent

8. D. N°. 1.

zulke hulpmiddelen ter zee gekoesterd, al dan niet verwezenlijkt kan worden. In een land, waar de staat van het zeewezen beneden de behoefte is, krijgt daarentegen de beslissing hoog gewigt, omdat zij te zamenhangt met de uitspraak over de noodzakelijkheid om die zeemagt op te voeren tot hetgeen zij behoort te wezen.

De voorstanders in Nederland, beroepen zich op het gebeurde in 1672. Het is waar, dat men destijds in den dringenden nood, toen alles op het spel stond om althans Amsterdam en de provincie Holland te redden, zelfs tjalken en andere vrachtaartuigen gewapend op de binnenwateren deed post vatten. Welligt konden in onze dagen ook omstandigheden voorkomen, in welke men, bij gebrek aan beter, allerlei buitengewone middelen in het werk moest stellen, om de afwering eener vijandelijke onderneming te beproeven. Doch men mag niet vergeten, dat Nederland in 1672 in de eerste plaats eene geduchte

2

oorlogsvloot ter beveiliging der kusten in zee had, en dat hetgeen nog aan buitengewone middelen ter verdediging der zee-gaten en rivieren in het moederland bij te brengen ware, toch niet kon worden nagevolgd in onzen Oost-Indischen archipel, met de betrekkelijk geringe hulpbronnen daar beschikbaar, of zelfs op Java, welks noordkust alleen vele malen meer uitwateringen van stroomen, inhammen en reeder heeft dan Nederland.

Terwijl in deze eeuw het zeezezen eene geheele omwenteling ondergaat, moet men dubbel omzigtig zijn met het verwijzen naar de geschiedenis. Voorheen — en nog laatstelijk, was dit het geval met de schepen der beide Oost-Indische kompaniën — werd naar het algemeen standpunt van het krijgswezen ter zee veel gedaan door hetgeen toen oorlogschepen waren, nu gewapende koopvaarders zouden heeten. Ladingen vervoeren, handeldrijven, zeegevechten leveren, was toen nog in éenen romp te vereenigen. De vordering der wetenschap en der krijgskunst heeft daarvan doen afzien, aan elke zaak haar eigen karakter doen geven, koopvaardij-schepen en oorlogsbodems onderscheidene zaken doen worden. Nadat nu de laatstgenoemden meesterstukken van vernuft en van kracht zijn geworden, behoort vooral eene kleine mogendheid het denkbeeld te laten varen, om daartegen de verouderde gebrekkige middelen van vervlogen tijden over te stellen. Een vijand, van wien zulk eene mogendheid in Europa of in hare koloniën te vreezen mogt hebben, zoude daarenboven op veel grootere schaal dan zij, nevens eene goed geoefende

vloot, gewapende koopvaarders in zee kunnen brengen.

Intusschen vindt men, als gevolg van het hier behandelde denkbeeld, de schepen van eenige onzer reederijen van ligt geschut voorzien, en zijn er nog velen die deze overigens schoone kielien in moeilijke tijden ten oorlog uitgerust hopen te zien. De lijn der stoomfregatten tusschen de Fransche havens in de Middellandsche zee en Algiers, moest aan dezelfde voorwaarde voldoen. De Britsche regering heeft, ook welligt onder den drang van eene bij het publiek geliefkoosde meening, in de overeenkomsten met stoombootmaatschappijen de bepaling opgenomen, dat hare schepen geschikt moeten zijn om, met geschut voorzien, in den oorlog te worden gebezigd. Zoo werd nog in het kontrakt, in 1855 gesloten, tusschen de Britsche admiraliteit en de *Peninsular and Oriental Company*, vastgesteld, dat hare stoomers geschikt moesten zijn om van 5 tot 8 vuurmonden van zwaar kaliber te kunnen voeren.

Weinig dacht men toen nog, hoe spoedig de toepassing dier bepaling in ernst ter sprake zoude komen. In den aanvang van 1854, vóór het uitbreken van den oorlog tusschen Engeland en Rusland, werd daarover een onderzoek ingesteld ten opzichte der vloten van de twee voornaamste maatschappijen; vloten geheel op de hoogte van den tijd en met regt bewonderd door alle deskundigen. De uitspraak is meer afdoende ter beslissing dan alle beschouwingen, zoodat eene verkorte mededeeling van den inhoud van het verslag, nuttig kan zijn, en ontheffen mag van de verdere

uiteenzetting der gronden, waarop men het denkbeeld behoort te verwerpen, om op gewapende particuliere schepen te rekenen, als een beduidend bestanddeel eener oorlogsvloot.

De commissie bestond uit den kolonel der artillerie COLQUHOUN, inspecteur der affuitage, den kapitein-luitenant ter zee JERNINGHAM en den ingenieur der marine H. CHATFIELD; zij moest de mogelijkheid onderzoeken, om bij behoefte de mailstoompakketten, die op kontrakten met de regering in de vaart zijn, ten oorlog uit te rusten. Hare aandacht viel in de eerste plaats op de *Peninsular and Oriental* en de *Royal West-India mail-packet Company*. Deze maatschappijen werden bevonden 55 houten en ijzeren schepen te bezitten, met eene gezamenlijke tonnemaat van 74,381 en 21,117 paardenkracht.

Geen dezer schepen kan behoorlijk de plaats innemen van een werkelijken oorlogsbodem. Van de 55 werden slechts 16 gebezigd tusschen Southampton en vreemde havens; 25 zijn in de interkoloniale vaart, 6 in reparatie, 8 in aanbouw. Onder het eerstgenoemde zestiental zijn 5 ijzeren, en 5 ongeschikt voor wapening, wegens de geringe tonnemaat en paardenkracht, terwijl de inrigting van kampanje en bak en andere belemmeringen, het plaatsen en bedienen van geschut in den weg staan. Er blijven alzoo slechts 8 (houten) schepen over, die men geschikt acht, om des vereischt te worden ingerigt tot eene wapening voor oorlogsgebruik. Daartoe kan

worden overgegaan, bij het achterevolgens in Engeland terugkeeren gedurende negen weken, doch de maatschappijen zouden de vaartuigen, over welke de regering tot dat oogmerk beschikte, moeilijk kunnen vervangen voor de gewone dienst.

Die van de overige 57 niet in aanbouw of herstelling zijn, worden in de kolonien of anderzins voortdurend gebruikt, en zijn derhalve niet beschikbaar.

De commissie vestigt de aandacht op de omstandigheid, dat van de 55 schepen der *P. en O. Company*, niet minder dan 22 ijzeren zijn, alle gebouwd na 1845. Zij heeft in dat tijdvak maar twee houten schepen van 910 ton elk doen bouwen, die nu onder handen zijn. De rapporteurs laten de kwestie over de waarde van ijzeren schepen in den oorlog buiten beschouwing; zij stellen zich voor over die van gewapende ijzeren stoompakketten, te handelen in hun verslag over de *General Screw-steamshipping company*, die spoedig eene ijzeren vloot van 8 schepen van 1800 ton zal bezitten.

De meening nopens de hoedanigheden der stoomers in het algemeen, van beide maatschappijen, en de geschiktheid ter aanwending in den oorlog, is afgeleid uit het persoonlijk onderzoek van 21 verschillende, van 2945 tot 515 ton en 1000 tot 120 p. k., naarmate zij in de haven van Southampton terugkeerden. Het is aan te nemen, dat op die wijze voldoende gegevens worden erlangd, ter beoordeeling ook der nog afwezige. De meening, namelijk, dat zij nimmer als werkelijke oorlogsvaartuigen kunnen optreden, is gegrond op het volgende:

1.) Het scherp beloop van den boeg om snelheid te bevorderen, gaat door tot de hoogte der poortdrempels, en maakt het bakken en vlugten van kanons in de rigting der kiel ondoenlijk.

2.) Het druipen van den spiegel zou de schoten met elevatie gevaarlijk maken.

3.) Deze schepen geheel ingerigt zijnde voor de pakketvaart en het vervoeren van passagiers, zijn alle andere doeleinden hieraan gansch ondergeschikt gebleven. Van dáár het ligte tuig, de voor oorlogschepen onnoodige hoogte tusschen de dekken, de meerdere ruimte voor de werktuigen en kolenberging dan bij deze is toegestaan. Daarbij zou het kolenverbruik dezer schepen, klimmende tot 80 ton per etmaal, voor het gouvernement een bezwaar worden wanneer men het per kanon begroot, en in het oog houdt, hoe weinige vuurmonden aan boord zouden worden geplaatst naar evenredigheid der tonne-maat, vergeleken met hetzelfde bij oorlogschepen.

Wij bevonden ook, dat geen zorg is gedragen voor de bescherming tegen schoten van de werktuigen, ketels en stoomkast, welker blootstelling, ofschoon tot zekeren graad onvermijdelijk in alle raderschepen, in deze vaartuigen op eenen hoogst gevaarlijken voet bestaat.

Wijders hebben de schepraderen over het geheel eene buitengewone grootte en wigt, zijn daardoor zeer kwetsbaar en bijzonderlijk hinderlijk in het zeilen. Geen der schepen heeft raderkast-booten; indien deze werden aangebragt, zou de hooge plaats het schip zwaar doen slingeren en in slecht weder moeilijk werken.

De hoogte en ruimte door salons en hutten ingenomen, is buiten alle verhouding tot de vereischen van eenen oorlogsbodem.

Naar de inlichtingen door ons ingewonnen, laat de stabiliteit van sommige dezer schepen na een zeker kolenverbruik veel te wenschen over; verzwaring van het tuig en bijvoeging eener wapening, zou het gebrek in deze voorname hoedanigheid nog vergrooten. Ter verbetering zou het noodig zijn ballast in te nemen en de toelading van brandstof dienvolgens te verminderen. Ook is op te merken dat het bijkomend wigt van wapening, masten, ra's, tuig, water, behoeften, levensmiddelen enz., de waterverplaatsing zou vergrooten, en de schepraderen eene voor de snelheid nadeelige indompeling geven, tenzij men dit voorkwam door de vermindering van den steenkool-voorraad nog verder uit te strekken.

Eene geheele verandering der inwendige inrigting van de schepen zou alzoo noodig zijn; maar ten slotte bleef het niettemin twijfelachtig, of zij genoeg ruimte tot ontvangst en waterverplaatsing hadden, tot het voeren van de uitrusting, het water, den levensvoorraad en de behoeften welke aan 's rijks schepen voor een gegeven tijdvak worden verstrekt.

Indien de admiraliteit alzoo de wapening en uitrusting van zulke schepen tot oorlogsgebruik als regel verlangt, dan acht de commissie het zeer wenschelijk, daartoe strekkende stellige bepalingen en omschrijvingen in volgende kontrakten op te nemen. De inrigting tot dat doel zoude onder het toezigt der Admiraliteit moeten geschieden,

met voorrang tot den aankoop op gepaste voorwaarden.

Het geheel der noodzakelijke wijzigingen zou nu eene bijzonder groote uitgaaf veroorzaken, zonder, naar onze meening, deze vaartuigen tot werkelijke oorlogsschepen te maken. Wij zouden ze namelijk buiten staat achten om het tegen een vijandelijk schip van overeenkomstig charter of gelijke tonnemaat te houden, zoodat de wapening dezer schepen ten nadeele der Britsche vlag kon gaan strekken. Bij eenen tegenspoed zou de vergelijking van tonnemaat en paardenkracht als maatstaf van kracht, het voorwendsel leveren van meerdere bekwaamheid bij den vijand, terwijl de wezenlijke oorzaak, het gebrekkige als oorlogsschepen, op den achtergrond zoude worden gelaten.

Na rijpe overweging van het ons voorgelegde vraagstuk zijn wij tot de slotsom gekomen, dat de beloofde vaartuigen geschikt zouden zijn voor gewapende troepenschepen, en ook soms in oorlogstijd in onze koloniën dienst kunnen doen. Tot dat oogmerk en om de taak van paketschepen behoorlijk te volbrengen, zouden zij moeten worden ingerigt om geschut te kunnen voeren van voldoende kaliber tot eigen verdediging. Voor de uitvoering meenen wij het afwachten van onvoorziene gebeurtenissen te moeten ontraden, maar stellen voor, het gereed maken voor de na te melden wapening te doen plaats hebben, naarmate de gelegenheid zich opdoet bij eene reparatie, en zooveel poorten, de laadpoorten medegerekend, te maken, dat men in staat zij al de stukken in de zijden aan elk hoord te

gebruiken, voorts eene kruidkamer en bergplaats voor munitie te bouwen, van voldoende grootte en tevens geschikt tot aanwending in de gewone diensten van het schip.

Wij beschouwen eene onvoorziene gebeurtenis als een geval waarin plotselinge en dadelijke inspanning wordt gevorderd, en waarin winst van tijd er toe zou leiden, om zulk eene verandering niet zoo goed of spaarzaam uit te voeren, als wanneer zij met meer ruimte van tijd geschiedt. Ook mogen wij niet aanbevelen om op particuliere werven te rekenen, voor de levering op zulk een tijdstip van werk, aan hetwelk men daar niet gewoon is, ofschoon op andere tijden zoodanige maatregel geen bezwaar zou opleveren, onder behoorlijke voorzorg van de zijde van het bestuur.

Met betrekking tot het aantal en de soort van vuurmonden door deze schepen te voeren, achten wij het van belang, geschut te kiezen, dat meerendeels bij de zeemagt wordt gebezigd, en bepalen ons tot ééne soort van 8 duims en van 32  $\mathcal{C}$ ' kanons, ten einde op buitenlandsche stations de verstrekking gemakkelijk te maken van munitie uit Harer Majesteits schepen en arsenalen; wij hebben daarbij zooveel mogelijk gehecht aan de aanbeveling in onzen lastbrief, om dezelve geschikt tot verplaatsing te doen zijn, zoodat de toerusting bruikbaar zij voor elk schip van dezelfde klasse.

Een paketschip, zijne wapening voornamelijk ter verdediging voerende, behoort zoo mogelijk een kanon op draaislede achterop te hebben. Doch wij hebben dit



bijna overal onuitvoerbaar bevonden, zoo-  
wel vóór als achter, wegens het scherpe  
beloop van het voorschip en het sterk  
druipen van den spiegel.

Wij stellen als de meest doelmatige  
wapening der paketschepen voor:

1<sup>e</sup>. Klasse: 2 kanons van 8 duim (20  
Ned. d<sup>m</sup>.) 65 c. en 9 voet lang; —  
6 kanons à 52 ℥, 42 c. en 8 voet lang.

2<sup>e</sup>. Klasse: 2 kanons van 8 d<sup>m</sup>., 4 ka-  
nons à 52 ℥ als voren.

De vuurmonden te voeren in de zijden;  
de twee voorste en twee achterste ver-  
plaatsbaar, om als boeg- en spiegelstukken  
te dienen; voorts genoeg poorten te maken  
om bij noodzakelijkheid, de geheele wa-  
pening aan ieder boord te kunnen bren-  
gen.

De verstrekking van projectielen, zou  
naar onze meening dienen te bestaan uit  
40 massieve kogels per vuurmond, en  
granaten: voor kanons van 8 d<sup>m</sup>. op draai-  
sleden 20 en voor andere 10 per vuur-  
mond, met schroot naar evenredigheid,  
zooals voor oorlogsschepen gebruikelijk is.  
Voor de berekening der draagbare wape-  
ning zou als maatstaf strekken de be-  
manning, benevens een gemiddeld cijfer  
van mannelijke passagiers, en wel twee  
derde van de verstrekking voor hetzelfde  
aantal personen op oorlogsschepen; — de  
munitie voor draagbare vuurwapenen,  
de helft naar denzelfden maatstaf.

Het brengen van de schepen in eenen  
staat die het voeren en gebruiken van deze  
wapening gedooft, schatten wij dat eene  
uitgaaf zoude medebrengen van 600 tot  
800 p. st. voor elk; — en de vraag is  
geopperd, of het in orde brengen voor

de wapening als paketschip, niet in bil-  
lijkheid ten laste van de maatschappij  
moet komen, en het meerdere voor re-  
kening van den staat.

Eene tijdige inachtneming der inrigting  
tot wapening vereischt, zou eene bedui-  
dende bezuiniging opleveren. Deze be-  
merking geldt bepaaldelijk de twee sche-  
pen, thans in aanbouw te Cowes en te  
Blackwall, en twee andere welke te  
Northfleet en te Southampton herstellingen  
ondergaan.

Verplaatsing der betings en van het spil  
(eene teekening, alle gewijzigde inrigtin-  
gen aangevende, is bij het verslag over-  
gelegd); de betimmering van hutten enz.  
bovendeks, geschikt ter opruiming; de  
roerpen onderdeks geplaatst; het stuurrad  
vóór den bezaanmast; dit een en ander  
gaf gelegenheid tot plaatsing van twee  
kanons op draaisleden; of bij diensten als  
paketschip kan slechts één zoodanige vuur-  
mond worden gevoerd en naar vereischte  
op het voor- of achterschip gebragt.

Alle geschutpoorten konden tijdelijk  
worden gesloten en gekalfaat, wanneer  
het gebruik geheel buiten kwestie was;  
deze zoowel als de laadpoorten van bouten  
voor broekings of talies worden voorzien,  
en, door ruimte te sparen om de stukken uit  
de zijden, niet slechts naar voren en achte-  
ren, maar ook dwars over het schip te  
verplaatsen, kon de geheele wapening  
naar ieder boord worden overgebragt.

Wij stellen voor, te onderzoeken, of de  
*Royal mail steam Company* gezind is om  
gedurende de herstelling tot die wijzi-  
gingen over te gaan, noodig om de sche-  
pen, volgens de bepaling van het kontrakt,

voor vier stukken in te rigten, en op welken voet de twee andere door ons voorgestelde kunnen worden aangebragt. Op zulk eene wijze zouden achterevolgens al de paketschepen der West-Indische maildienst, om beurten, voor eene eigen verdediging worden ingerigt, zonder benadeeling der belangen van de eigenaars.

Onze slotsom is alzoo: de twee maatschappijen bezitten 55 stoomschepen; 16 varen tusschen Southampton en vreemde havens; 5 zijn gemiddeld altijd binnengaats en toegerust voor zee; indien zij aan de paketedienst zijn te onttrekken, kunnen 8 des noods tot oorlogsgebruik dienstbaar worden gemaakt binnen eenen vershillenden tijd, echter altijd 66 dagen te boven gaande. Zij kunnen evenwel niet als volledige oorlogsschepen dienen, maar ingerigt worden als gewapende pakketten en troepenschepen. Het zal voorzigtig zijn in het vervolg de inrigting van meet af te doen plaats hebben; voor de aangegeven wapening (kruidkamer, bomhok enz. medegerekend) zal zij voor schepen

der 1<sup>e</sup> en 2<sup>e</sup> klasse van 600 tot 800 p. st. kosten; wanneer de uitvoering geschiedt onder den bouw of eene vertimmering, voor kleiner schepen naar evenredigheid minder. Voor kanons dezelfde kalibers te bezigen als meest algemeen bij de marine zijn, namelijk 8 d<sup>ms</sup> van 65 c. en 52  $\bar{w}$ <sup>rs</sup> van 42 c., ten einde de verstrekkingen gemakkelijker te maken, en de behoeften of toebehooren van het eene schip ook op het andere te kunnen bezigen. Te Southampton of Portsmouth zullen kanons met voldoende munitie en artillerie-goederen afgezonderd en gereed voor de eerste aanvraag moeten blijven. Eindelijk zou in het kontrakt eene bepaling noodig zijn, die aan de Admiraliteit regtens den voorrang van aankoop der schepen geeft, en de magt om, tenzij met hare toestemming, den verkoop aan eene vreemde mogendheid tegen te gaan.

SOERABAJA, November 1854.

D. L. W.

## MINIÉ EN ZIJN VUURWAPEN.

*France has treated Minié as France treats every man who serves her.*

B. J. in de Lond. News.

(INGEZONDEN.)

Is er één krijgsman die niet met belangstelling den oorlog gadeslaat, welke door het magtige Russische rijk tegen de verbondene mogendheden gevoerd wordt? Zijn niet aller blikken gevestigd op de Krim, op Sebastopol?

Wie volgt niet met ingespannen aandacht, de strijdende partijen, minder om het staatkundig gewigt aan den tegenwoordigen oorlog verbonden, dan wel met de bedoeling, het nuttige en goede op te merken, in gedachte te houden en te leeren ook van de misslagen die begaan mogten zijn, in de voorbereidselen tot en het voeren van dezen oorlog? Wien klopt het hart niet sneller, bij het zien van die voorbeelden van moed, zelfopoffering en trouw; krijgsmansdeugden die schoon en lofwaardig zijn, zoowel in den vijand als in den vriend?

Ons vaderland verheugt zich nog in de zegeningen des vredes. De beste waarborg voor den vrede is bereid te zijn tot den oorlog.

Bereide zich dan elk Nederlandsch krijgsman voor, om als die ure mogt slaan, op de stem des Konings te wapen

te snellen, den krijgsroem onzer ridderlijke voorgangers te handhaven en het vaderland ten schuts te zijn!

Onder de bijzonderheden, welke de aandacht voor Sebastopol bezighielden, was ook het voordeelig gebruik dáár gemaakt van de Minié-bus. Een niet onbelangrijk opstel nopens dat wapen kwam ons, in de »*Illustrated London-News*, Supp. van 28 April 1855," onder de oogen. — Niet wetende of dit stuk, onder de talrijke daartoe bekwame officieren in ons leger, reeds een' vertaler voor een Militair tijdschrift heeft gevonden (in welk geval onze bijdrage gerust ter zijde kan gelegd worden) meenden wij hen die *the London-News* niet lezen, geen ondienst te doen met hun onze verkorte vertolking aan te bieden.

Wij hopen daarmede niet vóóruit te loopen het Rapport van de Commissie, ten onzent benoemd voor de beproeving van de Minié-bus. Het is minder over de vervaardiging, dan wel over de eigenschappen en de bruikbaarheid van de Minié-bus, dat wij van haar belangrijke mededeelingen te gemoet zien.

Indien het ons niet mogt gelukken, het vrij harde Engelsch in het zoetvloeiende Hollandsch van eenen HOOFT, CATS, NIEUWLAND of LULOFS over te gieten, bedenken wij daarbij, dat de krijgsman boven eene zoetvloeiende, eene krachtige taal verkiest. — Trouwens, voor beide eigenschappen behoeft, volgens den laatstgenoemden taalkenner, de onze de vergelijking niet te schromen met die onzer Engelsche naburen.

Wij laten aan het berigt nopens de Miniébus, een woord voorafgaan over haren gevierden uitvinder.

De Fransche *chef d'escadron* MINIÉ, is een fiksche gebouwd, welgemaakt man; met breede schouders, groote knevels, een hoog voorhoofd, levendige oogen en een gelaat waarop zijne hoofdkaraktertrekken: standvastigheid en volharding staan uitgedrukt. Reeds op jeugdigen leeftijd trad hij als gewoon vrijwilliger in dienst. Hij doorliep alle graden, van eenvoudige soldaat tot ritmeester.

Bezield met eene hartstogtelijke liefde voor zijn eenig denkbeeld, begon hij met alles na te sporen, wat vóór zijnen tijd in het vak der wapens was verrigt. Vele vruchteloze proeven leidden hem eindelijk tot eene gelukkige uitkomst. De laatste 14 jaren bragt hij te Vincennes door; daár zette hij zijne studie en zijne proefnemingen met ijver voort. Hij was in zijne werkplaats of in de schietbaan. Eerst in 1848 maakte hij belangrijke verbeteringen aan vuurwapenen bekend. De conische kogel, de Minié-patroon en andere dier verbeteringen trokken spoedig de aandacht van onderzoeklievende militairen.

MINIÉ's werkzaam vernuft werd ook buiten 's lands bewonderd. — Aanlokkelijke voorstellen werden hem gedaan; speculanten verzekerden hem van een schitterend fortuin; vreemde agenten deden hem de schoonste aanbiedingen. Tot zijne eere zij het vermeld, dat hij elk aanbod van de hand wees en verklaarde dat hij soldaat en Franschman was; geen handelaar, wiens enig doel geldwinst kon wezen; dat hij elke verbetering, die hij in de vuurwapenen mogt maken, zijnen Vorst wenschte aan te bieden. De gelukkige uitvinder bragt zijne verbeterde bus aan Keizer LOUIS NAPOLEON. — De Keizerlijke goedkeuring volgde, vergezeld van een geschenk van 20,000 francs aan den verdienstelijken MINIÉ.

Later, toen er verschil van meening bestond, over de wapening van des Keizer's lijfwacht, ontbood Z. M. den man, wiens studiën hem tot den besten raadsman gemaakt hadden. MINIÉ begaf zich naar de Tuileriën. Hij legde de redenen bloot, waarom hij de aanneming van zijn eigen wapen aanbeval. Die redenen werden gegrond geoordeeld en onverwijld de lijfwacht met Minié-bussen gewapend.

De naam van MINIÉ, is door zijn wapen, als op de vleugelen der faam de wereld rondgedragen; het ridderkruis van het Legioen van Eer versiert zijne borst; en het welverdiende eerbetoon dat hem te beurt valt, loont zijnen rusteloozen arbeid en zijne gelukkige pogingen om zijn Land en zijn' Keizer te dienen!

De Minié-bus is ongetwijfeld na de invoering van het percussie-stelsel in vervanging van het steenslot, de grootste verbetering van den nieuweren tijd in de vuurwapenen. Hare eigenaardigheid bestaat daarin, dat zij de minstmogelijke speelruimte heeft. De kogel voor de Minié-bus heeft eene kamer; deze wordt bij het laden benedenwaarts gekeerd; wanneer nu de lading ontbrandt, dringt het kruidgas in die kamer en zet den kogel zoodanig uit, dat hij vast sluit in de ziel van den loop en zijne trekken.

Deze trekken zijn gelijk aan die van elke andere bus, maar zeer ondiep om voor te komen, dat na het schot een gedeelte lood daarin achterblijve.

In dezen vorm kan het beginsel niet op geschut worden toegepast, wijl de kogel daar van ijzer is.

De Minié-bus heeft een eigenaardig vizier, hetwelk den schutter in staat stelt, op zeer verwijderde voorwerpen met groote juistheid te mikken. (De inrigting daarvan berust op hetzelfde beginsel als de stand- en klapvizieren of de stelvizieren van de bus, tot dusverre bij het Nederlandsche en andere legers in gebruik.) De Minié-bus kan sneller geladen worden dan eenige andere, dewijl de kogel gemakkelijk in den loop glijdt. Daar er geene speelruimte bestaat, gaat er van de uitbarstende kracht van het buskruid niets verloren, en brengt dus deze bus den kogel verder en juister tot zijn doel. De ziel behoort zeer zuiver en volmaakt cilindrisch te wezen. Daaraan moet bijzondere zorg besteed worden. Dezelfde volmaakte juistheid eischt het vizier, daar het duidelijk is, dat zulks bij eenen

grooten afstand belangrijken invloed op de trefkans moet hebben.

Voor het Engelsche leger worden deze bussen te Birmingham vervaardigd. Het daartoe benodigde ijzer komt uit Wednesbury in Staffordshire, en wordt geleverd door zekeren Heer MARSHALL, die een geheim bezit om het zeer zuiver voort te brengen. Naar hem wordt het *Marshall's-ijzer* genoemd.

De geweermaker ontvangt het ijzer in platen, ongeveer 12 duim lang, 4 duim breed en  $\frac{3}{4}$  duim dik; wegende van 9 tot 10 pond (Engelsche maat en gewigt). Zoodanige plaat wordt herhaaldelijk wit gloeiend gemaakt en door verschillende machines, tusschen rolders, tot den vorm van een' volkomen cylinder gebragt. Daarna wordt aan den loop de verhooging voor het slagschoorsteentje gesmeed, en wordt hij naar den molen overgebragt voor de ruwe boring. Dit geschiedt door stalen boren, die in den beginne van  $\frac{1}{2}$  tot  $\frac{3}{8}$  duim in dikte afnemen; zijnde het borende gedeelte 18 duim lang; terwijl zij ronddraaijen met eene snelheid van 500 malen in eene minuut. Het fijn-boren (dresseeren) wordt door een' bekwamen werkman verrigt. Vervolgens wordt de loop uitwendig geslepen, dan komt hij in handen van den vijler en eindelijk is hij gereed om getrokken te worden voor den Minié-kogel.

De in Engeland aangemaakte bussen hebben  $\frac{1}{2}$  omgang en slechts drie trekken; de loop is 5 voet en 5 duim lang. Nadat de trekken gemaakt zijn, worden de looppen van Gouvernementswege gekeurd.

Een Engelschman, Mr. GREENER, heeft sedert bekend gemaakt, dat hij in 1858, eene dergelijke bus uitgevonden en toen reeds zijne uitvinding aan het Gouvernement voorgesteld heeft. Zijne bus is destijds werkelijk beproefd geworden; de uitslag schijnt gunstig geweest te zijn, doch zij werd verworpen als te zamengesteld. De Franschman is gelukkiger geweest.

Menige Minié sluimert nog in het Nederlandsche leger; of, wakker geschud door het kanongebulder voor Sebastopol, is hij reeds onvermoeid werkzaam om de jongste uitvinding te volmaken, en misschien eene nieuwe ontdekking te doen op het uitgebreide veld der wapenkunde.

Hij moge een' frisschen lauwerkrans vlechten voor het Nederlandsch vernuft, om dien te voegen bij de eerekransen den beroemden Nederlander COEHOORN gewijd!

Voor Sebastopol spreken de Minié-bussen veel, maar de Coehoorn-mortieren krachtiger, overtuigender. De eersten spreken *piquant* Fransch; — de laatsten *treffend* Hollandsch!

Volgen wij hunne redeneringen, toetsen wij hunne argumenten, verbeiden wij de beslissing van het pleit!

ST. EUSTATIUS, 10 Junij 1855.

J. BRAKEL.

# DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

## L. MULDER,

1<sup>e</sup> Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de  
Zee- en Landmagt.

(Vervolg van N<sup>o</sup>. 6, Blz. 360.)

### VIII.

#### *Einde van den slag bij Sleeswijk.*

De aanval op de hoogte Q werd intusschen voortgezet en gelukte voornamelijk aan de oostzijde, waar het terrein minder hindernissen schijnt opgeleverd te hebben dan aan de zuidzijde, waar de troepen van het garderegiment Keizer Frans op aanvielen. Door de afdelingen van het Koningsregiment werd de hoogte bezet en de tirailleurs nestelden zich achter de daar aanwezige heggen, terwijl de meer achterwaarts opgestelde troepen zich zooveel mogelijk trachtten te dekken tegen het vuur, vooral van de granaatkanonnen bij *q* op den Schuurberg geplaatst en twee andere stukken bij *r*, die hun vuur daarmede ver-

eenigden, als ook tegen de wel aangebrachte schoten der Deensche tirailleurs, die op eene voortreffelijke wijze het verspreide gevecht schijnen gevoerd te hebben.

Welhaast bleek het, dat de krachten, waarover de aanvaller op dit punt beschikken kon, niet toereikend waren om de Denen uit de positie, die zij nu ingenomen hadden, namelijk de twee landhuizen en den rand van het Kruidbosch, te verdrijven.

De aankomst van twee nieuwe bataillons, die omstreeks half vier uur in de slaglinie geschoven werden, was dus zeer gewenscht; te meer daar de getalsterkte nu tamelijk gelijk werd aan die van den vastgenestelden vijand, die men te verdrijven had.

Het gevecht, dat hier nu verder plaats greep, had juist door de eigenaardigheid

van het terrein een bijzonder karakter, daar ieder aanvoerder daardoor als het ware genoodzaakt werd, op zich-zelf te handelen. Knicken, heggen, struikgewas vormden onoverkomelijke beletselen tegen eene algemeene gevechtsleiding; de troepen van de verschillende troepenafdeelingen, alle in verspreide orde, geraakten door elkander, de officieren kenden elkander niet, of daar niemand te paard was, konden zij elkaer, meestal niet ge- waar worden. Dit op zich-zelf handelen werd evenwel nog moeilijker, daar men over het algemeen in eene zeer groote onzekerheid was aangaande het einddoel: men wist niet waarheen de algemeene rigting van 't gevecht was, hoever men moest vooruitdringen. Daar bij dit alles de vijand ten minste even sterk was als de aanvaller en het terrein in zijn voor- deel had, waren de kansen tot het ge- lukken van den aanval niet zeer groot. Daar evenwel de algemeene strijd lust leven- dig was en de aanvoerders begrepen, dat het *Kruidbosch* een der sleutelpunten der Deensche positie vormde, en men buiten- dien op alle punten der tirailleurlinie met den vijand in aanraking was, kon aan een afbreken van het gevecht niet gedacht worden, en de aanval ging door. De ver- overing van de beide landhuizen de *Kruid- molen* en *Annettenhöhe* met het daar- achter liggende Kruidbosch, zijn een der belangwekkendste episoden van den slag. Wij zullen ze met korte woorden schetsen.

Ruim een uur had het wederzijdsche tirailleurvuur geduurd, toen eindelijk de aanvoerders der verspreide kompagnien be- grepen, dat in de gegevene omstandig-

heden het beste was, een stormender- handschen aanval op den Kruidmolen te beproeven; deze gelukte en de Deen- sche bezetting trok naar het park van *Annettenhöhe* terug. Terzelfder tijd had- den ook de aanvallers aan de zijde van laatstgenoemd landhuis eene poging ge- daan, ook dit te veroveren. Hier evenwel stootte men op grootere moeilijkheden. Het huis, dat slechts ééne verdieping had, was sterk bezet, de Deensche scherp- schutters onderhielden zoowel van het dak als uit de vensters van het front aan de zuidzijde, een moorddadig vuur. De deur lag aan de tegenovergestelde zijde en men moest alzoo, om haar te genaken, het huis omtrekken, en door een hek en verder door een tuin, die met hekwerk omgeven was, naderen; in het noordelijke gedeelte van dien tuin lag een schuur met eene deur, die in de tuin leidden. Ongeluk- kigerwijze hadden de troepen geene ge- weerenraketten bij zich, met welke zij anders zeer ligt die gebouwen hadden kunnen in brand schieten en den vijand door den rook verdrijven.

De kapitein v. SCHWARZKOPPEN, die het gedeelte der tirailleurlinie tegenover *An- nettenhöhe* kommandeerde, riep vrijwil- ligers voor, en drong, zooveel mogelijk door de heggen gedekt, vooruit; de vij- and versterkte zijn vuur en waarschijnlijk zou de aanval mislukt zijn, indien niet tegelijkertijd de kapitein v. ZWEIFEL (die den Kruidmolen had veroverd) besloten had, van zijne zijde mede te werken. Van beide kanten rukte men nu voorwaarts, de vijand wachtte de aanvallers evenwel niet af, maar verliet het huis en den tuin. Nu



drongen de Pruisen naar boven, verspreidden zich door de kamers en juist was er eene sectie geformeerd om den aftrekkenden vijand te vervolgen, toen plotseling uit de schuur en den tuin schoten vielen, die verscheidene manschappen kwetsten. Onmiddellijk daarop zag men eene sterke linie Deensche jagers van eene andere zijde door het park den tuin naderen. Die onverwachte aanval bragt de Pruisen in verwarring; vele manschappen weken uit den tuin terug, sommigen vlugten in het huis, in de meening dat er aan de zuidzijde eene deur was, door welke zij konden ontkomen; het was den officieren niet mogelijk hen tot ernstigen tegenstand op te stellen. De kapitein v. SCHWARZKOPPEN ontkwam slechts den dood door dat een Deensch jager, die op korten afstand op hem aanlei, juist op dat oogenblik door een fuselier van het 20<sup>ste</sup> neêrgeschoten werd. De kapitein v. ZWEIFFEL kreeg een schot in de linker heup, maar behield nog de kracht, de vijandelijke scherpschutters, die op hem aandrongen, met de sabel terug te dringen en zich door een sprong uit het venster te redden. Een zijner officieren kwam ongedeerd weg door de tegenwoordigheid van geest van zijn oppasser, die een' Deenschen soldaat, welke op hem vuren wilde, een flesch wijn, die hij voor zijn heer in de broodzak had, in 't aangezicht slingerde, waardoor beide dood of gevangenschap ontkwamen. Nu had er een moorddadig gevecht binnen in het huis man tegen man plaats. Slechts een enkele Pruisische fuselier bleef in het leven, daar hij zich, toen er geene redding meer mogelijk was en

allen om hem heen met bajonetsteken en kolfslagen afgemaakt werden, onder de dooden op den grond wierp en daar stil bleef liggen, zoodat hij er met een kolfslag op het hoofd afkwam. In een der kamers vond men een Pruisisch onderofficier dood liggen, die achttien wonden had bekomen.

Na deze herovering door de Denen — het waren jagers van het 1<sup>o</sup> korps, die kort na hunne opstelling ten westen der Diergaarde vooruitgezonden waren, om de bezetting van het Kruidbosch te ondersteunen — begon weder van beide zijden een vrij levendig tirailleur-gevecht.

Het was nu omtrent half vijf uur geworden.

De generaal v. WRANGEL, die bij W eene standplaats gevonden had, van waar hij een goed overzicht over het gevecht kon hebben, was al spoedig overtuigd, dat aan het afbreken daarvan niet te denken viel, maar zag tevens de noodzakelijkheid in, de strijdende troepen te versterken, en zond daarom den troepen der kolonne v. MOLLENDORF, die achter Bustorf gebleven waren, en den daar aangekomen Sleeswijk-Holsteinsche troepen bevel, op te rukken. Op de bedenking evenwel van den generaal RADZIWILL, dat eerstgenoemde troepen de laatste Pruisische reserve op den regter vleugel waren, en dat men nog niet wist, wat men van de zijde van het Slot Gottorp te wachten had, werd deze orde gewijzigd en werden de Sleeswijk-Holsteiners alleen voorwaarts gebragt.

De Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein had met het overige gedeelte zijner troepen omtrent een uur gaans op den

straatweg ten zuiden van het Denenwerk gestaan, toen hij het bevel tot vooruitrukken ontving. Hij liet de Bracklower jagers (1) onmiddellijk westwaarts van den Bostorfervijver naar het Kruidbosch op marsch gaan en iets later (omtrent half vijf) het 6<sup>e</sup> bataillon onder den kapitein v. HEDEMANN, en de batterij van den oppervuurwerker WEINREBE, door Bostorf naar den Aardbezienberg, waarheen dat tweede bevel deze troepen riep. Een half uur later gingen de laatste afdeelingen op marsch, namelijk het 3<sup>e</sup> bataillon, eene kompagnie jagers en 4 stukken geschut, eveneens door Bostorf, terwijl hij aan de beide escadrons last gaf over Groot Dannewerk hun hoofdkorps te rejoinneeren. Hij zelf reed naar den generaal von WRANGEL, om te melden wat geschied was en nadere bevelen te ontvangen.

Zoodra de batterij op den Aardbezienberg aangekomen was, detacheerde haar kommandant vijf stukken naar X, onder bedekking van twee kompagnien infanterie, met het doel, de verdedigers van *Annettenhöhe* in de flank te nemen. Op het oogenblik, dat zij in batterij kwamen, werden haar uit het Slot Gottorp cenige granaten toegezonden, waarop een artilleriegevecht begon, daar de vijf stukken afwisselend hun vuur rigten op den oostrand van het park van *Annettenhöhe*, op den *Ossenkoppel p'*, waar zich het 15<sup>e</sup> bataillon Deensche infanterie vertoonde, en op het Slot Gottorp. Hoewel, vooral

op dit laatste punt, de uitwerking zeer gering was, zweeg plotseling het kanon van Gottorp, en wel ten gevolge van eene oorzaak, die, indien zij op dat oogenblik ter kennis van de Pruiszen gekomen ware, eene groote verandering had kunnen te weeg brengen. De kolonel v. JUEL namelijk, die hier het bevel voerde, ontving berigt, dat de vijand ten oosten van Misesunde de Schley overgetrokken en in het noordelijke gedeelte van Sleeswijk gedrongen was; hij vreesde nu afgesneden te zullen worden en oordeelde het noodig, het slot te ontruimen, hetwelk hij dan ook onmiddellijk deed en wel zoo voorzigtig, dat de Pruisische bezetting van Frederiksberg er hoegenaamd niets van gewaar werd en zodoende verzuimde, bezit van dit gewigtige punt te nemen. Een half uur later hadden de Denen de onjuistheid van dit berigt vernomen, en bezetteden zij, op last van den opperbevelhebber, het slot weder even onbemerkt als zij het hadden verlaten.

Intusschen was het gevecht bij het Kruidbosch over de geheele linie ongeveer staande gebleven; de Denen verdedigden zich kloek en ondernamen zelfs verscheidene uitvallen uit het bosch, die evenwel door de aanvallende tirailleurs teruggeslagen werden. Dien ten gevolge werd er tot eene hernieuwing van den aanval op *Annettenhöhe* besloten en na een' hardnekkigen strijd, waarvan wij evenwel de bijzonderheden niet gevonden hebben, was dit landhuis ten tweeden male in het bezit der Pruiszen, tot welke verovering de Bracklower jagers uitmuntend hadden medegewerkt. Nu drong men het *Kruid-*

(1) Een vrijwillig jagerkorps van 30 man, dat zich door zijne kleeding, discipline en militaire houding zeer gunstig van de overige Freischärler onderscheidde.

*bosch* binnen en er ontwikkelde zich een tirailleurgevecht, dat van beide zijden met de meeste hardnekkigheid werd gevoerd. Ook hier was het verlies aan officieren bij de Denen weder bijzonder groot, waartoe de vroeger vermelde reden, namelijk het kennelijk onderscheid tusschen hunne kleeding en die van den troep, weder veel bijdroeg.

Hoewel de aanvallers over het algemeen in het voordeel waren, kon men op dit oogenblik van den slag niet zeggen, dat men ergens tot eenige beslissing gekomen was; in het noordelijke gedeelte van het Kruidbosch verdedigde de vijand zich nog standvastig; het geschut op den Schuurberg was in volle werking; het slot Gottorp belette den doortogt naar het noordelijke gedeelte van Sleeswijk; de Deensche reserves stonden intact opgesteld, en daarenboven was het reeds half zes uur; de avond zou dus weldra vallen.

Omtrent dien tijd begon men de medewerking te bespeuren van den generaal v. BONIN en den Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein, die op den Deenschen regter vleugel aanrukten en daardoor krachtig bijdroegen tot de gelukkige voortzetting en de beslissing van den slag. Tot het juiste begrip hiervan is het noodig de opmerksaamheid van den lezer naar die zijde te wenden.

De generaal v. BONIN was in de stelling aan den Kohgraben ongeveer een uur blijven staan, toen de ontbodene kavallerie, namelijk het regiment kurassiers en drie eskadrons Sleeswijk-Holsteinsche dragonders, in draf aankwamen. De bij Jagel achtergeblevene eskadrons werden nu ook

ontboden en ongeveer kwartier over vieren liet de generaal v. BONIN zijne troepen zich in beweging zetten. Hunne sterkte bedroeg 5 bataillons infanterie, 1 regiment kurassiers, 5 eskadrons Sleeswijk-Holsteinsche dragonders;  $\frac{1}{2}$  batterij houwtisers, en  $1\frac{1}{2}$  batterij zesponders, waarvan ééne tot de Sleeswijk-Holsteinsche troepen behoorde en bij de dragonders gevoegd was.

Nauwelijks waren de troepen op marsch, of de vijand, die volgens opgave van Deensche zijde, hoofdzakelijk bestond uit de troepen, die van de voorposten hier heen teruggetrokken waren, trok op het Zuiderbosch terug. De generaal v. BONIN was eerst voornemens dit bosch westwaarts om te trekken, maar het aanhoudende geschutvuur, dat hij in de rigting van Sleeswijk hoorde, deed hem besluiten regts af te rukken, om zoodoende zoo spoedig mogelijk tot den daar gevoerd wordenden strijd mede te werken. Zoodra hij dus den Ossenweg bereikt had, wendde hij zich noordwaarts naar Husby.

Omtrent dienzelfden tijd hadden 2 bataillons infanterie, 2 kompagniën jagers en 4 stukken geschut, alle tot de Sleeswijk-Holsteinsche troepen behoorende, en door Prins FREDERIK van den straatweg ten Z. van Bostorf afgezonden, om den generaal v. BONIN te ondersteunen, bij Y het Denenwerk bereikt; waar de bevelhebber, de kolonel v. FABRICIUS, evenwel oordeelde krachtiger in het gevecht te kunnen ingrijpen, door onmiddellijk naar de zijde van het Kruidbosch op te rukken, hetgeen hij dan ook deed, zooals wij later zien zullen.

Toen v. BONIN's voorhoede nabij Husby ongeveer bij U<sup>6</sup> gekomen was, bemerkte men in dat dorp vijandelijke kavallerie; die evenwel verdween, voor dat eenige tirailleurs, die in het regts gelegen *Knicketerrain* gezonken werden, haar onder 't schot konden krijgen. Links gingen nu ook tirailleurs vooruit, om aan de westzijde het dorp te attakeeren, toen er plotseling verscheidene kanonschoten vielen. De Denen namelijk hadden op den Ossenweg bij *s* en op een heuvel bij *t* twee stukken opgesteld, om zoo mogelijk den aandrang der aanvallers tegen te houden, terwijl de kavallerie ten noorden van het dorp had halt gemaakt. Onmiddellijk werd de halve houwitserbatterij onder bevel van den luitenant PETZEL I naar *u*<sup>5</sup> op den Ossenweg vooruitgebracht, en nadat zij eenige schoten gedaan had, week de vijandelijke artillerie terug, voornamelijk echter ten gevolge van het voortdringen der tirailleurs die reeds bij *u*<sup>7</sup> het dorp binnendrongen. De stukken bij *s* ontkwamen gemakkelijk langs den Ossenweg; die bij *t* evenwel kwamen in groot gevaar. De generaal v. BONIN, die zich zeer in de nabijheid bevond, zag namelijk dat zij geene bedekking bij zich hadden, en gaf aan den officier, die de tirailleurlinie bij *u*<sup>7</sup> kommandeerde, bevel, er zich op te werpen. Deze verzamelde terstond zooveel mogelijk zijne manschappen; de Deensche artillerie, die het gevaar bemerkte waaraan zij was blootgesteld, reed in galop terug, maar onverwachts schrikte een der trekpaarden, verwikkelde zich in de strengen, en in een oogenblik ontstond er zulk eene verwarring, dat de

stukken niet meer voor- of achteruit konden. Zij zouden ongetwijfeld verloren gegaan zijn, indien hun kommandant niet de tegenwoordigheid van geest had gehad, over eene heg te springen en de kavallerie, die hij van daar zien kon, ter hulp te roepen. Deze draafde onmiddellijk aan, de Pruisische tirailleurs wierpen zich achter een der *Knicken*, waar zij voorbij jaagde zonder zich aan hun geweervuur te storen, rende vooruit over den landweg tot bij *s*, waar de voorste afdeelingen (de geheele sterkte bedroeg een eskadron) links inbogen, om zich op de houwitsers van den luitenant PETZEL te werpen.

Deze had, toen de vijandelijke artillerie haar vuur staakte, zijne stukken doen opleggen, om de tirailleurs te volgen, toen hij plotseling de in carrière aanrennende Denen voor zich zag. Eenige stafofficieren, die vooruitgereden waren, riepen hem plotseling: »linksom keert" toe, en ontkwamen ter naauwernood op den Koppel links van den weg, waar zich ook de generaal v. BONIN met eenige andere officieren bevond. De stukken wendden oogenblikkelijk, maar de weg was te smal, eenige paarden waren, zoo 't schijnt, niet genoeg gedresseerd, de verrassing was te plotseling, kortom, de stukken reden in elkander, een voorwagen was op het punt van om te vallen, de disselboomen en een rad van een voorwagen braken en het geheel vormde eene volslagene barrikade. De luitenant PETZEL, die vóór de stukken gebleven was, liet zijne manschappen naar de wapens grijpen, kommandeerde hen tot den aanval, en rende zelf den vijand te gemoet. Dit alles was het werk van eenige

oogenblikken geweest. Maar de kanonnières waren door de in elkander verwarde stukken geheel van hunnen officier gescheiden, die in een oogenblik door de Deensche ruiters omringd was. Eenigen van hen joegen hem voorbij en op de stukken los, grepen de trekpaarden in den teugel en hieuwen naar de stukkenrijders, anderen braken tusschen de stukken en den wal door en kwamen tot op de bajonetten der tirailleurs, die zich snel in kluwen geformeerd hadden.

De luitenant PETZEL had den eersten dragonder, die op hem aanrende, met een' krachtigen houw van 't paard geworpen en hield de anderen van zich af. De stukkenrijders weerden zich zoo goed mogelijk, totdat eindelijk de generaal en de overige officieren alle tirailleurs, die in de nabijheid waren, achter de heggen hadden kunnen werpen en deze hun vuur op de dragonders konden openen. Dit had de verlangde uitwerking; verscheidene ruiters werden gedood en gewond, het paard van den kommandant der Deensche dragonders werd neêrgeschoten, zoodat zij eindelijk regtsomkeert maakten en al wat overgebleven was, hetzij te paard, hetzij te voet, zich aan de teugels en beugelriemen der overigen vasthoudende, op de vlugt sloeg.

Hoewel deze aanval dus mislukte, hadden de dappere Deensche dragonders toch hun hoofddoel bereikt: de redding namelijk van hun eigen geschut, dat zich in dien tusschentijd weder had kunnen herstellen en naar het dorp terugtrekken. Hun verlies was in die weinige oogenblikken evenwel groot, 15 man en 22 paarden waren

gedood; hun aanvoerder en 10 man gevangen; het aantal gekwetsten, dat natuurlijk veel grooter was, vinden wij niet opgegeven. Buitendien was hun standaard der Pruisen door den dood des standaarddraggers in handen gevallen. Het verlies der Pruisen was onbeduidend en bepaalde zich tot eenige gekwetsten.

De kolonel v. JUEL, die de Deensche afdeeling bij Husby kommandeerde, achtte het nu geraden, af te trekken.

De generaal v. BONIN rukte nu vooruit naar Husby, en zoodra hij in de nabijheid daarvan eene geschikte opstelling gevonden had, liet hij zes stukken in batterij komen en de Deensche artillerie op den Schuurberg, die, zooals wij vroeger gezien hebben, den aanval op het Kruidbosch zoozeer bemoeijelijkte, beschieten. Hiermede begon dus zijne medewerking tot den algemeenen slag.

De materiele uitwerking van dit vuur was volstrekt geene, daar geen enkele kogel of granaat trof, maar de moreele was des te grooter, daar zeer kort daarna de Deensche artillerie terugtrok, dewijl men vreesde, bij het verlaten van Husby, op den regter vleugel te zullen omgetrokken worden. Dit terugtrekken der artillerie was een fout van de Denen, daar zij tot nog toe slechts op tirailleurs, op kleine troepenafdeelingen en geschut gevuurd had, en nu hare gunstige stelling verliet eer zich grootere troepenmassa's vertoonden, die toch het eigentlijke doel van hare kogels hadden moeten zijn.

Het was omtrent half zeven des avonds toen dit geschutvuur zweeg.

Nu drongen de aanvallers in het Kruid-

bosch met nieuwen moed voorwaarts; de Sleeswijk-Holsteinsche jagers, zooals wij boven vermeld hebben, door den kolonel v. FABRICIUS afgezonden, vormden den linker vleugel. Hij zelf met het gros zijner infanterie (twee bataillons) volgde in de rigting van Y<sup>7</sup>, om van die zijde het plateau waarop de Diergaarde ligt en dat nu het doel van den aanval werd, te bereiken. Prins FREDERIK volgde met de overige infanterie en artillerie.

De maatregelen van de zijde der Denen genomen, waren de volgende:

Nadat het geschut den Schuurberg verlaten had, trokken de troepen, die het Kruidbosch verdedigd hadden, terug naar de positie, die de 2<sup>e</sup> brigade innam. Deze strekte zich uit van de zuidelijkste Pannenbakkerij over u, u' en w ongeveer langs den rand der Diergaarde. Het geschut en de kavallerie werden naar de Tater-Kroeg gedirigeerd, zoodat op de heuvels bij v in 't geheel 12 stukken in batterij kwamen en 4 of 5 eskadrons, die tot dekking dienden. Tot onmiddellijke dekking der 2<sup>e</sup> brigade bleven tusschen de zuidelijke Pannenbakkerij en die van Königs-will de 2 $\frac{1}{2}$  bataillons linie-infanterie der 1<sup>e</sup> brigade staan, welke, niettegenstaande de zware verliezen bij en in den Bostorfergrond, hunne houding niet verloren hadden, hetwelk zij vooral aan hunnen voortreffelijken aanvoerder, den kolonel von Bülow, hadden te danken.

Wij komen nu aan de laatste periode van den slag, het in bezit nemen namelijk van de hoogten door de Deutsche troepen.

De afdeelingen van den regter vleugel,

gedeeltelijk tot het Koningsregiment, gedeeltelijk tot het 51<sup>ste</sup> regiment infanterie en de Bracklower jagers behoorende, namen hare rigting naar de zijde van den Stampmolen, waar zij weinig tegenstand ondervonden — waarschijnlijk alleen van het 15<sup>e</sup> bataillon Deensche infanterie, dat vroeger den Ossenkoppel had bezet.

Het midden ging regt op de Diergaarde aan, terwijl de linker vleugel in het algemeen de rigting nam op den voorsprong Z van den Schuurberg en de oostelijke afhelling daarvan, die met houtgewas bedekt was; het had het 10<sup>e</sup> bataillon Deensche infanterie en een gedeelte van het 1<sup>e</sup> korps jagers tegen zich over.

De twee kompagnieën Sleeswijk-Holsteinsche jagers eindelijk vormden den uitersten linker vleugel. De Denen weken op alle punten terug.

De bezetting van het slot Gottorp had inmiddels dit punt reeds ten 6 uur verlaten, de artillerie trok dadelijk langs den straatweg van Flensburg af, terwijl het bataillon garde bij y weder halt maakte, en zich daar in verbinding stelde met het 3<sup>e</sup> korps jagers, dat aan de Stampmolen bij p stond. Ook van dezen aftogt werden de Pruisen in Frederiksberg niets gewaar, en zoo ging er eene uitmuntende gelegenheid verloren, om door dit vrij geworden defilé krachtig op de terugtrekkende troepen te ageeren.

Aan den zuidwestrand der Diergaarde kwam het gevecht weder tot staan, daar de Denen hier van het gunstige terrein gebruik maakten. De generaal v. WRANGEL, die inmiddels door het Kruidbosch over den Schuurberg naar Husbygaard gereden

was, liet het 5<sup>e</sup> bataillon Sleeswijk-Holsteiners, dat intusschen tot ongeveer dat punt genaderd was, gesloten voorwaarts rukken, hoewel de manschappen, die sedert 16 uren in beweging waren en in al dien tijd niets hadden genuttigd dan hetgeen zij bij zich hadden, bijna geheel waren uitgeput; daarenboven waren bij de 4 kompagnien nog maar 4 officieren. De aanval, die onder zulke omstandigheden ook waarschijnlijk niet veel zou uitgerigt hebben, was evenwel overbodig, daar de tirailleurs er in slaagden, den vijand tot wijken te brengen. Het bataillon rukte nu naar de zijde van Königswill voorwaarts, terwijl de kolonel FABRICIUS de beide andere Sleeswijk-Holsteinsche bataillons die bij Y<sup>a</sup> op de hoogte gekomen waren, naar de zijde van het Pohlerbosch dirigeerde, om de linker flank te eclaireeren en te dekken.

Het was nu half acht uur; de gure wind, die den geheelen dag over het slagveld geheerscht had, was gaan liggen en het was sterk begonnen te regenen.

De Deensche artillerie, die zooals wij gezien hebben zich op den heuvel v had opgesteld, opende nu haar vuur, gedeeltelijk op de troepen, die langs den straatweg van Husby vooruit rukten, gedeeltelijk naar de zijde van het landhuis *Pauli*. Onder bescherming daarvan verzamelden zich de terugtrekkende afdeelingen achter de heuvels en bij den Tatenkroeg aan den weg naar Flensberg. Het bataillon garde, het 5<sup>e</sup> jagerskorps en het 15<sup>e</sup> bataillon linie-infanterie op den linker vleugel. Behalve deze troepen en de 2 $\frac{1}{2}$  bataillon linie-infanterie der 1<sup>e</sup> brigade en het 9<sup>e</sup> bataillon, die allen behoorlijk geformeerd aan-

rukten, waren alle overige bataillons, die in het bosch gestreden hadden, geheel uit elkander geraakt en konden eerst in de stelling weder verzameld en in 't gelid hersteld worden.

De tirailleurs, die zich nog in de Diergaarde bevonden, weken nu ook langzamerhand, en de aanvallers namen positie ongeveer in de rigting van YY<sup>12</sup> langs Y<sup>12</sup>, van waar zij de Deensche artillerie beschoten tot aan Pauli.

De generaal v. WRANGEL verkende de vijandelijke stelling, zooveel de invallende duisternis het toeliet. De artillerie was uitmuntend geposteerd, en de rij heuvelen domineerde het voorliggend terrein; van de teruggetrokken troepen was niets te zien. De Sleeswijk-Holsteinsche artillerie was nog bij het Kruidbosch en slechts 3 bataillons infanterie waren bij de hand. Aan een aanval was dus niet te denken, en het bevel tot halt maken werd gegeven. Het laatste schot van de Deensche artillerie viel; langzamerhand zweeg ook overal het klein geweervuur; de avondschemering hulde alles in het duister; de slag was ten einde.

Zooals op dit oogenblik (het was acht uur) de zaken stonden, was men niet in de mogelijkheid de aftrekkende Denen te vervolgen: de troepen, die zich op het plateau bevonden, waren uitgeput en gedeeltelijk, ten gevolge van het verspreide gevecht, ver uit elkander geraakt; van die van den generaal BONIN wist men nog niet, of zij in aanmarsch waren, en deze zouden ook buitendien, indien dit al het geval mogt zijn, niet eer kunnen zijn opgerukt voor dat de Denen hunne sterke stelling

hadden ingenomen. Waarom evenwel de troepenafdeelingen van den generaal. von MÖLLENDORFF in Frederiksberg en Bostorf niet reeds vroeger ter eventueele vervolging zijn opgerukt, is ons niet goed duidelijk. Reeds ten zes uur was het slot Gottorp ontruimd, en hoewel de Pruisische troepen daarvan op dat oogenblik niets gewaar werden, werd toch, zooals uit de berigten blijkt, de Danebroghvaan ten half zeven of misschien iets later, door de bewoners van het slot weggenomen. Er is evenwel geene poging gedaan om het slot te bezetten. Doch wanneer hiervoor al redenen mogen bestaan hebben, die ons onbekend zijn gebleven, dan was toch de terugtocht der vijanden ten half zeven reeds begonnen, toen het geschut op den Schuurberg en de zich daarbij bevindende infanterie die stelling verliet, en was dus het gevaar voor eenige offensieve beweging naar de zijde van Frederiksberg geheel geweken of althans niet zeer groot, en zouden eenige bataillons met een paar stukken geschut over den Ossenkoppel gedirigeerd, des vijands terugtocht zeer hebben kunnen bemoeijelijken.

De Pruisen en Sleeswijk-Holsteiners bivakkeerden ongeveer op de punten waar zich de verschillende afdeelingen op dat oogenblik bevonden. Het slot Gottorp werd bezet.

De Deensche armee bereikte tusschen 9 en 10 uur des avonds hare nieuwe stelling, en sloeg bivaks op in en om het Ildstedterbosch en bij Wedelspang; de kavallerie verrigte de veiligheidsdienst gedurende den geheelen nacht op de voortreffelijkste wijze.

Ten slotte willen wij nog kort aangeven, welke plannen in de beide hoofdkwartieren voor den volgenden dag gemaakt werden.

De generaal v. WRANGEL was overtuigd, dat de vijand het gevecht weder zou opnemen in zijne nieuwe verschanste stelling, en dus rees natuurlijk de vraag: Of men tot het voortzetten der offensieve beweging de bondstroepen zou afwachten, of met de Pruisische en Sleeswijk-Holsteinsche troepen alleen vooruitrukken.

Hier stuiten wij dadelijk op het groote nadeel, dat de geschiedenis ons zoo vaak aanwijst, daar waar verbondene legers te velde zijn, zelfs en wel voornamelijk als zij alleen bestaan uit Duitschers, dat wil zeggen, bijeengebragt zijn uit de verschillende onderdeelen van het nooit zeer eenige Duitschland. Wij lezen het immers in het relaas van den overste v. FRANSECKY, die voorzeker meer dan iemand in staat is de juiste beweegredenen van de handelingen des opperbevelhebbers te leeren kennen:

» De generaal twijfelde er volstrekt niet aan, of hij kon met de strijdkrachten, welke dien dag in 't gevecht geweest waren, *de nederlaag des vijands voltoojen*; en hij was volkomen overtuigd van de voordeelen, die er uit moesten voortvloeyen, wanneer men den vijand zoo vroeg als mogelijk weder aanviel. Maar, aan het hoofd van een bondsleger, dat eerst onlangs was gevormd, in hetwelk allen elkander nog vreemd waren, en waarbij zeer ligt bij het eene gedeelte de meening kon ontstaan, dat het bij het andere achteruitgezet werd, geloofde hij, alles te moeten vermijden,



wat argwaan, ijverzucht en inwendige verdeeldheid kon te weeg brengen, en daardoor tot verzwakking kon leiden; hij meende het, als Bondsgeneraal, aan die troepen, welke nog niet gestreden hadden, verschuldigd te zijn, dat ook zij een deel aan den roem der overwinning verkregen."

Wij behoeven wel niet vele woorden te gebruiken, om het nadeelige van deze omstandigheid in 't licht te stellen; bij de beoordeeling evenwel moet men nimmer uit het oog verliezen, hoe de toestand van Europa en bijzonder die van Pruissen, met betrekking tot het overige Duitschland in 1848 was.

Kortom, de generaal v. WRANGEL besloot, de bondstroepen niet alleen af te wachten, maar ook hen eene plaats in de voorste linie te geven.

Zijn plan was dus, met die troepen en die van den generaal v. MÖLLENDORFF van Sleeswijk uit, op den Flensburger straatweg vooruit te rukken. De generaal BONIN zou zich op de regter flank des vijands dirigeren.

Bij den afstand, waarop de genoemde bondstroepen zich bevonden, was het begin van uitvoering van dit plan niet mogelijk voor negen uur des morgens; dienovereenkomstig werden dan ook de noodige bevelen gegeven.

Wenden wij ons nu naar het Deensche hoofdkwartier, dat in de *Idstetter-Kroeg* gevestigd was.

De generaal v. HEDEMANN had de volgende rapporten ontvangen:

1.) Dat hij heden alleen de Pruisische en Sleeswijk-Holsteinsche troepen tegen-

over zich gehad had, maar dat den volgende dag de vereeniging der geheele bondsarmee zou plaats hebben.

2.) Dat de schippers van *Cappeln* den geheelen dag vijandelijke vrijscharen over de Schlei gezet hadden.

Hij nam daarom het besluit:

de stelling, welke hij nu bezet hield, zonder gevecht te verlaten en naar Flensburg af te marcheeren.

De noodige bevelen, om deze beweging bij het aanbreken van den dag te doen beginnen, werden dienovereenkomstig gegeven.

Hieruit blijkt dus, en dit is van gewigt, dat wanneer ook de generaal v. WRANGEL besloten mogt hebben, alleen de Pruisische en Sleeswijk-Holsteinsche troepen in den vroegen morgen van den 24<sup>sten</sup> April tegen den vijand te doen oprukken, het slechts overal tot een gevecht met de achterhoede zou gekomen zijn, daar de vijand zich wel zou gewacht hebben, met zijne hoofdmagt halt te houden tusschen Idstedt en Flensburg, waar het terrein hoegenaamd geene dekking als die bij Sleeswijk opleverde.

Eindelijk blijft ons nog over, de verliezen te vermelden, door beide partijen geleden. Deze bedroegen volgens de naauwkeurigste opgaven, aan de zijde der aanvallers 474 man aan dooden, gewonden en vermisten; aan die der Denen geven de officieele rapporten 150 dooden en ongeveer 500 gewonden, van welke opgave wij echter de juistheid niet hebben kunnen nagaan.

Opmerkelijk is hier aan beide zijden het aanzienlijk verlies aan officieren, hetwelk ongeveer in verhouding staat als 1

tot 16 à 17, dat ongetwijfeld aan den aard van het gevecht — meest in verstrooide orde — en aan het goed gebruik der vuurwapens moet toegeschreven worden.

(Wordt vervolgd.)

## EENIGE BESCHOUWINGEN VAN ADMINISTRATIEVEN AARD, OMTRENT DE PLAATSVERVANGING BIJ ONS LEGER.

(Een woord, uitgelokt door het artikel: »De nieuwe fransche wet op de instelling van het Dotatiefonds voor het leger enz.» van L. MULDER (1).)

(INGEZONDEN.)

*La critique est aisée, mais l'art est difficile*, en juist omdat ik doordrongen ben van de waarheid van het 2<sup>de</sup> gedeelte van dit spreekwoord, zoude ik mij aan het eerste willen noch durven wagen, vooral als het een artikel geldt, geschreven door den verdienstelijken MULDER. Hier vooral, waar de schrijver niets beweren wil, maar slechts als zijn gevoelen te kennen geeft, dat de invoering eener wet als de bovengemelde, voor het oogenblik hier te lande minder gepast zoude zijn, en dat gevoelen bovendien staft met argumenten, welke niet wel te wederleggen zijn, namelijk met nog vigerende wetsbepalingen, besluiten, enz., hier vooral zoude eene kritiek eene ongerijmdheid zijn. Mogt men niettemin in mijne beschouwingen eene kritiek willen zien, — *soit*, maar zij geldt dan minder het artikel van den geachten schrijver zelf, dan wel de door hem aangehaalde wets-artikelen omtrent de plaats-

vervanging hier te lande. Wij willen dan ook den schrijver slechts op den voet trachten te volgen, dáár waar hij de redenen ontvouwt, die de invoering eener wet als de nieuwe fransche, althans voor zooveel de plaatsvervanging betreft, bij ons leger minder wenschelijk zouden maken.

De hoofdreden waaraan de instelling der wet op een Dotatiefonds haar bestaan verschuldigd is, is gelegen, zegt de schrijver, in de schandelijke handelingen der vroegere *Compagnies de remplacement*. Die reden zoude hier, volgens zijn beweren, ontbreken door de meer strenge en gunstiger bepalingen, welke men hier op het punt van remplaceren heeft, doordien de contracten slechts mogen worden opgemaakt door personen, met het passeren van authentieke akten belast, en in de omstandigheid, dat de vervangene, indien hij in gebreke blijft, aan de voorwaarden in het contract bedongen, te voldoen, voor den burgerlijken regter kan worden vervolgd.

(1) *Militaire Spectator* N<sup>o</sup> 41, 2<sup>e</sup> Serie, 7<sup>e</sup> deel.

Deze beweringen verliezen veel van hare waarde, indien men de zaak meer *à fond* beschouwt. Voor de *Compagnies de remplacement* toch, heeft men hier een legio *commissionnaires*, zaakwaarnemers, of hoe die heeren ook heeten mogen (zielverkoopers noemt hen het volk, en . . . . *vox populi, vox Dei*), wier handelingen dikwijls even schandelijk, even zedeloos, even menschonteerd zijn, als die der genoemde *Compagnies* (1). Wanneer de plaatsvervanger de helft der gelden in handen krijgt, welke de loteling den zaakwaarnemer betaalt, mag dit veel genoemd worden, doch de knevelarijen en afzetterij en vooral de schandelijke speculatie op de ellende van den plaatsvervanger of diens gezin, reeds vóór hij wordt ingedeeld, reduceren die som niet zelden tot slechts een derde. Het spreekt als van zelve dat de zaakwaarnemer op zijne koopwaar *moet* winnen, want volgens onderhandsche of authentieke akte met den loteling aangegaan, is hij verplicht gedurende den geheelen militie-diensttijd voor den plaatsvervanger in te staan, *ergo*, voor zijne rekening een tweeden, des noodig een derden plaatsvervanger of meerder te leveren, indien de eerste of tweede door desertie, onteerd vonnis of andere diergelijke redenen uit de dienst verwijderd wordt. Doch wie waarborgt den vervangene dat zijn zaakwaarnemer aan zijne verplichting

(1) Men mag gerustelijk aannemen, en eene veeljarige ondervinding bij de hoofd-administratie van een regiment infanterie, leert het ons, dat hoogstens 10 pCt. der lotelingen, welke *remplaçants* stellen, met deze directelijk contracteren. Minstens  $\frac{9}{10}$  doet dit door tusschenkomst van *commissarissen*.

ten deze zal voldoen? Of kan deze als individu niet even goed bankroet gaan, en nog waarschijnlijker dan eene *Compagnie de remplacement*? En wie is en blijft in allen gevalle vis à vis het gouvernement voor den plaatsvervanger aansprakelijk? Immers de loteling en in geen geval zijn *commissionnaire*.

Wat nu betreft het opmaken der contracten door personen, welke daartoe wettiglijk bevoegd zijn, ook dit beduidt, mijns inziens, niet veel. Wat toch behelzen die contracten? De omschrijving der daarin opgenomene voorwaarden is bij een groot aantal, uit een militair administratief oogpunt beschouwd, louter *non-sens*. Heeren Notarissen houden het mij ten goede, maar indien ieder contract naar de letter moest of liever kon worden uitgelegd, dan zoude men voor de grootste helft der plaatsvervangers, onophoudelijk zijne toevlugt tot den burgerlijken regter moeten nemen. En wat zoude deze beslissen omtrent den inhoud van een contract, waarin bijv. de plaatsvervanger *f* 500 heeft bedongen, en waarin verder gestipuleerd staat, dat de vervangene gehouden is van die som *f* 4.— per week uit te keeren aan de huisvrouw van den *remplaçant*, gedurende al den tijd, dat deze laatste onder de wapenen zal blijven. Dat maakt voor de twee jaren, die hij minstens blijven *moet*, reeds ruim *f* 400.—, dus reeds veel meer dan de bedongen hoofdsom.

En hoe nu, indien de plaatsvervanger zijne volle vijf jaren bij zijn korps wil verblijven?

Dergelijke tegenstrijdigheden nu, zijn

legio. En hoe weinig men hieraan kan doen, en zelfs de uitvoering der bepaaldelijk en duidelijk gestelde voorwaarden kan provoceren, blijkt o. a. uit de omstandigheid, dat, ofschoon door de verschillende militieraden van het leger, jaarlijks aan het Ministerie van Oorlog, door tusschenkomst der provinciale kommandanten, die lotelingen worden gesignaleerd, welke in gebreke zijn gebleven, de verschuldigde handgelden te storten in de kas van het korps (1), daaraan weinig of geen gevolg schijnt te worden gegeven. Immers, wij hebben gezien, dat men van jaar tot jaar dezelfde lotelingen op de daartoe bestemde lijsten brengt, zonder dat zij aan hunne verplichting voldeden. Het Ministerie van Oorlog deelt die opgave mede aan dat van Binnenlandsche zaken, welk hoofdbestuur de in gebreke geblevenen signaleert aan Heeren Commissarissen des Konings in de provinciën, die mede op hunne beurt de respectieve gemeentebesturen aanschrijven, door welke dan de loteling wordt uitgenoodigd aan het contract te voldoen. Deze nu begeeft zich tot zijn zaakwaarnemer, die slechts met den plaatsvervanger en niets met de korpsen te doen wenschende te hebben, die aanmaning beschouwt als non-venu, want hij weet zeer goed dat men door het gebrekkige of onvolledige der wetten op de militia, het regt niet heeft hem te vervolgen of tot die storting te noodzaken.

Verder voert de schrijver als iets wat ten voordeele van ons stelsel van plaats-

vervanging pleit, aan, de bepaling bij artikel 98 der wet van 8 Januarij 1817, dat slechts  $\frac{1}{6}$  der bedongen handgelden aan den plaatsvervanger mag worden uitbetaald, en het overige  $\frac{5}{6}$  gedeelte moet worden gestort in de kas van het korps, om aan hem of zijne regtverkrijgenden, in maandelijksche termijnen te worden uitbetaald. Deze bepaling wordt bijna nooit nageleefd, en ik durf gerustelijk verzekeren, dat hoogstens 5 pCt. der contracten, welke jaarlijks worden aangegaan, die voorwaarden inhouden, zelfs van die plaatsvervangers, welke, ongehuwd zijnde, bij eene dergelijke bepaling het meeste belang zouden hebben. Het afhankelijk zijn der remplaçanten van den zaakwaarnemer is hiervan de voorname oorzaak, en het gevolg daarvan is dan ook, dat verreweg de meeste plaatsvervangers reeds vóór hun vertrek met onbepaald verlof, van dien kant niets meer te vorderen hebben, en de administratie der korpsen onophoudelijk lastig vallen met verzoeken tot uitbetaling van de geringe sommen, welke ten hunnen behoeve ten bedrage van *f* 25.—, *f* 50.— of *f* 40.—, in de kas van het korps gestort zijn.

Eindelijk vindt de schrijver nog iets gunstigs in de bepaling, dat een vervangene, wiens plaatsvervanger achtien maanden heeft gediend, door het storten eener som van *f* 150.— in 's rijks schatkist, van alle verantwoordelijkheid van zijnen plaatsvervanger ontheven is (1).

En waarlijk, die bepaling zoude voor den vervangene eene zeer gunstige kunnen

(1) Dispositie 13 Januarij 1825, N°. 19 en 22 Augustus 1825, N°. 14.

(1) Artikel 33 der wet van 1820.

zijn, indien deze in directe relatie stond met zijnen remplaçant. Hoe nietsbetekenend zij hem thans toeschijnt blijkt daaruit, dat hij de vele honderden lotelingen, slechts 2 of 3 daarvan, jaarlijks gebruik maken (1). Trouwens de loteling vermeent reeds van alle verantwoordelijkheid ontslagen te zijn, door zijn contract met den zaakwaarnemer, en dat deze liever risqueert eene enkele maal eens een tweeden plaatsvervanger te stellen, dan voor ieder hunner zulk eene belangrijke som van zijne verdienste op te offeren, begrijpt zich ligtelijk.

Ziedaar mij aan het einde mijner beschouwingen. Ik zoude het met den schrijver van het artikel, over de fransche wet op een Dotatiefonds volkomen eens zijn, dat deze hier te lande nog niet, althans voor zooveel de plaatsvervangings betrefte, zoo noodig kan zijn, indien de deswegens bestaande bepalingen, slechts behoorlijk werden nageleefd. Doch thans, nu de meeste dier verordeningen als het ware met voeten getreden worden, is ook hier eene herziening van ons stelsel van plaatsvervangings dunkt mij dringend noodzakelijk.

L . . . . . Junij 1855.

R.

Wij zijn het met den schrijver van bovenstaande regelen, vooral in de conclusie aan het einde zijner beschouwingen, volkomen eens. De leemte en gebreken,

(1) In acht jaren tijds, heeft zich bij het regiment infanterie waarbij ik dien, dit geval slechts eens voorgedaan.

die bij de plaatsvervangings praktisch bestaan, bewijzen, hoe weinig soms de oogenschijnlijk goede bepalingen en voorschriften in staat zijn, de misbruiken te weeren, waartegen zij willen waken. Dat in het artikel over de Fransche Dotatiewet van N°. 11 hierop niet gewezen is, lag natuurlijk in den aard der zaak. De beschouwing van die wet en het onderzoek, of zij met gunstig gevolg het bij ons bestaande zou kunnen vervangen, was daar het hoofdonderwerp, en door deze laatste vraag ontkennend te beantwoorden, wordt dan ook het hier te lande bestaande niet voor een volmaakt stelsel verklaard.

Eene herziening is integendeel, zooals de Schr. zegt, dringend uoodzakelijk. Neemt men de plaatsvervangings in beginsel aan — en onzes inziens zeer te regt — dan moeten de bepalingen daaromtrent niet alleen goed zijn, maar zij moeten ook nagekomen en moeten kunnen nagekomen worden in den geest waarin de wetgever ze heeft voorgeschreven: zorg voor de deugdelijkheid der bestanddeelen van het leger aan de eene, humaniteit met betrekking tot den dienstplichtige aan de andere zijde. In het evenwigt van die beide grondslagen ligt de deugdzaamheid der wet. Waar één van beiden predomineert, is zij gebrekkig. Maar evenzeer is het schadelijk, wanneer, met betrekking tot een van beiden, de wet niet, of verkeerd wordt toegepast. Dit nu is hier het geval, vooral wat den tweeden grondslag aangaat, en mogen al vele der bestaande bepalingen goed zijn, goede bepalingen, die in de praktijk slecht of in 't

geheel niet worden toegepast, werken vaak nadeeliger dan minder goede, die stipt worden opgevolgd, of wier bruikbaarheid bij de uitvoering blijkt.

*De Redactie.*

**HET SNEL EN GEREGELD DOEN UITVOEREN DER KAVALLERIE-EVOLUTIEN OF MANOEUVRES OP SIGNALEN VAN DE TROMPET, IS NOODZAKELIJK OOK BIJ ONS IN TE VOEREN, OMDAT DE STEM DAARTOE NIET TOEREIKEND IS.**

(INGEZONDEN.)

In den Sleeswijk-Holsteinschen oorlog van 1848 en 1849, — zoo verhaalde ons een zeer kundig Pruisisch officier — was gebleken, dat hoewel daar geene grootere massa kavallerie dan hoogstens eene brigade (onze gewoonlyke sterkte bij kavallerie-vereening) vereenigd ageerde, de stem niet toereikend was, om dit wapen snel en geregeld de vereischte evolutiën te doen uitvoeren; men had alzoo de noodzakelijkheid ingezien, om zich, meestal en al meer en meer (want reeds vroeger werden vele bewegingen op signalen uitgevoerd) van signalen op de trompet te bedienen, welke meest altijd toereikend waren, om alle eenvoudige bewegingen daarop te doen uitvoeren, waarvan men toch bijna uitsluitend tegenover den vijand gebruikt maakt en zeer zeldzaam meer zamen- gestelde bewegingen uitvoert; werden deze vereischt, dan maakte men ook nog van goed bereden intelligente ordonnancen gebruik.

Ieder kavallerie-officier, die nu slechts eene brigade-exercitie (zeer ten onregte

gewoonlyk manoeuvres genoemd) bijge- woond heeft, zal de noodzakelijkheid hier- van gevoelen, daar, bij het minste gedruisch of wind, geen kommando van den brigade- generaal, ja dikwijls niet eens van den kolonel, hoe goed hunne stemmen ook waren, verstaan werden; men moest dan wel zijne toevlugt nemen tot ordonnance- officieren, die eerst gingen vertellen, wat er zoude gekommandeerd worden, en dan weder terugreden, waarna het kommando door den generaal (wat men meestal niet verstond als de wind tegen was) uitgesproken werd, daarna door de kolonels, vervolgens door den majoor en eindelijk door de eskadrons-kommandanten herhaald werd; nadat dit alles regelmatig en stelselmatig geschied was, volgde eindelijk en ten laatste het kommando van marsch.

Hoe omslagtig, vertragend en tegen- strijdig met den geest van het wapen deze wijze van besturen is, daarvan zijn wij meermalen getuigen geweest en dit bleek

duidelijk uit den tijd die er verliep, van het oogenblik van het kommando: *Geeft acht*, tot dat men geformeerd was.

Komt men nu eens met zulke middelen om de kavallerie-evolutiën te doen uitvoeren, tegenover de Duitsche kavallerie, die zich op een enkel en eenvoudig signaal van de trompet formeert, en waarbij dat gedurig herhalen van de kommando's door de hoofdofficieren niet in gebruik is, dan zal het niet moeijelijk zijn vooraf te bepalen, wie het eerste geformeerd zal zijn, en dien ten gevolge de overwinning behalen, daar deze toch in dit geval afhangt van het spoedigst in bataille, dat is, tot den aanval gereed zijn. In ons tegenwoordig Reglement wordt wel erkend, (pag. 5, § 794), dat bij *wind en gedruisch* de kommando's niet verstaan kunnen worden, en wordt het gebruik van ordonnancen en signalen voorgeschreven, maar niet op welke wijze; dien ten gevolge wordt het hoog tijd, dat er eene methode voorgesteld wordt, om in deze leemte te voorzien: mits dit voorstel niet aan de schrijftafel zal goed- of afgekeurd, maar degelijk op het terrein beproefd worden; — zonder dat hechten wij niets aan de goed- noch afkeuring; het zoude slechts voor- of tegeningenomenheid verraden, of gebrek aan lust om tot vele noodzakelijke verbeteringen

mede te werken. Een praktisch onderzoek is des te noodzakelijker, omdat geen van onze generaals of hoofdofficieren volgens deze wijze hebben gemanoeuvreed, er dus niet mede bekend zijn, en dien ten gevolge zulks niet kunnen beoordeelen vóór dat zij zulks op het terrein hebben zien uitvoeren en met de oude manier hebben vergeleken.

Een verbeterd systema komt ons dus niet alleen noodzakelijk voor, omdat men in Sleeswijk-Holstein de noodzakelijkheid daarvan ingezien heeft, maar ook omdat het in ons eigen Reglement gezegd wordt, dat bij *wind en gedruisch* de stem onvoldoende is, en daar ieder kavallerie-officier van eenige ondervinding, zeer goed weet, dat een van beiden, zelfs bij vredesmanoeuvres, vooral met rijdende artillerie vereenigd, *altijd bestaat*, zoo had aan het slot van deze § 794, de wijze moeten worden voorgeschreven, waarop zulks moet plaats hebben, en verder daarbij bepaald, dat men met een regiment zeer dikwijls en met eene brigade steeds op deze wijze moet manoeuvreren, opdat de troep daaraan gewoon zijnde, er geene wanorde, — de voorbode van eene nederlaag — ten gevolge van ongewoonte, kan plaats hebben, waarvan wij zeer veel gevaar loopen, indien men met den ouden sleur blijft voortgaan.

## VERSCHEIDENHEDEN.

De onder voorzitting van Z. K. H. den Prins van Pruisen in den loop der maand April jl. weder bijeengekomen commissie tot het onderzoek en beproeving der handvuurwapenen, heeft na veelvuldige beraadslagingen en ten gevolge van de gunstige uitkomsten welke de schietoefeningen, die te Spandau, te Potsdam en nabij Berlin gehouden werden, hebben gehad, het besluit genomen, als haar advies den wensch te uiten, dat al de geweren van de landweer en van de nog met geen naaldgeweren gewapende liniebataillons, zoo spoedig mogelijk door Minié-geweren vervangen werden.

Uit Pruisen wordt gewag gemaakt van eene nieuwe soort van walgeweer, welke nog op 2000 passen afstands eene zeer goede trefzekerheid zouden opleveren en die hoofdzakelijk tot het demonteren van het vijandelijk geschut zouden bestemd zijn. Dit wapentuig zou gemakkelijk door twee man kunnen bediend worden, en men zou het bij de infanterie willen invoeren en aan elke compagnie twee dergelijke stukken toevoegen. Naar het zeggen werden te Spandau een aantal dezer walgeweren vervaardigd.

Volgens een door de Admiraliteit aan het Parlement overgelegden staat bestond

de Engelsche vloot op den 1sten Mei jl., uit 288 oorlogsschepen met 6447 stukken geschut. Deze geduchte magt ter zee was over de volgende standplaatsen verdeeld: 25 schepen met 556 stukken in de Oost-Indische en Chinesche vaarwateren; 8 schepen met 56 stukken aan de Kaap de Goede Hoop; 12 met 78 stukken aan de Afrikaansche kust; 8 met 125 stukken aan de zuidkust van Amerika; 10 met 266 stukken aan de westkust van Amerika; 19 met 261 stukken in de West-Indische en Noord-Amerikaansche wateren; 60 met 1545 stukken in de Middellandsche zee (tegenwoordig in de Zwarte en Azowsche zee werkzaam); 49 met 1564 stukken in de Oostzee; 5 met 204 stukken te Plymouth; 15 met 254 stukken te Portsmouth; 8 met 278 stukken te Sheerness; 4 met 28 stukken te Woolwich; 2 ongewapende te Pembroke; 4 met 14 stukken aan de Iersche kust; 12 met 41 stukken tot bijzondere diensten gebezigd; 7 met 27 stukken met opmetingen belast; 5 ongewapende jachten; 54 schepen die werden uitgerust of voor 't oogenblik niet gebruikt werden met 1256 stukken, en 7 met 254 stukken op de terugreis naar Engeland. — Al deze schepen hadden niet meer dan 250 officieren van gezondheid 1<sup>o</sup> klasse; 210 idem 2<sup>o</sup> klasse, en 60 à 70 helpers.



De Keizer van Rusland heeft onlangs bevolen dat de namen van vroegere kweekelingen van de Militaire Akademien en andere krijgsleerscholen, die zich door een of meer uitstekende daden in den oorlog onderscheiden hebben, in gezegde inrigtingen, op marmeren bladen zullen gegraveerd worden, met vermelding van het jaar waarin zij de school verlaten hebben en de plaats waar het feit voorgevallen is, waarbij zij zich onderscheiden hebben. Voorwaar een loffelijk voorbeeld dat wel navolging verdient, daar het niet missen kan of eene dergelijke eervolle vermelding van vroegere kameraden, moet op jeugdige gemoederen met krijgsmansgeest bezielde, zijne werking doen. Reeds aan vier officieren is die bijzondere onderscheiding ten deel gevallen, te weten: 1) ALEXANDER BAUMGARTEN, de Akademie verlaten 1833, 1832 Tschetate; 2) MICHAEL OGAREFF, de Akademie verlaten 1828, 1835 Fort Perowski; 3) ALEXANDER SCHTSCHEGOLEFF, de Akademie verlaten 1832, 1834 Odessa; 4) FRANS TOTTLEBEN de Akademie verlaten 1838, 1854 Sebastopol.

Volgens opgaven uit een vrij goede bron afkomstig, waren van het Fransche leger omstreeks 't begin van de maand Junij de volgende troepenafdeelingen in de Krim en te Konstantinopel: Van de keizerlijke garde 5 bataillons grenadiers, 5 bataillons voltigeurs, 2 bataillons garde-zouaven en 2 bataillons garde-gendarmerie. Voorts 6 batterijen garde-artillerie, waarvan in 't laatst van Mei nog 4 te Konstantinopel

waren, die sedert naar de Krim ontboden werden, eindelijk een detachement garde-sappeurs. In de Krim waren van 30 regimenten 2 bataillons, dus 60 bataillons te zamen, en van nog 7 regimenten waren er 2 bataillons, of in 't geheel 14 bataillons toen nog te Konstantinopel. De derde bataillons zijn als depôts doorgaans in Frankrijk. Van de bataillons Vincenner jagers waren er toen 9 voor Sebastopol, 2 in Konstantinopel. Ieder dier bataillons bestaat uit 8 kompagnïen de 9<sup>e</sup> en 10<sup>e</sup> zijn als depôts in Frankrijk. Voorts zijn voor Sebastopol, drie regimenten Zouaven, evenzoo twee regimenten, of 6 bataillons, van het Afrikaansche vreemdenlegioen, eindelijk nog 2 bataillons Algerische tirailleurs. Eene kompagnie van discipline is te Gallipoli. Van de kavallerie waren, na de toen laatstontbodene ruitery uit Konstantinopel, van elk der 6<sup>e</sup> en 9<sup>e</sup> regimenten kurassiers, 6<sup>e</sup> en 9<sup>e</sup> regimenten dragonders, 1<sup>e</sup>, 4<sup>e</sup> en 9<sup>e</sup> regimenten huzaren, en van twee regimenten Afrikaansche jagers, 4 eskadrons in de Krim. De sterkte der artillerie wordt in dezen staat niet speciaal opgegeven, maar bedroeg in 't geheel 53 veldbatterijen; evenmin de genie. — De infanterie zou, als alles wat toen in 't Oosten zich bevond, vereenigd was, 124 bataillons bedragen. Alle bataillons zijn op oorlogsvoet 8 kompagnïen sterk, die volgens de formatie ieder 118 strijders moeten tellen; men zou evenwel hunne sterkte niet boven de 700 man mogen schatten. De Zouaven hadden vreeslijk geleden; slechts een zesde gedeelte van den oorspronkelijk naar het Oosten gezonden troep was meer over! — De

kavallerie telde 36 eskadrons, maar de paarden smolten dagelijks weg; alleen de Afrikaansche hielden zich goed. Als bewijs wordt aangevoerd dat toen het eerste huzarenregiment aankwam het nagenoeg al zijne paarden reeds verloren had; de slecht verpleegde, slappe Fransche paarden vooral van de kurassiers en dragonders,

moesten wel bezwijken, zoodra eenige bijzondere inspanning van hen geëischt werd; zelfs nieuwe remonte baatten niet, wijl de ruiters voor de ligte paarden veel te zwaar zijn. Een Fransch eskadron telde op oorlogsvoet 175 paarden, maar het was onmogelijk na te gaan, hoeveel gemiddeld daarvan wel was verloren gegaan.

## BOEKBEORDEELINGEN.

L. DUSSIEUX, *Force et faiblesse de la Russie, au point de vue militaire. Paris, Tanera, 1854.*

Dit werkje, welks schrijver leeraar is aan de keizerlijke militaire school van Saint-Cyr, heeft vooral in den tegenwoordigen tijd groot gewigt. Het algemeene plan van het werk vinden wij in de volgende woorden van den schrijver:

» Quant au plan de campagne de 1812, la Russie n'oublie qu'une chose, assez essentielle, il est vrai: c'est que, pour qu'il fût applicable, il faudrait que notre plan d'attaque fût aussi celui auquel on s'est trouvé si mal dans cette année néfaste. On ne lui donnera pas la joie d'un triomphe si facile.

» Non: ce n'est pas à l'intérieur de la Russie que seront frappés les grands coups. A quoi bon? Personne ne songe à effacer la Russie de la liste des nations, et même des grandes nations. De ce que l'on n'a pas permis qui le barbare persécuter des

catholiques et des grecs-unis de Pologne, le violateur de la foi jurée aux luthériens de Finlande, envahit la Turquie, sous prétexte d'y établir la tolérance, mais en réalité pour y installer la prédominance d'un culte et d'une race, en attendant mieux; de ce que l'on a mis le véto de l'épée à cette audacieuse et sacrilège hy-poërisie, il ne s'ensuit nullement que l'on conteste une mission providentielle à la Russie. Seulement il s'en faut que ce soit celle qu'elle s'était assignée. La mission évidente de la Russie est de civiliser les Tartares, et puisqu'elle aime les conquêtes, l'espace ne lui manque pas de ce côté. Elle n'y rencontrera que le déplaisir du Fils du Ciel qui règne à Pékin.

» Mais si l'Occident n'a rien à voir à l'intérieur de la Russie, il n'en est pas de même de ses frontières. Là est toute la question."

Het voorname doel, dat de schrijver zich dien ten gevolge had voorgesteld, was eene uitvoerige beschrijving te geven van

de grenzen van het Russische rijk. Langzamerhand evenwel breidde hij zijn plan uit en maakte de militaire magt van Rusland tot een punt van naauwkeurig onderzoek, waarbij hij vooral gebruik maakte van het bekende werk van HAXTHAUSEN, terwijl hij het eindelijk tot een geheel bragt door eene menigte aanteekeningen met betrekking tot de financiën, de industrie, den handel, het regeringsstelsel, de godsdienst enz.

Zoover wij konden nagaan zijn de uitgebreide statistieke opgaven met veel zorg en waarheidsliefde verzameld, en, wat voornamelijk voor het werk inneemt, is de onpartijdigheid waarmede de schrijver te werk is gegaan, niettegenstaande op het oogenblik dat hij zijn boek uitgaf, de oorlog reeds uitgebroken en de Krim-expeditie op het punt was van uitgevoerd te worden. Dat hij evenwel, wat de beoordeeling der tegenwoordige feiten aangaat, geheel op de Fransche zijde staat is natuurlijk, doch op de positieve beschouwingen en opgaven heeft deze zienswijze geen invloed gehad.

*HANDLEIDING, om als gids te worden gebezigd bij de onderscheidene gevallen, waarin de soldaat verkeeren kan, door G. VAN DE BOOM, Sergeant-Majoor. 1<sup>e</sup> Aflevering. (16 Bladz.) te Breda bij J. HERMANS.*

Daar van bovengenoemde handleiding slechts de 1<sup>e</sup> aflevering verschenen is, kan natuurlijk van eene beoordeeling voor alsnog geen sprake zijn, waartoe wij liefst de geheele voltooiing van het werk af-

wachten. Gaarne evenwel willen wij beantwoorden aan het doel, waarmede ons dit N<sup>o</sup>. is toegezonden, door namelijk deze uitgave, als een nieuw bewijs der onvermoeide werkzaamheid van den reeds gunstig bekenden schrijver, ter kennis van onze lezers te brengen.

Wij vinden in deze aflevering bijeengebragt alle voorschriften en op te maken stukken, die betrekking hebben op het in dienst treden van den soldaat, waarbij niet minder dan 52 verschillende gevallen ieder afzonderlijk worden behandeld, en alzoo eene menigte verspreide bepalingen tot een geheel gebragt zijn, dat nu gemakkelijk te overzien is en met eene menigte toelichtingen is verrijkt, die van naauwlettendheid en veeljarige ondervinding getuigen. Wanneer alle gevallen, (en dat is het plan van den schrijver) met dezelfde uitvoerigheid en naauwkeurigheid worden behandeld, dan zal zijn werk eene uitmuntende vraagbaak worden voor ieder, die omtrent eenig administratief punt van dien aard, inlichting verlangt.

Eene aanmerking hebben wij: zij betreft den titel, die, zooals toch wezen moest, niet aangeeft wat het werk eigenlijk is. Zooals zij nu luidt, gelooven wij, dat ieder er in zal meenen te vinden, eene Handleiding, die de soldaat in elk geval waarin hij geplaatst kan zijn, zou kunnen raadplegen, en dat is zij volstrekt niet. Wij vermeenen derhalve den schrijver te moeten aanraden, den algemeenen titel na de voltooiing van zijn werk eenigzins te wijzigen, zoodat de ware strekking duidelijk blijke.

# PROEVE

VAN EEN

## GESCHIEDKUNDIG ONDERZOEK

NAAR DEN

### VOORMALIGEN EN TEGENWOORDIGEN STAAT DER BUSKRUID-FABRIKATIE

IN

#### NEDERLANDSCH-INDIE.

---

» Quoi qu'il en soit, la poudre a été la cause de  
» la révolution militaire, politique et morale, qui  
» marche toujours depuis la ville du religieux."

JOACHIM AMBERT.

---

(INGEZONDEN.)

*Kort overzicht der vroeger bestaan heb-  
bende kruidmolens en van de wijze  
waarop het buskruid voormaals  
op de molens werd aan-  
gemaakt.*

Nauwelijks had de hooge Indische Regering paal en perk weten te stellen, aan de verwoestingen door de Bantamsche vorsten, voor het laatst in 1652, tot onder de muren van het Bataviaasch kasteel bedreven, of zij zag naar middelen uit, om in de eerste behoefte, tot het voeren der

aanhoudende oorlogen — haar door de trouwloosheid der Indische volkeren, de « wangunst der Engelschen » en den « overmoed der Portugeezen » berokkend — te voorzien, en in hare onmiddellijke nabijheid buskruid te doen vervaardigen, ten einde niet langer afhankelijk te blijven van de aanvoeren uit het vaderland.

De met den Grooten Mogol AURENG ZEB geslotene traktaten, hadden de Nederlanders den onuitputtelijken voorraad van salpeter in de vlakten nabij Patna magtig doen worden; het vulkanisch gebergte van den Indischen Archipel kon een

genoegzamen voorraad zwavel leveren , terwijl de uitgestrekte wouden van Java in het benodigde hout voor kolen moesten voorzien.

Aan grondstoffen tot het zoo hoog benodigde buskruid zou het dus , volgens het gevoelen der regering , niet ontbreken. Het plan werd even spoedig uitgevoerd als bedacht ; maar , 't zij uit gebrek aan bouwmaterialen of aan eenen bekwamen bouwmeester , men ging over tot eene vervaardigingswijze die tot de allereerste kindsheid der buskruid-fabrikatie behoorde en voor de ruwe zeden dier tijden pleit.

Bij zijne Resolutie van den 29<sup>en</sup> Julij 1654 , gelastte namelijk de Gouverneur-Generaal JOAN MAETSUYCKER — de man die het na hem nimmer herhaald geluk genoot , gedurende het vierde eener eeuw , als opperlandvoogd der Indische gewesten te mogen regeren — de Engelsche en Portugesche krijgsgevangenen tot het vervaardigen van buskruid te bezigen en hen daartoe tien blokken met stampers te verstrekken , «niet wetende anders waar wij deselve sullen gebruijcken” (1).

Doch spoedig had men ingezien , dat deze handelwijze geenszins aan het beoogde doel kon beantwoorden , en weldra in betere omstandigheden verkeerende , nam de regering , den 28<sup>en</sup> October van ditzelfde jaar , het besluit : «een rosmolen tot het «cruijtmaken op te werpen , en om alle

«periculen voor te komen , die te plaatsen op de agterhoek van het Javaens «quartier , daer zoo grooten passagie van «mensen niet en is.”

Deze eerste molen , hoewel rosmolen genaamd , werd door buffels in beweging gebracht en was voorzien van een klein aantal stampers ; — zij werd zoo «dienstich” bevonden , en «er werd dagelijcx eene soo goede quantiteit cruijt mede gemaect ,” dat MAETSUYCKER een jaar later (25<sup>en</sup> October 1655) goedvond : «dewijl «daartoe de materialen meest veerdich «ende bij de handt zijn , ende dat het «sonder groote onkosten sal geschieden «connen , noch een tweede boscruijtmolen «te laeten opmaeken , bij de plaats daer «de eerste gestelt is ,” terwijl hij den 28<sup>en</sup> April 1656 , de «handelingen der trouwlooze Javanen” in het oog houdende , uit voorzorg , alle Javanen uit den omtrek der kruidmolens liet verhuizen en hunne woningen deed afbreken.

Het kon echter bij de Regering niet lang onopgemerkt blijven , welk een groot nut zij konde trekken van de groote hoeveelheid water der menigvuldige , in de omstreken van Batavia , vloeiende beekjes en van dat der groote rivier (Tjieliwong) , welke zich , met groote snelheid , nabij het kasteel in zee ontlast. De groote menigte menschenhanden bij den bouw van de naauw half voltooide stad benodigd , deed weldra de noodzakelijkheid inzien om het water dienstbaar te maken , en als beweegkracht voor verschillende werkzaamheden aan te wenden (1).

(1) «En noch sall hem de stede besorghen , totter «stede coste , een groot vjisele , ome elck een sijn «selfs cruijt te maken dien 't belijft.” (A<sup>o</sup>. 1522.)

Ordonnantie voor de cloveniers , in P. SCHELTEMA'S *Oud en Nieuw uit de Vaderl. Geschiedenis en Letterkunde* , Amst. 1844 , bl. 113.

(1) In de Bataviasche ommelanden is het verval der rivieren op de eerste 20 palen of 13 Nederl.

Dien ten gevolge en tot dat einde liet de Regering, den 16<sup>en</sup> Julij 1657, de groote rivier (Tjiliwong) onder het fortje Noortwijk (1) afdammen, van daar eene gracht graven, uitkomende in eene gracht, vroeger door den kapitein der Chinezen HINGAM gegraven, en aan welke uitwatering nabij de redoute Batemburg (2) eene sluis met schutdeuren werd daargesteld.

Op dit kanaal moesten de twee Compagnies-kruidmolens verlegd worden, om door het water te worden bewogen, stellende de Regering zich voor, hierdoor aanmerkelijke onkosten, veroorzaakt door het houden van buffels, lijfeigenen om het gras voor deze dieren te snijden, enz. uit te sparen; alsmede dat het malen der molens nu meer eenpariger en de verschillende werkzaamheden eenvoudiger en gemakkelijker zouden kunnen geschieden.

Tevens werd de vergunning verleend om op dezelfde gracht, zoodanige molens, als door het water bewogen kunnen worden, als: voor houtzagerijen, koren- en suikermolens op te rigten, welke men mogt vermeenen dat ten nutte der Compagnie en der ingezetenen konden strekken.

Merkwaardig is het tafereel hetwelk ons de Haarlemsche wondheeler WOUTER

mijlen afstand van het strand, 15 voet per paal of 3 Nederl. ellen per Nederl. mijl hemelsbreedte, en voor de 20<sup>e</sup> paal tot de 35<sup>e</sup> of 40<sup>e</sup> (30 à 60 Nederl. mijlen), het dubbel getal of 30 voet per paal (6 ellen per Nederl. mijl). *Tijdschrift voor Nederl. Indië*. 4<sup>de</sup> Jaargang N<sup>o</sup>. 11.

(1) Het fortje Noordwijk stond weleer op het emplacement der citadel Prins Frederik.

(2) Thans het stadsverband.

SCHOUTEN, in zijne *Oost-Indische Rijsbeschrijvingen* (1) van de omstreeken van Batavia in die tijden ophangt: «Diverse «fortificatiën, vastigheden en reduijten «werden ook rontom heen voor den aan- «loop der Javanen, buiten Batavia met «Hollands garnisoen bezet: ook proncken «ter landtzijde niet verre buiten de Nieuwe- «Poort, diverse soorten van water-molens, «namentlijk de sulcke daar in papier, «suijcker, bospoeder en veelderhande «granen in worden gemalen, als ook «saegh- en andere moolens; de welke «al te maal, doch niet door de wint, «maar door de leijdingh en loop des «waters der rivier van Jacatra (2), seer «konstelijk door de Nederlanders zijn «gepractiseert; invoegen de neringkrijcke «stad Batavia tegenwoordigh in stant en «luijster alle de steden van India verre te «boven gaat.»

De verplaatste molens waren weder spoedig aan den gang; de menigvuldige verzendingen naar de buiten-etablissemerten en de niet genoegzame voorhanden voorraad hadden de regering het besluit doen nemen (28 Junij 1658) de molens nacht en dag te doen doormalen, 't welk het gevolg had, dat er een ongeluk ontstond en een der molens voor eenigen tijd onbruikbaar werd.

Eerst den 16<sup>en</sup> September kon het malen weder een aanvang nemen, hebbende men nu het aantal stampers van 12 tot op 24 vermeerderd, ten einde het bij nacht malen zooveel mogelijk voor te komen,

(1) Zie derde Boek, folio 169.

(2) Rivier van Jacatra, ook groote rivier en door de inlanders Tjiliesong genaamd.

rekenende men nu ten minste 500 ponden kruid daags te kunnen aanmaken, tot welker drooging twee stoven voorhanden waren. Later bleek het echter, dat men slechts 12000 ponden per maand of 400 ponden per dag kon verkrijgen.

Voor het geval, dat het nachtelijk malen weder dringend noodzakelijk kon worden, werd dit jaar eene derde droogstoof aangebouwd, dewijl voor dit geval de twee reeds bestaande niet genoegzaam bevonden waren.

Het buskruid werd opbewaard onder de vier bolwerken van het kasteel, doch dewijl hier geene genoegzame ruimte bestond, om het vervaardigde kruid behoorlijk op te nemen, zoo werd in Maart 1658 een steenen kruidtoren of magazijn, op het kleine eilandje in de gracht vóór de punt Groningen gebouwd.

Niet minder ongelukkig dan in andere landen (1) hadden 's Compagnies kruidmolens met menigen rampspoed te kampen, waarbij men ook, zoo het schijnt, wel eens menschenlevens te betreuren had. — Ten gevolge dat een der beide molens, onder anderen op den 29<sup>en</sup> December 1661 gesprongen was, besloot de regering — te vergeefs naar de oorzaak dezer tegenspoeden hebbende doen onderzoeken, en de rampen dien ten gevolge aan de onvoorzigtigheid en mindere bekwaamheid van het werkvolk toeschrijvende — een' handmolen te doen oprigten tusschen den

(1) Volgens THÉNARD, springen er jaarlijks in Frankrijk 3 stampmolens van de 18. — Zie DE BRAUN, *Voorlezingen over de Artillerie*, 1<sup>e</sup> Deel, bl. 130 in de noot.

gesprongen en nog staande molen, om tot eene oefeningswerkplaats te dienen. Hier werden 's Compagnies lijfeigenen, onder het opzigt van eenen Europeaan, in de behandeling bij het kruidmaken voorkomende, onderwezen, om later op de andere molens werkzaam gesteld te kunnen worden: «welke lijfeigenen de Compagnie «soo dierbaar niet en zijn, oock het «cruijt veel oncostelijker zullen maeken «dan de Nederlanders, die soo grooten «gagie ende kostgeld genieten.»

Ook werd er nog eene loods gebouwd tot het voorloopig bergen van het afgewerkte kruid, lang 5 roeden (11,501 Ned. el) en breed 1½ roede (5,650 Ned. el), het dak op stijlen rustende en met een' halven steensmuur aangevuld.

Om dezen tijd bezat de Edele Oost-Indische Compagnie reeds buskruidmolens op de kust van Coromandel (1) en op Ceijlon, blijkbaar uit de resolutie van den 11<sup>en</sup> Julij 1662: «werd beslooten het jacht *Cobo Jacques* naar Coromandel te zenden, met last om aldaar 500 Ⓞ (2) Ⓔ kruijt te laten aanmaken, als 200 Ⓞ Ⓔ voor Ceijlon en de kust, en 100 Ⓞ Ⓔ voor Batavia — tevens Galo (3) aan te doen en te gelasten, dat de kruijtmolen te Colombo (4) goed blijft doorwerken,» terwijl tevens bevolen werd, dat «de

(1) Deze bestond te Nagapatnam, en werd door eenen storm in den nacht van den 27<sup>en</sup> op den 28<sup>en</sup> November 1713 verwoest. VALENTIJN, V<sup>e</sup> deel, *Beschrijving van Chorom*, fol. 19.

(2) Ⓞ Beteekend 1000.

(3) Point-de-Galle op Ceijlon.

(4) Deze stond buiten de Galosche Poort te Colombo. VALENTIJN, V<sup>e</sup> deel, *Beschrijving van Ceijlon*, fol. 24.

Bataviasche kruitmolens dag en nacht zouden blijven doormalen."

Ook te Amboina werd buskruid gemalen. Men leest in VALENTIJN'S *Oud- en Nieuwe Oost-Indië* (1), dat, « onder het bestuur van den Heer ROBBERT PADBRUGGE, 25<sup>e</sup> Gouverneur der Moluksche eilanden, welke van 1685—1687 dit landvoogdij-schap bekleedde, te Amboina een kruitmolen met korrelhuis, enz. werd gebouwd, en wel in de nabijheid van het kasteel Victoria, doch later verplaatst ten oosten van de Negorij Hative, aan de rivier Way-Allat, waar zij nog in 1718 bestonden.

In het jaar 1702, kwam de majoor der Artillerie CHRISTOFFEL WELS in Indië aan, welke het voorstel deed de nu aanwezige drie buskruidmolens, op de wijze in het Vaderland gebruikelijk, met steenen, in stede van met stampers te doen werken, doch de eerste proef met een' der molens genomen, liep ongelukkig af. Deze molen gesprongen zijnde, werd weder opgebouwd en op nieuw van stampers voorzien, nemende men nu den vroegeren tijd van duur der bewerking, namelijk 16 uren ook weder aan, daar men, bij wijze van proefneming, gedurende eenige maanden, het kruid slechts 12 uren in de troggen had laten bearbeiten.

De voorraad buskruid voor het kasteel, bij Resolutie der regering van 10 April 1665, op 75000 ponden bepaald, werd op het einde van Januarij 1705, blijkens de door de artillerie ingediende restantstated, bevonden eene hoeveelheid

van 96000 A. ponden te bedragen, waaruit men besloot dat de drie bestaande molens in gewone omstandigheden, genoegzaam zouden voldoen; doch om ook in buitengewone gevallen niet in verlegenheid te geraten, liet de regering in dit jaar nog een' molen daarstellen, welke volgens de overgelegde rekening van het ambachtskwartier (1), de Edele Compagnie op f 6554-5-8 kwam te staan; terwijl mede ten dienste der artillerie een laboratorium werd gebouwd voor de som van f 1642-19 (2).

Ten einde een denkbeeld te krijgen van de hoedanigheid en kracht van het in Indië vervaardigde buskruid, en de wijze hoe het beproefd werd, laten wij hier een aan de Indische regering ingediend « Rapport van keuring » volgen:

« Edele Hoog Achtbare Heer en  
« M<sup>r</sup>. WILLEM VAN OUTHOORN,  
« Gouverneur-Generaal van  
« India. »

« Ingevolge van sijne HoogEd<sup>e</sup> g'eerd  
« bevel, hebben wij ondergeteekenden met  
« de nieuwe kruijtproeven nu jongst uyt  
« het Patria hier gezonden, waarbij met  
« de factuuren werd aangeschreven, een  
« houten dopje daarop te setten en afschie-  
« tende 36 voeten hoog te slaan, alsdan  
« het kruijt goet te zijn: geprobeert 't bus-

(1) Het ambachtskwartier, waarvan de hoofd-ambtenaar FRABRIEK genaamd werd, was hetzelfde als het tegenwoordige bouwdepartement.

(2) Dit laboratorium stond, volgens een platten grond der stad en van het kasteel Batavia, op last van den G. G. VAN DER PARRA, in 1770 vervaardigd, aan den Botteliersweg, oostelijk van de stads buitengracht.

(1) Zie VALENTIJN, II<sup>e</sup> deel, fol. 126, 134 en 246, benevens den platten grond van Amboina.



« cruijt hier in voorraad zijnde, alsmede  
« 't geen met de vaderlandsche schepen  
« in 6 maanden herwaarts is aangebragt,  
« waarop dan 't selve bevinden, als hier-  
« onder vervolgens gespecificeerd wordt,  
« eerstelijk :

Grof (1) buskruijt van Febr. slaande. h.	7 v.
» » » Maart » »	8 »
Fijn » » April » »	12 »
Grof » » Julij » »	5 »
Fijn » » Julij » »	16 »
Grof » » Sept. » »	7 »
Fijn » » » »	15 »
» » » Oct. » »	16 »
Gerepareert» » » »	4 »
Gedroogd uijt een der schepen » »	12 »
Vaderl. buskr. u. d. Brandeburgs» »	7 »
Id. » » Donkervliet » »	5 »
Fijn id. » » Abbekerke » »	15 »
Grof id. » » id. » »	12 »
Fijn id. » » Beijeren » »	7 »
Grof id. » » id. » »	7 »
Fijn id. » » Naarden » »	2 »
Grof id. » » id. » »	4 »

(Het eerstgenoemde schip voer voor Amsterdam, het tweede voor Delft en de overigen voor Zeeland).

Aan de retourvloot uit tien schepen bestaande, werd ongeveer 27,000 ponden Batavia's buskruid afgeleverd.

Dit stuk was geteekend :

Batavia in 't Casteel, den 10<sup>en</sup> Oct. 1705.

(w. g.) CHRISTOFFEL WELS en J<sup>n</sup>. COIN,  
beiden majoors de artillerie.

(1) Het kanonkruid plagt voorheen grof, het musketkruid fijner en het pistoolkruid het fijnst gekorrelt te zijn.

Generaal VAN HOEIJ SCRILTHOUWER VAN OSTÉE,  
*Verhandeling over het buskruid*, bl. 3.

Hoe uiteenlopende deze proeven ook waren en hoe groot het verschil tusschen de voorgeschrevene en de verkregene hoogte van het dopje mogt schijnen, bleek het echter overtuigend, dat het te Batavia vervaardigde kruid geenszins in kracht behoefde onder te doen voor dat hetwelk zich aan boord der vaderlandsche schepen bevond en in Europa was aangemaakt.

Uit de bovenstaande proeven blijkt namelijk, dat de gemiddeld verkregen hoogte van het Bataviasche kruid was :

Voor het grove circa 7 voeten, en

Voor het fijne » 15 »

en van dat der Nederlandsche schepen :

Het grove mede 7 voeten, en

Het fijne slechts 8 » , zoodat

het grove kruid even sterk was, doch het fijne Bataviasche het Europesche verreweg in kracht overtrof.

Waaruit het beproevingswerktuig heeft bestaan, hebben wij echter niet kunnen ontdekken. In het oude werk van SUBEREIJ DE ST. REMY (editie van 1741), vindt men verscheidene buskruidproefwerktuigen afgebeeld, doch geene, welke volgens onze meening, met het hier bedoelde overeenstemt. — Op de Tab. I van v. STRUENSEÉS *Anfangsgründe der Artillerie*, in 1760 te Leipzig en Liegnitz uitgegeven, vindt men in Fig. 3 de afbeelding van een werktuig, dat misschien het onderwerpelijke zeer nabijkomt: eene loodregte stang, in graden afgedeeld, welke waarschijnlijk in eene zekere verhouding met de lading en de voetmaat staat, is met een voetstuk verbonden, waarop zich een klein mortiertje bevindt. — Dit mortiertje wordt,

na geladen te zijn, met een dekseltje (of dopje), hetwelk aan de stang verbonden en daar langs beweegbaar is, gesloten. Bij het ontbranden der lading wordt dit dopje in de hoogte gedreven, en wijst door zijne meerdere of mindere klimming (hoog slaan) de betrekkelijke kracht van het buskruid aan.

In de verhandeling over het buskruid van den Generaal VAN HOEY, vindt men op bl. 48 aangeteekend, dat de kruidproeven volgens DILLICH'S *Kriegsbuch*, 1<sup>o</sup> deel, pag. 462, door eenen JOSEPH FURTENBACH, op het laatst der XVII<sup>de</sup> eeuw, zijn uitgevonden; zij bestonden toen enkel uit werktuigen, waarvan de resultaten afhingen van de meerdere of mindere sterkte der veren, waarmede zij voorzien waren; de in opgemeld keurings-rapport bedoelde kruidproef, zal denkelijk de, in deze verhandeling genoemde «*éprouvette à piston*» zijn.

(Dit was in 1848 geschreven. — Uit de in 1850 uitgegeven *Handleiding tot de Kennis der Artillerie* van O. H. KUYCK, bl. 82, blijkt, dat hier de bij de Hollandische molens vroeger in gebruik geweest zijnde *dopproef* bedoeld werd.)

Komen wij van deze uitweiding tot ons onderwerp terug.

De Indische Regering was nog geenszins met de verkregene uitkomsten der kruidproeven te vrede: het kruid in de maanden November en December 1705, benevens in Januarij en Februarij 1704 op de Bataviasche molens aangemaakt, had, wat het fijne kruid aanging, slechts 9 voet hoogte geslagen en daarbij had men de onderfinding opgedaan, dat ditzelfde kruid niet lang bewaard kon blijven. De Regering weet zulks aan de onbekwaamheid van

den Baas kruidmaker DEMFEL, en ontloeg hem dien ten gevolge uit deze betrekking, hem als vaandrig bij de militie latende intreden; terwijl in zijne plaats benoemd werd de meesterknecht REIJER JANSZ. PROOST, met eene bezoldiging van 50 gulden 's maands.

Men benoemde eene Commissie van toezigt over deze buskruidinrigtingen, bestaande uit den veldoverste, tevens Raad ordinair HARMEN DE WILDE, en den majoor der artillerie CHRISTOFFEL WELS, terwijl de buskruidfabricatie meer speciaal aan het opzigt van den koopman JOAN WAUWELL, (vroeger zelf baas kruidmaker) werd opgedragen; tevens werden de molens met hun omslag onder het administratief beheer van het ambachtskwartier gesteld.

Een vijfde molen werd in 1705 gebouwd en met stampers voorzien, en een der overige molens van 8 stampers op 12 vergroot. Dit geschiedde ten gevolge van het springen van een der molens in den nacht tusschen den 6<sup>en</sup> en 7<sup>en</sup> Augustus van dat jaar. Ook werd het zwavel-rafinerhuis vernieuwd en eene droogstoof gebouwd van 6½ roeden (24,485 Ned. el) lang en 18 voeten (5,650 Ned. el) breed.

Men was wederom begonnen molensteenen aan te wenden, in stede van stampers, doch zonder voortdurend geluk. — Deze steenen waren afkomstig uit de steenhouwerijen welke de Oost-Indische Compagnie te Karreloer, ongeveer 2 mijlen van Sadraspatnam, op de kust van Chorumandel, bezat (1).

(1) VALENTIJN, V<sup>o</sup> deel, *Beschrijving van Chorumandel*, fol. 11.

Een met deze steenen werkende molen sprong in den nacht van den 18<sup>en</sup> op den 19<sup>en</sup> November van het volgende jaar; waardoor deze steenen weder buiten gebruik geraakten, omdat men vermeende dat zij te hard waren en daardoor te verhit werden. Doch weinige maanden later werden zij wederom beproefd: men bragt 2  $\text{ƒ}$  à 2½  $\text{ƒ}$  sas op den legger, liet de loopers tweemaal zoo snel als gewoonlijk rondloopen, en . . . . omdat de specie nu geen vuur vatte, besloot men dat de steenen goed waren! De keuringscommissie bestond uit den kommandant FAAS, den fabrikant VAN DE VELDE, den constapel-majoor REIJTS, den koopman WAJWELL en den kruidmaker PROOST.

Twee jaren schijnt het goed gegaan te zijn, doch toen eindelijk weër een der molens, met Choromandelsche steenen malende, in de lucht vloog, werd in het relaas dat men van deze gebeurtenis aan de Regering indiende, ten sterkste op het afschaffen der kruidsteenen aangedrongen en voorgesteld om uitsluitend Vaderlandsche molensteenen te gebruiken; welk voorstel door de regering aangenomen en tevens besloten werd, stellen deugdzame steenen uit Nederland te ontbieden.

Intusschen had men op een der molens — genaamd *de Doorbuchtige* — metalen-loopers (1) beproefd, van 6 voet (1,885 Ned. el) middellijn, met 8 gaten voorzien en van eene gegiste zwaarte van 6150  $\text{ƒ}$  — wentelende op een legger van 6½ voet (2,059 Ned. el) diameter en ongeveer 7200  $\text{ƒ}$  zwaar; deze schenen

(1) Bronzen.

goed te voldoen; want de Regering besloot bij hare resolutie van den 21<sup>en</sup>. Februarij 1710, nog een dito stel van eene tafel en twee loopers van 6½ voet diameter, « alsmede een stel voor 't kleijne benedenste « molentie, na proportie van hetzelfde » te laten aangieten.

Deze nieuwe maaltoestel hield het zes jaren uit, doch werd toen weër verlaten, om « de veelvuldige reparatie die zij veroorzaken, en het minder goed kruid, « dat hierop gemalen wordt.»

In 1717 ging men over tot het bepaaldelijk afschaffen der stampmolens en der metalen cilinders.

Men liet de laatst overgeblevene, in een vervallen toestand verkeerende stampmolen sloopen, en de, van de overige molens afkomstige 5 metalen leggers en 8 loopers vergieten, ten einde ze tot andere voorwerpen te gebruiken.

Van dezen tijd af schijnt men te Batavia, even als in Nederland, voortdurend met pletmolens gewerkt te hebben (1). De ondervinding had de Indische Regering, de menigvuldige gebreken der stampmolens doen kennen, waaronder het bezwaar konde gerekend worden, dat deze molens onder dezelfde omstandigheden tweemaal meer water noodig hadden om bewogen te worden, dan de pletmolens, zoodat men bij schaarschheid van water — in de drooge moesson — dikwerf genoodzaakt was de eersten te laten stilstaan.

(1) Bij resolutien van 17. Junij 1743 en 1. Sept. 1747, werd evenwel door de Indische regering het oprigten van eenen stampmolen, op Malabaar, en wel binnen de muren van Cochin bevolen.

Nog werd in 1778, de molen N<sup>o</sup>. 5 te Batavia, in een stampmolen veranderd.

Het waterrad van een' der pletmolens in 1711 (voor stampmolen) veranderd, bragt twee stellen steenen in beweging.

De verdere details van de toenmalige buskruidbearbeiding zijn moeilijk na te gaan.

De sas welke men onder de molensteenen bragt woog 40  $\text{w}$ , de bestanddeelen werden vermengd in de verhouding van

74 salpeter,

12 zwavel, en

14 houtskool op de 100 ponden. — Langen tijd bleef men voortgaan deze sas gedurende 16 à 18 uren te bearbeiden, niettegenstaande de Heeren XVII<sup>n</sup> reeds in hunnen brief van den 6<sup>en</sup> October 1688, 2 $\frac{1}{2}$  uur daarvoor bepaald hadden.

Van daár waarschijnlijk, dat, niettegenstaande de aangewende pogingen, de veelvuldige proeven en het dikwerf herhaald onderzoek naar de beste wijze om de hoedanigheden van het vervaardigde buskruid te verbeteren, men hierin evenwel niet slaagde.

In hoever de salpeter en de zwavel genoegzaam gezuiverd, en of bij het branden der houtskolen de hoogstnoodige zorgen besteed werden valt moeilijk te beslissen.

Zoo als reeds vroeger aangeteekend is, ontving men den salpeter uit Bengalen, en sedert 1705 ook uit bergholen in de banken van overgangskalk, welke zoowel op Java, als op Timor en eenige andere eilanden werden aangetroffen; de zwavel liet men gedeeltelijk op Java, voornamelijk te Banjoewangie en gedeeltelijk op Celebes verzamelen of opkopen — en voor de houtskolen, welke gewoonlijk bij leve-

rantie aan de molens bezorgd werden (1), was het zoogenaamde melkhout voorgescreven. Voor 5 molens gebruikte men maandelijks 19 vademem brandhout: voor het raffineren van den salpeter en het zuiveren der zwavel, alsmede voor de droogstoven.

In het jaar 1782, toen zes molens gedurig doormaalden, was opgenoemde hoeveelheid brandhout op 24 vademem gebragt.

In ditzelfde jaar bestond het geheele etablissement, zooals boven gezegd is, uit « zes kruidmolens, die zeer wel zijn « aangelegd en bij welke men gebouwen « vindt, waarin de zwavel wordt gezuiverd, het houtskool bereid en de salpeter geraffineerd, benevens een korrelhuis en drie kruidstoven, om vochtig « (het aangemaakte) kruid in te droogen (2). »

Voor deze stoven waren in 1725 vier kruidkagehels uit het vaderland ontvangen.

Omtrent het personeel was het nog moeilijker, geregelde opgaven en narigten te verkrijgen; volgens VALENTIJN (3) had de baas kruidmaker rang van koopman, 50 à 60 gulden 's maands inkomen, benevens 5 $\frac{1}{4}$  rijdsdaalder kostgeld.

De meesterknecht had 50 gulden 's maands. Het aantal knechts of kruidmakers zal wel niet meer dan 6 of 8 man voor elken molen bedragen hebben.

(1) In het laatst der vorige eeuw werden de kolen aan de molens zelve gebrand.

(2) Zie: *Batavia de hoofdstad van Neerl. Indiën en derzelver gelegenheid, opkomst, inwoners, enz. beschreven.* 4<sup>o</sup>. Amsterdam en Harlingen 1782.

(3) 1V<sup>e</sup> Deel, fol. 243.

In het jaar 1792 werd het geheel getal kruidmakers op 40 vastgesteld.

Twee in het kuipen ervaren slaven waren tot het verrigten van het dagelijks voorvallend werk aan de kruidmolens toegevoegd, voor welke 's daags 50 stuivers was toegestaan. (Resol. 26. Julij 1782).

Aan het etablissement was mede een chirurgijn verbonden (1).

Bij de komst van den Maarschalk DAENDELS, als Gouverneur-Generaal der Indische gewesten, bestonden er in de omstreken van Batavia, 8 kruidmolens, waarvan er in 1808 twee, en bij besluit van den eersten van Wintermaand van het volgende jaar 1809, nog drie molens werden afgebroken; zoodat het geheele getal op drie werd teruggebracht. — Zij waren van 1—5 genommerd en lagen aan hetzelfde Molenkanaal (2).

De materialen als: steenen en raderwerken van de gesloopte molens, zond de Maarschalk naar Soerabaja, waar Z. Exc. voornemens was twee molens te laten oprigten, doch waarvan de volvoering, waarschijnlijk door de daarop gevolgde gebeurtenissen, belet is geworden.

Molensteenen, voorzeker van deze molens afkomstig, zijn in latere tijden gebruikt geworden tot hoeksteenen enz. bij de nieuw gebouwde citadellen van Batavia en Soerabaja.

Bij de landing der Engelschen in Augustus 1811, zullen de overgebleven molens wel gesloopt of althans van hunne machine-

riën ontdaan zijn geworden. — De Engelschen schijnen gedurende hun tusschenbestuur ze niet weder opgebouwd te hebben (1).

In de omstreken van 's lands houtzaagmolen zijn nog de fundeeringsmuren en waterleidingen der bestaan hebbende kruidmolens zichtbaar, terwijl achter het (tot Stads-verband ingerigt) fortje Batenburg, nog het treurig geraamte van een dezer molens aanwezig is.

Dadelijk, nadat de O. I. Koloniën weder onder het wettig gezag der Nederlanden gekomen waren, werd eene opname der voormaals op Java bestaan hebbende kruidmolens gelast, om te onderzoeken in hoeverre deze, met de uit het moederland medegebragte werktuigen en gereedschappen, weder in eenen bruikbaren staat te brengen waren.

De onmiddellijke nabijheid der stad Batavia, of de al te verwaarloosde toestand der molens, kan als reden gediend hebben, om het weder opbouwen dezer fabrieken na te laten en zich te vergenoegen met den molen te Bodjong nabij Samarang (in het laatst der vorige eeuw gesticht) aan te houden en te herstellen.

Deze eenig overgeblevene en nog in werking zijnde molen, zullen wij in een volgend opstel wat van naderbij beschouwen.

(1) VALENTIJN IV<sup>e</sup> deel, fol. 243.

(2) Zie de Bijlagen behoorende bij het werk van den Maarschalk DAENDELS, 3<sup>e</sup> stuk, M. Z. N<sup>o</sup>. 51.

(1) Het is wel te verwonderen dat de Engelschen van deze inrigtingen geen gebruik hebben gemaakt, maar ze ten prooi aan de vernieling hebben overgelaten. — Zij zelve hebben verklaard « dat deze « inrigtingen met vrucht voor de kruidmolens in « Britsch-Indië » konden worden gevolgd. — Zie Sir ST<sup>d</sup>. RAFFLES, *History of Java*. Vol. 1, pag. 181, volgens het rapport van den kolonel MACKENZIE.

Als Bijlage wordt hierbij gevoegd het Reglement voor de Bataviasche kruidmolens, te vinden in het reeds aangehaalde werk, hetwelk de Maarschalk Gouverneur-Generaal DAENDELS, over zijn driejarig bestuur dezer gewesten in het licht heeft gegeven. (In de Bijlagen, 5<sup>e</sup> stuk, N<sup>o</sup>. 52.)

Reeds in de eerste jaren na de invoering der buskruid-fabricatie in Indië, is eene ordonnantie of reglement voor de kruidmolens gegeven, blijkende uit eene ampliatio op hetzelfde, te vinden in de resolutie der Indische Regering van den 6<sup>en</sup> October 1662, welke gelast: « dat bij eenig gebrek aan de waterwerken enz., alle bazen

of meesters der kruijt-, koorn- en andere molens elkander wederkeerig zullen helpen en bijstaan, zullende de baas kruidmaker de opperste zijn, als hebbende het meeste volk.”

Deze ordonnantie, welke veel licht zou verspreiden over de toenmalige huishoudelijke inrigting der molens en der onderscheidene bewerkingswijzen, is te vergeefs gezocht geworden.

SAMARANG, December 1854.

F. H. W. KUYPERS.

*Majoor der Artillerie bij het Oost-Indische leger.*

*Bijlage A.*

**REGLEMENT**

VOOR DE

**KRUIDMOLENS TE BATAVIA.**

**ARTIKEL 1.**

Het personeel in de kruidmolens zal bestaan uit:

*Europezen.*

- |                            |                     |
|----------------------------|---------------------|
| 1 Baas. . . . .            | à 200 Rd. (?) 's m. |
| 2 Meesterknechts . . . . . | 60 » ieder          |
| 18 Kruidmakers. . . . .    | 20 » »              |

*Gouvernementsslaven.*

- |                            |                 |
|----------------------------|-----------------|
| 1 Baas molenmaker. . . . . | à 2 Rd.kop.'sm. |
| 7 Molenmakersleerlingen »  | 1½ » ieder      |
| 2 Steenhouwers. . . . .    | 1½ » »          |
| 20 Kruidmakers. . . . .    | 12 » »          |

*Huurlingen.*

- |                 |                      |
|-----------------|----------------------|
| 1 Kuipersjongen | à 15 stuivers daags. |
|-----------------|----------------------|

De 18 Europeesche kruidmakers zullen daarenboven genieten 40 ponden rijst, 5 kan arak en 2 kannen olie.

De gouvernementsslaven zullen 40 ponden rijst, 5  $\text{R}$  zout en 1 kan arak 's maands ieder bekomen, en voor hen allen zal één halve groote vaam brandhout 's maands, en jaarlijks aan ieder tweemaal eene gewone kleeding verstrekt worden.

**ART. 2.**

Voor de kruidmolens zullen alle maanden, de volgende verstrekkingen geschieden, als:

20 kannen lampolie (= 30,500 kan Ned.)

2 ponden katoen (= 0,988 pond Ned.)

10 bossen bindrottings voor de emmers, putzen, enz.

25 ponden Javasche talk (= 12,550 pond Ned.)

6 vaten hout, van 5 voet hoog en 6 voet lang, tot het stookken van den kagchel in de kruidstoof.

Al de andere tot hiertoe gebruikelijke verstrekkingen zullen voortaan cesseren, zullende de reparatiën door den baas aan het Departement der Genie aangevraagd en daartoe de boven toegestane 8 molenmakers geëmployeerd worden.

Wanneer de salpeter geraffineerd wordt, zal de order daartoe tevens eene autorisatie behelzen van het noodige hout, volgens eene vaste proportie, na order te bepalen, daarvoor te eischen, en als het een of ander instrument onbruikbaar is geworden, zal de verstrekking of aanmaak van nieuwe, bij het maandelijks rapport moeten aangevraagd worden.

#### ART. 5.

Tot het fabricceeren van kruid, zal de baas van den kruidmolen, de volgende proportiën in acht nemen :

Voor iedere sas van 55 ponden, als :

21 pond salpeter	— of =	65,64	ten hond.
4 $\frac{1}{2}$ " zwavel	— " =	13,65	"
7 $\frac{1}{2}$ " houtskolen	=	22,75	"

#### ART. 4.

De ondervinding bewezen hebbende, dat bij de verwerking der ingrediënten tot kruid, een verlies plaats vindt, zoo wordt voor hetzelfde 7 pCt. toegestaan en

bepaald, hetwelk de baas voortaan zal mogen in rekening brengen, mits het meerdere ten voordeele van den lande in-nemende.

#### ART. 5.

Dan, zoodra zijn kruid de proeve niet houdt, of dat de qualiteit daarvan door vermenging van meerdere houtskolen of anderzins verminderd bevonden wordt, zal de baas, als aan kwade trouw schuldig, ten rigoureusten tot afschrik van anderen gestraft worden.

#### ART. 6.

De kruidproeve zal geschieden in presentie van den kommandant van de artillerie en van den commies, en bestaan, om met een mortier van 6 duim en eene lading van 6 lood kruid, met eene elevatie van 45 graden, een' ijzeren kogel van 29 pond te werpen.

Met het kanonkruid op eene distantie van ten minste 20 roeden Rhijnl.; met fijn kruid op eene distantie van ten minste 27 roeden Rhijnl.

#### ART. 7.

Het kuipen van het kruid in de vaten en het wegen zal geschieden in presentie van den commies, welke dadelijk na de ontvangst voor de qualiteit en voor des-zelfs gewigt zal moeten instaan.

#### ART. 8.

Wanneer er ruwe salpeter of zwavel wordt aangebragt, zullen er twee officieren der artillerie door den kommandant der artillerie, op last van den kommandant

der divisie, worden benoemd, om volgens de gebruiken in hunne presentie, een gedeelte van hetzelfde te raffineren, zullende na de proportie der spillage welke op dit gedeelte is geleden, de geheele hoeveelheid bij de boeken moeten worden verantwoord.

ART. 9.

Voor het raffineren van 1000 ponden salpeter wordt toegestaan :

- $\frac{8}{25}$  van een pond houtasch,
- $\frac{24}{25}$  " " " aluin,
- $\frac{6}{25}$  " " " spaansch groen, en  
1 kan wijn azijn.

Tot het raffineren van 500 ponden zwavel wordt toegestaan :

8 Kannen klapperolie.

Voorts zal ieder vaam kruidhout van 6 voet hoog en 12 voet lang, voor 250 ponden kolen gerekend worden, waar-

voor zal worden gevalideerd 12 Ra<sup>s</sup>. per vaam.

ART. 10.

De kommandant der artillerie zal Inspecteur zijn der werken aan de kruidmolens, en maandelijks rapport doen aan den kommandant der divisie.

ART. 11.

De baas van de kruidmolens zal zijne administratie inrigten naar het hierbij gevoegd model, en maandelijks eene opgave van zijne restanten en van zijne verrigtingen inzenden aan het bureau van genie-, artillerie- en militaire mouvementen.

ART. 12.

Alsmede aan de generale Directie en aan de generale Rekenkamer, ingevolge het gestatueerde voor alle comptabelen, om de drie maanden.



## ORGANISATIE VAN HET SARDINISCHE LEGER.

(Uit Colburn's United Service Magazine, Juni 1855.)

Op een tijdstip dat zich eene expeditionnaire afdeeling Sardijnische troepen bij het bondgenootschappelijk leger van Frankrijk en Engeland in de Krim bevindt, zal het niet onbelangrijk wezen een kort overzicht van den tegenwoordigen staat des Sardijnischen legers te geven.

Toen KAREL ALBERT den troon beklom, scheen hij geen juist denkbeeld te hebben van de veranderingen die het leger moest ondergaan om behoorlijk georganiseerd te zijn; hij liet zich meer gelegen liggen aan het groot getal, dan hij op de militaire instructie en de geoefendheid der troepen zag; de *hoeveelheid* was hem meer waard dan de *hoedanigheid*. Uit dien hoofde verlangde hij voor de infanterie slechts een actieven diensttijd van veertien maanden, onder bepaling dat de manschappen zich ter beschikking van het gouvernement tot hun zes en dertigste jaar bereid moesten houden. Er was bijgevolg slechts een zestiende gedeelte van de infanterie onder de wapenen, en het Sardijnische leger, hetwelk op dat tijdstip niet meer dan 30000 man onder de wapenen telde, moest zonder de grenzen zijner organisatie eenigzins te buiten te gaan, tot op 150000 gebragt worden. Het moet gezegd worden, dat er weinig of niets van het hoofd of het hart van den soldaat werd gevergd; — zijne beenen en armen waren

het voornaamste wat van zijne beweging en handeling werd geëischt. — Doch ondanks hetgeen hier van de organisatie des legers gezegd wordt, heeft nogtans, naar wij meenen, geen militair het regt den Piemonteschen soldaten de tegenspoeden te verwijten die zij in 1848 en 1849 onderonden. Een onafgebroken reeks van schitterende voordeelen, gevolgd door eene even onafgebroken reeks van nederlagen doet, duidelijker dan eenige andere reden, de oorzaken van zoodanige tegenspoeden kennen. Wij bepalen ons ter staving hiervan tot de aanhaling, dat na de gevechten van den 24<sup>sten</sup>, 25<sup>sten</sup> en 26<sup>sten</sup> Julij 1848, de maarschalk RADEZKY, aan het hoofd van 40000 uitgelezen manschappen, drie dagen behoefde om 16000 Sardiniers te overwinnen. Het overgroot vertrouwen der Sardijnische troepen, die uitsluitend uit conscrits bestonden, veranderde nu eensklaps in eene soort van stille wanhoop, welke zij niet van zich konden werpen. Zoo onder anderen verhaalt de generaal BAVA, dat hij op den dag van den slag van Milaan, een aantal soldaten op de omliggende heuvels ziende neerliggen, hen aanspoorde om in de gelederen terug te keeren, doch ten antwoord kreeg: *Neen generaal, wij vreezen den dood niet, maar willen niet meer vechten.*

Niets zou een juist denkbeeld kunnen

geven van den staat van verwarring waarin het Sardijnische leger na de nederlagen in Lombardije geraakte. In de plaats van de oude ervaringrijke officieren, die zedelijk verlamd waren door de buitengewone snelheid der gebeurtenissen, in de plaats dier generaals die de vruchten van hun arbeid en inspanning eensklaps in rook zagen verdwijnen, kwam een zwerm invoerders van nieuwigheden, zonder kennis, tactiek of ondervinding, de desorganisatie die in het leger door den slag van Novara was ontstaan, bekroonen; welke slag, in het oog van ieder' krijgsman, een voorbeeld zal blijven hoe noodzakelijk de invloed is dien een bekwaam bevelhebber en eene gepaste militaire instructie altijd op den soldaat moeten uitoefenen. Terwijl sommige regimenten wonderen van dapperheid verrigkten, weken andere, zonder eenig deel hoegenaamd aan den slag te nemen; de reden lag dáárin, dat gedurende den wapenstilstand van 9 Augustus 1848 tot den 20<sup>sten</sup> Maart 1849, sommige regimenten door de activiteit hunner bevelhebbers behoorlijk waren gereorganiseerd, terwijl andere, onder ongunstiger omstandigheden, ten eenemale gedesorganiseerd waren geworden. Na den slag verliep en ontbond zich het eene regiment na het andere, en zelfs des avonds vóór den slag waren er brigaden waar het getal deserteurs bij honderden geteld werd. De plunderingen en roof die zoo spoedig op de nederlaag van het Sardijnische leger volgden, en zulks na het bewonderenswaardig gedrag dier troepen in Lombardije, bewijzen klaar, dat de wanorderlijkheden die nu plaats grepen, niet moeten toege-

schreven worden aan de soldaten, als individu's, maar aan de met der daad ongerijmde organisatie van het Sardijnische leger.

Er was toen ter tijde slechts één man bekwaam om de overblijfselen van Sardiniën's militaire magt te organiseren; het was de generaal DE LA MARMORA. De eigenschappen die in deze crisis het meest vereischt werden, bestonden in eene groote zedelijke kracht met opzigt tot de personen, en de grootste gematigdheid met betrekking tot de zaken, en beide hoedanigheden bezat de generaal in eenen hoogen graad. LA MARMORA voerde met bescheidenheid uit wat er behoorde gedaan te worden; doch hij deed zulks zoo geheel zonder vertooning, dat alleen zijne vertrouwde vrienden wisten wat en hoe hij het ten uitvoer gebragt had. Gesproten uit eene familie van krijgslieden, was hij geheel doordrongen van de pligten aan den rang verknocht dien hij bekleedde; een kort overzicht zijner familie zal geschikter wezen om hem te leeren kennen dan eene geheele opsomming zijner hoedanigheden. Het oudste lid zijner familie die in den Russischen veldtocht van 1812 gekwetst werd, is thans luitenant-generaal. Een andere broeder ALBERT, een subaltern officier in 1815, heeft zich, met zelfverloochening, toegewijd aan het welzijn van het eiland Sardinië, waar hij tot 1848 luitenant des Konings was; een andere broeder, ALEXANDER, begon zijne militaire loopbaan door de invoering van de tirailleurs (*bersaglieri*) bij het Sardijnische leger, welk korps uitstekende diensten in 1848 en 1849 heeft bewezen, en won in 't ge-

vecht zijne generaalsepauletten (1). ALPHONSE DE LA MARMORA, een artilleriekapitein nu twintig jaren geleden, was in 1848 nog slechts majoor bij dat wapen, ter zake zijner neiging tot hervormingen, welke hem in zijne loopbaan menige hinderpaal in den weg legde. Hij werd in 1849 tot luitenant-generaal bevorderd en is thans minister van oorlog (2). Nog is er een lid van deze militaire familie die den rang van ritmeester bij de ligte kavallerie bekleedt; maar zoolang zijn broeder minister van oorlog blijft, kan hij zeker zijn geen stap verder te komen dan volgens ancienniteit, even als zijne kameraden van het regiment.

Aan zulk een' man vertrouwde de Koning de taak om het leger te reorganiseren. 't Is waar, er waren daartoe eenige pogingen gedaan vóór dat hij het reuzenwerk aanvaardde, maar er was weinig overleg bij gebruikt en menig ondergeschikt belang was gekwetst geworden, zoodat ontevredenheid en wanorde door het geheele leger verspreid waren. De generaal LA MARMORA daarentegen tastte de *personen* aan en niet de *zaken*. »Het bijzonder belang maakt nimmer een grooten indruk op de massa van belanghebbenden;» vooral indien iedere slag naar billijkheid en met gematigdheid treft; maar zoodanige slagen, telkens herhaald, doen eindelijk hetzelfde resultaat verkrijgen, als een

groote slag eensklaps toegebracht, en met veel minder gevaar. De eerste klagt die tegen zijn bestuur van de zaken werd ingebracht, was dan ook de verandering door hem in de pensioenen gebracht. Het zou echter onbillijk zijn den generaal LA MARMORA te laken, omdat hij honderde officieren als ongeschikt voor de dienst op pensioen gesteld heeft; de blaam komt op hen neer die zulke officieren, zonder behoorlijk onderzoek, in het leger opgenomen hebben. Na het personeel te hebben nagegaan en gezuiverd, heeft hij zich op het brengen van verbeteringen in de administratie toegelegd. Hij schiep niets nieuws, maar wijzigde op eene verstandige wijze het reeds bestaande. Hij bepaalde den diensttijd der infanteristen op vier, en die der kavalleristen en artilleristen op vijf jaren. Alle na die tijdstippen ontslagen manschappen moesten nog ter beschikking van het gouvernement blijven, de infanterie gedurende acht, de artillerie en kavallerie gedurende zes jaren. Hij voerde ook de ligte kavallerie bij het leger in. In het jaar 1848 waren bij het Sardijnische leger slechts zes dragonder-regimenten; hij bragt hun getal tot vier terug, maar schiep daarentegen vijf nieuwe regimenten ligte ruitery. Hij organiseerde de tirailleur- of scherpschutter-dienst. Hij deed, ten slotte alle misbruiken en verwarring uit de militaire administratie verdwijnen, welke na de beide veldtogten van Lombardije en Novara een volkomen chaos geworden was. Hij bood aan de Wetgevende Kamers geen algemeen ontwerp van organisatie aan, maar deed het oorlogsbudget op de grondslagen zijner hervor-

(1) Deze is onlangs in de Krim aan de cholera overleden.

(2) Volgens de dagbladen is de tegenwoordige opperbevelhebber van het expeditiekorps in de Krim, insgelijks ALPHONSE DE LA MARMORA geheeten.

mingen berustten , bepaaldelijk dat van 1852, 't welk het eerste geregelde budget van oorlog na de gebeurtenissen van 1848 en 1849 is. Het is uit deze budgetten dat de berigten nopens het leger getrokken zijn.

Reeds is te kennen gegeven dat er in Sardinie geen door de Wetgevende Magt bepaalde of bekrachtigde organisatie van het leger bestaat. De generaal oorlogsmi- nister verschillende speciale bepalingen betrekkelijk het recruteringsstelsel, de pensioenen, de ranglijst der officieren enz., genomen hebbende, weigerde eene dergelijke organisatie aan de Kamers voor te leggen, naar men onderstelt uit de vrees die hij koesterde voor oppositie in den Senaat, waar verscheiden hoofdofficieren zitting hebben, allen min of meer ijver- zuchtig jegens hem en geneigd om zich tegen zijne voorgenen maatregelen te verzetten. Intusschen bestaat de orga- nisatie, 't zij dan officieel of niet, en is stilzwijgend goedgekeurd bij het oorlogs- budget, daar de Kamers dit laatste zoo- danig als het aangeboden werd, aange- nomen hebben. De vraag is nu slechts, of zoodanige organisatie al of niet vol- doende is voor de behoeften van een geheel leger? Wij moeten erkennen daaromtrent geen voldoende antwoord te kunnen geven; maar willen alleen dit zeggen, dat de her- vormingen van den generaal LA MARMORA, den staat van het krijgswezen in Sardinie onberekenbaar verbeterd hebben. De orga- nisatie van het Sardinische leger is even- wel dáárom nog niet op dezelfde hoogte als die der legers van andere groote mili- taire staten.

8. D. N°. 2.

In Sardinie, even als in Pruisen (1), ziet het gouvernement minder op het ge- halte dan op het groot getal soldaten; de eerste en voornaamste zorg van den wet- gever is onveranderlijk, dat men in geval van oorlog over een groot getal man- schappen kan beschikken, en om zoo- danige uitkomst te verkrijgen, pogen de beide gouvernementen zich liever te over- reden dat verschillende bezwaren opzig- telijk de vorming van den soldaat wer- kelijk niet bestaan, dan dat zij trachten die bezwaren te boven te komen. Uit dien hoofde zien wij Pruisen en Piemontezen, zoowel als hunne verschillende navol- gers, zich moeite geven op eene en de- zelfde zaak, die namelijk, zich-zelven en anderen te overreden dat drie of vier jaren krijgsoefening voldoende zijn om een goed soldaat te vormen. Wij willen nu niet beweren dat zoodanig tijdvak ten eenemale onvoldoende is om een goed militair te vormen; integendeel, wij erken- nen dat het voldoende kan zijn, namelijk in zekere legers, zoo als in Frankrijk, in Oostenrijk en Rusland, kortom, in elk land waar de oude soldaten talrijke en degelijke kaders, het geraamte der regi- menten uitmaken, waar de tijd van vier jaren beschouwd wordt als het minimum voor de militaire vorming noodzakelijk. Maar wanneer de termijn van vier jaren een maximum is, en wanneer de kaders

(1) Wij laten de bewering alsof men in Pruisen voornamelijk op het getal, minder op de degelijk- heid der troepen zou zien, enz., natuurlijk voor rekening van den Engelschen schrijver, schoon wij zijne verdere beschouwing nopens het nut van sterke en geoefende kaders allezins deelen.

*De Redactie.*

ter naauwernood dat maximum zelfs in oorlogstijd bereiken, dan moet dat kader of geraamte aanzienlijk vermeerderd en aangevuld worden met soldaten van minder gehalte, zoodat, wij zullen het steeds herhalen, vier jaren onvoldoende zijn voor de vorming van een waar krijgsman. Gesteld toch dat die jaren voldoende waren, waarom zouden dan de zooveen genoemde groote mogendheden, die als de meesters in de krijgskunst beschouwd worden, waarom zouden zij zich de opoffering van zooveel menschen en geld getroosten, ten einde hunne soldaten langer onder de wapenen te houden? Bedenken wij dat de legers van *FREDERIK de tweede*, die Pruiszens krijgsroem tot zulk een' hoogen trap opvoerde, uit oude soldaten bestonden, die *door zijn vader met groote kosten en veel jaren oefening gevormd waren!* — Ziedaar de geschiedenis.

En desniettemin vermeenen wij met zekerheid, op grond der ervaring, dat de Sardijnische soldaat in krijgshoedanigheden niet voor andere onderdoet. 't Is waar, de onderscheiden gewesten leveren krijgslieden van verschillende hoedanigheden. Zoo is de Savoyjaard een uitmuntend infanterist en artillerist, en in alle opzigten aan den Elzasser gelijk, die in het Fransche leger zulk een goeden naam heeft. De Piemontees is een ligte infanterist van den eersten rang; de hoogere streken leveren uitmuntende ruiters op, en de bewoners van de lagere streken en van de kusten voortreffelijke zeelieden. Niettemin is men in verscheiden gewesten afkeerig van de militaire organisatie, onder anderen de Genuees, die, uit hoofde zijner

republikeinsche beginselen van vroegeren tijd en zijn' anti-militairen geest, langer onder de regimentsdiscipline dient te staan; en toch verlaat hij de gelederen, zonder naar eisch van de pligten des militairen stands doordrongen te zijn, en zoo hij, na eenige jaren in de reserve te hebben gestaan, weder opgeroepen wordt, is hij niet half zoo geschikt voor de dienst als de soldaten van Opper-Piemont, die sedert de laatste eeuwen gewoon zijn gedurig onder de wapenen geroepen te worden, en in het burgerlijke leven al de gewoonten en manieren van de kaserne en het kamp overbrengen. Deze korte inleiding nopens de militaire gesteldheid van Piemont, was noodzakelijk om de grondslagen te begrijpen waarop de organisatie van het Sardijnische leger in het jaar 1855 berust. Dat leger bestaat uit de volgende drie bestanddeelen.

1.) *Ordinanza*: Plaatsvervangers, vrijwilligers, rekruten, allen acht jaren onder de wapenen blijvende en na dien tijd hun ontslag uit de dienst krijgende; de *ordinanza* bestaat bijna geheel uit onder-officieren en plaatsvervangers.

2.) *Provinciali*. Dit zijn de gewone rekruten, die gedurende vijf jaren bij de kavallerie en artillerie staan, en vier jaren bij de overige wapens; de *provinciali* maken het hoofdbestanddeel van het leger uit.

3.) Gezegde *provinciali* gaan na expiratie van hun' activen dienstdtijd, onmiddellijk in de reserve over; zij blijven daarin ter beschikking van het gouvernement, de artillerie en kavallerie gedurende zes jaren, alle andere militairen acht jaren.

Overeenkomstig de plannen van den oorlogsminister, uiteengezet in het rapport van den kolonel PETITTI, de tegenwoordige onder-secretaris van staat bij het oorlogsdepartement, tellen de kaders van het leger, in vollen vreedestijd, 15400 *bassa-forza*, of 5538 onderofficieren en 9842 korporaals, trompetters, tamboers, muzikanten en soldaten. Deze manschappen zijn verdeeld in 6527 infanteristen, 1082 kavalleristen, 821 artilleristen, de overige manschappen voor de andere diensttakken. Het leger telt bovendien op den vredesvoet 18500 *provinciali* infanteristen, vier jaren onder de wapens blijvende, en acht, met onbepaald verlof, ter beschikking van het gouvernement; 5854 kavalleristen, 5102 artilleristen, vijf jaren onder de wapens blijvende, en zes jaren, met onbepaald verlof, ter beschikking van het gouvernement. Voorts is er nog een getal van 5455 scherpschutters (*bersaglieri*), welke dezelfde organisatie en dienstdienst hebben als de infanterie van linie. In oorlogstijd worden de soldaten met onbepaald verlof (de *provinciali*) onder de wapenen geroepen, en dan kan het leger tellen 44600 infanteristen, 6800 kavalleristen, 6900 artilleristen en 6400 scherpschutters, makende te zamen met de militairen van andere diensttakken een totaal van 75096 man; voorts eene reserve van 14000 man uit de oudste *provinciali*, die tot de dienst opgeroepen worden.

Gaan wij thans de formatie der 44600 man, welke de infanterie op den oorlogsvoet uitmaken, na, en onderscheiden we hen volgens de voor ons liggende documenten en statistieke opgaven, dan bevinden wij:

1820	Onderofficieren, van een tot acht jaren dienstdienst hebbende.
4500	Vrijwillige plaatsvervangers, van een tot acht jaren dienstdienst.
5000	Rekruten, thans nog niet hebbende een jaar dienstdienst.
4800	Soldaten, thans nog geen twee jaren dienstdienst hebbende.
4500	Idem. nog geen drie jaren dienstdienst hebbende.
4200	Idem. nog geen vier jaren dienstdienst hebbende.
4000	Idem. hunne actieve dienst volbragt hebbende en met verlof sedert een jaar.
5700	Idem. id., met verlof sedert twee jaren.
5400	Idem. id., met verlof sedert drie jaren.
5100	Idem. id., met verlof sedert vier jaren.
2800	Idem. id., met verlof sedert vijf jaren.
2500	Idem. id., met verlof sedert zes jaren.

Uit het bovenstaande is gemakkelijk te zien, dat wanneer het gouvernement verplicht mogt zijn de gansche reserve op te roepen, men bevinden zou dat een groot getal soldaten alle militaire gewoonten en oefening zou verloren hebben. Zoo wordt in hetzelfde rapport gezegd, dat het getal strijders hetwelk men eventueel werkelijk zou kunnen monstren niet meer dan 55000 man zou bedragen, door welk cijfer de infanterie van 44600 tot 55000 man gereduceerd wordt. — De linieinfanterie bestaat uit twintig regimenten, ieder van vier bataillons, of tachtig bataillons

ieder van vier kompagnïën. Ieder bataillon telt in vreedestijd :

79 onderofficieren, soldaten, tamboers, sappeurs, vrijwillige plaatsvervangers, enz.

252 soldaten van een tot vier jaren diensttijd.

Totaal 311 man, of 78 per kompagnie. Daar echter onder dit getal begrepen zijn de manschappen tot den regimentsstaf behoorende, zooals muzikanten, wapensmeden, kleermakers, enz., zal ieder bataillon ter naauwernood 500 man sterk zijn en zal het effectief van iedere kompagnie zeker niet boven de 50 man bedragen. Op den oorlogsvoet is het effectief bijna eens zoo sterk; de kompagnïën tellen dan 100 man, de bataillons 400 man en de regimenten 1600 man.

Het Sardinische leger heeft slechts 20 regimenten infanterie en 10 bataillons scherpschutters of tirailleurs. Deze organisatie is afkomstig van den generaal DE LA MARMORA, de broeder van den tegenwoordigen oorlogsminister. Het korps scherpschutters bestaat uit 12 hoofdofficieren, 41 kapiteins, 81 luitenants, 81 onderluitenants, 29 officieren van administratie, gezondheid, enz., 318 andere beambten, en 5515 korporaaals en manschappen.

Ieder bataillon heeft vier kompagnïën, iedere kompagnie drie officieren en tachtig onderofficieren en manschappen. Te velde vechten zij in groepen van vier man; zij zijn gewapend met de Minié-geweren; zij hebben een sabel-bajonet, een groot hoofdedksel van glimmend leder, met donker groene veren, en zijn met betrekking tot

hunne dienst in vreedestijd de schrik der Sardinische roovers, die zij in hunne holen en versterkte verblijven opsporen.

Thans komen wij tot het wapen der artillerie, hetwelk eene korte bijzondere vermelding verdient. Behalve het centrale comitté en den generalen staf, bestaat de Sardinische artillerie uit drie regimenten, twee kompagnïën werklieden, eene kompagnie vuurwerkers, eene kompagnie buskruidwerkers, twee kompagnïën pontonniers met den noodigen bruggentoestel, eene depôt-kompagnie, een vesting-artillerie-regiment van 12 kompagnïën. Over deze verschillende kompagnïën voeren het bevel: 1 luit.-generaal, 2 brigade-generaals, 15 kolonels en luit.-kolonels, 17 majoors, 216 kapiteins, luitenants en onderluitenants; 16 officieren van administratie, 812 onderofficieren, korporaaals, enz., 20 hoefsmeden, 20 zadelmakers, 190 werklieden, 100 vuurwerkers, 122 buskruidwerkers, 40 wapensmeden, 194 pontonniers, 2558 kanonniers. — Iedere batterij heeft zes stukken en twee mortieren van verschillend kaliber. De Sardinische soldaat heeft niet de geestdrift en vlugheid van den Franschman, noch de looden zwaarte van den Dutscher, maar hij bezit in een groote mate de koelbloedigheid en bedaardheid die op het slagveld zoo onmisbaar zijn. Bij den terugtocht uit Lombardije in 1848, hadden de overblijfselen van het Sardinische leger hun behoud aan de koelbloedigheid der artillerie te danken.

Wij willen nu nog een kort woord zeggen over de militaire administratie.

Tot op het laatst van het jaar 1855

bestond er een *azienda*, of militaire directie, onder het speciaal bestuur van een luit.-generaal. Alle kontrakten en alle aanlegenheden de krijgskaken betreffende, werden door deze *azienda* gecontroleerd en beheerd. Maar in 1848 en 1849 was deze administratie het voorwerp van zulke hevige en welverdiende aanvallen, dat eene algemeene hervorming werd daargesteld, en de oorlogsminister alles onder zijne eigene regtstreeksche leiding nam. Menige goede verandering en verbetering werden vervolgens door hem ingevoerd. Er werden regimentsscholen en bibliotheken daargesteld, verdienstelijke onderwijzers werden door hem aangesteld, en eene gezonde theorie en werkdadige praktijk gingen bij de geheele reorganisatie van het Sardinische leger hand aan hand.

De minister van oorlog is thans de eenige verantwoordelijke persoon voor de handelingen van zijn ministerie, en wordt daarin bijgestaan door een' adviserenden raad, bestaande uit de in krijgsk- en in administratieve zaken, kundigste generaals. Voor de uitvoering der militaire aangelegenheden, bedient de minister zich voornamelijk van den Koninklijken staf, bestaande uit 10 hoofdofficieren en 20 kapiteins. De genie bestaat, behalve uit een opperraad, uit 2 bataillons sappeurs, ieder van vijf kompagnien, 2 generaals, 13 hoofdofficieren, 76 kapiteins, een aantal luitenants en 1000 manschappen.

Er zijn in Sardinie twee militaire inrigtingen, de Militaire Akademie en het Collegie voor de opleiding van militaire kinderen. De eerste inrigting voorziet het leger van officieren voor alle wapenen,

het laatste levert hetzelfde onderofficieren. De Akademie kan jaarlijks opnemen 200 kweekelingen, waarvan 25 met beurzen en 50 met halve beurzen; het Collegie neemt jaarlijks 400 kweekelingen op, waarvan 100 met beurzen en 100 halve beurzen. Voorts zijn er in Sardinie nog twee belangrijke scholen, een voor de infanterie en een voor de kavallerie, tot opleiding en vorming van instructeurs.

Nu nog een woord over het onderhoud van het Sardinische leger. De voeding is nagenoeg op dezelfde wijze als in Frankrijk geregeld. De soldaat ontvangt dagelijks drie vierde N. P. tarwebrood, soep, vleesch en groente. Wat het traktement der officieren betreft, dit is ongeveer als volgt:

Een maarschalk. . . . .	15000	francs.
Een divisie-generaal. . . . .	9600	»
Een brigade-generaal. . . . .	7200	»
Een kolonel. . . . .	6000	»
Een majoor. . . . .	4000	»
Een kapitein. . . . .	2400	»
Een luitenant. . . . .	2000	»
Een onder-luitenant. . . . .	1500	»

Het blijkt hieruit dat de officieren van het Sardinische leger niet hoog bezoldigd worden, en dat niettegenstaande hunne uniform kostbaar en de levenswijze voor hen niet goedkoop is. In Frankrijk toch heeft een maarschalk 40000 fr., behalve zijne emolumenten, en de lagere rangen tot op dien van kolonel, zijn in verhouding goed betaald.

Ten slotte deelt de schrijver een overzicht mede van de jongste overeenkomst tusschen Sardinie en de twee groote westelijke mogendheden, Frankrijk en Enge-



land. Bij het schrijven van zijn stuk was juist openbaar geworden eene copij van de akten en overeenkomsten betrekkelijk de deelneming van den Koning van Sardinie in den tegenwoordigen oorlog, geteekend te Turijn den 26<sup>sten</sup> Januarij jl. Het eerste document is de acte van toetreding van den Koning van Sardinie tot de overeenkomst van den 10<sup>den</sup> April 1854, naar aanleiding van het vijfde artikel dier overeenkomst, waarin gezegd wordt dat de Koningin van Engeland en de Keizer der Franschen bereid zijn ook andere Europesche mogendheden in hun bondgenootschap op te nemen. Het tweede document is eene akte waarbij de Koning van Sardinie de wederkeerige verbindtenis van Hare Britsche Majesteit aanneemt, dat zij van hare zijde met Zijne Sardinische Majesteit zal medewerken ter vervulling van al de verplichtingen in de overeenkomst van den 10<sup>den</sup> April 1854 vervat. (Een dergelijke akte zal zeker met betrekking tot Frankrijk bestaan). Het derde document is de militaire conventie tusschen de drie mogendheden. De Koning van Sardinie verbindt zich voor den oorlog tegen Rusland een korps van 15000 man te leveren, verdeeld in vijf brigaden, uitmakende twee divisien en eene reserve-brigade, onder het bevel van eenen Sardinischen generaal. Dit korps moest onmiddellijk na de uitwis-

seling der ratificatiën geleverd worden, en moet door geregelde aanvulling op de sterkte van 15000 man gehouden worden. Daarentegen waarborgen de bondgenooten (Engeland en Frankrijk) gedurende den tegenwoordigen oorlog, de onschendbaarheid van het Sardinische grondgebied tegen elken aanval. Bij eene nadere overeenkomst tusschen de Koningin van Groot-Brittannie en den Koning van Sardinie, verbindt de eerste zich bij het Parlement hare goede diensten aan te wenden, ten einde aan den Koning van Sardinie een voorschot van een millioen ponden sterling gegeven worde, de helft van welke som zal worden uitbetaald zoodra mogelijk na de toestemming van het Parlement, en de andere helft zes maanden later. Hare Majesteit verbindt zich bovendien bij haar Parlement, om een tweede voorschot van een millioen ponden sterling te verzoeken, indien de oorlog na verloop van twaalf maanden, na de betaling van den eersten termijn der eerste leening, nog tot geen einde gekomen is. Voor deze leening zal een jaarlijkschen intrest van 4 pCt. worden betaald, waarvan 1 pCt. voor een amortisatiefonds. De intrest wordt in halfjaarlijksche termijnen betaald. — Hare Britsche Majesteit neemt op zich het kosteloos transport der Sardinische troepen.

## DE VESTING EN HET EILAND KROONSTAD.

De onderstaande beschrijving, overgenomen uit den *Grenzboten* van 11 Mei 1855, zal welligt onze lezers uit een krijgskundig oogpunt niet geheel te vreden stellen. Dit, evenwel, is bij de geheimhouding der Russen eene onmogelijkheid. De volgende schets geeft echter zulk een duidelijk denkbeeld, vooral van het karakteristieke van dat belangrijke bolwerk van Petersburg, dat wij onzen lezers voorzeker geen ondienst gedaan hebben met haar in onze kolommen op te nemen.

Het is ditmaal niet CHARLES NAPIER, die Englands houten muurverbrijzelaars tegen de granieten bolwerken van Rusland in de Baltische zee voert. Hij zit mismoedig te Londen, als een leegloopend man, en reisde zeker niet naar Duins, toen eerst het vliegende eskader zijne vlugt nam naar het toekomstige zeelagveld, om den weg op te sporen voor de armada van dit jaar, die het werk der vernieling weder moet opnemen, in welks uitvoering *sir* CHARLES, zooals hij op het diner van den Lord-Major beweerde, zoo verraderlijk door het ministerie ABERDEEN-GRAHAM verhinderd is geworden. RICHARD SAUNDERS DUNDAS heet de admiraal, wiens vlag ditmaal op den *Duke of Wellington* geschen is.

Ernstig en zwijgend ligtte de Oostzeevloot, zeker de geweldigste die ooit bijeen

was, het anker op den 6<sup>den</sup> April, in de haven van Spithead. Trotsche afscheidsgroeten, vol blijde verwachting, jubelde de opgewonden volksmenigte haar in het vorige jaar van den oever toe; ditmaal geene Koningin, geen publiek, geen begroeting, geen geschutsalvo's, geen doekgewuif. Niets dan de graauwe hemel over de treurig hol staande zee. De nieuwspapieren vermeldden den volgenden dag, dat de vloot uitgezeld en uitgestoomd was, bijna even onverschillig alsof zij een beenbreuk of eene politie-overtreding in hunne kolommen opnamen. Dat heeft den schijn van sombere hopeloosheid, — wanneer 't niet het zwijgen der verbittering is, dat uitloopt op eene worsteling met het mes en een verworgen met de bloote vuist. JOHN BULL is geen groote prater, maar houdt meer van krachtig handelen dan van veel spreken. Er zaten krachteloze mannen aan het roer van den staat. Zal PALMERSTON met WOOD meer doortasten? — De goede Duitschers bleven zich zelve evenwel gelijk. Den 18<sup>den</sup> April seinde de telegraaf met grooten spoed van Nijborg, dat de Engelsche Oostzeevloot, met Koninklijke trots, mast aan mast, met wapperende vlaggen, de nog zwijgende geschutpoorten geopend, in eene onafzienbare rij de groote Belt doorstevende. En eer zij nog den 19<sup>den</sup> met hoogmoedige langzaamheid achtereenvolgens de haven van Kiel bereikt, heeft Noord-Duitschland reeds honderde men-

sehen ter harer begroeting en bewondering gezonden.

Daar ligt zij uit te rusten van de vreedzame vaart over de Noordzee. Ten oosten golft het onafzienbare vlak der olijfgroene spitse Oostzee baren. — Waarheen heeft zich het vliegende eskader gewend? — Men weet het nog niet. Misschien is het al doorgedrongen tot dáár waar het Oostzeebekken zich in drie deelen splitst — de Bottnische-, Finnsche- en Rigasche golf. Daar hebben zich de schepen verdeeld en nemen waar, hoe het ijsharnas der Russische kusten tusschen de Alandseilanden van Helsingfors en Reval, en van achter Oesel en Dago, zijne verspreide schubbenringen, borststukken en dijplaten voor zich uitspoelt in het opene water. Van Riga, Reval, Helsingfors komen tegelijkertijd de berigten, dat er voor het einde der maand niet te denken valt aan het vrij worden der haven, en dat intusschen midden in den winter nieuwe granietwerken zijn opgerezen, die met hunnen kogelregen geen handbreed water openlaten voor een stormaanval des vijands.

Of de Russen ook dáár den uitgang, waardoor zij uitvallen konden doen, verstoopt hebben, even als in de haven van Sebastopol met gezonken scheepsrompen, — wie kan het verzekeren of tegenspreken? — En wanneer zij al een uitgang vrij lieten, is die dan mogelijk niet zóó naauw, dat weinige planken van de geallieerde schepen voldoende zouden zijn, om de Russische oorlogsstoombooten in hun eigen gebied op te sluiten, terwijl de admiraal met de hoofdmagt rustig voorbij trok, onbezorgd doordrong en in den oostelijken

hoek van de Finsche golf tot de hoofdzaak overging: de aanval op het onoverwinnelijk genoemde zeebolwerk der Czarenstad?

De volgende schildering zal ons dat bolwerk, Kroonstad, doen kennen.

Het eiland, de vesting en de stad, deze drie hoofden vlamspuwende Cerberus was reeds in den diepsten vrede een schrikbeeld voor iedereen, die aan de mogelijkheid der vernieling dacht, welke deze opeengestapelde rijen van geschut en de elkander kruisende kogels der batterijen in staat waren voort te brengen. Niets dan oorlogswerktuigen, niets dan voorbereidingen tot den strijd, niets dan wapens en beschermende wallen hebben wij te beschouwen en ter beschouwing aan te bieden — en desnietteenstaande valt er in de verte niet aan te denken, dat onze schets de eigenschappen van Kroonstad, uit het oogpunt van fortificatie of strategie, in eenig opzigt volkomen zal weergeven. Het was vrede en er was geene gedachte aan de mogelijkheid van eenen oorlog toen ik deze afgezonderde wereld van graniet en metaal bezocht. In burgerkleeding, in den zwarten rok betrad ik het eiland, waar het burgerlijke leven slechts ongeveer aan den uitersten havenrand een zeer ondergeschikt regt van bestaan heeft. Ik had het alleen aan zeer gunstige omstandigheden te danken dat ik nog zooveel mogt zien als ik zag. — Wie in Rusland geen uniform aan heeft wordt reeds voorloopig niet veel geacht, en 't was eene zeer bijzondere uitzondering, dat na het begin van den oorlog, de nuttelooze Engelsche vredes-apostelen de hooge vergunning verkregen, in den zwarten

kwakerrok, tot voor den troon van NIKOLAAS I te treden. In Kroonstad, daarentegen, blijft zeker de niet-geuniformde voor eeuwig een paria, wien alle tien pas een schildwacht, op bijzonder verwijtenden toon, zijn *Pascholl* of *Vonn* toebuldert. Wel is waar moeten alle reizigers, die over de Finnsche golf naar Petersburg komen, in de haven van Kroonstad landen, eer hun den toegang tot de Keizerlijke residentie verleend wordt. Maar de ruimte waarbinnen zij zich mogen bewegen is naauw beperkt, hunne korte wegen zijn op het naauwkeurigste bepaald en voorgeschreven: van uit het schip de haventrappen op, onmiddellijk in het tol-, pas- en douanebureau; en wanneer dáár na langeren of korteren tijd, de zaken afgedaan zijn, terug in eene andere stoomboot, die ligt te wachten en naar Petersburg stoomt. Daarmede heeft men in Kroonstad alles gezien wat men mag. Tusschen de donkere geschutopeningen der verschillende verdiepingen van de granieten bloksteenen is de reiziger doorgevaren, een kaal vlak oeverland, weder in een granietgordel gevat, heeft hij gezien. Een vierkante havenplaats, omringd door de versteende eentoonigheid der Russische kroongebouwen, heeft hij vlugtig mogen doorloopen, en nu, eer hij de langzamerhand naauwer wordende Newamond binnen zeilt, straalt boven den walm en den nevel, welke de huizenzee der residentie omsluit, de gouden koepel der Isaaskathedraal, als de eigene zon van het onmetelijke rijk, hem te gemoet. Terwijl achtereenvolgens de wonderen der Newapracht aan beide oevers uit den nevel opdoemen, heeft hij het

ongemerkt reeds vergeten, dat Kroonstad, waarvan hij niets zag, achter hem ligt.

Wij zullen den tegenovergestelden weg gaan. — Gewoon aan de stedelijke pracht van Petersburg, werpen wij nog naauwelijks een vlugtigen blik op de lange rijen van paleizen, achter de wonderbare kolossale granietbalustraden, met welke het bevel des Keizers de Newa in haar bed geketend houdt. Aan de Engelsche kade gaan wij 's morgens ten negen, of 's namiddags ten vijf uur aan boord van een der ranke stoombooten die tusschen Petersburg en Kroonstad heen en weder vliegen. De marmeren Isaaskathedraal met het gouden hoofd, de Akademie van Wetenschappen, het nieuwe Admiraliteitsgebouw, de reusachtige bogen der steenen brug, de paleizen der Kadettenschool, de Bergakademie, de Beardsche Machinenfabriek met hare gloeiende hoogovens en wijduitgestrekte dokken, de kazernes der Finlandsche garde, dan weelderige buitenplaatsen met tuinen, als uit zuidelijker klimaat — al deze wonderbare bewegelijke beelden gaan ons voorbij, terwijl de stoomboot uit de drabbige Newa in kronkellijnen en zigzags tusschen zandbanken, tonnen, boeijen, baken en vlaggen — zich vooruit haast naar het begin van de Finnsche golf.

Eindelijk verzinkt zoowel de regter- als de linker oever, en duiden zich nog slechts aan door fijne blaauwe strepen aan den horizon der wateren. Regts, dat is noordoostwaarts, beduidt die streep wouden, oevers-moerassen, meeren, schaars bewoonde woestijnen van het Finnsche strand, digt bij eene hoofdstad, wier Ukasen in

drie werelddeelen kracht van wet hebben. Ter linker zijde, dat is zuidwestwaarts, is de naauw zichtbare streep tot onder dezelfde meridiaan als Kroonstad, met de Keizerlijke lustsloten Strelau, Alexandria, Peterhof en Oranjeboom, met de *villa's* van de hoogste Bojaren des rijks, als de Nariskin's, Schuwalow's, Martischkin's, Korsakow's, prachtig versierd. Men komt in de verzoeking te gelooven, dat het tot teeken dient, dat daarheen de weg tot het eenige goed leidt dat Rusland niet veroveren kan — de Europeesche beschaving. Achter ons blinkt van al de pracht der stad weldra niets meer dan het bovenvermelde orthodoxe gouden koepeldak en daarnaast eene fijne gouden naald — de spitse toren der Peterburger citadel, in welker onderaardsche gewelven de doodkisten der Czaren staan, waar hunne vijanden verdwijnen, waar de vele millioenen van den rijksschat waarschijnlijk lagen. Vóór ons, daarentegen, verheft zich het eiland Kroonstad langzaam uit den stroom, die hier tot een zee is overgegaan. Het zijn evenwel niet de bastions, met het eigentlijk karakter van het eiland dat onzen blik het eerst ontmoet, maar een eindeloos lang gebouw, zonder militair uiterlijk, een hospitaal voor 3000 zieken. In een uur is Kroonstad bereikt, daar het ongeveer vijf mijlen van Petersburg ligt.

Doch zelfs wanneer de stoomboot aanlegt, zijn wij niet op Kroonstad. Langer dan een kwartier toch strekt een hoofd over zandbanken en ondiepten uit, die het eiland omgeven. Daar legt het vaartuig aan, en eer men de brug mag betreden, moeten de passen getoond worden, zelfs

wanneer men slechts van Petersburg komt. Door eene vestingpoort met wachten bezet (de Peterburgsche poort) komt men eindelijk op den vasten wal. Het hoofd evenwel behoort reeds eenigermate tot de vestingwerken; het vormt namelijk het begin van de afsluiting, die over den moerassigen zeearm tot aan de Finnsche kust reikt.

Men vergunne ons hier eenige woorden tot algemeene orienteering.

Men kan het eiland ongeveer vergelijken met den vorm van een papieren vlieger, met een breed bovendeel en een languitgestrekte staart. Het ligt midden in de golf, met zijne lengte in de rigting van den stroom der Newa. Het breede, naar Petersburg toegekeerde einde is het hoogste gedeelte van het eiland. Het languitgestrekte in de zee uitstekende einde daarentegen is gedeeltelijk eerst ontstaan sedert het voormalige visschereiland Kotlin (d. i. Keteleiland) het bolwerk van de residentie der Czaren werd. Slechts het uiterste punt stak als een afgezonderde zandbank uit de golven, toen PETER I dit eiland in 1703 tegelijkertijd met Ingermanland en Karelië aan de Zweden ontrukte. Nadat hij het fort Kronslot had aangelegd, liet hij op dat uiterste punt een granieten vuurtoren bouwen. Van dit steunpunt uit spoelde de vloed nieuwe zandmassa's aan en nog vaak is zelfs tegenwoordig dit westelijk uiteinde slechts met booten te genaken. Schuins achter den vuurtoren evenwel strekken zich over de geheele breedte van het opgekomen land bastions en muren uit, twee vestingwerken, waarvan het eene onder den naam van Katha-

ringenfort, het ander onder dien van Alexanderfort bekend is.

Zoo is een gedeelte van het eiland werkelijk met de reuzenkracht van een wereldrijk aan de golven ontruikt. Maar, de garnizoenen en kanonnen mogen al door kolossale muren tegen plotselinge overstromingen beschermd zijn — voor het eigentlijke leven is een groot gedeelte van het eiland onbruikbaar. Telkens op nieuw verzinken er alle nieuwe pogingen tot bebouwing in de moerassen, en hoe hoog men ook den eenigen daarheen voerenden weg moge opgemetseld hebben, de zee spoelt er jaarlijks geheele gedeelten van met zich voort.

Dien ten gevolge bleef het eigentlijke leven, bleef de stad, bleven alle marine-etablissemten, de havens, de vestingwerken te zamengedrongen aan en op het gedeelte dat naar de Nawa toegekeerd is. Maar ook dit bestaat uit eene vrij losse grondstof. Klei, zand, een weinig kalksteen hebben zich te zamen gevoegd en vallen aan den oever als een soort van gruiszand uit elkander. Zoo moet hier iedere voetbreed, waarvan men zeker zijn wil, met de granietblokken van Finland ommuurd worden. Maar het is gelukt. Het eiland is geperst in een gordel van rotssteen, die de eeuwigheid schijnt te trotseeren — bewonderenswaardig bij iederen voetstap.

Buiten de stad en den vestingwal met kazematten, welke hier eveneens dwars over het eiland loopt, vindt men maar weinig behoorlijke menschenwoningen. Wat daarbuiten ligt, zijn ten hoogste slagterijen, lijnbanen, artilleriewerkhuizen,

kerkhoven, een paar landhuizen, groentetuinen en zeer enkele weiden voor het vee. En reeds binnen het bereik van deze voorgeschovene posten, jaagt de storm uit het westen nu en dan de golven der zee ver over het strand en verijdelt de pogingen tot uitbreiding. Het eiland is nagenoeg van alle zijden voor groote vaartuigen ongevaarlijk. Want op *alle* zijden is het door zandbanken omringd, die buitendien bijna na iederen storm van ligging en gedaante veranderen. Op zijn vast gedeelte nu rusten die veelmalen bewonderde forten, van welke men gewoonlijk zegt, dat hunne fondamenten op den bodem der zee rusten. Digt onder hunne schietgaten loopt de eenige, zeer smalle en zeer kronkelende waterweg naar de Kroonstadsche havenkom en naar Petersburg. Kronslot, Risbank, St. Peter, Alexander en Constantin heeten deze werken in het water, met welke de versterkingen op het eiland in verband gebracht zijn. Dat geen vaartuig, zelfs niet de kleinste boot, dezen weg zonder de vergunning der forten volgen kan, leert reeds een oppervlakkige blik op de kaart. — Aan de oostzijde van het eiland heeft de natuur niet eens een waterweg gelaten. Zandbanken en ondiepten zijn hier zoo in de drassige zee tot bij Finland verspreid, dat de ook hier verstrooide erratische blokken overal boven den waterspiegel uitsteken. Niettegenstaande dat, zijn ook hier voorzigtigheids-halve eenige batterijen gebouwd en buitendien is de afsluiting tot aan het strand door een muur gevormd, waarvan wij het begin reeds bij den landweg betraden.

Dat op een eiland, 't welk uit de natuur

zoo weinig bewoonbaar is, geen sprake kan zijn van eene oorspronkelijke bevolking, spreekt van zelf. Er was ook geene aanleiding om er zich op neër te zetten, zoolang het moeras der Newa-mond, waardoor Petersburg eveneens aan het water ontworsteld is, nog even onbewoond lag, als de oevers der geheele rivier tot aan het Ladogameer.

Alle menschen die hier zijn, heeft het magtwoord van den Czar hierheen gebracht. Het is natuurlijk, dat die menigte, welke als ambtenaren, officieren en soldaten onmiddellijk in dienst van den staat zijn, niet alleen de kern, maar verreweg de groote meerderheid van de tegenwoordige bevolking vormen.

Naar Russische opgaven, die intusschen overal gewoon zijn in hunne bevolkingscijfers de werkelijkheid te vergrooten, bewonen omtrent 55000 menschen het eiland en zijne vestingwerken. Daartoe behooren (in vreedstijd) omtrent 40000 tot de eigentlijke bezetting, 10000 zijn militaire arrestanten — vestinggevangenen, die in afzonderlijke kazernen opeengehoopt zijn. Zoo blijven er nog maar 5000 over, die de militaire uniform niet dragen. Maar men rekent zeer matig, wanneer men daarvan omtrent 1500 voor de tol-, pas- en politie-inrigtingen en even zooveel voor de mechanische etablissementen der marine en der vesting stelt. Dan blijven er nog 2500 zoogenaamde «vrije lieden» over, die een burgerlijk bedrijf uitoefenen. Dit bestaat evenwel niet in een handwerk, maar bijna uitsluitend in herberg, tapperij, in het houden van kramen of het verhuren van rijtuigen, vooral ook in groentebouw,

waarvoor de Rus overal eene bijzondere geschiktheid toont. Meer dan twee derde daarvan zijn vrije of eenvoudig op de handwerkspas vrijgestelde russische lijfeigenen; het laatste derde gedeelte is zamengesteld uit Finnen, Letten, Esthen en Duitschers. Vrouwen zijn er natuurlijk onder deze geheele bevolking weinig, en onder deze weinige nog minder, die niet tot het uitschot van het vrouwelijke geslacht behooren.

Onder echt Europeesche omstandigheden zou op eene plaats, die voor den staat de voornaamste toegang is tot het verkeer met de zeenatiën van het geheele werelddeel, eene burgerlijke bevolking ontstaan en aangegroeid zijn. Al die ontelbare bedrijven van zulk eene aanzienlijke stapelplaats, het vervaardigen van alles wat in zulk een gewichtige haven benoodigd kan zijn, de handelsverrigtingen, die door de tolgrenzen noodzakelijk gemaakt worden, zouden dan in handen zijn van privaat-personen, en niet alleen aan duizenden onderhoud verschaffen, maar ook een nieuwe schakel gevormd hebben in de groote beschavingsketen, die de gansche aarde omslingert. Dit alles is in Rusland onmogelijk, omdat het autokratische stelsel ook aan de materiele ontwikkeling geene speelruimte mag laten. Overal bindt het haar aan de ijzeren vormen en de tegenhoudende rigting van het bijzondere en lokale plan van den staat. Evenmin als in eenige Russische stad het ware begrip van een burgerstand weder tot rijpheid kwam, nadat het eenmaal door de ontwikkeling van de Czarenheerschappij in Moskou, Nowgorod, enz. vernietigd was, evenmin

heeft de tegenwoordige vorm van het Europeesche stadleven ergens zelfstandig kunnen tot stand komen, sedert alle voorregten, winsten en voordeelen van de wederkeerige betrekkingen met het buitenland in Petersburg moeten opeengechoopt worden.

Terwijl de staat in Kroonstad het ontstaan van iedere privaat-onderneming bemoeijelijkt en de benooidgheden voor zijne marine uitsluitend in eigene fabrieken en werkplaatsen vervaardigt, is het aanleggen van werkplaatsen voor alle behoeften eener handelshaven den privaat-ondernemers eveneens niet, of slechts zelden en bij uitzondering toegestaan geworden. Maar de daarop drukkende lasten, de door het vestingwezen opgelegde beperkingen verhoogden de prijzen der voortbrengselen zóózeer, dat zij met de voortbrenging en de prijzen der krooninrigtingen niet concurreeren kunnen, hoewel, zooals overal, de kosten van vervaardiging voor den privaat-ondernemer oorspronkelijk bijna een derde kleiner zijn, dan die van den staat, en zeer zeker van den door de Russische ambtenaren bedienden staat. Men kan er nauwelijks aan twijfelen, dat Rusland op Kroonstad geene ontwikkeling der bijzondere industrie wil laten opkomen.

Dit kan men de stad Kroonstad reeds met den eersten blik aanzien. Deze breede, lijnregte straten met de onder een dak voortlopende eenvormige huizen, werden niet door eene zich zelfstandig ontwikkelende stadsbevolking gebouwd. Overal herkent men de opgemetselde ukase, overal het gelijkmakende bevel van den vestingkommandant. Menschen ontmoet men

uiterst zelden. Wie in deze huizen wonen, brengen den ganschen dag, hetzij in de arbeidsplaatsen der haven, hetzij op de voor anker liggende schepen, of eindelijk in de kazernen, kazematten en ziekenzalen door. Genoegzaam werkeloos staan de Iswoschtschiks (huurdroschki's) op de buitensporig ruime pleinen; en met welk doel ook in Kroonstad aan iederen hoek een post van de politie voor zijn schilderhuis den hellebaard schouderd, kan men nauwelijks begrijpen. Er is toch geen leven op de straten te bewaken.

Het oostelijk gedeelte, het Admiraliteitsgedeelte genoemd, heeft evenwel bij zijne doode eenvormigheid het voordeel van het hoogste te liggen en daardoor de betrekkelijk gezondste lucht te genieten. Er valt evenwel zeer weinig te beschouwen, behalve het voormelde ontzettend groote marine-hospitaal, dat ons bij het aankomen het eerst in het oog viel. Het is hier niet de plaats den lezer met de inwendige bijzonderheden van deze woning des lijdens bekend te maken. Evenwel zal het misschien niet onbelangrijk zijn, ten minste een' vlugtigen blik te slaan op de pracht in welke Rusland den armen, slecht onderhouden marinesoldaat vergunt te lijden en te sterven. — Men denke zich een ontzagelijk groot gebouw, met drie verdiepingen, in den vorm van een hoefijzer. In het midden van het *corps de logis* schittert de Grieksch Russische kerk, daar naast en in de zijvleugels zijn, in de twee bovenste verdiepingen, 95 ziekenzalen te vinden. De verdieping gelijkvloers wordt geheel door huishoudelijke vertrekken, woningen voor de ambtenaren enz. inge-



nomen. Van de drie poorten af tot aan het laatste ziekenkamertje toe zijn alle vloeren van ingelegd eikenhout, zijn alle ruimten in den winter gelijkmatig verwarmd. Lange, lichte corridors loopen langs de ziekenkamers; daar wandelen de reconvalescenten. In ieder der kamers zelve staan omtrent 50 bedden in ijzeren kribben, voorbeeldig net ingerigt en onderhouden, eene voortreffelijke ventilatie houdt de lucht zuiver en frisch. En in deze kamers, welke door elkander 1700—1800 zieken gelijktijdig bevatten (jaarlijks omtrent 50 à 32000) oefenen 20 geneesheeren, onder drie hooger geplaatsten, hunne beroepsbezigheden uit. Iedere zaal heeft weder twee veldbarbiërs voor de hoogere verpleging en twee lagere ziekenoppassers.

In weerwil van al deze schoone inrigtingen sterven zes ten honderd van de zieken — een bewijs, hoe slecht niet alleen de gezondheidstoestand van de Russische Oostzeevloot in 't algemeen, maar ook die van het garnizoen van Kroonstad in het bijzonder is. En inderdaad heerscht hier de scorbut jaar in jaar uit (de drie strengste wintermaanden uitgezonderd) zoo algemeen, dat er misschien niemand is, die niet ten minste een beginsel van deze kwaadaardige ziekte ontwaart. Het is daarom eene vaste gewoonte, de behandeling van iederen lijder, zoowel in het hospitaal als in de privaatwoningen, het eerst op die omstandigheid te gronden. Wanneer men nu daarbij nog in aanmerking neemt, dat op de Russische Oostzeevloot gemiddeld één man van de vier aan meer of minder ontwikkelde tering lijdt,

zoo zijn de slechte resultaten, zelfs van de beste ziekeninrigtingen en van de voortreffelijkste geneeskundige behandeling, waarlijk gemakkelijk te verklaren. — Velen beweren zelfs, dat de werkeloosheid en de onbekwaamheid, welke de Russische marine niet alleen in de Oostzee, maar ook in de Zwarte zee aan den dag legt, voornamelijk uit den allerellendigsten gezondheidstoestand van het scheepsvolk voortspruit.

Het westelijke, zoogenaamde commandantengedeelte der stad vormt de eigentlijke omgeving der havens. Wanneer wij tot nog toe weinig sporen gevonden hebben van een zelfstandig ontstaan der straten, zoo vindt men die hier nog veel minder. Wij gaan over uitgestrekte gedeelten terrein, waar de bouwgevangenen zoo even nieuwen grond uitgraven voor groote gebouwen, naar een gedeelte stad, dat geene stad is, hoewel de huizen ontzaglijke afmetingen hebben, en zoo lijnrecht en regelmatig gebouwd zijn als in eenige van de elegantste wijken van Petersburg.

Hier is geen steen, wiens vorm niet door den staat bepaald werd; hier is niet de geringste ruimte, waarvan de afmetingen en de hoeken niet in het Ministerie van Marine werden overwogen, eer zij mogt ontstaan; hier is niet het kleinste punt, dat niet in zijne verhouding tot de militaire doeleinden en vestingwerken bepaald, uitgemeten en berekend werd. Hoe indrukwekkend, hoe elegant, ja hoe bevallig deze huizen en paleizen, deze straten en pleinen, deze balustraden en boomgroepen ons ook bij den eersten aanblik toelagchen — men heeft onwillekeurig hetzelfde

gevoel, als of men in eene reusachtige machine werd rondgeleid en er zich voor wachten moest, een der raders, kettingen of schijven aan te raken, om niet vermorseld te worden.

Misschien zal men dit gevoel overdreven vinden, maar het toch kunnen begrijpen, wanneer men bedenkt, dat hier iedere blik, dien men in de ruimte wil werpen, op korten afstand altijd weder op wachten, wapens, granietwallen en kanonnen stuit. Men zou het mogelijk nog meer verontschuldigen, wanneer men (zooals het ons gebeurde) op deze plaats te midden van den donder van het geschut stond, die zeer duidelijk het antwoord op een vijandelijk bombardement voorstelde. Vooreerst waren het namelijk 120 regelmatige salvo's uit het zware geschut op de wallen, welke ter eere van den geboortedag des Keizers over onze hoofden heenrolden. Maar onmiddellijk daarop vermeerderde de begoocheling, toen een spiegelgevecht tusschen eene flotille van kanonneerbooten en een lineschip met een fregat van de reede der oorlogshaven zijn gebulder deed hooren, al nader kwam en eindelijk in de haven zelve met een geschutvuur van de aanvallers uit de geankerde schepen en de landbatterijen eindigde. — Het maakt een' vreemden indruk, zelfs bij zulk eene feestelijke vertooning, geene toeschouwers verzameld te zien. Ook dit vermeerderd het gevoel van het machinale in alles wat hier leeft.

Doch wenden wij ons tot de afzonderlijke gebouwen; hunne beschouwing zal aanleiding geven, eenige der maatregelen en den voorraad die hier voor het geval

van het uitbreken eens oorlogs opeengenhoopt is, te leeren kennen.

Wanneer eenmaal de Oostzeevloot der westelijke mogendheden besluiten zal, zich voor Kroonstad zoo op te stellen, als wij op de fraaije platen van Sebastopol zien kunnen — dan hangt het behoud van het gewichtigste Russische bolwerk, ja van de residentie der Czaren, van de bevelen af van den man, die in het zoogenoemde Admiraliteitsgebouw woont. Behalve door zijne reusachtige afmetingen, de poorten met wachten bezet, de observatietoren op zijn dak en de onder eene wapperende vlag werkende mechanische telegraaf, is aan den bouw verder niets bijzonders te zien. Maar van de binnenruimte kan men zich een begrip maken, wanneer men hoort, wat er zich al onder dat dak bevindt. Vooreerst natuurlijk eene rij kamers voor den Czaar, verder even zulke uitgestrekte appartementen voor den gouverneur en zijnen staf, de bureaux der admiraliteit, vier kazernen voor keurtroepen der Marine, ieder van 1000 man, magazijnen voor scheepsbehoeften, werkplaatsen voor eene menigte arbeiders, de sociëteit der marineofficieren en zelfs nog de in 1852 opgerigte bibliotheek der vloot. Men rekest, dat voortdurend bij de 6000 menschen onder dit eene dak leven — juist zooveel als in het Keizerlijke winterpaleis van Petersburg.

Rondom deze reuzenbouw loopt een breed kanaal, dat door de zee van water voorzien wordt, en bestemd is tot eene laatste hindernis voor den vijand, wanneer hij het eiland mogt veroverd hebben. Zoo zijn er ook aan het gebouw zelf, dat,

zooals van zelf spreekt, bomvrij is, inrigtingen gemaakt, om in de laagste verdieping nog geschutpoorten te kunnen openen en zoo in onmiddellijke nabijheid, in den strijd der razende vertwijfeling, overwinnaars en overwonnenen in den afgrond der vernieling te storten.

Maar wij willen hier niet langer bij stilstaan, want zeer dicht bij staat het kazerne-achtige Instituut der Stuurmansschool, waarin niet alleen 400 jongelingen met het onderwijzend personeel wonen, maar waar ook ruime leerzalen, huiskamers enz. gevonden worden. Eene groene ruimte, de speelplaats der kweekelingen, met eenige masten om te klimmen, ligt voor het front van het gebouw, en eene leuning uit de reusachtigste vierarmige scheepsankers gevormd, welke met daarmede overeenkomstige kettingen te zamen verbonden zijn, scheidt deze speelplaats van de straat.

Een dergelijk, doch nog grooter gebouw van twee verdiepingen en van een somber uiterlijk strekt zich voor het andere einde van het Admiraliteitsgebouw uit. De ruimte, welke voor de Stuurmansschool door de ankers afgesloten werd, is hier omringd door uitgeruste batterijen. Wat daar grasveld was, is hier met louter stukken geschut, onmiddellijk tegen elkander, zoodat geen grashalm er tusschen door kan schieten, in drievoudige rijen belegd. Aan de beide kanten zijn daarbij eene reeks van kanonkogelstapels opgebouwd, waarvan de zwaarste de basis vormen, en de kleine kalibers de spitsen en bovenranden sierlijk voltoojen. Wij staan voor het arsenaal van Kroonstad.

Een enkele toegang door de eenige poort in het midden is vrij. Vóór ons verheft zich een majestueuse trap tot in de bovenste verdieping, regts en links breidt zich de half donkere ruimte uit zoover het gezigt reikt. Dubbele posten gaan hier natuurlijk ook af en aan. Waarheen wij evenwel onze blikken rigten, sperren de wijde muilen der mortieren op hunne zware stoelen gelegen, zich voor ons open; rijen van affuiten, voorwagens, buskruidkarren, kanonnen en andere vernielingswerktuigen zijn in ontelbare menigte bijeengebragt, tot zij zich in de verte, door den afstand onduidelijk geworden, aan den blik onttrekken. Raders, disselboomen, ringen, enterhaken, spijkers, schroeven en wat verder tot uitrusting en zamenstelling eener batterij behoort, zijn zorgvuldig langs de muren geschikt. Geen plaats is verloren, geen voorraad vergeten, zelfs de kleinste stift is niet onopgemerkt gebleven. — Men behoeft ze slechts in elkander te zetten, om de batterijen tot oogenblikkelijke dienst te kunnen doen uitrukken, op de schepen, op de wallen, of te velde.

In de bovenste verdieping vindt men hetzelfde en toch weder een geheel verschillend gezigt. Wanneer wij den bovensten trap beklommen hebben, breidt zich regts en links eene corridor uit, schijnbaar zonder vensters. Aan haar eene einde schittert een reusachtige dubbelarend, aan het andere prijkt een rijke trofee. Vierenzestig vreemd geribde zuilen dragen regts en links de zoldering der corridor. Zij zijn de uiteinden van even zooveel dwarsmuren, die van de vensters naar de

corridor loopen. Hierdoor worden 32 opene kabinetten gevormd. In elk daarvan vindt men eene piramide van ongeveer 400 geweren. Hunne wanden evenwel zijn van boven tot beneden met metalen reliefs overdekt, wier rosetten, arabesken en figuren de onuitputtelijkste fantaisie van een', wel is waar zonder stijl, maar toch bevallig werkenden smaak verkondigen. Eerst wanneer men dezen arbeid van mechanische volharding naauwkeuriger beziet, herkent men de vreemdste zamenvoeging der bij elkander behoorende deelen van alle mogelijke soorten van kleingeweer. Hier heeft het geweer het materiaal geleverd, daarnaast het matrozen mes, verder de pistool, daar de dolk, ginds de sabel, elders het fachimmes en hier de bajonet. Standaards en vaandels vormen de draperiën.

Zoo komt men ook tot den dubbelarend aan het eene einde, en ziet, dat zijn ligchaam, kop, klauwen, snavel, iedere afzonderlijke veder evenzoo slechts het kunstig aangebrachte deel van een wapen is. Turksche, Perzische en Kaukasische vaandels, Kirgisische en Indische wapenrustingen, schitteren en glinsteren hier bont door elkander. Daarnaast staat, schijnbaar nietsbeteekenend, eene groote tafel met een witten doek netjes bedekt. Maar, twee schildwachten staan er naast.

Engeland en Frankrijk zouden zeker vele duizenden geven, wanneer een hunner ingenieurs dezen sluijer opligten en maar een uur lang iederen trek der daaronder verborgene waarheid mogt onderzoeken. 't Is het tot in de kleinste bijzonderheden uitgewerkt reliëfmodel van het geheele

bevestigingsstelsel van Kroonstad. Maar zelfs aan den Russischen officier zouden de wachten niet vergunnen, dat eenvoudige witte doek op eigen gezag op te ligten.

Het middelpunt der reeds vermelde trofee aan het tegenovergestelde uiteinde der corridor wordt door een klein bronzen borstbeeld van PETER den Eersten gevormd. Onder de vanen merkt men vooral die der Europeesche volken op, vooral de blaauwgeele der Zweden. Kanonnen van klein kaliber, waaronder de oudste Russische, een paar zilveren pauken enz. voltooijen de drapeering. Een ruw reliëf van Kroonstad, zoo als PETER het aangelegd had, staat hier open op eene tafel. Een bewijs, hoe weinig de tegenpartij uit een blik op dit plan tot de tegenwoordige bevestiging zou mogen besluiten.

Het zou vermoeijend worden, wanneer wij nog verder dergelijke inrigtingen wilden doorwandelen. Men vermoet in Rusland zoo spoedig, zoodra men in de gebouwen der kroon den indruk van het imposante heeft overwonnen. Want een-toonigheid is hun allesoverwegend kenmerk. Zoo spoeden wij ons voorbij de roode, lange, verveelende kazernen, voorbij de granieten kanonkelders en kazematten, voorbij de wallen met hunne kanonnen op spoorwegen, die in verbinding zijn met de in zee gebouwde forten — en snellen naar de haven.

Aan de westzijde van het eiland, digt bij het eenige vaarwater, dat naar den mond der Newa voert, is zij aangelegd, en heeft zooals alles hier, de ontzaglijkste afmetingen. Terwijl haar kom door

boven elkander gebouwde geschutlagen bewaakt wordt, houden vier forten, min of meer op Montalembertsche torens gelijkende, met een kroonwerk, midden in het water, met drie- en viervoudige rijen kanonnen haren ingang bezet, tusschen welke het vaarwater henenloopt, en van het Ingrische vaste land tegelijkertijd door verscheidene batterijen bestreken wordt. Men beweert dat hier op een uur gaans geen tien voet lengte zijn, waarop niet het vuur van omtrent 300 stukken kan geconcentreerd worden. En zooals bekend is, zijn sedert het begin van den tegenwoordigen oorlog deze verdedigings- en vernielingsmiddelen nog aanzienlijk vermeerderd geworden.

De havenkom zelve is in drie deelen verdeeld en elk daarvan verleent bijzondere toegangen tot ontzettend groote dokken, die ieder drie of vier der grootste schepen kunnen bevatten. Het westelijkste gedeelte, dat het dichtst bij de zee ligt, is de ankerplaats voor de koopvaarders, het middelste wordt ingenomen door afgetakelde oorlogschepen, het oostelijkste door de actieve Oostzeevloot. Eene werkelijke beschrijving zou zoodanig in details moeten treden, dat wij voor ons doel veel te uitvoerig zouden worden, waarom alleen eenige algemeene aantekeningen hier hare plaats mogen vinden.

Een prachtige trap voert van de koopvaardijhaven, waarin jaarlijks bij de 1500 schepen aanleggen, onmiddellijk naar een met boomen beplante plaats, waarvan het standbeeld van *Peter den Grooten* het middelpunt, en, volgens de Russen, een prachtig sieraad is. In de werkelijkheid

is dit beeld belagchelijk klein bij al wat het omgeeft: de beurs, kolossale kooppleinen, houtzolders, tolgebouwen enz. En wanneer men het afzonderlijk beschouwt, dan zou men het even goed voor een half geïdealiseerd namaaksel van een' of anderen teringachtigen kamergeleerde kunnen houden. De Russen verzekeren echter, dat het gelaat buitengewoon gelijkend is.

Na al hetgeen wij reeds hebben medegedeeld, zal men voorzeker niet verwachten, hier een krachtig ontwikkeld en levendig handelsverkeer te vinden. Het bestaat hier ook niet. Al die schepen, welke voor de vaart op de Newa niet te diep gaan, worden geplombeerd, met tolwachten bezet en lossen eerst in Petersburg. Die, welke de Newa niet kunnen binnenloopen, worden op ligters overgeladen. Dit alles evenwel geschiedt op het water, en, wanneer het ook al in de haven geschiedt, dan is het in het uiterste deel, zoodat geen echt levendig en woelig tooneel hier te zien is. Zoo merkt men ook hier op, wat men in Rusland over 't algemeen ziet, dat de inrigtingen en gebouwen niet in verhouding staan tot de behoefte en het gebruik dat men er van maakt. Het indrukwekkende en grootsche wordt daar door doodsch en vermoeijend; 50 of 100 menschen voor en in eene ruimte, die op duizenden berekend is, verdwijnen geheel, of geven aan het grootsche het karakter van het gemaakte, het gedwongene of van iets dat nog niet geheel af is. — Wanneer men zich dit nu voorstelt op de verzamelplaatsen der menschen, van het handelsverkeer, van uitspanning in 'tal-

gemeen toegepast, dan zal men gemakkelijker begrijpen, dat behalve in de residentien, in het eigentlijke Rusland naauwelijks sprake kan zijn van de drukte van het publieke leven.

Zoo is het ook in Kroonstad, en hier des te meer, daar deze plaats juist niet hoofdzakelijk haven- en handelstad, maar vóór en boven alles vesting en oorlogshaven is. Heen- en weder marcheerende schildwachten, excerceerende regimenten, arbeidende bouwgevangenen, voorbij ijrende adjudanten en lediglopende officieren zijn hier in hunne eeuwige herhaling en eentonigheid geen zeer schilderachtige voorwerpen. Verder valt er bijna niets op te merken, dan hoe de burgerkleeding voor deze militaire alleenheerschappij bijna angstig wegekruipt, uitgezonderd de bont opgeschikte vrouwspersonen van zeer twijfelachtig uiterlijk, die in hunne paauwenpracht overal trotsch omwandelen.

Zelfs de kapiteins en de matrozen der voor anker liggende koopvaardij-schepen geven hier aan het tooneel aan den wal niet die vrolijke schakeering, waarvan het gezigt in andere havensteden ten minste een paar uren verdrijven kan. Evenzoo vieren zij hunne altijd zeer beperkte bacchanalen verreweg op het eiland in huizen, die van het algemeene verkeer verwijderd liggen.

De soldaten evenwel, vooral de marine-soldaten in Russische dienst, kunnen er waarlijk niet aan denken, van hunne soldij het geringste te verbrassen. In de steden is zoo iets nog eer mogelijk, waar zij buiten de dienst nog iets kunnen overwinnen, door te werken of te bedelen. Tot

het een zoowel als tot het ander ontbreekt de gelegenheid op Kroonstad en is het opzigt te streng.

Een ding slechts is hun, of ten minste de zangers der regimenten toegestaan. Zij mogen in de eenige herberg van het eiland hunne talenten uitoefenen. Maar deze herberg ligt een goed half uur van de stad en wordt dus weinig bezocht. — Hunne voorstellingen zijn evenwel interessanter genoeg. Zij bestaan niet alleen in gezangen, wier Rythmus in *mineur* inderdaad zeer spoedig langwijlig wordt, maar buitendien in zekere nationale pantomimen. Daarvoor is in genoemden tuin eene hooge tribune opgeslagen. Aan haren voetruischen de golven der zee en de pantomimische voorstellingen beginnen altijd eerst nadat de avond aangebroken is. In de lange, tot aan de enkels reikende graauwe kapotten, de politiemutsen zonder klep op de geschoren hoofden, met vale aangezichten, zien de gestalten der soldaten in het schemerlicht er volmaakt uit als wandelende boomstammen, vooral daar zij bij het gaan op het sterk aan 't lijf drukken der armen geoefend zijn, en zich in de lange kapotten volkomen den slependen monnikspas hebben aangewend. Wanneer evenwel de volle maan het tooneel verlicht, dan herinneren de stijve bewegingen bij den helderen achtergrond der glinsterende zee, onwillekeurig aan reusachtige marionetten of aan chineesche schimmen.

Eene beschrijving van deze door enkele coupletten en koren begeleide voorstellingen zou vervelen, vooral daar van eigentlijke geestigheid en levendig vernuft

nagenoeg geen spoor te vinden is. Zij komen allen daarop neêr, dat de bemanning van eene boot een drenkeling opvischt, zich van dezen de grootste dwaasheden laat wijs maken, hem eindelijk van zijne leugens overtuigt, hem van belang afranselt en in het water werpt; dan volgt eene algemeene dans, waarbij de stuurman voordanst, bewegingen zooals hij ze voordoet, eindelijk een wild door elkander vliegen en razen, plotseling oogenblikkelijk staan blijven in de op 't oogenblik aangenomen houding — en de voorstelling is geëindigd.

Zoo gaat het leven in Kroonstad, in weerwil van het groote gewigt der plaats, uiterlijk zeer eentonig voort. Alleen wanneer de storm van het noordwesten komt aanbulderen, ontstaat er eene algemeene beweging. Want de noordweststorm bedreigt, daar hij de watermassa's der Finnsche golf tegen den stroom der Newa indringt, telkens de Czarenresidentie met volkomen vernietiging. Dan staat Kroonstad op de voorposten, om met kanonschoten de nadering van dien anderen vijand te verkondigen, dien al zijne batterijen geene enkele seconde kunnen tegenhouden. Het Katharinenfort en de Alexanderschans achter den vuurtoren geven dan donderend de eerste signalen. De oorlogshaven geeft ze over aan de stad, uit welke de Peter-Pauls citadel antwoordt.

Maar nog zwijgt de stad. Schot op schot weërgalmt door den nacht op afgemeten tijd. Men let er niet op; men is het gewoon. De enkele schoten beduiden alleen dat de woningen van de lijfeigene handwerkslieden overstromen, waarvan er

jaarlijks 80000 om werk te zoeken hierheen komen, en hunne harde nachten, na de bittere dagen daarbuiten aan het uiterste einde der stad, in de barakken der moerassige Newa-eilanden doorbrengen.

Zoolang het geschut van de zijde des vuurtorens van Kroonstad nog gehoord wordt, zijn de bewoners der residentie buiten gevaar. Maar langzaam breekt er een donkere, graauwe morgenstond in het oosten aan. Daar bruiet en huilt het wilde golvenspel tegen de oevers van het eiland, springt dan plotseling als een tijger op het land, heeft in een oogenblik de geheele breedte overstroomt en laat het vuurtorengedeelte en Kroonstad met de haven nog maar als afgezonderde eilanden over.

Daar dreunen twee kanonschoten schielijk achter elkander van het fort aan den vuurtoren. Slechts het fort Kroonslot kan ze te midden van het woeden der elementen onderscheiden om ze te herhalen. Maar eer zij tot aan de Peter-Pauls citadel weërgalmd hebben, zijn de golven hen reeds achterna gestornd. Terwijl de verschrikkelijke welbekende schoten de Petersburgers van 't leger jagen, worstelt de zee reeds met de Newa vóór aan hare verdeelde monding in schuimende woede. In een ommezien is de geheele weinig bebouwde, lager gelegen grond voor Petersburg onder water gezet. De overwinnende baren storten zich als woedend in de granieten baan der Newa en in de kanalen, die de stad doorkruisen; onweerdstaanbaar verheffen zij zich al hooger en hooger tegen de reusachtige oevermuren, huppelen, zwalpend en plassend

de prachtige trappen op, waar langs anders de menschen tot hen afdalen. Zelfs de kolossale leeuwen, sphinxen en obelissen schijnen op hunne voetstukken te sidderen voor den dollen golvendans, die op hen aandringt. En in razende gejaagdheid rennen de trotsche koetsen voor de paleizen der aristocratie; doodbleeke menschen, zonder uniform of ridderorden, werpen er zich in; scharen van dienareu klemmen zich vast aan de treden en portieren der vlugtende rijtuigen. Duizend anderen rennen met hen als om strijd over de reeds overstroomde trottoirs van de drie hoofdstraten, die naar het land leiden.

Maar terwijl daarbuiten de granietblokken der kaden als ligt speelgoed door de golven gebroken worden, stort zich tegelijkertijd de afgeleide Newa uit de kanalen hen te gemoet, ontzaglijke waterstralen schieten uit de sluizen. Weldra schuimt, raast, brult, sist en dwarrelt het veroverende element tot aan de uiterste einden der residentie. Want zelfs haar hoogste gedeelte ligt maar 15 voet boven den waterspiegel.

Eindelijk zwijgt het kanongebulder der citadel. In Kroonslot valt nog één schot, aan den vuurtoren het laatste. Petersburg haalt weder adem, de zee en de storm hebben haar even herinnerd aan den 14 November 1824.

Dat laatste kanonschot van Kroonstad heeft vrede verkondigd en het wederkeeren tot het gewone dagelijksche leven in de woonplaats der Czaren, nadat de Keizermagt zich voor de Goddelijke magt neêrgebogen had.

Wanneer evenwel eenmaal de batterijen van Kroonstad dagen-, weken-, maanden lang de Engelsch-Fransche schepen zullen toegedonderd hebben en eindelijk zwijgen — dan is ook de trotsche Czarenhoofdstad aan den verbrijzelenden storm van den overwinnenden vijand op genade en ongenade overgegeven. De Peter-Pauls citadel in haren boezem is geene bescherming, hoe vernielingdreigend zij ook op dit oogenblik met hare batterijen Petersburg beheerscht.



---

## BIJDRAGE TOT DE KRIJSGESCHIEDENIS.

---

### HET GEVECHT AAN DE SOMO-SIERRA, IN SPANJE 1808.

(INGEZONDEN.)

---

Het navolgende berigt over het gevecht aan de bergengte van Somo-Sierra, is geschreven door een' Poolsch' officier, die aan dit beroemd wapenfeit deelgenomen heeft. Hij was de eenige die van het zestal officieren overbleef en met het overschot van het dappere eskadron, 't welk van NAPOLEON in last kreeg de Spaansche batterijen te bestormen, tot op de hoogte van den bergpas kwam, de bovenste en laatste batterij veroverde, en alzoo het Fransche leger den weg naar Madrid baande.

Daar naar zijne verzekering alle tot dusver van dit heldhaftig feit gegeven verhalen, meer of minder onnaauwkeurig zijn, ja soms zelfs onwaarheden bevatten, zal dit verhaal des te welkomer zijn, naarmate er duidelijker in doorstraalt dat de bedoeling des schrijvers alleen was de waarheid in 't licht te stellen. Zie hier des schrijvers verslag.

Den 20<sup>sten</sup> November 1808 was het hoofdkwartier van den Keizer te Boceguillas; de garde-kavallerie lag achter dit dorp en ons eskadron, het 3<sup>de</sup> van het regiment Chevaux-légers, 't welk dezen dag tot de dienst bij den persoon des Keizers

gekommandeerd was, stond voor het dorp, tegenover de bergen van Somo-Sierra. Op dit gebergte lagen omstreeks 20,000 man Spaansche troepen, onder den generaal DON BENITO SAN JUAN, aan welke troepen de verdediging van den bergpas was toevertrouwd, door welke een zeer kronkelende, opwaarts loopende weg naar Madrid leidt. Deze pas is de poort der Spaansche hoofdstad.

Den 30<sup>sten</sup> November zeer vroeg, toen alles nog in rust was, reed de Keizer met slechts weinige officieren ons eskadron voorbij, naar den bergpas heen. Na verloop van een uur kwam hij terug, steeg van zijn paard en ging op een bankje bij het vuur zitten.

Men liet ons opzitten en in kolonne met pelotons naar den berg marscheren. Het eskadron was sterk 6 officieren en 180 man.

Wij marscheerden tot aan den voet van den berg en bemerkten toen zeer dicht voor ons eene afsnijding, waarmede de Spanjaarden bij den ingang van den pas, den weg versperd hadden, welke buitendien bergopwaarts onneembaar scheen.

Het miste zoo sterk dat wij bijna vlak

voor eene batterij halt maakten, zonder schier een pas voor ons uit te kunnen zien. De batterij begroette ons met kartetsen, welke te hoog afgeschoten werden en alzoo niemand troffen. Wij marscheerden eenige honderden passen terug, zoodat de Spanjaarden, aangezien den nevel, konden denken dat wij geheel teruggetrokken waren.

Kort hierop werd de ritmeester DZIEWANOWSKI, bij den generaal MONTEBRUN, die de voorhoede kommandeerde, ontboden; hij keerde echter spoedig terug, en zond mij op verkenning uit, om eenige gevangenen te maken, en met vergunning vrijwilligers uit het eskadron mede te nemen. Het doet mij leed, na verloop van zoo langen tijd, niet meer in staat te zijn mij de namen van al deze dapperen te binnen te brengen; ik herinner mij nog slechts: den wachtmeester WASILEWSKI, de onder-officieren SOKOLOWSKI, WOJCIECHOWSKI, de ruiters STEFANOWICZ, RIJNDIJKO, KASAREK, NORWILLO EN PONINSKI, uit de omstreken van Gnesen.

Met deze uitgelezen manschappen begaf ik mij in het gebergte, naar de zijde van Sepulveda. Er was geen weg daarheen en wij moesten met tweeën of éénen op de voetpaden tusschen de rotsen voortrijden. De mist was bovendien zoo sterk dat men niets onderscheiden kon, en slechts boven onze hoofden hoorden wij wapengekletter en alarm. Voor eene patrouille die gevangenen zoekt te maken was dit dus geene aangename positie. Men moest evenwel trachten het bekomen bevel te volvoeren, en ons alzoo al verder en verder in het gebergte begevende, bereikte ik eindelijk

een dorp; aldaar liet ik eenige manschappen afzitten, om ergens een levende ziel te kunnen meester worden; maar te vergeefs! De manschappen keerden terug met het berigt dat er niemand in het dorp was. Ik trok derhalve verder tot het tweede en derde dorp, maar overal met denzelfden uitslag; alle huizen waren open, en de inwoners hadden de vlugt genomen.

Zoo voortmarscherende kwamen wij eindelijk aan een dorp waarvoor Spaansche infanterie stond. Hoeveel er waren kan ik niet bepalen, doch ik kwam hen zoo nabij, dat we wegens den mist elkander eerst herkenden toen mijne spits op een pas van hen af was. De Spanjaarden gaven vuur en liepen toen, zonder iemand geraakt te hebben, naar het door rotsen omgeven dorp. De soldaat PONINSKI, joeg een der achtersten na, pakte hem bij den kraag en nam hem op zijn paard met zich mede. Met deze vangst aan den mij gegeven last voldaan hebbende, kommandeerde ik: *regtsomkeert!* en keerde, elken strijd vermijdende, zoo spoedig mogelijk langs denzelfden weg terug. De gevangene gaf ik over aan den ritmeester DZIEWANOWSKI; deze zond hem naar den generaal MONTEBRUN, welke hem door een' zijner adjudanten naar den Keizer liet brengen. Gelijk ik later vernomen heb, eigende de adjudant zich-zelf de eer van dezen buit toe, en ontving daarvoor het kruis van het Legioen van Eer, — aan PONINSKI werd niet gedacht; een nieuw bewijs voor het spreekwoord: *«hoc alter fuit, honores alter tulit.»* — Zoo ging het ons, Polen, dikwijls.

Toen ik van de verkenning terugkeerde,

poogden reeds eenige Fransche infanterieafdeelingen regts en links van den pas de bergen op te klimmen. Of echter de maarschalk VICTOR, en de chef van zijnen staf SEMELÉ, op de regter zijde, met den degen in de hand en te voet, deze afdeelingen aanvoerden, zooals verhaald wordt, kan ik niet zeggen, doch twijfel er aan, daar het overgaan van de eene rots naar de andere wegens de kloven en diepten zeer moeilijk was, en de infanterie slechts zeer langzaam voort kon komen. — De Spanjaarden hielden hunne stelling voor onpeembaar, en rekenden er op dat de hoogte slechts door middel van den bergpas te bereiken was; zij hadden alzoo slechts dezen pas bevestigd, en de Junta achtte zich in Aranjuez geheel veilig, in de overtuiging dat de Keizer het gros van zijn leger nimmer langs dien weg zou kunnen doen voortrukken.

Een andere weg naar Madrid bestond er echter niet, behalve die over Guadarama, als wanneer men het Spaansche leger in den rug liet. Op de yerschansing van gezegd bolwerk, waarachter de Spanjaarden zich onwinbaar hielden, hadden zij dus al hunne opmerkzaamheid gevestigd.

De Spanjaarden hadden den bergpas derwijs versterkt, dat hij volgens de regels der taktiek niet te bestormen was, want behalve dat de zeer smalle weg tusschen twee rotsachtige hoogten, opwaarts leidde, en niet alleen regts en links, maar voornamelijk op het hoogste gedeelte door infanterie gedekt was, liep hij bovendien niet regtuit, maar had vier geheele kronkelingen en in elk dier krommingen stonden vier stukken geschut, zoodat niet alleen de op

den top, en de regts en links opgestelde infanterie, maar ook 16 trapswijze in batterij staande stukken geschut den ingang verdedigden, om alles te verpletteren wat zich op den toegang naar de hoogte vertoonde.

Gedurende mijne afwezendheid had de kavallerie van MONTBRUN eene poging gedaan om in den pas door te dringen, terwijl de infanterie van VICTOR op de beide zijden vooruitrukte; beiden werden echter met een kogelregen begroet en tot den terugtogt genoodzaakt, zonder den tijd te hebben gehad de coupure te slechten die de weg doorsneed, waarvan ik mij tijdens onze attaque overtuigde.

Nadat ik den door POJINSKI genomen gevangene afgegeven had, reed ik met mijne patrouille een weinig op zijde en liet afzitten, om de paarden te laten rusten en wat aan te singelen; weldra zag ik het eskadron met vieren in galop afmarscheren, onder kommando van den luitkolonel KOZCITULSKI en langs den straatweg voortrukken. Het is mij niet juist bekend geworden, op welke wijs het eskadron 't bevel tot den aanval gekregen heeft; men heeft mij verhaald dat de Keizer den luitkolonel KOZCITULSKI tot zich ontbood en hem op de kanonnen wijzende (de mist was opgetrokken en het was helder weer), zeide: *« Allez et prenez moi ces canons! »* Wat mij betreft, ik had geen bevel gehoord, steeg echter, toen ik het eskadron tot den aanval zag vooruitrukken, dadelijk op, om er mij zoo spoedig mogelijk bij te voegen, hoofdzakelijk daar ik nog geen tijd gehad had mijn peloton weder over te nemen.

Ik bereikte het eskadron eerst toen het reeds in den bergpas was en de eerste vier stukken reeds genomen had. KOZCIBULSKI, wiens paard onder hem doodgeschoten was, kon ons niet meer aanvoeren, doch wij rukten voorwaarts, met den ritmeester DZIEWANOWSKI aan het hoofd, te midden van het sterkste kartetsvuur in 't front, en van het infanterievuur ter weërszijden en van den top des bergpas.

De een joeg den ander voorbij, onder den kreet van: «*Leve Polen! Leve de Keizer!*» ten einde zoo spoedig mogelijk het hoogste punt te bereiken. Met bliksem-snelheid vooruitrukkende, viel wel de voorste, achter hem de tweede, de derde achter dezen, en zoo verder: de luitenant KRCIJANOWSKI tusschen de eerste en de tweede batterij, de luitenant ROWICKI nagenoeg op dezelfde hoogte, de luitenant RUNOWSKI, op welk oogenblik weet ik niet; eindelijk zonk ook de ritmeester DZIEWANOWSKI, nadat hij reeds verscheidene wonden had bekomen, bewusteloos van zijn paard, maar desniettemin bleef het eskadron voortrennen. De tweede ritmeester PETER KRASINSKI, welke zwaar in de borst gewond werd, was ook niet meer bij ons. Nu was ik de eenige officier die nog te paard zat, en schoon in den beginne achteraan rennende, bevond ik mij nu aan de spits der overgeblevenen.

Niets hield ons op. De ruiters geen acht slaande op de gevallen en vallende kamaraden, bleven allen zonder eenige orde voortrennen, en zodoende hadden wij reeds de vier trapswijze opgestelde batterijen — in 't voorbijgaan de kanonniërs neërsabelende — achtervolgens genomen,

zonder één enkel stuk den tijd te geven voor de tweede maal te vuren. De op den top des bergs geposteerde infanterie sloeg op de vlugt, verschrikt van wege onzen onstuimigen aanval, en waarschijnlijk ook op het gezigt der ons op eenigen afstand volgende eskadrons.

Zoo was in eenige minuten het bolwerk van Madrid veroverd en de weg voor den Keizer en het leger gebaad. Dit feit kon niet anders dan in vollen galop en in eenige minuten geschieden, en daarom zijn alle daarvan gegeven verhalen, zelfs niet de beschrijving van THIERS, overeenkomstig de waarheid.

Dat de infanterie regts en links van den bergpas gelijktijdig met ons vooruitrukte; dat het eskadron, na de verovering van de eerste of van de tweede batterij, bleef halt houden; dat de andere eskadrons daarop vooruitrukten en de rest veroverde, is onwaar; het zou ook onmogelijk zoo hebben kunnen zijn; want hadden wij ergens een oogenblik halt gehouden, dan had het zoo levendig van drie zijden ons begroetend vuur niet slechts drie vierde gedeelte, maar het geheele eskadron buiten gevecht gesteld. Geen ander eskadron van ons regiment was bij Somo-Sierra werkzaam (schoon ik er niet aan twijfel of ieder hunner zou hetzelfde gedaan hebben); alleen ons derde eskadron heeft daar geageerd, doch zonder eenige orde, want ruimte en tijd ontbraken daartoe. Het was met vieren afgemarcheerd, had in dier voege den aanval begonnen, maar daarop rende de een den ander voorbij alsof het een wedstrijd ware, en ik kwam, nadat de ritmeester DZIEWANOWSKI gevallen

was, aan het hoofd, toen wij de vierde batterij veroverden. Ik was tot op dat oogenblik nog niet gewond geworden, hoewel alles wat ik aan het lijf had met kogels doorboord was. De chapska en patroontasch waren weggeschoten.

Nadat wij reeds de vierde batterij genomen hadden, schoot de terugtrekkende infanterie op de bergen nog steeds op ons. Naast mij viel de wachtmeester SOKOLOWSKI, met wien ik een weinig zijwaarts was gereden, om een paar vluchtende artilleristen gevangen te nemen. Ook mijn paard, door een buskogel getroffen, viel op mij, en toen gezegde artilleristen dit zagen, keerden zij eenige passen terug, legden op mijn hoofd aan, wonden mij zwaar met twee kogels, en liepen eindelijk weg, na mij nog negen bajonetsteken toegebracht te hebben.

Men heeft hierin een nieuw bewijs, dat geen andere eskadrons ons onmiddellijk volgden, want die zouden mij stellig niet zoo hebben laten verwonden. Eerst eenige oogenblikken daarna kwamen de jagers te paard der garde, met den maarschalk BESSIÈRES. Men bevrijdde mij daarop van onder mijn paard en twee officieren van gezondheid verbonden mij.

De maarschalk BESSIÈRES, ziende dat ik niet bewusteloos was, sprak deze woorden tot mij: *«l'Empereur a vu votre charge, et il est très-content.»* De Keizer kwam daarop zelf aanrijden en gaf mij het Eerekruis. De overige eskadrons van ons regiment marscheerden nu ook op, de Keizer ontblootte het hoofd voor hen en zeide: *«honneur aux braves!»* en plaatste gelijktijdig het geheele regiment bij de oude garde over.

Toen ons regiment den volgenden dag bij Buitrago marscheerde, presenteerde de Fransche infanterie het geweer, ons toeroepende: *«honneur aux braves!»*

Men bragt mij naar Madrid, waar ik eerst in een hospitaal verpleegd werd, doch daarna kwam ik in kwartier bij de Markiesin DE VILLA FRANCA, waar ik eene ouderlijke verzorging genoot. Vier weken daarna ging ik naar Caramancal, waar KOZCITULSKI met al onze gewonden stond, en werd daar van mijne wonden geheel genezen.

Het verlies aan dooden en gekwetsten bij deze affaire kan men nagaan, wanneer ik alleen vermeld, dat van 6 officieren en 180 man, slechts 1 officier en 62 man tot op de hoogte van den pas kwamen.

Men ziet uit dit verhaal, tot welke wapenfeiten goed afgerigte en onverschrokken kavallerie in staat is; het nemen van deze positie scheen onmogelijk te zijn, en toch werd zij genomen, waartoe alleen snelheid en onverschrokkenheid in staat waren. Dit verhaal verschilt, gelijk de schrijver te regt opmerkt, eenigzins van andere verhalen. Dat de infanterie gelijktijdig regts en links van den bergpas met de lansiers vooruitrukke, wordt bepaald tegengesproken; zij kunnen den aanmarsch wel gelijktijdig begonnen hebben, maar het zoude haár niet mogelijk geweest zijn, met de lansiers, die met de grootste snelheid vooruitrukten, even snel als deze vooruit te komen. De eer van dezen bergpas te hebben veroverd, verblijft dus uitsluitend

aan de brave Poolsche lancers; dat zij | geworden zijn, behoeft aan geen twijfel  
van nabij door andere troepen gevolgd | onderhevig te zijn.

### DE TEGENWOORDIGE OPPERBEVELHEBBER VAN HET FRANSCH LEGER IN HET OOSTEN.

AIMABLE JEAN JACQUES PELISSIER, de tegenwoordige opperbevelhebber van de Fransche troepen in de Krim, werd den 6<sup>den</sup> November 1794 te Maromme, in het arrondissement Rouaan, departement van de Beneden-Seine geboren, en bezocht in zijne jeugd het Lyceum te Brussel. Volgens den *Moniteur de l'armée* werd hij den 12<sup>den</sup> Junij 1814 als kweekeling in de Artillerieschool van La Flèche opgenomen, ging van daar naar de Militaire School van St.-Cyr over, en werd hij in 't begin van 1815 als tweede luitenant bij de Artillerie van het Koninklijk Huis aangesteld, van waar hij weder den 10<sup>den</sup> April 1815 bij het 57<sup>ste</sup> linie-regiment werd overgeplaatst, zijnde dit regiment een der weinige Fransche troepenkorpsen die tijdens de honderd dagen niet in gevecht kwamen. Na den val van NAPOLEON op disponibiteit gebragt, werd hij toch na weinig tijdsverloop weder aangesteld, en kort daarna, nadat hij een schitterend examen had afgelegd, in het korps van den generalen staf opgenomen. Gedurende de jaren 1819 tot 1825 stond hij, deels als regimentsadjutant, deels als luitenant 1<sup>ste</sup> klasse bij de huzaren van de Meurthe. Hij maakte zijn' eersten veldtogt in 1820, toen de Franschen Spanje doortrokken, zijnde hij toenmaals bij den generalen staf

geplaatst. Met het ridderkruis van het Legioen van Eer en met de orde van St.-FERDINAND beloond, vergezelde hij in 1828 den generaal DURRIEU als adjudant naar Griekenland, en ontving aldaar het Lodewijkskruis en dat der order van den Verlosser.

In het jaar 1850 betrad PELISSIER, in het gevolg van den Maarschalk BOURMONT, voor het eerst den Algerischen bodem, en werd hij in hetzelfde jaar bevorderd tot majoor bij den generalen staf en officier van het Legioen van Eer. Hij diende vervolgens in Frankrijk bij den generalen staf tot in het jaar 1859, toen hij, als chef van den generalen staf des generaals SCHRAMM, weder in Algerië kwam en aldaar nu veertien jaren verbleef. In het jaar 1845 kommandeerde hij een regiment, en het was in dit tijdvak dat hij den beruchten togt naar de Dahra ondernam, die een algemeene kreet van ijzing en ontzetting deed opgaan, toen het ruchtbaar werd, dat PELISSIER in eene grot tusschen de 800 en 1000 vijanden van den stam der Uled-Ria door rook en damp had doen verstikken. De landstreek Dahra is een zonderling land, eene uitgestrekte vlakte, bezaaid met schrikwekkend vaneengescheurde bergen, die over 't algemeen de gedaante van kegels hebben en met buiten-

gemeen vruchtbare velden omgeven zijn. Men bouwt aldaar granen, wijn en vruchten. De woonhuizen zijn wel ingerigt, goed gebouwd, met tuinen omgeven; het volk geniet een vrij groote welvaart. De natuur heeft twee van gezegde bergkegels zaamverbonden door eene ongeveer 100 el breede rotsmassa, die door eene zeer diepe kloof voortloopt, en Kantara genoemd wordt. Aldaar vindt men eene der aanzienlijkste grotten van de Dahra, en tijdens de heerschappij der Turken hadden de Arabische stammen er dikwijls eene toevlugt tegen hunne tyrannij gevonden. De Kantara heeft aan de andere zijde niet dan zeer naauwe spleten. De kolonel PELISSIER liet de kolonne voor de openingen legeren. Een levendig geweervuur werd daaruit gelost; men antwoordde met houwtisergranaten en geweerschoten, min of meer op goed geluk, want het oog kon in die donkere openingen niet doordringen. De troepen hielden zich onderwijl bezig met fachinen te binden en stroobossen bijeen te zamelen. PELISSIER had niets minder in den zin dan om een duizendtal Arabieren, die men wist dat in het onderaardsch gewelf geblokkeerd waren, door rook te verstikken of te verbranden. Het werk daartoe begon. De brandbare stoffen werden in de opening geworpen, aangestoken en het vuur tot aan den avond onderhouden. Dit gebeurde den 18<sup>den</sup> Junij. In den morgen van den 19<sup>den</sup> waagden zich Arabieren uit de grot en vernamen de voorwaarden van den kolonel. Men liet hun het legerkamp doorgaan; zij konden de verbazende hoeveelheid brandstoffen, de gereed gehouden

toortsen zien. Maar zij keerden naar de grot terug, om met vrouwen, kinderen en al wat zij bezaten om te komen. De voorwaarden van PELISSIER schenen hun al te hard toe. Toen werd het vuur op nieuw aangestoken; het duurde den geheelen dag, van 's morgens twee uren af, en werd gedurende den nacht onderhouden. Afdeelingen soldaten werden daartoe beurtgewijs gebruikt; 't was voor hen een verschrikkelijk werk, te midden van het gejammer en gewoel in de grot. Lang steeg een dubbele vuurkolom voor de openingen der grot op, tot er in den morgen van den 20<sup>sten</sup> niets meer overgebleven was dan een uitgebrande gloeiende hoop, en er van binnen ook niets meer gehoord werd. Men besloot nu in de grot te dringen; maar wie schetst het afgrijslijk tooneel dat zich daar aan het oog vertoonde: Razend geworden dieren, alles overhoop geloopen hebbende wat hun in den weg kwam; mannen en vrouwen vlugtend voortijlende, doch gestikt of bewusteloos uitgestrekt. Men moest twintig schreden ver over dooden en stervenden gaan. Duizend menschen waren in den naauwen doorgang, maar die geen uitweg had, zaamgeperst. Op den achtergrond vond men overeind staande lijken, met het aangezicht naar de spleten in de rots gekeerd, om een weinig lucht in te ademen. Ongeveer zeventig dier ongelukkigen leefden nog, maar bezweken toen men hen naar buiten bragt. Anderen waren door nedervallende rotsstukken, die door de hitte losgeraakt waren, verpletterd; een groot getal had yatagansteken en sporen van diepe wonden. Ongetwijfeld had er een

verschrikkelijke worstelstrijd midden in deze dikke en verstikkende duisternis plaats gehad.

Hoe onverantwoordelijk deze handeling ook toescheen, vond zij toch hare verdedigers, en onder deze was zelfs de Maarschalk Gouverneur-Generaal BUGEAUD. Tot PELISSIER's verdediging voerde men aan, dat hij getracht had in onderhandeling te komen, bij de poging om den vijand uit de grot te verdrijven, zelfs manschappen verloren had, en voegde daarbij: « Welk besluit kon hij nemen? moest hij voor de grot blijven en de Arabieren door uithongering tot overgaaf dwingen, inmiddels zijne eigene troepen aan de drukkende hitte en de uitputting van zijnen voorraad blootstellende? of moest hij aftrekken, zijne operatiën voortzetten en dan in den rug 800 verbitterde vijanden achterlaten? Geen dier wegen kon hij inslaan. Hij peinst derhalve op een ander middel om den vijand te overwinnen; hij laat fachinen bijeenbrengen en ze aan den ingang der grot in brand steken, en nadat deze een tijd lang gebrand hadden, zendt hij parlementairen af, maar men ontvangt die met geweerschoten. Dit antwoord gaf geen groot bewijs dat er verslagenheid onder de tegenpartij heerschte; PELISSIER gelooft dat de werking van den rook niemand schrik aangejaagd heeft; hij laat het vuur vergrooten, en wacht den volgenden dag af om op nieuw te parlementeren. Het zwijgen en de stilte doen hem gelooven dat zijn middel geene uitwerking had gedaan, want hij kon niet weten wat er binnen in de grot omging. Hier hadden vrouwen en kinderen, grijsaards en teder-

hartigen verlangd naar buiten te gaan en zich baan zoeken te maken, willende zich liever onderwerpen, dan een' wissen dood sterven. Blijkbaar handelden zij in den geest van den kolonel PELISSIER en van het gezond verstand; maar nevens deze meerderheid, die haar natuurlijk instinkt volgde, was er eene tot het ondergaan van een martelaarschap opgewonden minderheid, die besloten had alle onderhandeling af te wijzen en liever te sterven. Deze onverschrokken hardvochtige lieden stelden zich aan den ingang en ontvingen met yataganhouden allen die wilden toegeven of zich onderwerpen; inmiddels geraakt, tijdens dien kampstrijd, de grot vol rook, welke, in plaats van het middel tot onderwerping te worden, den dood aanbrengt en niemand verschoont. Den volgenden dag wilde men andermaal parlementeren, — maar, er waren niet dan lijken overgebleven." — Of nu de handelswijs van den kolonel PELISSIER door deze redenen gebillijkt wordt, zal, ten minste uit het oogpunt der menscheijkheid, met regt mogen betwijfeld worden.

In het jaar 1848 kreeg PELISSIER als generaal-majoor het bevel over de divisie van Oran; in 1850 werd hij divisiegeneraal. Driemaal was hij ad interim Gouverneur-Generaal van Algerië; tweemaal werd hij er door den vijand gekwetst. Zijn schitterendst wapenfeit is de stormenderhandsche verovering van Laghuat. Onderwijl de toenmalige Gouverneur-Generaal RANDON te Parijs een leger van 50000 man zocht te bekomen, welke hij tot de vermeerstering dier woestijnplaats noodig achtte, brak PELISSIER eigen-



magtig met 6000 man op en bragt den vijand ten onder. De geheele onderneming werd met verwonderlijke veerkracht doorgezetz, bepaaldelijk de dubbele bestorming, waardoor de Franschen meester van de stad werden. Toen het gevecht nog voortduurde, zond PELISSIER een rapport aan den Keizer, en laschte daarin de woorden: « De infanterie maakt de laatste verdedigers af, de kavallerie houdt alles neder wat uit den omtrek der palmboomen poogt te ontvlugten; geen een dezer fanatieken zal het ontkomen. Ik ken het lot van den Scherif nog niet, maar men zal hem ongetwijfeld onder de lijken moeten zoeken. » Aldaar zocht en vond men den Scherif werkelijk. — Een jaar later, den 24<sup>sten</sup> December 1853, werd PELISSIER tot grootkruis van het Legioen van Eer benoemd en den 10<sup>den</sup> Januarij 1855 kwam hij aan 't hoofd van het eerste korps van het leger in het Oosten. Aangezien CANROBERT de van hem verwachte veerkracht niet betoonde, droeg de Keizer, den 16<sup>den</sup> Mei 1855, het opperbevel over het leger in de Krim aan den overwinnaar van Laghuat op.

PELISSIER heeft langen tijd bij de infanterie en kavallerie, kortstondig ook bij de

artillerie gediend, en is in alle opzigten een bekwaam officier van den generalen staf. Hij is een soldaat uit de school van BUGAUD, zeer geliefd in het leger, omdat hij dapper en vol veerkracht is, die zelfs zóó ver gaat dat hij niets ontziet; minder bemind is hij bij de officieren, omdat hij deze dikwijls zóó terugstootend en uit de hoogte bejegend, dat bijv. de betrekking van adjudant bij hem zeer onaangenaam en pijnlijk is. Van den anderen kant boezemt ook de veerkracht van anderen hem ontzag in. Toen hij eens een' nieuwen adjudant nam, verklaarde deze hem overhollen: dat hij zich door zijn vertrouwen ten hoogste vereerd achtte, maar dat hij, wanneer de generaal ooit jegens hem uit het oog verloor 't geen waarop hij als officier aanspraak maken kon, hij hem een kogel door het hoofd zou jagen. Sedert waren de generaal en zijn adjudant onderling in de beste verstandhouding. *C'est un bon b-g-e*, zeide PELISSIER, *et nous avons fait un très-bon ménage ensemble.* Hij is gewoon den vijand niet alleen te slaan, hij poogt hem liefst te verdelgen, en hij ontziet geene middelen om tot zijn doel te geraken. Waar anderen nog overleggen, heeft hij reeds gehandeld.

## VERSCHEIDENHEDEN.

In ons vorig Nummer (Julij, N<sup>o</sup>. 4) is een ingezonden Artikel geplaatst betrekkelijk « *MINIÉ en zijn vuurwapen*, » waarin deze wordt vermeld als *chef d'escadron* en als hebbende alle graden doorloopen, van eenvoudig soldaat tot ritmeester, dus als behoorende tot het wapen der kavallerie. Van eene vriendelijke zijde worden wij opmerkzaam gemaakt dat dit het geval

niet is, en wordt het volgende medegedeeld:

» *MINIÉ (CLAUDE ETIENNE)* behoort tot het wapen der *infanterie*. Hij is officier geworden den 20 October 1840 en toen geplaatst als *instructeur du tir* bij een der kort te voren opgerigte bataillons jagers te voet, en wel bij het 5<sup>de</sup> bataillon. Reeds den 19<sup>den</sup> Julij 1845 werd hij bevorderd tot kapitein, en daarna ge-

detacheerd als *instructeur du tir* bij de *Ecole normale du tir* te Vincennes, waar hij ook thans nog als zoodanig fungeert. Sedert 9 Januarij 1852 is hij echter bij keuze tot *chef de bataillon* bevorderd, aanvankelijk bij het 22<sup>ste</sup> regiment van linie; doch daar men hem te Vincennes wenschte te behouden, werd hij vervolgens (tot nu toe) gevoerd, als *chef de bataillon d'infanterie hors cadre*, dat is: bij geen bepaald wapen ingedeeld."

Dezelfde vriendelijke opmerker deelt ons nog eenige nadere bijzonderheden mede, ter verbetering of aanvulling van de opgaaf in het Nummer van Julij (onder de rubriek *Verscheidenheden*), nopens de Fransche troepenafdeelingen in het Oosten aanwezig. Bij den aanvang van den Oosterschen oorlog was de formatie der Fransche infanterie zooals opgegeven werd, namelijk: twee veldbataillons van acht kompagniën; het derde bataillon van het regiment achterblijvende als depôt. Bij Keizerlijk dekreet van 24 Maart jl. is echter nader bepaald, dat ieder regiment zal hebben vier bataillons, waarvan de drie eerste ieder *twee elite-* en *vier fuselier-* of *center-kompagniën* zullen heeten, en het vierde bataillon, dat nu het depôt vormt en onder het bevel staat van den majoor van het regiment, *zes fuselier-* en geen *elite-kompagniën*. Zoo al niet geheel, dan toch ten deele, is deze formatie reeds op de regimenten die in het Oosten zijn, toegepast. De sterkte der kompagniën van de veldbataillons zou, volgens die nieuwe formatie, 150 hoofden, dus per bataillon 900 hoofden moeten zijn. Vermoedelijk is die sterkte echter veel geringer, en zal hoogstwaarschijnlijk nog wel minder dan 700 man zijn, maar in ieder geval zal het *getal* bataillons en de daaruit af te leiden sterkte van het Fransche leger in het Oosten, op eene andere wijs moeten berekend worden dan men, naar de opgaaf van 2 veldbataillons van ieder aanwezend regiment (in het N<sup>o</sup>. van Julij vermeld), verkrijgen zou. Het is overigens bijna niet mogelijk, met eenige nauwkeurigheid, de bedoelde sterkte op te geven, vooral niet van de artillerie, en wel te minder, nu men in het *Annuaire militaire* van dit jaar de emplacements der korpsen en van hunne onderdeelen niet heeft opgegeven, zooals vroeger plaats vond.

Sedert Engeland de kern van zijn leger in de Krim verloren heeft, heeft het zich genoodzaakt gezien vreemde troepen te werven; zie

hier eene korte opgaaf der zes Britsche vreemden-legioenen.

1.) *Het Legioen Turksche kavallerie*. De organisatie van dit legioen, welke aan den kolonel BEATSON opgedragen werd, heeft veel moeite gekost. De met de rekrutering belaste Engelsche officieren zijn Macedonië, Bosnië, de Herzegowina en alle provinciën van Europeisch Turkijë doorgetrokken, maar hebben weinig deelneming gevonden; beter zijn zij geslaagd onder de bevolking in Klein-Azië, waar het hun, door het uitlooven van groote premieën en het verschaffen van een volledig equipment, gelukt is ongeveer 2000 man te verbinden. Deze lieden zijn eerst naar Salonica, het hoofdkwartier van het legioen, vervolgens naar Adrianopel en Konstantinopel gezonden. Zij zijn op de zonderlingste wijze uitgedoscht en kunnen zich slecht aan de krijgstucl gewennen; velen zijn met paard en al gedeserteerd. De dagbladen hebben zelfs van eene muiterij gesproken, waarbij de kolonel BEATSON was omgebracht, welk laatste echter later weersproken is geworden.

2.) *Het Turksch infanterie-legioen*. Aan den generaal VIVIAN is het bevel over dit legioen opgedragen, dat in Junij jl. nagenoeg alleen nog op 't papier bestond, met uitzondering van de kaders, in Engeland uit manschappen van het Oost-Indische leger bijeengebragt. Toen deze lieden te Konstantinopel kwamen, vonden zij er den generaal, zonder een enkel soldaat. Verlegen wat te doen begaf de generaal VIVIAN zich naar de Krim, om met lord RAGLAN en OMER-Pacha in overleg te treden. De pogingen der Engelsche officieren zijn echter mislukt, ter zake van den afkeer der Oosterlingen om in dienst der Djaours te treden, zoodat geen honderd man zouden bijeen te brengen zijn, tenzij OMER-Pacha soldaten van zijn leger afstond. Sedert echter de Porte aan de Rajahs vergund heeft om in het Ottomannische leger te dienen, vleide men zich met eenig beter resultaat.

3.) *Het Engelsch-Poolsch legioen*. De kern van dit legioen is gevormd uit de te Bomarsund gevangen en naar Engeland overgevoerde Polen in Russische dienst. Het Britsch gouvernement heeft dit legioen willen aanvullen, door middel eener oproeping aan de Poolsche vlugtelingen, zoo in Frankrijk als in Engeland; en een zekere LEJOLIVET heeft groote plakaten in de straten van Londen laten aanplakken, waarin hij den jongen Prins CZARTORYSKI als kommandant van het korps op den voorgrond zet. Mogt de naam van CZARTORYSKI eenige manschappen voor het legioen doen winnen, zoo meent men echter dat de vlugtelingen der democratische partij,

alleen uit dien hoofde, van dienst nemen afkeerig zouden zijn.

4.) *Het Engelsch-Duitsch legioen.* Voor het depôt van dit legioen heeft het Britsch gouvernement het eiland Helgoland gekozen, als het gemakkelijkst punt om de bestanddeelen van zoodanig korps te vereenigen. De rekrutering heeft minder bezwaar dan die der bovengenoemde legioenen; de rekruten behooren tot de Hanzesteden, tot de hertogdommen Oldenburg, Mecklenburg en Holstein; in dit laatste land vooral vindt men nog een aanzienlijk getal voormalige militairen van het onafhankelijksleger, die geneigd zijn om het wapenberoep weder op te vatten. Weinig Pruiszen en Denen zijn er onder, daar beide gouvernementen de Engelsche werving tegengaan.

De organisatie van dit legioen is opgedragen aan den kolonel STINBACH; een geboren Engelschman, maar van Duitsche afkomst, die gedurende een aantal jaren in het Oost-Indisch leger gediend heeft. Hij heeft onder zijne bevelen den majoor von BASSEWITZ, voormalig kapitein in het Sleeswijk-Holsteinsche leger. De rekruten worden te Helgoland met visscher-vaartuigen aangebragt, en reeds is eene bezending troepen in Engeland gekomen.

5.) *Het Engelsch-Zwitserisch legioen.* De rekrutering van dit legioen ontmoet de minste zwaarigheden. De voorwaarden zijn zóó voordeelig voor een land als Zwitserland, dat men er op die wijze altijd lieden vinden zal, gezind om in vreemde soldij te staan.

De Engelsche kolonel DIXON is aan 't hoofd der commissie van zamenstelling. Het hoofdepôt is te Schlettstadt, andere zijn op Fransch en Sardinisch gebied, als: te Hunningen, Blamont, Jougne, Evian en Domo d'Ossola.

Dit legioen moet uit infanterie, kavallerie en jagers bestaan. De roode uniform, zoowel aan de Zwitsers als aan de Engelschen eigen, zal behouden worden. In het vaandel zal het Eedgenootschappelijk kruis prijken.

Na volbragten dienstdijd zullen de soldaten naar hun vaderland kunnen terugkeeren of naar Amerika overgevoerd worden; zelfs zou hun

land in de Britsche koloniën geschonken worden. Voorts kunnen de officieren en soldaten, na het eindigen van den tegenwoordigen oorlog, in het Britsch-Indische leger overgaan.

Den 23<sup>sten</sup> Augustus ll. werden te Douvres vaandels uitgedeeld aan de eerste bezendingen van het Zwitsersch en het Duitsch legioen; het eerste telde toen 1200, het laatste 3000 manschappen.

6.) *Het Engelsch-Amerikaansch legioen.* Niet alleen in Europa, maar ook in Amerika, in Kanada, Nieuw-Schotland en zelfs in de Vereenigde Staten hebben de Engelschen troepen gekozen om te werven; het legioen dat bovengezegden naam moet voeren, bestaat voor verre het minder-deel uit Britsche onderdanen, meerendeels zijn het Duitsche emigranten die hun geluk in de nieuwe wereld niet gevonden hebben. Te New-York hebben de wervingen opgehouden en zijn de bureaux gesloten; te Philadelphia heeft men beiden, wervers en geworven manschappen, gearresteerd. Te Boston is de werving ongehinderd voortgegaan.

Reeds ongeveer in Junij was een zeker getal vrijwilligers in het depôt te Halifax aangekomen. Vele Engelsche agenten hadden echter schromelijk misbruik van de goede trouw gemaakt, door een groot getal lieden over te halen, met de verzekering dat zij werk aan de spoorwegen zouden bekomen, zonder hen van eenige militaire dienst te spreken; er heeft dan ook zulk eene gisting onder deze lieden geheerscht dat de Gouverneur verplicht geweest is hun werk te geven, om een oproer voor te komen.

De Engelsch-Amerikaansche rekruten worden in het graafschap Kent, in een kamp te Shorn-cliff vereenigd.

Nog is er spraak van een Engelsch-Scandinavisch legioen; Britsche agenten hebben zich in Denemarken en Zweden moeite gegeven, maar tot nog toe hebben de regeringen hunne pogingen tegengegaan.

Eindelijk gewaagt men in den jongsten tijd van een Britsch-Italiaansch legioen, waarvan het werfdepôt te Novara moet zijn.

Over de Grondkrachten in dts ligchaam aanwezig.

Fig: 1.



Fig: 2.

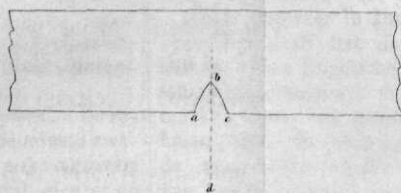
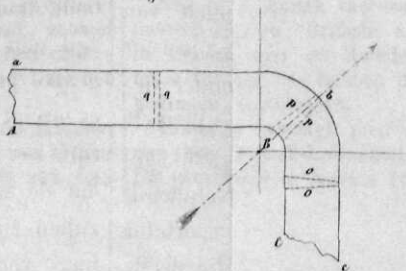


Fig: 3.



# OVER DE GRONDKRACHTEN IN ELK LIGCHAAM AANWEZIG.

(MET AFBEELDINGEN.)

(INGEZONDEN.)

Elk ligchaam is eene verzameling van deelen. De grondkrachten welke het ligchaam als zoodanig in stand houden, moeten blijkbaar in die deelen haren oorsprong hebben, en op die deelen moeten de uitwendige oorzaken haren invloed uitoefenen, om het geheel eene verandering hoe ook genaamd te doen ondergaan. Of die deelen (Atomen) eindig of oneindig zijn, is tot dus verre niet uitgemaakt en doet niet af tot de beschouwingen, voor zoover die zich over haar zullen uitstrekken.

Naar den aard der lichamen zijn de atomen op verschillende afstanden van elkander geplaatst; die afstanden zijn voor elk ligchaam in 't bijzonder, onder dezelfde omstandigheden, gelijk, hetwelk volgt uit het onveranderlijk soortelijk gewigt in bedoeld geval. Bij verschillende omstandigheden verandert het soortelijk gewigt, en veranderen dus ook die afstanden. De invloed der warmte, enz. is ten deze opzigte genoeg bekend.

Ten einde de atomen op deze bepaalde afstanden van elkander te houden moeten in elk atoom twee krachten, eene afstoo-

tende en eene aantrekkende, werkzaam zijn. Bestond de eerste alleen, dan zouden de atomen zich hoe langs hoe verder verwijderen, welk verschijnsel bij de gassen wordt waargenomen; bestond de laatste daarentegen alleen, dan zou het ligchaam geene poriën hebben, waarvan in de natuur geen voorbeeld aanwezig is. Waren deze krachten gelijksoortig, d. i., was hare werking op dezelfde wijze, dan zouden, bij verschil in grootte, de atomen zich op oneindig kleiner' of op oneindig grooter' afstand trachten te plaatsen, naar gelang een van beide de overhand had, en de uitwerking zou dus gelijk zijn aan die in het vorige geval. — Bij gelijke grootte zouden de beide krachten evenwigt maken en hare werking nul zijn. — Uit het vorenstaande volgt dus, dat de wijze van werking der krachten — zullen zij de afstanden der atomen onderling, voor gelijke omstandigheden, standvastig maken — verschillend moet zijn.

In de natuur merkt men b. v. op, de zwaartekracht en de aantrekkingskracht van eenen electro-magneet op week ijzer. Terwijl de uitwerking der eerste omge-

keerd evenredig is met het vierkant van den afstand waarop zij werkt, is bij de tweede die reden als welligt de 1000<sup>ste</sup> magt; de ondervinding toch leert, dat een stuk week ijzer tegen eenen zoodanigen magneet gehouden, met zeer groote kracht wordt aangetrokken; terwijl op eenen slechts geringen afstand, die kracht reeds niet voldoende is om het gewigt van het stuk week ijzer te dragen. Zoodra nu in elk atoom de krachten op zulk eene wijze verschillend werken, wordt de afstand tusschen die atomen constant. Om dit aan te toonen stellen wij (Fig. 1), A en B twee atomen b. v. 1 streep van elkander verwijderd; in A is eene aantrekkende werking, die op 1 streep afstands aantrekt met eene kracht Q, en eene afstootende die op gelijke wijze afstoot met eene kracht P; in B eveneens, doch ten gemakke bij de uitwerking beschouwen wij alleen het eerste paar krachten, wordende door het tweede de werking blijkbaar slechts verdubbeld. Zij verder:

$m$  de reden waarin de werking van P met betrekking tot den afstand afneemt;  $n$  idem ten opzichte van Q, en  $P = a Q$ , dan zullen, zoodra  $P > Q$  en  $m > n$  of wel  $P < Q$  en  $m < n$  is, de atomen A en B elkander op zekeren afstand naderen en daarna in rust blijven.

Noemen wij den afstand bij welken die rust bestaat  $x$ , dan heeft men in dien toestand, de vergelijking:

$$\frac{P}{x^m} = \frac{Q}{x^n} = \frac{P}{ax^n}, \text{ dus } ax^n = x^m \text{ en}$$

$$\log x = \frac{\log a}{m-n} \quad \text{(A)}$$

In de natuur werken deze krachten

slechts merkbaar op zeer kleine afstanden, somtijds is fijnmaken en zamendrukken, somtijds smelten in staat de deeltjes genoegzaam binnen het bereik van genoemde krachten te brengen. De werking der beide krachten op elk atoom noemt men cohesie.

Uit de vergelijking (A) is het duidelijk, dat twee oorzaken kunnen bijdragen tot het veranderen van den afstand  $x$ , namelijk, het veranderen der waarde  $a$ , of wel der waarde  $m-n$ . — Wij zien dus dat de verandering in den toestand waaraan een ligchaam, bijv. bij verschillende warmtegraden onderhevig is, moet ontstaan door de veranderde werking der aantrekkende en afstootende krachten, of wel door de verandering der krachten zelve.

Het eerste komt mij waarschijnlijker voor dan het laatste; in een atoom behoeft dan slechts eene zekere constante kracht aanwezig te zijn, welke sterk in hare werking gewijzigd wordt, terwijl in het laatste geval de in het atoom aanwezige kracht van zeer klein zeer groot zou moeten worden. Het is bekend hoe waterdamp eene ontzettende uitzettende kracht verkrijgt door temperatuursverhoging, en de in het atoom aanwezige krachten zouden dan blijkbaar in even sterke mate moeten variëren, hetgeen moeilijk denkbaar is; wat daarentegen het veranderen der werking van krachten aangaat, kan men een opmerkelijk voorbeeld in de natuur vinden: het is toch bekend hoe een magnetisch ijzer, door eenen zwaren slag op een der uiteinden gegeven, dikwijls plotseling van polen verandert, en de krachten dus juist omgekeerd

als te voren moeten werken. De trilling door dien slag te weeg gebragt en welligt de daaruit ontstane verplaatsing, die elk deeltje op zich-zelf ondergaan had, deed de krachten van eenen positieven in eenen negatieven zin werken en omgekeerd. — De warmte, de hoofdvoortbrengster van uitzettingen en inkrimpingen, wordt door de meesten als eene zekere trilling in de deeltjes voortbrengende kracht beschouwd; en gelijk de trilling van den hamerslag de werking der grondkrachten van toestand deed veranderen, even goed kan de trilling door de warmte voortgebragt, die werking wijzigen.

De lichamen kunnen zijn: hard of zacht, rekbaar (buigbaar) of broos, veerkrachtig of niet veerkrachtig. Laat ons zien, hoe al deze eigenschappen te verklaren zijn, alleen ten gevolge der cohesie, d. i. ten gevolge der werking eener aantrekkende en afstootende kracht.

Het hard of zacht zijn van een ligchaam zou in de eerste plaats kunnen veroorzaakt worden door den aard der zelfstandigheid waaruit de atomen bestaan. Wij vinden echter hetzelfde ligchaam nu eens hard, dan eens zacht, al naar den toestand waarin het verkeert, bijv. zwavel, glas, enz. Deze meerdere of mindere vastheid is dus onafhankelijk van de grondstof der atomen en moet dus door veranderde werking der cohesie worden voortgebragt. — Overweegt men nu, dat de graad van hardheid eens ligchaams in het dagelijksch leven onwillekeurig gemeten wordt door de meerdere of mindere kracht, noodig om eenig ander ligchaam er te doen indringen, niet anders is, dan

het verbreken der cohesie, dan ontwaart men, dat de hardheid afhankelijk is van de hoegrootheid dier cohesie.

Het rekbaar of broos zijn van een ligchaam verklaart zich op de volgende wijze: men hebbe een ligchaam, waarbij  $m$  en  $n$  (van de formule A) slechts kleine getallen uitdrukken, dan zullen, wanneer men door buigen of trekken dat ligchaam uitrekt, wel de deelen van elkander verwijderd, doch geenszins zal de cohesie verbroken, maar alleenlijk een weinig verminderd worden, en wel minder, naarmate  $m$  en  $n$  kleiner zijn. Het ligchaam is dus buigbaar; bij groote waarden van  $m$  en  $n$  daarentegen broos.

De meerdere of mindere veerkrachtigheid van een ligchaam verklaart zich geheel uit het grooter of kleiner zijn van het verschil  $m-n$ . Is bijv.  $m$  groot en  $n$  klein, dan zal eene geringe buiging (verwijdering van sommige deeltjes) de werking van P aanmerkelijk verminderen, die van Q daarentegen nagenoeg even groot blijven en de deeltjes zullen dus met kracht naar elkander toe getrokken worden, tot zij den vorigen afstand hernomen hebben: het ligchaam is dus veerkrachtig. — Zijn daarentegen  $m$  en  $n$  nagenoeg gelijk, dan zal eene verwijdering der deeltjes slechts eene geringe wijziging in de betrekkelijke werking van P en Q kunnen aanbrengen en de kracht die de deeltjes noopt hunnen vorigen toestand te herkennen, zal diensvolgens insgelijks slechts klein kunnen zijn. Het ligchaam is dus weinig veerkrachtig. Deze weinige veerkracht zou echter, zonder bijkomende omstandigheden, blijkbaar het ligchaam weder

zijnen vorigen stand doen innemen, doch het in de natuur overal domineerend streven naar evenwigt, belet zulks.

Ter opheldering en bevestiging van het hier geopperde, herinneren wij, hoe zelfs het veerkrachtigste ligchaam, na geruimen tijd in eenen gedwongen gebogen toestand verkeerd te hebben, na ontspanning, in eenen gedeeltelijk gebogen toestand blijft verkeeren. De werking der grondkrachten niet in staat zijnde de kracht die het evenwigt verbrak voortdurend te weêrstaan, wordt dien ten gevolge zelve gewijzigd, en na verloop van tijd zal het ligchaam vrijwillig den vorm gaan aannemen, waarin het te voren door geweld gebragt was. De verslapping der veeren is een der duizende voorbeelden. Hoe grooter het verschil  $m-n$  is, hoe moeilijker het zal vallen dat verschil te doen verminderen; is echter  $m-n$  zeer klein, dan zal de werking eener kracht, die de deelen van elkander verwijdert, zelfs voor een kort oogenblik, voldoende zijn om de veerkracht zóózeer te verminderen, dat het ligchaam in den gebogen vorm blijft verkeeren.

Behalve de hierboven aangehaalde voorbeelden, zijn er nog enkele, welke verklaring bij den eersten oogopslag grooter bezwaar schijnt op te leveren. Indien namelijk, gelijk in den aanvang gezegd is, de deeltjes van eenig ligchaam in denzelfden toestand op onveranderlijke afstanden moeten blijven, zou men kunnen vragen, hoe het mogelijk is, dat bijv. een hamerslag blijvende indrukken kan maken. Onverschillig toch, of de veerkracht groot of klein is, moet zij blijven bestaan zoo-

lang de kracht van zamenhang niet verbroken is; en nu is de vraag, wat belet het ligchaam zijnen vorigen stand te hernemen, nadat de uitwendige oorzaak is weggenomen. Het antwoord moet, onverminderd het reeds vroeger aangemerkte omtrent de verandering van de werking der krachten, ten gevolge van het streven naar evenwigt, gezocht worden in den vorm van den indruk. Zij bijv. (Fig. 2)  $abc$  die indruk, door eenen hamerslag in een stuk hout gemaakt, dan zullen daardoor de deeltjes bij  $abc$  sterk te zamengedrukt zijn en wel die bij  $b$  sterker dan bij  $a$  en  $c$ . De wederstand van boog  $abc$  aan normale krachten, voornamelijk sterk werkende in de rigting  $bd$ , is, zooals bekend is, zeer groot, en indien de veerkracht haar niet kan overwinnen, zal de indruk ten minste gedeeltelijk blijven bestaan en na verloop van tijd, gelijk zulks bij de veer opgemerkt is, zal het evenwigt weder hersteld en de druk op boog  $abc$  meer en meer verminderd worden.

Een merkwaardig voorbeeld, van welken invloed de tijd der drukking op het uitputten der veerkracht is, vinden wij in de omstandigheid, dat een kogel, die met groote snelheid door een houten wand geschoten wordt, daarin een gat achterlaat, veel kleiner dan de kogel zelf is.

#### *Toepassing.*

Ten einde van het bovenstaande gebruik te maken ter beoordeeling der omstandigheden, welke aanleiding geven tot het springen van ijzeren geschut, zullen wij eerst de betrekkelijke waarden nagaan,



die de verschillende letters in de formule (A) voor dit geval verkrijgen. Het gietijzer is zeer hard, zijne deelen worden met groote kracht op den normalen afstand  $x$  gehouden (d. i. weinig buigzaam), de waarden van P en Q zoo mede van  $m$  en  $n$  zijn dus zeer groot. De veerkracht van het gietijzer is bekend vrij klein; de waarde  $m-n$  is dit dus insgelijks. Zij verder ABCabc (zie Fig. 5) het bodemstuk van eenen vuurmond, dan zal bij het springen het breukvlak gemiddeld in de rigting Bb vallen (vide HUGUENIN), hetgeen, behalve uit den vorm der vuurmonden, nog voortvloeit uit de rigting der resultante van de drukkingen door het buskruidgas veroorzaakt (gemakshalve alleen de bovenste helft beschouwende). Het springen van het geschut kan een gevolg zijn van overlading (bij eene springproef), of van herhaalde schoten. In het eerste geval worden bij de ontbranding der lading de ijzerdeeltjes van elkander verwijderd, en zelfs bij eene geringe verwijdering vermindert de kracht van zamenhang, ten gevolge der groote waarde van  $m$  en  $n$  aanmerkelijk; neemt echter de spanning van het gas, ten gevolge der afkoeling en uitzetting, nog sterker af, zoo zal de vuurmond niet springen, in het omgekeerde geval wel. Hieruit verklaart zich gereedelijk het spoedig bezwijken van eenen vuurmond, bij het laden met verscheidene kogels, of wel bij het vastzetten van eenen kogel door middel van een wig, zoden of dergelijke. Springt de vuurmond niet bij het eerste schot, dan komt men in het tweede hierboven aangehaalde geval. Bij het eerste schot verwijderen zich de deeltjes, vooral

de buitenste, ten gevolge van den druk van het buskruidgas, welke druk bij B hare sterkste werking doet. Het geringe verschil tusschen  $m$  en  $n$  maakt echter dat de neiging, om de verwijderde deeltjes na het schot weder op den normalen afstand terug te brengen, slechts gering is, en hierdoor wordt ten minste het geheel hernemen van den vroegeren oningedrukten vorm onmogelijk gemaakt. Dat echter deze indrukken niet kunnen opgemerkt worden, gelijk zulks bij het bronzen geschut het geval is, vloeit voort:

1°. Uit de groote waarden van PQ,  $m$  en  $n$ , waardoor wel de indrukken klein, maar toch van grooten invloed op de kracht van zamenhang zijn, en 2°. uit de ruwheid der ijzeren vuurmonden, die het meten van uitgebreide, doch zeer ondiepe indrukken moeilijk maakt. Ook de afgeronde vorm bij B werkt nadeelig op de laatstgenoemde waarneming.

Voor het schot mag men aannemen dat de deeltjes bij B en  $b$  onderling nagenoeg gelijken afstand zullen gehad hebben, doch na het schot en de daardoor veroorzaakte blijvende indruk zullen blijkbaar de deeltjes bij B verder van elkander verwijderd zijn dan die bij  $b$ . De lijntjes  $pp$  in de figuur geven eene voorstelling van de afstanden der atomen onderling na het schot.

Dezelfde redeneering als hier voor het eerste schot gemaakt is, geldt voor ieder volgend; de hoek door de lijntjes  $pp$  gemaakt, wordt dus opvolgend grooter, en dien ten gevolge de weêrstand minder; tot dat eindelijk het stuk bezwijkt. Men merke hierbij op, dat welligt  $\tau_{000}$  streep

verwijdering der deeltjes bij B, gelet op de groote waarden van  $m$  en  $n$ , reeds voldoende kan zijn om den vuurmond het noodige weerstandsvermogen te ontnemen.

De groote waarden van  $m$  en  $n$  verklaren ook, waarom een ijzeren vuurmond bij buitengewone lage of hooge temperatuur zoozeer aan springen onderhevig is.

Hoe lager de temperatuur daalt, des te meer naderen de atomen elkander; bij het vuren wordt de temperatuur plotseling merkbaar verhoogd; dit begint bij ABC, en de deelen daar verwijderen zich snel; de deelen bij  $abc$  ontvangen eerst later, en dan nog eene mindere temperatuur; er ontstaat dus, onverminderd de uitwerking der drukking van het gas ( $pp$ ), ook nog eene spanning van onder' naar boven, gelijk zulks door de lijntjes  $oo$  wordt aangegeven, en de vuurmond zal des te eerder bezwijken.

Eveneens zal opvolgende temperatuursverhooging de werking der zamentrekkende kracht doen verminderen en de atomen verwijderen; het achtereenvolgend snel schieten en het daardoor sterke verwarmen van den vuurmond heeft dus ook eenen zeer nadeeligen invloed op de sterkte, en wordt voorgesteld door de lijntjes  $qq$ . — Bij elk schot verwijderen zich dus de atomen volgens  $pp$  en  $oo$ , en bovendien bij langdurig schieten nog als  $qq$ . (Aan deze drie werkingen, hier afzonderlijk voorgesteld, is blijkbaar elk strookje op zichzelf onderworpen.)

Daar eene uitzetting volgens  $qq$  minder nadeelig op de sterkte van den vuurmond werkt, dan eene uitzetting volgens  $oo$ , zoo verklaart zich hieruit het ligtelijk sprin-

gen der vuurmonden bij felle koude, en tevens het groote nut in het gebruik eener uitvlamlading gelegen.

Op gelijke wijze als hierboven de werking van de ontbrande lading op eenen ijzeren vuurmond nagegaan is, laat zich dit ook bij eenen bronzen doen. De eigenschappen van het geschutbrons, vergeleken met die van het ijzer, zijn de volgende: 1°. is het metaal zachter; 2°. buigzamer; 3°. veerkrachtiger; de waarden van P en Q,  $m$  en  $n$  zijn dus betrekkelijk kleiner; het verschil  $m-n$  is grooter dan bij het gietijzer. De zachtheid en buigbaarheid van het brons zijn echter, vergeleken met het ijzer, veel grooter dan zijne veerkracht. In hoe sterke mate de beide eerstgenoemde eigenschappen aanwezig zijn, blijkt o. a. uit de langwerpige strepen, welk een kartetskogel in eenen bronzen vuurmond kan groeven, het gemak, waarmede een schroefdraad kan ingesueden worden, enz. Volgens opgave voorkomende in den *Natuurkundigen leercursus* van WENCKEBACH, is de verhouding der veerkracht daarentegen bij brons en ijzer slechts ongeveer als 5,2, (wordende daar echter van de grens van volmaakte (?) veerkracht gesproken.)

De werking van het buskruidgas verklaart zich nu geleidelijk; het metaal wordt inwendig gedrukt, de deeltjes komen onderling op grooteren afstand en geven aan die drukking toe; de kleinere waarden van  $m$  en  $n$  maken echter dat de kracht van samenhang niet zoo snel afneemt als bij het ijzer; van dáár ook dat een bronzen vuurmond meesttijds bij overlading scheurt, in stede van te springen. Terwijl het ver-

breken van den zamenhang der deelen bij ijzer voornamelijk een gevolg is van plotselinge krachtsontwikkeling, is zulks bij het brons integendeel voornamelijk een gevolg van aanhoudenden druk. Een bronzen vuurmond zou bijv. aan eene lading met één kogel, welke een ijzeren vuurmond deed springen, weêrstand bieden; terwijl de helft dier lading met 4 kogels niet in staat zou zijn den ijzeren, maar wel den bronzen te vernielen. — De indruk, door het buskruidgas voortgebracht, zal door de veerkracht van het brons voor een gedeelte van het schot hersteld worden, zonder dit echter geheel te kunnen doen, gelijk zulks vroeger verklaard is. Eveneens zullen de verwijderde deeltjes bij het brons met grootere kracht tot hunnen normalen afstand teruggebracht worden, dan bij het ijzer, doch nogtans op eenen grooteren afstand dan den oorspronkelijken, voor het schot verwijderd blijven (zie blaz. 100). De kleinere waarden van  $m$  en  $n$  maken echter, dat de hechtheid van den vuurmond, ondanks het zich verwijderen der atomen, weinig afneemt. Inderdaad wordt dus de zamenhang van het brons door het vele schieten verminderd, doch veel langzamer dan bij het ijzer, en vóór dat die vermindering bij het gebruik gevaarlijk zou kunnen worden, is de vuurmond door kogelaanslagen, kogelleger, uitgeschoten zundgat enz., reeds onbruikbaar. Ook de werking der snelle temperatuurs-verhooging oefent min-

der invloed op de kracht van zamenhang uit, eensdeels ten gevolge der kleinere waarden van  $m$  en  $n$ , anderdeels door het grooter warmtegeleidend vermogen van het brons (vergeleken met gietijzer), waardoor de uitzetting der deelen gelijkmatiger plaats heeft.

Uit het vorenstaande laat zich ook verklaren, waarom snel verbrandend buskruid op ijzeren vuurmonden veel nadeeliger werkt dan op bronzen, en zelfs zou er de vraag uit kunnen voortvloeijen, of het ten minste bij de korte bronzen kanons niet beter ware, infanterie- dan artilleriebuskruid te bezigen.

De stelling, waarvan in den aanhef dezes de rede is (de verandering in de werking der grondkrachten), en waardoor opvolgend verscheidene, daarop betrekking hebbende, bestaande verschijnselen op eene eenvoudige wijze konden verklaard worden, moet juist in deze laatste omstandigheden haar krachtigst bewijs vinden. Moeijelijk zal het toch wel altijd blijven, de waarheid van dergelijke stellingen anders dan approximatief aan te toonen, en indien eene andere beschouwingwijze duidelijker en eenvoudiger een grooter aantal verschijnselen kan verklaren, dan zal de laatste boven de eerste te verkiezen zijn.

*Een artillerie-officier van het  
Nederl. Oost-Ind. Leger.*

---

# DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

**L. MULDER,**

*1<sup>e</sup> Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de  
Zee- en Landmagt.*

(*Vervolg van N<sup>o</sup>. 1, Blz. 28.*)

---

## IX.

*De ondernemingen der afzonderlijke Sleeswijk-Holsteinsche detachementen tegen en over de Schley.*

Er blijft ons nu nog over, den uitslag te vermelden van de detachering der Holsteinsche troepen onder den majoor von ZASTROW, naar de zijde van de Schley, welke eene sterkte hadden van een bataillon infanterie, eene compagnie jagers, eene sectie dragonders, eene halve batterij drieponders en de verschillende vrijkorpsen, dat van v. d. TANN uitgezonderd, en die, zoo als in het VI Hoofdstuk vermeld is, den 22<sup>sten</sup> April afgezonden waren, om op den 23<sup>sten</sup> de Schley over te steken, in Angeln post te vatten, en in ver-

binding met den landstorm, dien men in die streek, ten n.-o. van Sleeswijk gelegen, hoopte te organiseeren, op de terugtogtslijn van den vijand te werken, en alzoo mede bij te dragen tot den goeden uitslag van den slag, die volgens het oorspronkelijke plan op den 24<sup>sten</sup> zou geleverd worden.

Wij hebben uit het voorgaande gezien, hoe dit gevecht reeds den 25<sup>sten</sup> bij Sleeswijk plaats had, en zoo dus de verrigtingen van dit afgezonden troepengedeelte al geen' krachtdadigen invloed op den loop van het gevecht gehad hebben, zoo kunnen zij toch niet geheel en al buiten rekening gelaten worden, en is bovendien ééne episode daarvan, namelijk de koene strooptogt van den Beijerschen kapitein ALDOSSER in den rug van den vijand, der vermelding overwaardig.

In het oorspronkelijke plan werd reeds

op het bivak, dat den 22<sup>sten</sup> des avonds bij Osterby, een dorpje ten n.-o. van Aschaffel, betrokken werd, eene belangrijke verandering gebragt, door een schrijven van den Prins FREDERIK van Sleeswijk-Holstein aan den majoor v. ZASTROW, waarin deze gelast werd, voornamelijk het nog te houden op Eckernförde, in welke stad men eene vrij sterke bezetting vermoedde (1), van welke het gerucht liep, dat zij voornemens was geschut van zwaar kaliber van een daar liggend oorlogschip, naar Sleeswijk te vervoeren. Wat de oorspronkelijke bestemming van het detachement aangaat, hieraan zou slechts gedeeltelijk gevolg worden gegeven, daar wij in genoemd schrijven lezen:

» . . . . . Het zou wenschelijk zijn, wanneer het geheele Wasmersche vrijkorps naar Angeln kon gedetacheerd worden, om op de hieronder aangegevene wijze te handelen. Hieromtrent geef ik evenwel geen bepaald bevel, maar laat het ter uwer beoordeeling over. In allen gevalle moeten er eenige geschikte manschappen naar Angeln gezonden worden, die op den avond van den 23<sup>sten</sup> en in den nacht van den 23<sup>sten</sup> op den 24<sup>sten</sup>, de geheele landstreek in beweging zetten. Alle klokken moeten geluid, vuursignalen aangestoken, geruchten van het aanrukken der geheele armee uitgestrooid worden, welligt gelukt het, den vijand daardoor tot sterke detacheringen te verleiden.»

De majoor v. ZASTROW schijnt zelf even-

wel met de algemeene strekking van deze order, die zoo geheel in tegenspraak was met hetgeen hem van het groote hoofdkwartier belast was, niet te hebben kunnen vereenigen. Hij oordeelde, dat een half bataillon, hetwelk onder den majoor von BÜNDIGER naar de zijde van Eckernförde gedetacheerd was, om genoemde plaats te observeeren, voldoende voor die taak zou wezen; hij wist bovendien, dat het leger den volgenden dag op Sleeswijk zou aanrukken en begreep het groote gewigt van zijne zending naar de overzijde van de Schley. Hij besloot dus de verantwoordelijkheid hiertoe op zich te nemen, en den volgenden morgen naar Missunde op te rukken.

Intusschen had de kapitein v. GERSDORFF met zijn vrijkorps reeds in den nacht naar Stubbe, een dorp ongeveer half weg tusschen Missunde en Arnis aan de Schley gelegen, willen opbreken, maar v. ZASTROW verzette zich hiertegen, daar hij de omstandigheden daartoe niet gunstig vond. Hij meende evenwel iets te moeten doen, daar hij vreesde, dat de schippers, die bij Stubbe hunne schuiten gereed hielden om de troepen over te zetten, weder zouden wegvaren. Daarom zond hij den kapitein ALDOSSER met 100 (volgens andere schrijvers 60) man naar genoemd dorp met den last, de schippers op te houden en de schuiten zoo noodig tegen den vijand te bewaken. De majoor v. ZASTROW ontving van deze afzending geen berigt.

In den vroegen morgen van den 25<sup>sten</sup> April liet laatstgenoemde zijne troepen onder de wapens komen, en rukte ten 6 uur naar Missunde op, waar hij ten

(1) Deze geruchten waren zeer overdreven; in Eckernförde waren niet meer dan 2 kompagnieën infanterie en eene sectie dragonders.

half tien aankwam, nadat hij den kapitein v. GERSDORFF met de vrijkorpsen in de rigting van Stubbe had afgezonden.

Te Missunde stuitte men op den vijand, en wel op een detachement van 5 kompagniën infanterie, eene sectie dragonders en twee 12<sup>ter</sup> granaatkanonnen onder bevel van den overste v. HAXTHAUSEN, welke zich aan den noordelijken oever der Schley tegenover Missunde geposteerd had, en die, zooals wij vroeger vermeld hebben, (bl. 108) reeds voor een paar uren rapport van de nadering des vijands naar het Deensche hoofdkwartier had gezonden.

Hier ontspon zich een gevecht, waarvan wij de bijzonderheden niet uitvoerig vermelden, en waarbij grootendeels het geschut eene hoofdrol speelde, tot dat de Denen laat in den avond den terugtogt aannamen en wel voornamelijk uit vrees van afgesneden te worden door eenen vijand, die zooals bleek zich op hunne terugtogtslijn bevond.

Deze vijand was geen andere, dan eene kleine troepenafdeeling onder den wakkeren kapitein ALDOSSER, wiens handeling wij, als een uitmuntend voorbeeld van het gebruik van partijgangens, hier eenigzins uitvoeriger willen beschrijven.

Zooals hierboven gezegd is, was ALDOSSER door den kommandant der vrijkorpsen met een detachement van 60 à 100 man naar Stubbe gezonden, om te verhoeden, dat de schuiten werden weggevoerd, die tot overzetting der troepen op den volgenden dag zouden moeten dienen.

Begunstigd door den donkeren en stormachtigen nacht, verliet hij het bivak, kwam, door een joodsehen spion geleid, gelukkig

door de voorposten van Eckernförde, requireerde wagens, en bereikte zoodoende weldra Stubbe. Welke middelen hij aanwendde, om de schippers daar te houden, vinden wij niet vermeld, maar zooveel is zeker dat zij er bleven, en daardoor wezenlijk tot den volgenden goeden uitslag medewerkten. Hierbij had ALDOSSER het dus kunnen laten blijven; maar zijn' eigen ondernemingsgeest volgende, liet hij zich, na korte rust, nog in den nacht over de Schley zetten, en rukte naar *Zuid-Brarup*, waar hij, even als hij in het dorpje *Bohren*, dat in zijnen weg lag, ook gedaan had, de inwoners, alhoewel te vergeefs, tot het vormen van een landstorm aanspoorde. Hier schijnt hij tot na den middag gebleven te zijn; want hij verliet deze plaats eerst toen hij hoorde, dat er bij Sleeswijk slag geleverd werd, en trok dus in de rigting daarheen voorwaarts tot *Loit*, waar hij achter eene moerassige beek stelling nam, denklijk om de kondschap af te wachten die hij had uitgezonden. Weldra vernam hij, dat er in Missunde vijanden waren: deels in wagens, deels te voet, ijde het detachement daarhenen, en vond onverwachts eene sectie Deensche dragonders in het dorpje *Brodersbye*, in de onmiddellijke nabijheid van de Schley, tegenover Missunde. Deze (de sectie dragonders van het detachement van HAXTHAUSEN) waren aan het afvoeren, werden plotseling overrompeld, een officier en tien man gevangen genomen, 20 paarden buit gemaakt en de overige manschappen op de vlugt gejaagd. Hier kreeg hij berigt van de sterkte der Deensche afdeeling, die den Schley-overgang bij Mis-

sunde verdedigde, en daar hij het niet raadzaam oordeelde, die aan te vallen, trok hij terug op den weg naar *Wedelspang*. Hier berigtte hem eene terugkeerende patrouille dat op den Flensburger straatweg een aftrekkend konvooi gezien werd. Oogenblikkelijk was ALDOSSER's besluit genomen: met 12 van zijne meest beraden manschappen wierp hij zich op een boerenwagen, rende het konvooi achterna, dat hij, ongeveer op het punt waar de wegen elkander kruisen, inhaalde, stortte zich op de bedekking, die uit een onderofficier en 20 man bestond, schoot er vier neder, nam de overigen gevangen en keerde terug met zijne buit, die uit tien of elf wagens bestond, beladen met wapens, munitie, monteeringstukken, officiersgoederen, proviant en een bataillonskas van 2500 rijksdaalders. Op den terugweg namen zij nog een ritmeester van de Deensche dragonders en een trompetter gevangen.

Inmiddels was de avond gevallen; pijlsnel verbreidde zich het gerucht van deze strooperijen; de sterkte van dien kleinen troep groeide natuurlijk tot het tien- of twintigvoudige aan en eindelijk kwam in het Deensche hoofdkwartier dat zoozeer overdreven berigt, en droeg mede bij tot het besluit van den generaal v. HEDEMANN om den terugtogt zoo vroeg te doen aannemen.

Waar ALDOSSER den nacht doorgebracht heeft, hebben wij niet kunnen vinden, maar eerst den volgenden morgen vereenigde hij zich weder met zijn gros bij Loit, na gelukkig ontkomen te zijn aan de Deensche troepen, die van de Schley terugtrokken. Wel vinden wij nog bij

enkele schrijvers (1) melding gemaakt, dat de kleine schaar zich den volgenden morgen nog tot digt bij Flensburg gewaagd en daar verscheidene gevangenen zou gemaakt hebben enz., doch wij hebben allen grond, aan de juistheid dier opgave te twijfelen en ze voor eene van de menigvuldige *Freischärler*-opsmukkingen te houden, die hier evenwel, waar de eenvoudige waarheid voor den wakkeren ALDOSSER roemrijk genoeg is, geheel overbodig blijkt te zijn.

v. HAXTHAUSEN trok onder begunstiging van den nacht af, en daar hij eerst op zijnen terugtogt het berigt van den verloren slag bij Sleeswijk vernam, begaf hij zich in noordelijke rigting, waar hij het linker zijkorps rejoigneerde.

De kritiek kan geen ander dan een afkeurend oordeel vellen over zijne gedragingen in deze omstandigheid. Zijne dragonders laten zich gevangen nemen in zijne onmiddellijke nabijheid, en hij is niet eens onderrigt, dat niet veel meer dan eene mijl van zijne positie, reeds sedert een of twee dagen schuiten gereed liggen om troepen over te voeren; geen enkele kavallerie-patrouille brengt hem rapport, dat ruim 60 man overgestoken zijn, en den geheelen dag door, bewegen die 60 man zich in zijn rug en flanken, zonder dat hij het schijnt gewaar te worden; zijne geheele magt houdt hij bijeen tegenover Missunde, waar het overtrekken der Schley, die hier 500 pas breed is, door een handvol volk tegengehouden had kunnen worden; zijn konvooi, want de veroverde wagens be-

(1) STRECKFUSZ, *Die Feldzüge in Schleswig-Holstein*.

hoorden tot zijn detachement, wordt genomen, en hij wordt dat eerst gewaar toen het te laat was om pogingen tot herne- ming in het werk te stellen, en dat alles te midden van eene vijandiggezinde be- volking, die hem tot dubbele waakzaamheid had moeten aansporen.

Des morgens na het aanbreken van den dag trok de majoor v. ZASTROW met zijn detachement bij Missunde over de Schley, terwijl het vrijkorps van den majoor v. d. TANN, dat in den loop van den dag was opgerukt, dien overtogt (waarom dit daar geschiedde, blijkt niet) veel lager naar de zijde van Arnis bewerkstelligde.

## X.

*Vervolging van het Deensche leger. Terug- trekken der Denen op het eiland Alsen.*

*Beschouwingen over de verder te nemen maatregelen.*

Wij hebben in het VIII Hoofdstuk ge- zien, welke beweegredenen den generaal v. WRANGEL noopten, de vervolging des vijands eerst op den 24<sup>sten</sup> April en voor- namelijk door troepen van het 10<sup>den</sup> armee- korps te doen plaats hebben; wij zullen nu vermelden, hoedanig die vervolging plaats had.

In den avond van den 25<sup>sten</sup> stond de voorhoede en de 2<sup>o</sup> brigade der Bonds- divisie bij Breckendorf en Owslag; de 1<sup>o</sup> brigade en de reserve kavallerie in en om Rendsburg. Al deze troepen hadden order bekomen den 24<sup>sten</sup> zoo vroegtijdig

mogelijk op te breken, en waren ook, behalve de brigade MARSCHALCK, die op een gerucht, dat de Denen bij Kiel geland waren, eerst ten 7 uur uit Rendsburg afmarcheerde, omstreeks negen uur bij Sleswijk verzameld, en van hier sloegen zij den weg noordwaarts in naar Flens- burg, in twee kolonnes geformeerd.

De regter kolonne bestond uit de mobiele divisie van het 10<sup>e</sup> armee-korps, gevolgd door 5 Pruisische bataillons van de brigade Möllendorf.

De linker kolonne onder den generaal- majoor v. BOXIN, uit Pruisische en Hol- steinsche troepen zamengesteld, rukte van haar rendez-vous te *Schuby* op den Ossen- weg over *Engbrück* en *Wanderup* voor- waarts. De majoor v. ZASTROW vormde met de Holsteiners en de vrijescharen onder zijne bevelen, den uitersten regter vleugel.

Tegen verwachting vond men de zoo sterke positie van Idstedt door den vijand verlaten: wel was er eene verhakking gelegd en eene kleine borstwering met twee schietgaten, die den straatweg be- streken, opgeworpen, maar de eene zoo- wel als de andere waren spoedig weg- geruimd. Meer oponthoud gaf het, dat in de nabijheid van Idstedt, de Ossenweg voor een gedeelte met den straatweg te zamen loopt; hierdoor ontstond een kruisen der kolonnes, waarmede ongeveer anderhalf uur verloren ging. Het duurde ten gevolge van deze verschillende omstandigheden tot 4 uur in den namiddag eer men op den vijand stootte.

Bij het dorpje *Frörup*, zeer nabij en ten zuiden van Oversee, aan den straat- weg gelegen, stond een kleine infanterie-



post van het 2° korps Deensche jagers, die zich evenwel zonder wederstand gevangen gaven, en hier vernam men, dat eene afdeeling jagers met twee stukken zich in Oversee bevond, terwijl in de dorpen zijwaarts dragonders lagen. Er werd nu besloten met kavallerieafdeelingen regts en links van den straatweg vooruit te gaan, om zoo mogelijk die troepen den terugtogt af te snijden en met de hoofdkolonne op den straatweg voort te rukken.

Ten dien einde werd de luitenant von PLATO met 20 ruiters, gevolgd door een eskadron Mecklenburgers onder den ritmeester v. Bülow, oostwaarts van Oversee in de rigting naar Klein Solt afgezonden, terwijl het regiment Hanoversche Koningin-huzaren het meertje en het moerassige terrein ten noorden van Oversee zou omtrekken. Het andere eskadron Mecklenburgers ging op den straatweg vooruit, gevolgd door de infanterie en de artillerie van de voorhoede met het 3° bataillon Hanoversche ligte infanterie aan het hoofd.

Weldra zag men uit Oversee twee Deensche stukken, gevolgd door eene afdeeling jagers, langs den straatweg af-trekken.

Ten gevolge van deze detacheringen volgden er nu drie onderscheidene gevechten.

Het regts afgezonden eskadron rukte snel voorwaarts tot *Munkwolstrup*, een dorpje ten n.-o. van Oversee gelegen, stootte hier op eene menigte vijandelijke dragonders, die blijkbaar overvallen waren, heen en weder liepen om zich in den zadel te werpen, gebruik maakten van hunne vuurwapenen om zich te verdedigen, maar

waarvan een groot aantal gevangen werden genomen, terwijl bovendien verscheidene paarden, een bagagewagen, een voorwagen en eene menigte wapens den vijand in handen vielen. De generaal HALKETT, die, vergezeld van zijnen adjudant en een ordonnance-officier, zich hierheen begeven had, werd bij deze gelegenheid het leven gered door den laatstgenoemde, die eenen Deenschen dragonder van het paard hieuw, juist op het oogenblik, dat hij op korten afstand op den generaal een pistool wilde losdrukken.

Het regiment Hanoversche huzaren, dat links gedetacheerd was, rukte snel voorwaarts en bereikte den straatweg aan gene zijde van Oversee bij den zoogenaamden *Bilschauer*-kroeg, oostwaarts van *Barderup* aan den straatweg gelegen, vóór dat de vijand tot daar had kunnen terugtrekken. Hier stelde de regimentskommandant het 1° en 2° eskadron bij genoemd huis in de nabijheid van den straatweg op en hield het 3° in reserve, in de meening dat Oversee, van waar zich een hevig tirailleurvuur deed hooren, alleen door infanterie bezet was, toen plotseling Deensche dragonders van de zijde van Munkwolstrup kwamen aandraven, die blijkbaar den straatweg naar Flensburg zochten te bereiken. Onmiddellijk werd die straatweg door het 1° eskadron bezet, en het 2° in divisie-kolonne daarachter opgesteld, en toen weinige oogenblikken daarna de Denen kwamen aanderen, had er eene charge plaats, die het uitmuntendste kavalleriefeit van dezen veldtogt genoemd mag worden.

De Denen werden geslagen; 1 kolonel,

4 officieren, 45 dragonders, 53 paarden en de regimentsstandaard vielen den overwinnaars in handen.

Het gevecht in het centrum is vooral merkwaardig door de heldhaftige hardnekkigheid, waarmede zich de Denen hier tegen de overmagt verdedigden, terwijl eene onverschoonbare onvoorzigtigheid der Mecklenburgsche kavallerie haar in een groot gevaar bragt, waar zij niet dan met een betrekkelijk groot verlies uit ont kwam.

Het gelukte de hoofdkolonne niet de vijandelijke jagers nog op een eenigzins open terrein te achterhalen. Het vooraan dravende Mecklenburgsche eskadron trof hen reeds aan achter eene kleine beschermende terreinafscheiding die den straatweg bestreek, zoodat de kommandant het terug liet gaan. Naauwelijks was dit geschied, of hij ontving bevel van den opperbevelhebber, de vijandelijke jagers, die dwars over den straatweg op eene links gelegen moerassige weide terugtrokken, aan te vallen. De noodlottige gevolgen bleven niet lang uit. Gehoorzaam aan de ontvangen order, liet de majoor v. BELOW, die de dragonder-divisie kommandeerde, het eskadron omkeeren, langs den straatweg vooruitdraven, en, links inzwenkende, stortte het van den straatweg af en rende op de jagers aan, die zich in de weide tot een carré verzamelden. Doch weldra bleek alle nadering onmogelijk te zijn: verscheidene paarden verzonken in het moeras; een hevig geweervuur ontving de ruiters; het kostte ongehoorde moeite, de paarden uit het moeras te krijgen, de majoor zelf moest, zijn paard aan den teugel

leidende, de geheele vuurlinie der vijandelijke jagers voorbijtrekken; acht dragonders werden gekwetst, een onderofficier en zes paarden gedood.

Intusschen was het 5<sup>e</sup> Hanoversche bataillon ligte infanterie, dat, zooals wij gezegd hebben, aan de spits was, aangekomen en zwermde tirailleurs uit in het houtgewas, links van den straatweg. De Deensche jagers hadden intusschen het doorsneden terrein in de weiden en aan den voet van een kleinen heuvelrug, links van den straatweg, sterk met tirailleurs bezet en verdedigden deze stelling met groote hardnekkigheid, zoodat zij eerst begonnen te wijken, toen het bataillon tot ondersteuning zijner tirailleurlinie vooruitrukte; — langzaam trokken zij nu over genoemden heuvelrug, zich voet voor voet in het doorsneden terrein verdedigende, niettegenstaande zij eindelijk in eene nauwe ruimte te zamen gedrongen waren.

Nu werd het 2<sup>e</sup> Brunswijksche bataillon tot een bajonetaanval vooruitgebracht. In eene kolonne van kompagnieën geformeerd, rukte het, op de flanken door de drie divisieën van het 5<sup>e</sup> bataillon ligte infanterie ondersteund, met geveld geweer voorwaarts. Aan dezen aanval kon de kleine heldhaftige schaar geen weêrstand bieden: de majoor, die haar aanvoerde was gevallen; een kapitein gewond, de gelederen zeer gedund; zij gaven zich alzoo aan de groote overmagt over.

In het geheel bestond na het einde van dit gevecht, dat ook de laatste vijandelijkheid van dien dag was, de buit, op de Denen behaald, in eene menigte paarden en wapens en bovendien 282 gevangenen,

waaronder 9 officieren. Het voornaamste voordeel evenwel was in den ontmoedigenden indruk gelegen, die het voortdringen van het bondsleger op de Denen maakte, en tevens in het vertrouwen, dat den jongen soldaten, die op dezen dag voor het eerst in het vuur kwamen, door die behaalde voordeelen werd ingeboezemd.

Overigens zal niemand ontkennen, dat de eer van den dag toekwam aan de twee dappere Deensche jager-kompagnieën, die zoo heldhaftig aan de vijandelijke overmagt weêrstand geboden hadden.

De generaal v. WRANGEL oordeelde, dat het geen zaak was, nog dienzelfden avond verder voort te rukken, eensdeels daar hij vermoedde, dat de Denen in Flensburg eene sterke stelling zouden innemen, en ten andere, daar de troepen na den vrij sterken dagmarsch, rust noodig hadden. In en ten zuiden van Oversee werden dien ten gevolge bivaks betrokken met voorposten naar de zijde van Flensburg. De regter vleugel kolonne onder den majoor v. ZASTROW stond bij *Gros Solt*; de generaal-majoor v. BONIN bivakkeerde bij *Wanderup*; de garde-brigade onder den generaal v. MÖLLENDORF bleef in de nabijheid van Idstedt in reserve.

Zien wij intusschen, wat in den loop van den dag aan de Deensche zijde geschied was.

Des morgens ten 3 uur was het Deensche leger uit zijn bivak bij Idstedt opgebroken, en omtrent den middag in groote wanorde in Flensburg aangekomen: de kavallerie en artillerie was nog tamelijk vereenigd gebleven, maar de infanterie

voor een groot gedeelte opgelost; de troepen werden, zoo goed het in dien toestand gaan kon, ingekwartierd, maar toen later het berigt van het gevecht bij Oversee aankwam en het gerucht verspreid werd, dat de vijand op den voet volgde, ontstond er eene algemeene verwarring. Zonder bevel werd er allarm geblazen; de manschappen liepen de huizen en de stad uit, deels zonder wapens of paarden, sommige zelfs half gekleed. Slechts met moeite gelukte het den officieren in dien verwarden hoop eenige orde te brengen. »Het leger »was geheel tot den strijd ongeschikt,» lezen wij zelfs in een Deensch blad hierover; »een geluk was het voor ons, dat »de Pruisen onzen toestand niet kenden; »met een weinig kavallerie hadden zij het »grootste deel der Deensche armee kunnen »vernietigen of gevangen nemen.»

De generaal HEDEMANN deed wat hij in die omstandigheden doen kon: hij trachtte zijne troepen ten noorden van Flensburg te verzamelen en betrok in den omtrek van Bau een bivak, waar hij, zooals wij gezien hebben, in dien nacht niet verder door den vijand werd verontrust. Twaalf stukken geschut bleven in de algemeene verwarring in Flensburg zonder bedekking of bespanning achter, maar werden in den vroegen, morgen nog even voor het binnenrukken der Duitsche troepen, gered.

Deze zetteden op den 25<sup>sten</sup> April de vervolging des vijands voort: kort na het aanbreeken van den dag rukten zij op, in de verwachting, dat hun een nieuwen strijd te Flensburg verbeidde, toen van de voortroepen berigt kwam, dat de Denen de

stad reeds ontruimd hadden, en dat de vrijkorpsen van den majoor v. ZASTROW haar reeds hadden bezet; ten 8 uur rukte de generaal v. WRANGEL de stad binnen.

De eenige vijandelijkheid, aan welke hier nog het hoofd geboden moest worden, kwam van twee oorlogsstoombooten en 3 kanonneerbooten, die in de haven lagen, maar zich langzaam verwijderden, nadat eene Brunswijksche batterij omtrent 84 schoten en worpen (grootendeels met shrapnels) op hen gedaan had, hetwelk zij met een vrij hevig vuur beantwoordden. Zooals wij in het berigt van een' ooggetuige lezen, werden deze kanonneerbooten met riemen bestuurd en hadden ieder twee stukken geschut, namelijk een 36<sup>er</sup> en een bomkanon.

Eene poging, door eene schielijk voortrukkende rijdende batterij gedaan, om aan deze schepen bij Glücksburg den pas af te snijden, mislukte door het wel aangebragte vuur van de bij *Holdnaes* gestationeerde Deensche oorlogschepen.

Intusschen had het Deensche leger van deze zoo langzaam voortgezette vervolging gebruik gemaakt en was reeds vroeg in den morgen opgebroken. De natuurlijke en hoogst gunstige terugtogtsweg van den generaal HEDEMANN was door het Schiereiland Sundewitt naar het eiland Alsen; dezen sloeg het gros van het leger dan ook in, 't welk daarop naar Sonderburg ingescheept werd, terwijl een klein gedeelte, namelijk een bataillon infanterie, eene batterij en het grootste gedeelte der kavallerie zich onder den generaal WEDELL noordwaarts wendde en voor het grootste gedeelte bij Apenrade naar Alsen werd in-

gescheept. Eenige kavallerie zette den marsch nog meer noordwaarts naar Jutland voort.

Het was drie uur na den middag geworden, toen de generaal WRANGEL bij Bau bevel gaf, halt te houden en kwartieren te betrekken. De voorhoede werd tot *Holebøl* vooruitgeschoven, de divisie van het bondskorps werd in de dorpen ten noorden, de Pruisische en Holsteinsche kavallerie ten noordwesten van Flensburg zoo veel mogelijk ingekwartierd; de Pruisische infanterie bleef in Flensburg, terwijl een gedeelte van het keizer Alexander regiment als bezetting naar Glücksburg werd gezonden. Het groote hoofdkwartier bleef in Flensburg.

De volgenden dag werd voor een rustdag bestemd en tevens maakte men daarvan gebruik tot het uitbreiden der kantonnementen in het vruchtbare Sundewitt, daar men nu de zekerheid verkregen had, dat de Denen het vaste land geheel verlaten hadden. Een merkwaardig bewijs, hoe weinig men zelfs toen nog in het groote hoofdkwartier bekend was met den waren stand der zaken bij den vijand, vinden wij in de bijzonderheid, dat op het dislocatie- en marschtableau van dien dag onderanderen gevonden wordt: » De stad Sonderburg zal, wanneer de omstandigheden het » veroorloven met 1 bataillen en 1 eskadron bezet worden. » Men wist toen nog niet, dat de vijand zich met nagenoeg zijne geheele magt op het eiland Alsen had teruggetrokken en de zeearm tusschen dat eiland en het vaste land door talrijke oorlogsvaartuigen werd verdedigd.

Van dit oogenblik af aan was de oorlog

in eene geheel nieuwe periode ingetreden. Bij de algemeene beschouwing van het oorlogstoonel hebben wij reeds doen opmerken, van hoeveel gewigt het eiland Alsen voor de Denen was; het groote voordeel, dat zij er van trekken konden, viel na het verlies van den slag bij Sleswijk ten duidelijste in het oog. Wanneer het hun niet mogelijk geweest ware, zich aan gene zijde van den Als-Sund in veiligheid te stellen, zouden zij eene geheele vernietiging door het overwinnend voortrukkende Deutsche leger bezwaarlijk ontkomen zijn. Nu gaf hun de terugtocht op Alsen eene uitmuntende gelegenheid, zich weder te herzamelen en te organiseeren, onder bescherming hunner vloot, die volkomen in staat was, iedere poging van den vijand tot een aanval op dit gewigtige reduit te verijdelen. Daarenboven hadden zij nu het groote voordeel, ieder oogenblik krachtig op de operatielijn des vijands, wanneer deze zich noordwaarts naar Jutland wendde, te kunnen aanvallen. De toestand van het Deutsche leger werd dus inderdaad strategisch zeer moeilijk en het liet zich bezwaarlijk aanzien, dat het doel hetwelk men nu moest trachten te bereiken, namelijk de Denen, door het bezetten van Jutland en het paralyseeren hunner strijdmagt op de eilanden, tot den vrede te dwingen, met het leger, dat de generaal WRANGEL daartoe beschikbaar had, werkelijk zou kunnen bereikt worden.

Over dat doel en de middelen daartoe vinden wij in de *Deutsche Wehrzeitung* van die dagen eene zeer degelijke beschouwing, welke wij hier wat het voornaamste aangaat, willen overnemen:

8. D. N°. 3.

» Wat de oorlogsvoering zelve aangaat, zal de toestand van het terrein het slechts mogelijk maken de groote voordeelen der Deensche armee, in verband met hare vloot, door eene groote overmagt der Deutsche landmagt te doen opwegen. Hierin nu ligt geene groote zwarigheid, maar noodig is het daartoe, dat men zijne strijdkrachten op eenmaal en niet achtereenvolgens daarhenen zendt. Wanneer de generaal WRANGEL in het begin van Mei zooveel troepen tot zijne beschikking had gehad als later in September, dan zou Jutland bezet gebleven en de vrede spoedig gevolgd zijn. Zulk eene overmagt, die de Oostzeekust beschermt en Jutland verovert, en toch den Denen iedere onderneming belet; — zulk eene overmagt van den beginne af op het oorlogstoonel gebracht, is het zekerste, spoedigste en goedkoopste middel om het doel te bereiken. Dan moeten de Denen oogenblikkelijk het land ontruimen en Jutland het Deutsche leger onderhouden. Wanneer men het Deensche leger op 40000 man schat, dan zou men onmiddellijk met 100000 man moeten optreden.

» Wat het terrein aangaat, zoo is de westkust tamelijk onverschillig, zoowel omdat de kusten moeilijk te genaken zijn, als wegens den grooten afstand van de Deensche eilanden. Hier zijn eenige observatieposten en de landstorm voldoende. Anders is het met de oostkust gesteld. De Fjords dringen hier zeer verre het land binnen. Het bezit van Funen en Alsen met de bruggehoofden Fredericia, Sonderburg en Holdnaes, maakt het den Denen gemakkelijk, hunne strijdkrachten te ver-

bergen en te verzamelen, — en door hunne marine met hunne geheele magt in verrassende snelheid op alle punten van Noord-Jutland tot aan Zuid-Sleeswijk te deboucheeren. Wanneer men alle kusten sterk bezetten wilde, dan zou men zijne magt versnipperen; de enkele afdeelingen, door de Fjords gescheiden, kunnen elkander niet ondersteunen. Wanneer men zich bij de havensteden opstelt, dan is men te ver van de kust om de landingen te beletten. Houdt men zijne magt bijeen, dan kunnen de Denen bij hun vooruitrukken geheel gerust zijn omtrent hunne communicatiën. Wanneer bijv. het leger in Jutland was, dan zouden de Denen met alle zekerheid van Glücksburg naar Flensburg, — stonden de Duitschers daarentegen bij Sleeswijk, dan evengoed over Gravenstein naar Flensburg kunnen oprukken.

» Zoo voordeelig het terrein den Denen is, om door flankaanvallen de verbindingen der Duitschers te bedwingen, — evenzoo nadeelig is het hun, wanneer zij Jutland of Sleeswijk op het vaste land zouden willen verdedigen. Wel is waar zouden zij aan de oostkust vele goede steunpunten en voor hun front goede hindernissen vinden, en hunne communicatie op die wijze hebben verzekerd; maar zij zouden dan altijd tusschen twee groote nadeelen moeten kiezen. Of zij blijven geconcentreerd, en dan wordt het eene sterkere Deutsche armee gemakkelijk, hun regter vleugel om te gaan en hun zelfs zonder gevecht tot den terugtocht te noodzaken; of wel, om voor hunnen regter vleugel een goed steunpunt te vinden, zouden zij zich voor

hunne krachten te sterk uitbreiden, en dan zou het niet moeijelijk zijn, hunne stelling door te breken en hen zoo te slaan. Er blijft hun dus niet anders over, dan het initiatief te nemen, en dit zou tegen eene aanzienlijke overmagt eene roekeloosheid zijn.»

Ten gevolge van deze beschouwingen zou het Deutsche leger een drievoudig doel te bereiken hebben:

- 1.) Paralyseering van het eiland Alsen en afsluiting van het Flensburger Fjord.
- 2.) Bescherming der oostkust.
- 3.) Verovering van Jutland.

1. *Paralyseering van het eiland Alsen en afsluiting van het Flensburger Fjord.*

De ondervinding heeft geleerd, dat eene goede landartillerie, zelfs met kleinere kalibers, sterker is dan de scheepsartillerie; dit moet dus nog meer het geval zijn, wanneer deze artillerie uit zware kustartillerie bestaat. Wanneer zij daarenboven door gedekte geschutstellingen tegen het vuur der vijandelijke schepen beveiligd is, dan mag men wel aannemen, dat er een lange tijd toe noodig is, eer het de vloot gelukken zal, haar tot zwijgen te brengen. De vijand zal intusschen niet in gebreke blijven op andere punten met infanterie op booten te landen, om deze batterij te nemen; het is dus noodzakelijk, haar door een stormvrij werk, met blokhuizen tot reduit en tot grachtsverdediging, te verzekeren, — en zoodanige inrigting te maken, dat eenige stukken

geschut en eenige honderd manschappen tot de verdediging toereikend zijn. Wanneer men zich nu in de plaats stelt van de vijandelijke infanterie, welke een sterk punt zonder ondersteuning van andere wapens zou moeten nemen, — daarbij ieder oogenblik gevaar loopt, door aanrukkende reserven, met alle wapens in de flank en den rug aangegrepen en van hare booten afgesneden te worden, — dan zal men moeten bekennen, dat deze taak even onaangenaam als gevaarlijk is. Zelfs in het ongelukkigste geval voor den kustverdediger, kan men aannemen, dat veel tijd gewonnen wordt, welke voordeelig werkt voor de troepenafdeelingen, die ter hulp oprukken. Om herhalingen te vermijden, zal in deze regelen iedere door een versterkt werk beschermde kustbatterij »een kustwerk» genoemd worden.

Tot de afsluiting van Alsen zouden noodig zijn: 1°. een kustwerk aan den noordelijken ingang van de Alssund; — 2°. een kustwerk voor Sonderburg, dat den vijandelijken schepen het invaren ten z. belet; — 3°. een kustwerk ten z.-w. van *Broacker*, hetwelk hun belet, in de bogt te komen, van waar men de hoogten van Düppel flankeeren kan; — 4°. en 5°. kustwerken bij *Holdnaes* en op den tegenoverliggenden oostelijken oever, die den ingang van het Flensburger Fjord afsluiten; — 6°. eene sterke redoute op de hoogte van Düppel, waardoor haar bezit verzekerd wordt; — 7°. eene brug met dubbel bruggenhoofd en vooruitgeschoven werken bij *Eckernsund* en het aan de overzijde gelegene *Alsnoer*, om gemakkelijk te kunnen deboucheeren en terugtrekken. Tot dekking van

het geheel wordt eene divisie van 10000 man aangewezen, die de werken 1 tot 5 bezet en 6 en 7 met wachten voorziet, en tot bewaking van de linker flank eene kleine mobiele kolonne naar de zijde van *Warnitz* detacheert. De divisie kantonneert of betreft een legerkamp van hutten van *Satrup* tot *Broacker*, terwijl naar alle werken kolonnewegen leiden. Een aanval op deze stelling zou den Denen zelfs met overmagt bezwaarlijk gelukken. De genoemde divisie zou hier onder alle omstandigheden moeten blijven. Later zullen wij zien hoe men tot de verschillende stellingen nadert. Het bezit van het eiland Alsen schijnt ons niet voordeelig. Zoolang men geene zeemagt heeft, welke tegen de Deensche bestand is, zou men aanzienlijke strijdkrachten in Sundewitt noodig hebben, om de verbinding te bewaren. De verdediging van Alsen zou zooveel krachten behoeven, dat het voordeel van het bezit daar niet tegen opweegt. Heeft men evenwel eene zeemagt, dan zou deze veel beter en beslissender tegen Funen kunnen gebruikt worden.

## II. Bescherming der Oost-Kust.

Deze bescherming heeft een dubbel doel: 1°. Tegen kleine landingen en brandschattingen; — 2°. tegen groote landingen en operatiën tegen de verbindingen van het leger.

1. Het ligt in den aard der zaak, dat zwakke Deensche afdeelingen slechts dan zullen landen, wanneer zij de stelling en de sterkte der Duitsche troepen nauwkeurig kennen, en dat zij zich niet ver

in het binnenland zullen wagen. Waar de inwoners den Denen genegen zijn, zal het dezen aan narigten niet ontbreken; evenwel is er altijd eenige tijd noodig, om ze te bekomen, daar de communicatie altijd zeer geheim moet gehouden worden. Wanneer dus de opstellingen der Duitschers dikwijls veranderd worden, zal het den Denen onmogelijk zijn, met eenige zekerheid eene overvaling te combineren. Wanneer de Duitschers aan de kust een permanent voorpostenstelsel wilden onderhouden, dan zouden daartoe niet alleen aanzienlijke strijdkrachten noodig zijn, maar de Denen zouden zeer spoedig naauwkeurig er van onderrigt zijn — en de Duitschers, daar zij overal slechts zwakke afdeelingen konden hebben, tot het defensieve gedwongen wezen.

Men houdt het heggenterrein in het algemeen voor zeer gunstig tot de verdediging: dit is evenwel slechts voorwaardelijk het geval. Wanneer men zijne vleugels aan vaste punten kan aanleunen, of over zulke sterke echelons beschikken kan, dat men ze tegen iedere omtrekking kan beveiligen, dan is de verdediging zeer voordeelig. Bij zwakke troepenafdeelingen is dit echter slechts zelden het geval. Wanneer deze dus door den vijand onder bescherming der heggen met eene sterke afdeeling in de flank omgegaan worden, dan zijn zij tot den terugtogt gedwongen. Dan zal het doortrekken der heggen den terugtrekkende onder het vijandelijk vuur aan groote verliezen blootstellen, en het werkt vooral moreel zeer nadeelig. Daarom ware het 't doeltreffendste, de kust in rajons van 5 tot 5 mijlen te verdeelen,

en daarin mobiele kolonnes van 5 tot 800 man op te stellen, met den last: ten minste alle 12 uren van standplaats te veranderen. — Op enkele punten, waar men een groot gedeelte van de kust kan overzien en die men overal vindt, kleine observatieposten te plaatsen. — Dikwijls bij dag en nacht hinderlagen te leggen, om de vijandelijke booten het landen te beletten. — Wanneer de vijand met kleine afdeelingen landt, zich niet tot de verdediging te bepalen, maar tot den aanval over te gaan, en van den beginne af te trachten, de vijandelijke afdeelingen den terugtogt naar hunne booten af te snijden. Daardoor zou den Denen spoedig de lust tot kleine ondernemingen benomen worden.

2. Het landen met groote afdeelingen is slechts op enkele punten mogelijk, die meestal bij de Fjords of Sunden liggen. Het komt er dus op aan, die op te sporen en hun bezit door kustwerken zoolang te verzekeren, tot dat de naastbijzijnde reserven aankomen. Om de nadering daarvan te bespoedigen, moeten kolonnewegen aangelegd en eene telegrafelinie ingerigt worden. Daar deze evenwel van het weder afhankelijk is, moet men uit de inwoners eene afdeeling ordonnance-ruiters organiseren en bij de kolonnewegen opstellen. Op het eerste signaal van de verschijning eener vloot worden de reserven marschvaardig gehouden, — zoodra het aanvalspunt bekend is, daarheen in marsch gezet.

Eenige van de Fjords zijn zoo smal, dat zij door kustwerken volkomen afgesloten kunnen worden, bijv. het Haderslebener, de Schley, zool niet aan den mond, dan



toch bij Cappeln. Bij anderen ligt het vaarwater aan den noordelijken oever, bijv. bij dat van Apenrade, Gjenner, en zoover wij weten bij dat van Heils. Het Eckernförder Fjord daarentegen is niet af te sperren, en deze stad heeft dus een afzonderlijk kustwerk noodig. Of Frederiksoord de golf van Kiel beschermt moet onderzocht worden. Hoe het Flensburger Fjord en de Als-Sund afgesloten kunnen worden, is reeds opgegeven.

Bij de Sund van Aarö (het eilandje ten westen van Hadersleben) zou een kustwerk het vaarwater eveneens beheerschen. Of er een bij Stenderup tegen het daaroverliggend eilandje noodig is, moet insgelijks onderzocht worden.

Wanneer men nu aanneemt, dat het leger in drie korpsen verdeeld is, met het doel, dat het 1<sup>e</sup> korps (40000 man) in last had, de oostkust van Sleeswijk te dekken, terwijl het 2<sup>e</sup> korps (20000 man) bij Kolding eene reserve vormt, — het 3<sup>e</sup> korps (40000 man) bestemd werd tot de verovering van Jutland, — dan zou de opstelling van het 1<sup>e</sup> korps ongeveer als volgt, kunnen zijn :

De regter vleugel (14000 man) heeft 4000 man opgesteld tot ondersteuning van Kiel en Frederiksoord, eene mobiele kolonne, tot dekking der kust van de haven van Kiel tot Eckernförde, — 6000 man tusschen Eckernförde en Missunde, met een kustwerk bij Eckernförde, met eene mobiele kolonne bij Waabs, die de kust van de haven van laatstgenoemde plaats tot aan de Schley observeert. Bij Missunde is eene brug met een dubbel bruggenhoofd, — 4000 man bij Cappeln met een

kustwerk bij Cappeln; eene mobiele kolonne ten o. van Ohrfeld ter observeering van de kust van de Schley tot aan ongeveer Dollerup. Bij Arnis een verzekerd overgangsmiddel.

De reserve (8000 man) bij Flensburg, met eene mobiele kolonne ten zuiden van Rude, die de kust van Dollerup tot Holdnaes in 't oog houdt. Men moet zorgen bij Flensburg eenige stoombooten en een aantal platboomde vaartuigen gereed te houden. Het centrum (10000 man) op het Sundewitt, in de hierboven uitvoerig aangegeven stelling, welke de kust tot aan de golf van Apenrade beschermt; van den linker vleugel (8000 man) staat de helft in Apenrade; deze heeft een kustwerk aan de Fjord van Apenrade en aan dat van Gjenner, eene mobiele kolonne in den omtrek van Loit (ten oosten van Bodum), welke de kust bewaakt van Apenrade tot ten noorden van het Gjenner Fjord. De andere helft in Hadersleben, met eene mobiele kolonne bij Oesby, om de verdere kust tot het Haderslebener Fjord te observeeren; een kustwerk tegenover het eilandje Aarö; eene mobiele kolonne ten o. van Fjelstrup ter bewaking der kust van Hadersleben tot het Heilser Fjord.

De reserve-armee bij Kolding (20000 man) heeft kustwerken aan het Heilser Fjord en bij Stenderup en eene mobiele kolonne bij Gronninghoved, om de kust van het Heilser tot het Koldinger Fjord in het oog te houden.

Kolonnewegen en telegrafen worden aangelegd: 1. van Kiel over Eckernförde naar Missunde; 2. van Missunde naar Flensburg en Glücksborg; 5. van Cappeln

naar Eckernförde, Flensburg en Holdnaes; 4. van Flensburg over Collund naar Al-snoer (aan de zeeëngte ten zuiden van Gravestein); 5. om Apenrade henen; 6. van Gjenner naar het Aarö-Sund; 7. van Hadersleben naar Heils; 8. van Kolding naar Heils.

De kolonnewegen moeten zooveel mogelijk tusschen de oostkust en de gewone wegen aangelegd worden; de laatste blijven voor de parken en treinen bestemd. Op deze wijze beschermen, wanneer op beide gemarcheerd wordt, de troepen, de transporten van zelve. Daar gewone wegen zeer kronkelen, zal men door de kolonnewegen dikwijls veel kunnen afkorten. Deze moeten zoo breed zijn, dat de infanterie gemakkelijk met sectiën uit het midden, de kavallerie met halve sectiën en de artillerie met twee stukken marcheerden kan. Op de gewone wegen moeten op de naauwere gedeelten wisselplaatsen worden aangelegd en het bevel van den generaal v. WRANGEL, dat ieder den weg regts houdt, moet worden nagekomen.

### III. De verovering van Jutland.

Wij hebben vroeger reeds aangemerkt, dat de Denen, wanneer zij Jutland op het vaste land willen verdedigen, eene menigte stellingen vinden, welke in het front sterk zijn, en voor haren linker vleugel goede aanleuningspunten hebben; — maar geene, waar dit voor den regter vleugel het geval is, tenzij zij zich versnipperen, of hunnen linker vleugel, die voor hen van het meeste belang is, te veel verzwakken. Het Deutsche leger, dat

Jutland moet aanvallen, zal weldoen, zijn gros op de *Gelste*, dat is het hoogere terrein, dat de waterscheiding vormt, te verzamelen, — een zwakker korps tegen de oostkust op te stellen, — de westkust voorloopig slechts door partijkorpsen te doen observeeren. In dier voege moet het ook vooruitrukken. Hierbij nu kunnen drie verschillende gevallen voorkomen.

1. De Denen concentreeren zich in de *Gelste*, zij rukken aanvallend vooruit, — of zij nemen eene verdedigende stelling in, en moeten hunnen linker vleugel te zeer verzwakken. Wanneer de Denen voorwaarts rukken, dan moeten zij de voordeelen, die het terrein hun aanbiedt, opgeven, en de numerieke overmagt der Duitschers zal zich beslissend doen gelden. In beide gevallen zijn de laatsten strategisch verplicht, den linker vleugel der Denen terug te werpen en ze naar de zijde der westkust op te rollen, om ze van de Deensche eilanden af te snijden.

2. De Denen blijven geconcentreerd aan de oostkust. Zij gaan tot den aanval voor, of blijven in eene sterke stelling. In beide gevallen zoekt het gros van het Deutsche leger hun regter vleugel om te trekken. Rukken de Denen voorwaarts, dan blijft wel is waar de regter vleugel der Duitschers met hen in gevecht, maar laat hun langzamerhand terrein winnen, want iedere pas, die zij voorwaarts doen, brengt de Deutsche hoofdmagt des te zekerder in hunne flank en rug. Wanneer de Denen blijven staan, dan tracht de regter vleugel der Duitschers, zonder hen op te dringen, door demonstratiën hunne opmerkzaamheid op zich te trekken en hunne

krachten te verdeelen. Zoodra evenwel de Duitsche hoofdmagt aanvalt, of de Denen terugtrekken, dan moet die regter vleugel met de meeste energie aanvallen, om hen tot staan te dwingen of in wanorde te brengen.

5. De Denen versnipperen hunne magt in eene te uitgebreide stelling, of nemen bij den opmarsch van het Duitsche leger den terugtogt aan. In het eerste geval kan het voor de Duitsche hoofdmagt niet moeilijk zijn, de vijandelijke stelling in het midden door te breken en de Denen tot den terugtogt te noodzaken. In beide gevallen wordt, zoodra de Denen terugwijken, hunne onmiddellijke vervolging naar de kusten aan zwakkere afdeelingen overgelaten; het hoofdkorps daarentegen moet: ten eerste het gros der Denen van Noord-Jutland afsnijden; ten tweede, hen dicht genoeg op de hielen blijven, om ze met overmagt aan te tasten, zoodra zij zich ergens willen inschepen.

Men moet in alle gevallen bedenken, dat geforceerde marschen hoogstverderfelijk zijn voor den terugtrekkende, daar alles verloren is, wat achter blijft, — terwijl zij den vooruitrukkende slechts momentaneel verzwakken, daar de achtergeblevenen zich later aansluiten. De Denen kennen de zwakte van hunnen regter vleugel zeer goed, want zij hebben hier nooit voorzorgsmaatregelen verzuimd. Voor de Duitschers wordt het dus van belang, hen bedekt te naderen. Ten dien einde moeten ligte troepen die punten trachten te bemagtigen, van waar men het minste uitzigt heeft. De laatste marsch tot aan hunne voorposten moet men eerst des

namiddags beginnen, om niet voor het donker is, de Deensche posten te bereiken, zonder vuur bivakkeeren, en nog in den nacht verder tot de omtrekking overgaan. Trekken de Denen bepaald terug, dan moeten de marschen, vooral die van de omtrekkende kolonnes, zoo snel mogelijk worden uitgevoerd. Daar het te betwijfelen is, dat Fredericia door den vijand zonder tegenstand zal ontruimd worden, zal er een belegeringspark medegevoerd moeten worden. Wanneer Fredericia genomen en Jutland tot aan het Lijm-Fjord veroverd is, dan neemt het leger aan de oostkust van Jutland eene stelling even als die in Sleeswijk; de reserve kantonneert in Kolding, ten einde alle oogenblikken gereed te zijn, om hetzij in Jutland, hetzij in Sleeswijk met overmagt te kunnen optreden. Het schijnt niet raadzaam, het land ten noorden van het Lijm-Fjord aan te tasten; het heeft geene groote waarde, en de troepen, die daar gebruikt wierden, zouden in eene gevaarlijke stelling zijn. In den winter, als het Fjord dichtgevroren is, kan het een gemakkelijke buit worden.

#### *Algemeen overzicht.*

Wanneer men al deze beschouwingen bijeenvat, dan is de eerste vraag, wat er voor het begin der vijandelijkheden te doen is; ten tweede, hoe men daarna de strijdkrachten gebruiken zal, om in het bezit der voornoemde punten te geraken.

1. Vóór het begin der vijandelijkheden moet vooreerst het slot Gottorp in staat van verdediging gebragt worden. Bij Als-

noer en Missunde moeten bruggen worden gebouwd; bij Arnis zorge men voor een veer of eene brug met een dubbel bruggenhoofd.

Ten tweede moeten de kusten door officieren van den generalen staf en loodsen verkend worden, en de punten aange-  
wezen, waar kustwerken zullen moeten liggen. Wanneer men al niet dadelijk tot den bouw kan overgaan, dan moet men toch de materialen daartoe in gereedheid brengen.

Ten derde, de kolonnenwegen en telegrafien-liniën moeten worden aangelegd en het korps ordonnancen georganiseerd.

Ten vierde, eer de vijandelikheden het beletten, moeten eenige stoombooten en een aantal platboomde vaartuigen naar Flensburg worden gebragt.

Ten vijfde, de etappenliniën moeten in overleg met het bestuur worden bepaald, hare rajons voor huisvesting en vervoermiddelen aangewezen, en overal voorbereidingen gemaakt voor de oprigting van magazijnen in de gemeenten.

Ten zesde moet door de geneeskundige dienst en de officieren eveneens de noodige voorbereiding voor de verpleging en het vervoer van zieken en gewonden worden gemaakt.

Verder moet er voor worden gezorgd, dat alle strijdkrachten, waarbij vooral vele jagers en pionniers ingedeeld moeten worden, niet alleen op het oorlogstoonel, maar werkelijk in hunne aangewezen stellingen aangekomen zijn; — dat het noodige geschut ter kustverdediging, een belegeringstrein en eenige vuurpijl batterijen voor de voorhoede voorhanden zijn.

2. Daar men altijd twee korpsen, voor Sleeswijk en voor Jutland, en eene reserve zal noodig hebben, is het doeltreffend, het leger dadelijk in drie korpsen te verdeelen. Het 1° (40000 man) voor Sleeswijk; het 2° (20000 man) reserve; het 3° (40000 man) voor Jutland.

Een oude kriegsregel schrijft voor, dat men niet te veel doeleinden te gelijk moet willen bereiken, en dat men op het punt, waar men beslissend wil optreden, de grootst mogelijke overmagt moet bijeen zoeken te brengen. Men zou dus moeten beginnen met het nemen van het Sundewitt, — dan Jutland veroveren, en ten laatste eene verdedigende positie in Jutland en Sleeswijk nemen. Ten dien einde zou eene divisie van het 1° korps bij Missunde tot bewaking van het zuidelijke Sleeswijk; — eene brigade naar de zijde van Holdnaes bij *Drij*, een weinig ten zuiden van die plaats, waar eene sterke batterij aangelegd wordt, moeten worden opgesteld. Het 3° korps moet voorloopig, terzelfder sterkte, als men weet dat de Denen in Jutland zijn, bij Apenrade blijven, de voorhoede bij Hadersleben, de voorposten bij Christiansfeld; de linker flank wordt tot aan de westkust door detachementen bewaakt. De hoofdmagt van het leger verzamelt zich tot den aanval op het Sundewitt in drie kolonnen. De eerste met ten minste twee zware batterijen bij Alsnoer, (ten z. van Gravenstein), de tweede bij Atzbüll, de derde met ten minste eene zware en eene houwitserbatterij bij Ulderup. Op den dag, waarop de vijandelikheden beginnen, dringt de eerste kolonne van Alsnoer over Eckern-

sund naar Broacker voort en werpt eene zware batterij op, tegenover Holdnaes op het schiereiland. Te gelijker tijd met deze opent de batterij ten z. van genoemde plaats haar vuur op de schepen bij Holdnaes, die dit vuur niet lang zullen kunnen uithouden. Zoodra zij zich verwijderen, worden de stoomschepen van Flensburg door signalen opontboden, zetten de brigade van Drij bij Holdnaes aan land, om dat in bezit te nemen. — De 1° kolonne zal insgelijks eene zware batterij opwerpen, om de schepen, welke de linker flank der Deensche stelling op de Düppeler-hoogte dekken, te verdrijven. Het gros der kolonne maakt zich tot den aanval op de zuidelijke helling van den Windmolenberg bij Düppel gereed. — De 2° kolonne rukt van Atzbüll over Nübel voorwaarts, en neemt stelling tegenover de oostelijke helling van de Düppeler-hoogte. — De derde kolonne verspert door eene zware batterij het vaarwater bij Schnabek, verdrijft door de houwitserbatterij de vijandelijke schepen uit de Sund van Sonderburg en rukt over Satrup naar de noordelijke helling vooruit. Nu zal het afhangen van de sterkte der Deensche bezetting, of men tot den gewelddadigen aanval, tot eene nachtelijke overrompeling, of tot loopgraven en batterijbouw moet overgaan. Die aanval en de bouw van een kustwerk tegenover Sonderburg moeten gelukken, wanneer men energie, tijd noch middelen laat ontbreken, — te meer daar de Denen door de zware batterijen van de medewerking hunner schepen beroofd zijn. Natuurlijk moet het opwerpen der vroeger vermelde werken op het Sundewitt

onmiddellijk beginnen. Zoodra het Sundewitt genomen is, verzamelt men het 5° korps in de Gelste bij Skrydskrup; het 2° korps, en eene divisie van het 1° korps, om het vooruitrukken naar Kolding te ondersteunen, tusschen Hammelev en Hadersleben. De belegeringstrein marcheert van Rendsburg naar Sleeswijk, en wanneer het Deensche leger voorbij Kolding teruggetrokken is, naar Flensburg.

Vroeger is reeds gezegd, hoe het 5° en 2° korps hunne operatiën tegen Jutland beginnen. Het zal spoedig blijken, of de Denen het vrijwillig ontruimen, of wel een' slag aannemen. — Trekken zij terug, dan zet de belegeringstrein den marsch op Kolding voort.

Wanneer Jutland door den vijand ontruimd en Friedericia genomen is, dan keert de belegeringstrein naar Rendsburg terug. Het 1° korps neemt zijne verdedigende stelling in aan de oostkust van Sleeswijk, het 5° aan die van Jutland, het 2° blijft bij Kolding beschikbaar. Dan zal men het initiatieve aan de Denen overlaten, wanneer men over geene marine beschikken kan. Er blijft niets over, dan ieder verlies dat de Duitschers lijden, dadelijk in Jutland te doen vergoeden en die landstreek de daar aanwezige troepen te doen onderhouden. De Denen, van een groot gedeelte hunner hulpmiddelen beroofd, zullen wel goedschiks of kwaadschiks moeten toegeven."

Wij hebben gemeend, deze degelijke beschouwingen hier te moeten inlasschen, deels om onzen lezers een algemeen overzigt van een met veel zaakkennis beraamd

aanvalsplan in de toenmalige omstandigheden te geven; deels omdat er, zooals bij naauwlettend onderzoek blijkt, menige nuttige wenk in gevonden wordt, die der behartiging in het algemeen dubbel waardig is.

Wij zullen nu zien, hoe weinig de volgende gebeurtenissen met dit plan in overeenstemming zijn, en tot welk nadeelig resultaat vooral de geringe sterkte van het

aanvallend leger geleid heeft, in omstandigheden, die voor den verdediger zoo hoogst gunstig waren, en die, vooral bij de onmiskensbare voortreffelijkheid van het gereorganiseerde Deensche leger, dubbel hadden moeten worden opgewogen door eene groote getalsterkte aan de zijde der Duitschers.

(Wordt vervolgd.)

## IETS OVER DE BRUIKBAARHEID VAN GETROKKEN GESCHUT.

(Uit het Archiv für die Offiziere der Kon. Preusz. Artillerie- und Ingenieur-corps,  
Band XXXVIII, 1<sup>ste</sup> Heft.)

Sedert door de meer algemeene invoering van het getrokken infanteriegeweer in de Europesche legers, de afstand, waarop de infanterie nog uitwerking doen en zeker treffen kan, tot het dubbele gestegen is van den afstand welke vroeger als het verste punt gold, heeft zich de noodzakelijkheid voorgedaan, om ook de schootsverheid en de trefkans van 't geschut te vermeerderen, ten einde daardoor ook de werking der artillerie te vergrooten. In Pruisen is, met het oog daarop, in openbare geschriften het voorstel gedaan om den korten 12 ℞ in plaats van den 6 ℞ als veldgeschut te gebruiken; doch tevens heeft zich ook de vraag voorgedaan, of het niet voordeeliger zou zijn, in plaats van den 12 ℞, *getrokken geschut* van kleiner kaliber in te voeren, daar, tegenover het verbeterd infanteriegeweer, niet alleen eene verhoogde wer-

king van het geschut, maar ook eene meerdere beweegbaarheid vereischten zijn.

Niets vreemds ligt er in het denkbeeld om de schootsverheid en het trefvermogen van het geschut te verhoogen, door dit, even als het getrokken infanteriegeweer, met trekken te voorzien, om zodoende aan de daaruit te schieten projectielen eene wenteling te geven om de, met de as der ziel van het geschut zooveel mogelijk overeenkomende middellijn van het projectiel. Met der daad hebben eenige met getrokken geschut genomen proeven de verwachtingen, die men er van koesterde niet teleurgesteld. Men heeft verkregen:

- 1) grootere trefkans, bijna zou men kunnen zeggen trefzekerheid op alle afstanden;
- 2) verdere dragt dan tot nog toe met glad geschut van hetzelfde kaliber.

Hiermede zou men zeggen dat de artillerie een' aanzienlijken stap voorwaarts gedaan heeft, en dat zij met de invoering van getrokken geschut een nieuw tijdvak zal te gemoet gaan, schoon de voorloopig genomen proeven nog niet gezegd kunnen worden reeds te zijn uitgeput en er met betrekking tot de constructie en het gebruik van 't getrokken geschut nog menig technisch vraagstuk valt op te lossen. Maar al mogt men zoover komen, waaraan bij de hoogte waarop de techniek der artilleriewetenschap tegenwoordig staat, niet kan getwijfeld worden, dan blijft het nog de vraag, of getrokken geschut zulke voordeelen zal verschaffen als men er zich van schijnt te beloven. Zooals uit het volgende zal blijken is dit geenszins het geval, want *getrokken geschut zal slechts in eenige bijzondere gevallen geschikt zijn om de uitwerking der artillerie te vergrooten, in de meeste gevallen echter niet.*

Om dit te bewijzen moet in de eerste plaats onderzocht worden, welke projectielen uit getrokken geschut kunnen geschoten worden, welke wijzen van vuren met dat geschut mogelijk en onder welke voorwaarden zij te gebruiken zijn.

1.) Zal getrokken geschut eene voldoende uitwerking doen, dan moet het niet te kort zijn. Derhalve is het ongeschikt voor het schieten van projectielen met groote bogen, en is het alzoo slechts voor eene bepaalde soort van kanonnen bruikbaar.

2.) De met getrokken geschut genomen proeven bestonden tot nog toe, op geringe uitzonderingen na, alleen uit het schieten van volle projectielen. De weinige

proeven, met het schieten van holle projectielen met springlading, zijn mislukt. Holle projectielen moeten om hunne werking te doen, op een zeker bepaald oogenblik springen; daartoe wordt de ontsteking en verbranding van de zich er in bevindende springlading vereischt. De eenige tot nog toe bekende wijze om aan het projectiel eene buis te geven die eerst na zekeren verbrandingstijd de springlading ontsteekt, is dat de buis geplaatst wordt aan de zijde van het projectiel die niet naar de buskruidlading toegekeerd is. De buis van een hol projectiel, 't welk uit een getrokken geschut zal geschoten worden, moet dus ook niet aan de zijde der buskruidlading aan het projectiel aangebragt worden; maar dan kan deze door hare verbranding de buis niet ontsteken, wijl het te schieten projectiel uit het getrokken geschut, als het de trekken behoorlijk zal volgen, de ziel van het geschut bijna zonder speelruimte moet vullen; derhalve zou slechts eene *percussie-ontsteking*, aangebragt aan die zijde van het projectiel welke het doel het eerst treffen moet, het projectiel kunnen doen springen. In het laatste geval zou het ontbranden der buis slechts dan kunnen plaats hebben, als het doel een *geëvenredigd* weêrstandsvermogen bezit, aangenomen dat het getroffen werd.

Zoolang er derhalve geen andere ontstekingsmanier van de in de holle projectielen besloten springlading uitgedacht is, zullen zij uit getrokken geschut slechts dan kunnen aangewend worden, wanneer het doel een zamenhangend geheel uitmaakt en een zeker weêrstandsvermogen heeft.

Holle projectielen, uit getrokken geschut geschoten, zouden derhalve slechts tegen troepen zijn aan te wenden, wanneer men zeker kon zijn van met ieder schot een man of een paard te treffen, en wanneer de percussie-ontsteking derwijze ingerigt was, dat het treffen van het projectiel tegen een man of paard het deed ontbranden. Daar men echter, zelfs al neemt men de laatste onderstelling als waarschijnlijk aan, tegenover troepen niet altijd iedere, tusschen de manschappen bestaande opening zal kunnen vermijden, zoo zal in de meeste, of althans in zeer vele gevallen, het ontbranden der buis niet gelukken, en alzoo het projectiel op zijn best de werking van een vol projectiel doen.

Het is derhalve zeer onwaarschijnlijk, dat springende projectielen uit getrokken geschut met voordeel te gebruiken zijn.

Daarentegen zullen holle projectielen zeer voordeelig gebruikt kunnen worden tegen houten gebouwen, tegen aardopwerpen, bepaaldelijk tegen schietgaten, maar, blijkens 't geen onder N°. 1 gezegd is, slechts dan, als het doel vrij op zichzelf staat, waarbij nog dient opgemerkt, dat bij het schieten tegen zeer lossen of vochtigen doorweekten grond, de buis daarin waarschijnlijk zal blijven steken.

Holle projectielen, die reeds vóór het doel moeten springen (*shrapnels*) kunnen in geen geval uit getrokken geschut geschoten worden.

3.) Het kartetsschot kan, met behoud zijner eigenaardige werking, slechts dan uit getrokken geschut gelost worden, wanneer de kogels los in het geschut gedaan

worden, of als zij een zwak omhulsel hebben, 't welk door het buskruidgas vaneengescheurd wordt. Schiet men echter met deze losse kogels, dan moeten de trekken van het geschut zeer spoedig bederven. Om dit te vermijden moeten de kogels in een omhulsel zijn, sterk genoeg om zonder te scheuren de trekken te volgen; maar dan zou het schot slechts als vol kogel-schot kunnen werken, en alzoo zijn doel missen.

4.) Het getrokken geschut laat geene rotschoten toe, dus ook geen treffen met den tweeden boog en geen ricochetschoten, want de cilindervorm van het uit getrokken geschut te schieten projectiel, alsmede zijne omwenteling om zijne lengte-as in de rigting zijner baan, laten niet toe, dat het projectiel na den eersten opslag verder opspringt of voortrolt, daar het projectiel op het eind zijner baan met zijne spits het eerst den grond raakt en aldaar moet indringen, aangenomen dat het nog in het algemeen de noodige percussiekracht om in te dringen bezit. Alleen op een zeer vasten bodem kan het projectiel, alhoewel het onwaarschijnlijk is, voortspringen, en zoo het niet indringen kan, zal het in den regel, al naar de grootte van den invalshoek, hoogstens eenige keeren opslaan of kortstondig voortrollen.

Passen wij nu het bovengezegde op de verschillende omstandigheden in den oorlog toe.

#### I. IN DEN OORLOG TE VELDE.

Op grond van het hierboven ontwikkelde is het getrokken geschut



- 1) noch voor het kartets-, noch
- 2) voor het rolschot bruikbaar;
- 3) het granaatschot kan niet tegen troepen, maar alleen tegen vrijstaande dekkingen, en dan nog slechts voorwaardelijk gebruikt worden;
- 4) het shrapnelschot is uit getrokken geschut onmogelijk;
- 5) dit geschut is derhalve slechts geschikt voor het vol kogelschot, en dan nog maar als boogschot.

Nu is vraag, of het volkogel (hoog-)schot uit het getrokken geschut voor alle gevallen van den oorlog te velde voldoende is.

Dit is reeds daarom het geval niet, omdat de granaatworp onmisbaar is, en na de invoering van het verbeterd infanteriegeweer, nog van veel meer belang worden zal. Getrokken geschut kan derhalve niet het eenige veldgeschut uitmaken.

Maar ook met en nevens de houwitseren kunnen zij in het veld, waarin kanonnen met gladde loop in de behoefte der dienst voorzien, niet in alle gevallen voldoen, en dat wel om de volgende redenen:

1. De batterijen met getrokken geschut kunnen ook het kartetsschot niet missen, wijl; niettegenstaande hare veel grootere werking bij het schieten met volle kogels, troepenafdeelingen, onder bescherming van dekkingen, haar tot op korten afstand kunnen naderen. In dit geval is zelfs het met de grootste juistheid treffende volkogelschot ontoereikend om de infanterie, en bepaaldelijk kavallerie te beletten de batterijen te bestormen. Alleen een buiten verhouding sterke dekkingstroep zou het

gemis van het kartetsschot kunnen vergoeden.

Ook het getrokken geschut kan door zijn zeker treffender volkogelschot niet altijd de werking van het shrapnelschot vervangen. Onderstellen wij eens, dat eene uit getrokken geschut bestaande batterij van 8 stukken tegenover het midden stond van een in kolonne opgesteld infanteriebataillon. De batterij schiet volle kogels op 1000 passen afstands, waarvan iedere kogel treft, dan zou iedere kogel, in het gunstigste geval, als hij in elk gelid twee man buiten gevecht stelt en door alle gelederen heengaat, wat bijna wel nimmer het geval zal zijn, 24 man buiten gevecht stellen, de batterij derhalve door een salvo, 192 man. Bestond nu echter de batterij, in plaats van uit getrokken geschut, uit gladde 6<sup>te</sup> dan zou ieder treffend schot ongeveer 40 treffers geven, derhalve een salvo van 8 stukken, zelfs wanneer de beide eerste schoten misten, 240 treffers geven. Hoe kleiner de afstanden tot op zekere grens worden, des te gunstiger is de verhouding voor de werking der shrapnels. Dat voor het werkzaam gebruik der shrapnels eene juiste kennis der afstanden vereischt wordt, vermindert de voordeelen niet, die zij boven het kogelschot uit het getrokken geschut bezitten, want ook bij dit moet eene slechts geringe vergissing in het schatten van afstanden, onfeilbaar misschoten ten gevolge hebben.

3.) Maar al wilde men de zoeven gemaakte berekening als niet altijd juist beschouwen, of van de voordeelen, die het shrapnelschot oplevert, uithoofde der meer

zeldzame gelegenheden dat het kan aangewend worden, geheel afzien, en ze als gering aanmerken tegen de groote werking van het volkogelschot uit het getrokken geschut; en al wilde men zelfs uit de groote trefzekerheid van het getrokken geschut geen waarde er aan hechten dat er onmogelijk rolschoten uit kunnen gedaan worden, zoo doet zich toch tegen de invoering van getrokken geschut voor den oorlog te velde, nog altijd de bezwarende omstandigheid op, dat het daaruit te schieten projectiel grooter en zwaarder is, dan de uit het glad geschut van gelijk kaliber te schieten kogel, zoodat eene vermindering van de hoeveelheid mede te nemen munitie, of eene vermeerdering van den trein noodzakelijk zou worden. Mogt evenwel de vermindering der hoeveelheid munitie, uit hoofde van het vermeerderd trefvermogen, van geen belang toeschijnen, of het nadeel, door het verkleinen van het kaliber, kunnen weggenomen worden, dan toch blijft nog altijd de onmogelijkheid om zich van het onmisbare kartetsschot te bedienen, zóólang een onoverkoomlijke hinderpaal voor de invoering van getrokken geschut bij de veldartillerie, tot hierin op eene of andere wijze voorzien zal zijn.

4.) Bovendien moet bij de eerste schoten, in 't algemeen, ook de werking der volle kogels van getrokken geschut aanmerkelijk verminderen, daar uit dit geschut niet met den tweeden boog kan getroffen worden en misschoten onvermijdelijk zijn, wijl de afstand van het doel bijna nimmer juist bekend zal wezen en de troepenkorpsen dikwijls van standplaats kunnen veranderen, ten gevolge waarvan

ook de afstand van het geschut verandert. De schoten uit het getrokken geschut zijn dan, even goed als elk ander te hoog of zelfs maar eenige passen te kort gaand schot, zonder eenige uitwerking verloren.

*Getrokken geschut is diensvolgens als veldgeschut ten eenemale onbruikbaar.*

## II. IN DEN VESTINGOORLOG.

In en voor vestingen zal getrokken geschut zeer goed geschikt zijn om de werking der artillerie te verhoogen, doch ook hier slechts in speciale gevallen voordeelen opleveren.

Wij hebben reeds gezien dat het schieten van projectielen uit getrokken geschut met een hoogen boog onuitvoerbaar is. Onafhankelijk derhalve van de omstandigheid dat holle projectielen slechts zeer voorwaardelijk uit getrokken geschut kunnen geschoten worden, zal het noch de mortieren, noch de houwitsers kunnen vervangen.

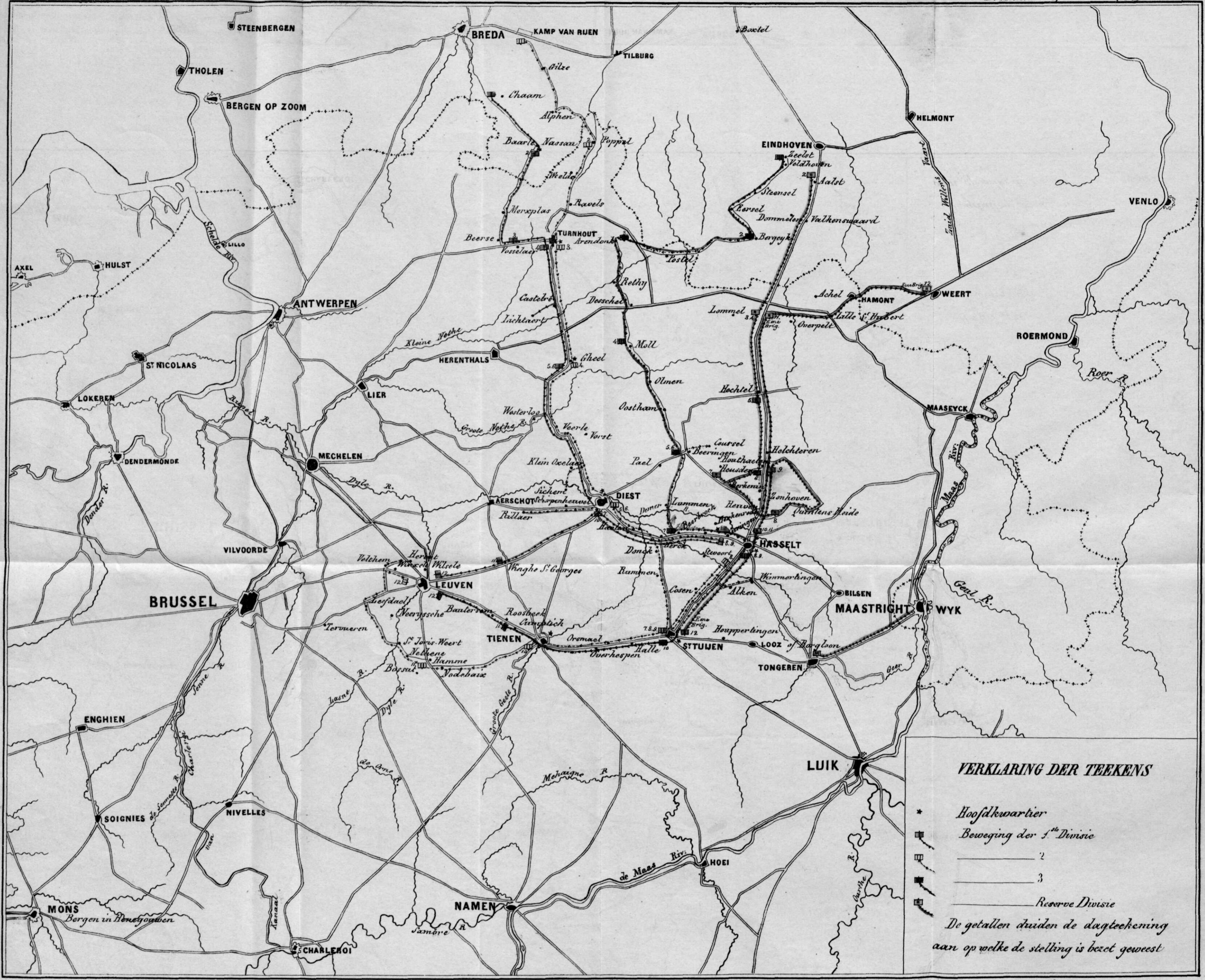
Verder is het (volgens N°. 4 hierboven) niet mogelijk uit getrokken geschut te ricochetteren, terwijl toch het ricochet-schot in den belegeringsoorlog onmisbaar is.

Het kartetsschot kan men ook in den vestingoorlog niet missen.

Getrokken geschut is derhalve alleen voor het demonteren, bresschieten en voor het beschieten der sappenhoofden met voordeel te gebruiken, maar zal in deze gevallen, uit hoofde van de groote trefzekerheid, zelfs op groote afstanden, een aanzienlijk gewigt in de schaal leggen; bepaaldelijk wordt het voortzetten der

Kaart aanduidende de beweging der kolonnen van het Nederlandsche Leger van 2 tot 12 Augustus 1831.

De Militaire Spectator (Oct. 1855)



**VERKLARING DER TEEKENS**

- \* Hoofdkwartier
  - Beweging der 1<sup>ste</sup> Divisie
  - 2
  - 3
  - Reserve Divisie
- De getallen duiden de dagteekening aan op welke de stelling is bezet geweest

sappenhoofden alsmede het insnijden van schietgaten bij dag, tegenover getrokken geschut eene onmogelijkheid.

Bij het gebruik van getrokken geschut tot bresschieten en het demonteren van schietgaten in muren, dient echter nog overwogen te worden, of men daartoe geen grooter kaliber behoeft, aangezien nog niet genoeg onderzocht is, of men ook uit getrokken geschut van zwaar kaliber, aangenomen dat dit met trekken kan voorzien worden, projectielen schieten kan.

Eindelijk blijft de bedenking over, dat,

aangezien, naarmate eene geschutsoort in minder gevallen bruikbaar is, ook des te grooter getal stukken in den vesting- en belegeringsoorlog vereischt wordt, het getrokken geschut niet in groot getal kan worden ingevoerd. Daarentegen is de invoering van dit geschut bij de vesting- en belegeringsartillerie, hoewel dan ook in gering getal, allezins geschikt om de beide artilleriesoorten groote voordeelen te verleenen. In verband met het verbeterd infanteriegeweer zullen zij den vesting- en belegeringsoorlog in vele opzigten belangrijk kunnen wijzigen.

## DE TIEN AUGUSTUSDAGEN VAN 1831 IN BELGIE.

MET EENE KAART.

Nog meer op de volken dan op bijzondere personen rust de verplichting, zich te verdedigen tegen alles wat de kwaadwilligheid of de nijd kan uitdenken, om hunne eer of belangen te krenken.

Indien dit ten allen tijde waar is, het is zulks vooral in het tijdperk waarin wij leven.

Geheel Europa maakt thans, als het ware, slechts een enkel publiek uit, dat, na kennismeming der processtukken, meestal een onherroepelijk vonnis velt.

Het wordt dus van volstreckte noodzakelijkheid aan deze vierschaar alle bescheiden voor te leggen, die haar kunnen inlichten en tot het nemen van eene regt-

vaardige en onpartijdige beslissing kunnen leiden.

Die gedachten kwamen bij ons op onder het lezen van een werkje dat, eenige maanden geleden, te Brussel is uitgegeven, onder den titel van:

» *Réponse aux allégations Anglaises, sur la conduite des troupes Belges en 1831. Par un officier-général.* »

Dat werkje, hetwelk den Belgischen generaal RENARD tot schrijver heeft, bestaat uit drie brieven, welke vroeger achtereenvolgend in de *Indépendance Belge* waren verschenen (1).

(1) Deze brieven zijn buitendien opgenomen in het *Journal de l'armée Belge* van dit jaar.

Die brieven bevatten eene met warmte geschreven en volledige wederlegging van de kwaadwillige en beleedigende woorden, die de Engelsche drukpers heeft gevonden tegen het Belgische leger te verspreiden en die zelfs in den boezem van het parlement weerklink hebben gevonden.

Wij zijn van oordeel dat de generaal RENARD door het uitgeven dier brieven, eene daad van ware vaderlandsliefde heeft verrigt, want het is ontwijfelbaar dat die aanvoeringen (« *Allégations* »), wanneer zij onbeantwoord waren gebleven, telken reize te berde zouden worden gebragt, wanneer omstandigheden als die daartoe aanleiding hebben gegeven, zich zouden voordoen. Op die wijze zou er gaande weg meer en meer aan gehecht zijn en eindelijk zouden zij als waarheden zijn aangenomen die niet de minste tegenspraak dulden.

Ziedaar de schoone, de lichtzijde van het werk van den generaal RENARD; de schaduwzijde daarvan is, dat hij zich niet vergenoegt met de zaak tusschen de Engelsche schrijvers en zich-zelven uit te maken, maar er een derde in betreft.

Die derde zijn wij, en hetgeen hij ten onzen opzigte zegt is verre van het kenmerk te dragen der billijkheid en onpartijdigheid, die hij voor zijn eigen vaderland eischt.

Dat zich eene stem heeft doen hooren tegen de weinig hoffelijke wijze waarop de generaal RENARD ons behandelt, heeft ons — het is naauwelijks noodig dit te zeggen — groote voldoening gegeven. Die stem heeft ons, wel is waar, uit den vreemde toegeklonken, doch, van waar zij ook gekomen is, wij hebben haar vernomen

als die eens vriends, die, terwijl hij voor ons optrad, tevens voor de waarheid streed.

De Fransche « *Spectateur Militaire* » van den 13<sup>den</sup> Augustus ll. bevat een zeer beknopt artikel over den Tiendaagschen Veldtogt, hetwelk, zonder in wijdloopige strategische of taktische bijzonderheden te treden, een kort relaas aanbiedt der marschen en manoeuvres van het Nederlandsche leger, welke de algeheele vernietiging des vijands ten gevolge hadden en waaruit blijkt, dat die veldtogt niet ongelijk is geweest aan een strijd op het schaakbord, waarin de Koning onzer tegenpartij schaakmat is gezet.

Wij hebben dat verhaal, door de vertaling die wij hieronder laten volgen, aan onze lezers willen doen kennen en hebben getracht het zoo getrouw mogelijk weder te geven; wij hebben niets aan den oorspronkelijken tekst veranderd; indien er misslagen in bestaan, dan zijn ze ons ontsnapt. Echter kunnen er in worden aangetroffen, en wanneer zij ons, in dat geval, worden medegedeeld, zullen wij ons haasten ze bekend te maken en de opgave der daadzaken, herstellen, overeenkomstig de inlichtingen die men ons wel zal hebben willen verstrekken.

Maar laat ons nog eens terugkomen op het werkje van den generaal RENARD; hij zegt daarin onder anderen:

»Belgie is aan Holland verkocht geworden, en in het traktaat van 's Gravenhage van den 21<sup>sten</sup> Julij 1814, lag reeds de kiem der omwenteling van 1830.»

Wij kunnen dat gevoelen niet deelen,

integendeel gelooven wij dat de hereeniging van al de Nederlandsche gewesten, onder het bestuur van een Vorst uit het huis *van Oranje*, een der schoonste ontwerpen van de nieuwere staatkunde is geweest en dat in die verbinding volstrekt niets wordt gevonden, wat de veronderstelling vol bitterheid van den generaal RENARD regtvaardigt.

Het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden met de schoone buitenlandsche bezittingen die het nog had, beantwoordde meer dan eenig ander land aan de voorwaarden van voorspoed, vrijheid en geluk, en de gebeurtenissen van 1831 en der volgende jaren hebben getoond tot welke magtsontwikkeling de vereenigde Nederlanden in staat zouden zijn geweest, indien zij eens gezamenlijk hunne krachten tegen eenen gemeenschappelijken vijand hadden beproefd. Maar om daartoe te geraken was het zeker noodig, dat de vereeniging der twee groote deelen van het Koninkrijk wél bevestigd ware, en tot die innige vereeniging, waarvan de verwezenlijking zeker geen gemakkelijk vraagstuk was, is het niet gekomen.

Wij zullen in dezen oogenblik de oorzaken niet trachten op te sporen, welke verhinderd hebben dat aan die voorwaarde is voldaan.

Dit zou op zich-zelf reeds een ondankbaar werk en daarbij geheel nutteloos wezen; wij vergenoegen ons de hoofdomstandigheden te vermelden die de scheiding van België ten gevolge heeft gehad.

Die scheiding op zich-zelve genomen, was voor Noord-Nederland niet zoo betreurenswaard. Men heeft die echter met

leede oogen aangezien, omdat zij gepaard ging met en gevolgd werd door een' staat van spanning, die negen jaren geduurd heeft en waarvan de gevolgen voor ons zeer verderfelijc zijn geweest. Gelukkig evenwel is eene reeks van gunstige omstandigheden, waardoor de algemeene welvaart is wedergekeerd, ons in onzen staat van uitputting ter hulp gekomen, en indien wij op dit oogenblik onzen toestand onbevooroordeeld beschouwen, dan vinden wij dien voordeeliger dan in eenig ander tijdperk onzer geschiedenis.

België is thans een onafhankelijke staat, als voormuur tusschen Frankrijk en ons land gelegen, en als zoodanig voldoet het geheel aan wat Noord-Nederland kon wenschen en moest trachten te verkrijgen. Het doel dat zoolang door het voormalig Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden werd beoogd, is dus bereikt, en wij aarzelen niet te verklaren, dat de tegenwoordige staat van zaken voor ons verre te verkiezen is boven dien van vóór 1830. De beide rijken genieten alle voordeelen die hunne vereeniging kon aanbieden, zonder een harer nadeelen te ondervinden. Wij zullen gaarne zien dat België meer en meer in voorspoed toeneme; wij wenschen het eene steeds vermeerderende ontwikkeling van alle voordeelen toe die de Hemel met zoo kwistige hand aan dat schoone land heeft toebedeeld; wij verlangen alle belemmeringen te zien verdwijnen die onze aanraking en vrijen handel met zijne bewoners nog in den weg staan, en eindelijk blijft ons nog overig den wensch te uiten, dat de herinnering aan de grieven die vroeger wederzijds mogen

hebben bestaan, voor immer worde uitgewischt.

De generaal RENARD heeft, naar onze wijze van zien, een zeer grooten misslag begaan, door de gebeurtenissen van een vervlogen tijdvak in het geheugen terug te roepen, zonder daarbij in rekening te brengen de denkbeelden welke de staatkunde van den toenmaligen tijd beheerschten; want het is onbetwistbaar dat men de menschen of de gouvernementen niet met juistheid kan beoordeelen, dan met inachtneming van de vooroordeelen van hunne eeuw.

Iets anders is het eene gebeurtenis naar haren tijd te beoordeelen, dan wel een geschiedkundig vraagstuk op te lossen naar inzichten die, ten gevolge van lang daarna ontdekte lichtpunten in de zaak, later verkregen zijn.

Indien de staatkunde onzer voorvaderen baatzuchtig en bekrompen moge schijnen; indien het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden zijn' vooruitgang heeft gezocht ten koste van zijnen nabuur, dan heeft het slechts in de algemeene begrippen van zijnen tijd gedeeld. Thans worden die valsche berekeningen door het gezond verstand gewraakt; thans wordt in het land niemand gevonden die niet overtuigd is, dat de rijkdom de vrucht is van den arbeid; dat de arbeid alle hindernissen die hem in den weg komen, moet weten te overwinnen; dat dien arbeid te willen voorthelpen, ten koste van anderen, slechts een hulpmiddel van korten duur is, hetwelk niet in gebreke zou blijven de verstandelijke krachten van den arbeider te vernietigen, wiens pogen op den weg

van verbetering en volmaking nimmer een enkel oogenblik mag stil staan.

Wij komen tot het besluit:

Nederland en België bevinden zich wederkeerig in de gunstigste omstandigheden. De wrijving, die de zamenvoeging had te weeg gebracht en die den gang van het bestuur belemmerde, heeft opgehouden. De beide landen naast elkander gelegen, zullen meer en meer overtuigd worden dat de voorspoed van beide volken afhangt van dien van ieder in het bijzonder, en dat hun gemeenschappelijk belang vordert, dat er tusschen hen geen andere naijver besta, dan om elkander te doen deelen in de overwinningen, die door ieder hunner behaald worden op het gebied van kennis, welke tot heil der menschheid strekt.

Overigens brengt hun belang, vooral in betrekking tot hun bestaan, mede, dat zij innig verbonden blijven.

Omringd van groote mogendheden, die heden door de staatkunde verbonden zijn, en morgen door haar worden gescheiden, al naarmate hare overeenstemming wordt begunstigd of verstoord door eene dier menigvuldige toevallige omstandigheden, waarvan dikwijls het lot der wereld afhangt, is het klaarblijkelijk dat zij altijd gereed moeten zijn zich te verdedigen. België heeft die noodzakelijkheid wel begrepen en toont dat het geen offer te groot acht, om zich in staat te stellen, met goed gevolg weêrstand te bieden of met eere te bezwijken. Zoodanige houding is waardig en edel! Zij is geschikt om sympathie en vertrouwen in te boezemen, aan hen, die zich aan het lot dier natie willen verbinden en die er zich niet van

kunnen losmaken zonder zich eene toekomst voor te bereiden, vol van bittere teleurstelling, waartoe onfeilbaar leidt, iedere berekening door de zwakheid ingegeven.

Eene verderfelijke neiging, die niet genoeg kan worden bestreden, is voorzeker de lasterlijke zucht om, door het verdraaijen der gebeurtenissen, zijne eigene verdiensten te verheffen, ten koste van die van anderen.

Die neiging van kleingeestigen naijver, vertoont zich vooral in onze dagen bij de Engelschen; in het bijzonder in krijgssaken.

Met hardnekkige volharding eigenen zij zich uitsluitend al den roem eener overwinning toe, en stellen het gedrag hunner oude bondgenooten in het ongunstigste licht.

Onder een groot getal voorbeelden die deze bewering kunnen staven, zullen wij slechts opnoemen het verhaal van den kapitein SIBORNE, betreffende den slag van Waterloo.

Dat geschrift, zoo eerroovend voor een gedeelte der bondgenooten van Engeland, is echter zegepralend wederlegd door den Nederlandschen kapitein KNOOP.

Ofschoon de wederlegging van den Heer KNOOP, slechts de uitdrukking is van gevoelens, die in het hart van ieder braaf militair gegrifd moeten zijn, moet men erkennen dat het talent waarmede hij schreef, zeer moeilijk te evenaren, zoo niet onnavolgbaar is. Hij toont aan dat de Engelsche schrijver zich-zelf gedurig

tegenspreekt, en hij ontzenuwt tevens al zijne aantijgingen zóó bondig en overtuigend, dat omtrent hare valsheid niet de minste twijfel overblijft.

Die wederlegging in de fransche taal overgebracht, heeft door uw geacht tijdschrift de grootste openbaarheid verkregen, en is overal ontvangen en gelezen als een zoo luisterrijke triump der waarheid verdient.

Thans geldt het echter niet eenig weinig bekend schrijver, verhevener strijders werpen den handschoen toe; het zijn leden van het Engelsch Parlement, wier kwaadwillige zinspelingen de regmatigste gevoeligheid hebben opgewekt.

Het is bedroevend te vernemen dat achtbare mannen, leden eener vergadering waarin de hoogste staatsbelangen worden overwogen, met eene onbegrijpelijke ligvaardigheid vraagpunten behandelen, waarmede de nationale eer van andere volken zoo innig verbonden is; en hen te zien afdalen tot de rol van onbeschaamde lasteraars.

Dat hunne, in plegtige oogenblikken, met eene ongehoorde verwaandheid en partijdigheid, geuite oordeelvellingen een diep gevoel van afkeer inboezemen, en dat een officier heeft begrepen *ze niet onbeantwoord te mogen laten*, dat vinden wij niet alleen zeer natuurlijk, maar zelfs zeer lofwaardig.

Wij brengen dus gaarne hulde aan de toewijding van den generaal RENARD.

Het is eene goede en schoone daad van hem geweest, zich over dien afkeer heen te zetten en de onverdiende beschuldigingen af te weren, waaraan het Belgisch leger heeft blootgestaan.



Wij willen even gaarne regt doen weder- varen aan de bekwaamheid waarmede de drie brieven zijn geschreven, welke door dien generaal, in antwoord op de Engelse beweringen, nopens het gedrag der Belgische troepen in 1815, openbaar zijn gemaakt.

Evenwel, de heer generaal RENARD zal ons wel twee aanmerkingen willen veroorloven en toestaan, dat ook wij voor ons eischen, wat hij voor zich-zelven vraagt, namelijk: »een billijk en onpartijdig onderzoek.»

Vooreerst meenen wij regt te hebben ons te verwonderen, den eersten zijner brieven ontsierd en zelfs misvormd te zien, door een stelsel van verwijten, gerigt aan een volk waarmede België sedert verscheidene jaren betrekkingen van goede nabuurschap onderhoudt, en die zij wenscht — althans wij veronderstellen het — te blijven onderhouden, in het welbegrepen belang van beide volken.

De grieven die de generaal RENARD te dezer gelegenheid bij zijne landgenooten in herinnering brengt, zijn slechts eene herhaling van hetgeen in 1829 en 1850 zoo kwistig werd verspreid.

Ieder weet met welk doel de Belgische bevolking toen in die klagten werd ingewijd, en het is niemand thans onbekend dat het volkomen bereikt is. Op dat onderwerp terug te komen is ons geheel ontijdig toegeschenen.

Het doet ons leed dat de generaal RENARD gemeend heeft, die herinneringen te moeten opwekken, en het zou ons nog meer leed doen, indien hij daartoe ware aangezet door andere beweegredenen,

dan om het meestmogelijk effect te maken.

In de tweede plaats, en dit is het hoofdpunt, gevoelen wij ons gedrongen den heer generaal RENARD te wijzen op eene der laatste zinsneden van zijnen derden brief; die zin luidt vertaald aldus;

» Het leger van de Schelde wist echter » eene uitkomst te verkrijgen, van onbegrensden invloed voor het oogenblik.

» Door zijne uitvallen op Westerloo en » Scherpenheuvel en door zijn frontaanval » op Boutersem, vertraagde het den marsch » van het zegevierend leger, lang genoeg » om den Franschen tijd te geven Brussel » te bereiken.

» De Hollanders waren den 2<sup>den</sup> te Turnhout; den 12<sup>den</sup> kwamen zij eerst voor » Leuven (10 uren afstand)'' (blz. 77) (1).

Indien er hier eenvoudig sprake ware geweest van eene militaire wandeling van Turnhout naar Leuven, dan zou men waarlijk reden hebben zich te verwonderen, dat het Nederlandsche leger tien dagen noodig heeft gehad om die ruimte te doorloopen. Doch de generaal RENARD is een te goed krijgskundige, om niet te weten dat een leger, wanneer het zich tusschen twee vijandelijke legerkorpsen plaatst, met het voornemen om het een na

(1) La division de l'Escaut sut néanmoins obtenir un résultat immense pour l'époque. Par ses pointes sur Westerloo et sur Montaigu, et par son attaque de front sur Boutersem, elle retarda la marche victorieuse assez longtemps pour permettre aux Français d'arriver à Bruxelles. Les Hollandais étaient à Turnhout le 2, ils n'arrivèrent devant Louvain que le 12 (10 lieues).

Journal de l'armée Belge, 8<sup>e</sup> volume, 3<sup>e</sup> livraison, 4<sup>e</sup> année, pag. 123.

na het ander te verslaan, dat doel niet bereikt zonder marschen en contra-marschen, die klaarblijkelijk meer tijd vereischen dan gevorderd wordt om den gegeven afstand in eene regte lijn af te leggen.

Wat was de taak van het Nederlandsche leger?

Het moest zich bewegen tusschen twee legerkorpsen, aan welke de verdediging van België was toevertrouwd; de vereeniging dier korpsen beletten en ze afzonderlijk bevechten.

Hoe heeft het die taak volbragt?

Het opereerde met zooveel beleid, dat die beide legerkorpsen, het één na het ander geslagen, zich zonder uitkomst verloren zagen, en wel zoo, dat er ter naauwernood één enkele weg overbleef langs welke de vijandelijke bevelhebbers konden ontsnappen, om zich-zelfen te redden. Het komt ons voor, dat *tien dagen* niet te veel zijn, om zoodanige uitkomst te erlangen!

Overigens heeft de heer generaal RE-NARD zich tweemaal in de aangehaalde zinsnede vergist.

Het was niet op den 2<sup>den</sup> Augustus dat de Nederlandsche troepen zich vóór Turnhout bevonden, want eerst in den morgen van dien dag stelde het leger van den Prins van ORANJE zich in beweging, verliet zijne kantonnementen om voorwaarts te rukken en de grenzen te overschrijden.

Het was ook niet alleen vóór Leuven dat de Hollanders op den 12<sup>den</sup> post vatteden, maar wel degelijk ook *achter* Leuven, vermits eene hunner divisien,

door een' zeer stouten flankmarsch, de stad omtrok en op dien dag de wegen van Tervueren en Brussel naar Leuven bezette, waardoor alle gemeenschap tusschen deze laatste plaats en de hoofdstad des rijks verbroken werd.

Zie hier overigens eene schets der bewegingen van het leger des Prinsen van ORANJE, waaruit blijkt, in welke rigting de troepen zich van den 2<sup>den</sup> tot den 12<sup>den</sup> Augustus 1831 hebben bewogen; men zal er het bewijs in vinden, dat de doorluchtige veldheer het plan van den veldtogt met volkomen juistheid had beraamd; dat geen oogenblik verloren is gegaan, en dat de troepen de voorschreven marschen met een onderling verband en eene vastheid hebben uitgevoerd, waardig de uitkomst die zij hebben verkregen.

De Prins van ORANJE kommandeerde een legerkorps waarvan de numerieke sterkte omstreeks 36000 man beliep.

De infanterie was verdeeld in drie divisien en eene reserve-divisie.

Elke divisie bestond uit 10 à 12 bataillons en maakte twee brigades uit, die weder uit 5 à 6 bataillons, benevens een vrijkorps van 2 à 300 tirailleurs was zamengesteld. De reserve-divisie was 8 bataillons sterk.

De divisie kavallerie telde 5000 paarden, verdeeld in twee brigades: de 1<sup>ste</sup> zamengesteld uit 10 eskadrons zware, de 2<sup>de</sup> uit 7 eskadrons ligte kavallerie.

Twee eskadrons waren gedetacheerd bij de reserve-infanterie.

De artillerie telde 72 vuurmonden, verdeeld in 9 batterijen van 8 stukken, waarvan 4 rijdende en 5 veld-artillerie; —

onder de laatste was eene batterij 12  $\text{C}^{\text{rs}}$ , alle andere waren 6  $\text{C}^{\text{rs}}$ .

Bij iedere divisie infanterie en bij de reserve-divisie was eene batterij veld-artillerie ingedeeld, en bij elke brigade kaval-lerie eene halve batterij rijdende artillerie; zoo dat nog drie rijdende batterijen en die der 12  $\text{C}^{\text{rs}}$ , met de zware kavallerie, een korps uitmaakten, dat steeds in de hand van den opperbevelhebber, en bestemd was om de bewegingen van de andere troepen te ondersteunen, dáár waar zij de meeste tegenkantsing zouden ontmoeten.

De PRINS VAN ORANJE had tot chef van den staf, den luit.-generaal BARON DE CONSTANT REBECQUE en tot adjunct-chef van den staf, den luit.-kolonel BARON NEPVEU, thans luit.-generaal, adjudant des Konings en chef van den generalen staf des legers.

De divisien werden gekommandeerd:

De 1<sup>ste</sup> door den luit.-generaal BARON VAN GEEN.

De 2<sup>de</sup> door den luit.-generaal Hertog BERNARD van Saxon-Weimar.

De 3<sup>de</sup> door den luit.-generaal MEIJER.

De reserve-divisie door den luit.-gene-  
raal CORTHEIJLIGERS.

De luit.-generaal TRIP stond aan het hoofd van de divisie kavallerie.

De kolonel LIST, kommandeerde de artillerie.

Door de gebeurtenissen van het jaar 1850, was het Nederlandsche leger geheel uiteengerukt. Eene geheele nieuwe zamenstelling was noodzakelijk geworden; de grondstoffen waarover men beschikken kon, moesten in zamenhang worden gebragt met die, welke men scheppen moest;

en terwijl er moest worden gezorgd voor de algemeene verdediging des lands, hetwelk, onvoorbereid, met een' onverwachten aanval bedreigd werd, was het onvermijdelijk de totale sterkte aan manschap-  
pen, ten minste tot 100,000 op te voeren, wilde men over een mobiel leger van 56,000 beschikken, om in het veld te verschijnen.

Het scheppen van dat leger werd toe-  
vertrouwd aan den Prins FREDERIK der Nederlanden; en men heeft het aan de onvermoeide werkzaamheid en zorgen van dien Vorst dank te weten, dat de veldtogt van 1851 heeft kunnen plaats hebben.

Onbetwistbaar is het dat eene vereeni-  
ging van groote hoedanigheden vereischt wordt om een leger aan te voeren; dat alleen hij, die begaafd is met zeer uit-  
muntende geestvermogens, in staat is het plan voor een' veldtogt te beramen, en het uit te voeren met dien moed en dat vertrouwen in zijne berekeningen, die daarvan alleen den goeden uitslag kunnen verzekeren; maar de eerste voorwaarde evenwel is, een leger te hebben. Welnu dat, waarvan hier sprake is, moest ge-  
schapen worden onder de gevaarlijkste en pijnlijkste omstandigheden, en te midden der ontbinding van bijna alle korpsen.

Die hoogst gewigtige taak, van welker volvoering de toekomst des lands afhing, nam de Prins op zich, en de daad heeft bewezen, dat die taak noch de krachten, noch de bekwaamheden van den Vorst te boven ging, wiens toewijding aan het vaderland, altijd onbegrensd is geweest.

Ons voornemen is niet een volledig ver-  
haal van den bedoelden veldtogt te geven,

nog minder een betoog te leveren betrekkelijk het plan dat gevolgd is, nopens de tijdigheid der onderneming, of opzigens de kansen van welslagen die zij, uit een staatkundig oogpunt beschouwd, kon opleveren; wij willen eenvoudig doen kennen welk gebruik gemaakt is van de dagen van den 2<sup>den</sup> tot den 12<sup>den</sup> Augustus 1851.

De bevolking van België, door den opstand en het voorspiegelen van onafhankelijkheid in beweging gebragt, had eensklaps de wapenen opgevat, en het bestuur dat zij zich gekozen had, zich deze geestdrift ten nutte makende, had hoegenaamd geene bezwaren ontmoet in de oprigting van een goed en talrijk leger, waarvoor al de grondstoffen, om zoo te spreken, voor de hand lagen, terwijl het overigens steun vond in de hulp van twee magtige bondgenooten, die, van den beginne af, de zaak ten volle hadden omhelsd.

Naarmate de opgerigte korpsen gereed waren, werden zij naar de grenzen gezonden, waar zij in den oorlog werden ingewijd, door dagelyksche kleine voorposten-gevechten.

Welhaast ontstond uit de vereeniging van die korpsen een leger dat aanvallerwijze kon werken, of wel zich tot de verdediging bepalen, al naarmate de omstandigheden dit medebragten.

Het tooneel waarop zich de zuiver krijgskundige kwestie zou ontknoopen, was ten oosten door de Maas, ten westen door de Schelde begrensd, en bood overigens nog al vreemsortige bijzonderheden aan.

In de vierhoekige ruimte, ten oosten en westen bepaald door de voormelde rivieren, ten noorden door eene reeks van

vestingen welke onze troepen bezet hielden, en ten zuiden door een onafgebroken muur van versterkte plaatsen, als: Luik, Hoei, Namen, Charleroy, Bergen, Ath, Doornik, Menen, Yperen en Ostende, allen in het bezit van den vijand, bevonden zich strategische punten, aan welke de loop der staatkundige gebeurtenissen eene bestemming had gegeven, zeer verschillende met die, welke zij zouden gehad hebben, indien de oorlog niet onmiddellijk ware voorafgegaan door eene plotselinge scheuring tusschen twee deelen van hetzelfde rijk.

Zoo had de vesting Venlo eene vijandelijke bezetting, die onze flanken verontrusten en ons in den rug vallen kon; terwijl wij, meester van het kasteel van Antwerpen en van de militaire wegen om er te komen, de gelegenheid hadden om alle bewegingen des vijands te belemmeren en hem tot de grootste omzigtigheid aan die zijde te dwingen.

De sterkte van het vijandelijke leger werd geschat op 60 à 65,000 man, uitmakende twee hoofdkorpsen: het leger van de Maas en dat van de Schelde, onder de bevelen van de generaals DAINE en TIEKEN DE TERHOVEN.

De vierhoek dien wij beschreven, bood vele uitnemende stellingen aan. De vijand kon er zich in zamentrekken en ons afwachten, om onder de gunstigste omstandigheden voor hem een algemeen treffen uit te lokken, of beter, hij kon op onze nadering terugtrekken, zelfs de hoofdstad des rijks verlaten en den zetel van het bestuur tijdelijk naar een der versterkte plaatsen van het zuidelijk frontier over-

brengeu; ons tegenhouden door afzonderlijke gevechten, telkens, wanneer het terrein hem gunstig was; hij kon ons dwingen onze hoofdmagt meer en meer te verzwakken, door ons te noodzaken tot het afzenden van talrijke detachementen, om onze verbindingen te beschermen die onophoudelijk bedreigd konden worden door zijne partijgangers, omdat het aan deze zoo gemakkelijk zou geweest zijn, ons in den rug te vallen en onze operatielijnen te breken.

Het eenige middel om den vijand te beletten een dezer plannen uit te voeren — beide even gevaarlijk voor het aanvallend leger — bestond in stout voorwaarts te rukken, zich tusschen de beide vijandelijke korpsen te plaatsen, onverhoeds aan te vallen en zich door geene overweging hoegenaamd van zijn stuk te laten brengen, en zulks had inderdaad plaats.

De doorluchtige Vorst die ons aanvoerde, had wel begrepen, dat alleen een volkomen gelukkige uitslag den aanval zou kunnen regtvaardigen; en die kon men niet verwachten zonder de krachtigste uitvoering van zijn plan.

De onderneming was inderdaad zeer stout; het gold toch niets minder dan met eene betrekkelijk zwakke magt tot in het hart van België door te dringen, terwijl men van alle zijden door moeilijkheden van verschillenden aard omringd was; den vijand aan de eene zijde aan te vallen en hem te gelijker tijd aan de andere in bedwang te houden; hem op alle punten te misleiden, door bewegingen, welke bij de geringste nalatigheid konden worden vrijdeld of mislukken.

Alles zou hier afhangen van den spoed der uitvoering.

Den 2<sup>den</sup> Augustus 1831 hadden de troepen de wapenen opgevat, om in den vroegen morgen voorwaarts te rukken.

De bevelhebbers der divisien waren twee dagen te voren met de voorgenomen bewegingen bekend gemaakt.

Het leger bevond zich gedeeltelijk in kantonnementen langs de grenzen en gedeeltelijk in een kamp, tusschen Breda en Tilburg, in de nabijheid van het dorp Rijen.

Het groote hoofdkwartier was te Breda; dat der divisien als volgt:

- 1<sup>o</sup> Divisie te Breda.
- 2<sup>o</sup> » kamp bij Rijen.
- 3<sup>o</sup> » te Eindhoven.
- Reserve » te St. Oedenrode.
- Zware kavallerie te Oosterhout.
- Ligte » te Eindhoven.

2 Augustus: De voorhoede van de 2<sup>o</sup> divisie ontmoette den vijand in het dorp Ravels, waaruit onze tirailleurs hem niet konden verdrijven; doch het eerste bataillon dat op de plaats verscheen, veroverde het dorp met de bajonet; en men vernam dat de troep die het verdedigde, tot het korps van den generaal Niëllon behoorde, die de voorposten van het Schelde-leger aanvoerde.

Van den 2<sup>den</sup> op den 3<sup>den</sup> Augustus:  
Groot hoofdkwartier te Baarle-Nassau.

- 1<sup>o</sup> Divisie idem.
- 2<sup>o</sup> » te Poppel.
- 3<sup>o</sup> » te Bergeijk.
- Reserve » te Eindhoven.
- Zware kavallerie te Alphen.
- Ligte » te Bergeijk.

3 Augustus; De beweging werd voortgezet: Van Ravels uitgaande, ontmoette de 2<sup>e</sup> divisie den vijand, die eene stelling had genomen aan gene zijde eener diepte, die den weg naar Turnhout doorsnijdt.

Hij vergenoegde zich eenige kanonschoten op ons te lossen, trok vervolgens in goede orde af en verdween geheel, zonder dat het ons mogelijk was hem te bereiken.

Van den 5<sup>den</sup> op den 4<sup>den</sup> Augustus:

Groot hoofdkwartier te Turnhout.

1<sup>e</sup> Divisie te Vosselaar.

2<sup>e</sup> » te Turnhout.

3<sup>e</sup> » te Arendonk.

Reserve » te Lommel.

Zware kavallerie te Ravels.

Ligte » te Arendonk.

4 Augustus: Alle korpsen hervatten hunnen marsch in bijna evenwijdige rigtingen.

Van den 4<sup>den</sup> op den 5<sup>den</sup> Augustus:

Groot hoofdkwartier te Turnhout.

1<sup>e</sup> Divisie idem.

2<sup>e</sup> » te Gheel.

3<sup>e</sup> » te Moll.

Reserve » te Lommel.

Zware kavallerie te Castelré.

Ligte » te Moll.

Van den 5<sup>den</sup> op den 6<sup>den</sup> Augustus:

Groot hoofdkwartier te Gheel.

1<sup>e</sup> Divisie idem.

2<sup>e</sup> » te Diest.

3<sup>e</sup> » te Beeringen.

Reserve » te Hechtel.

Zware kavallerie te Vorst.

Ligte » te Pael.

6 Augustus: De 2<sup>e</sup> divisie brengt zijne voorposten vooruit tot Haelen en Herck,

in de rigting van Hasselt, zonder den vijand te ontmoeten.

De generaal Daine was, dien marsch vernemende, dadelijk voorwaarts gerukt en die beweging voorspelde iets goeds. Voor ons toch was het een waarborg van welslagen, want het toonde klaarblijkelijk aan, dat die generaal den strik niet zag die hem gespannen werd, en de gevaren niet bevroedde die hem bedreigden.

Er had eene ontmoeting plaats tusschen zijne troepen en onze reserve, nabij het dorp Hechtel, welke echter niets beslissends opleverde noch opleveren kon, dewijl onze linker vleugel last had den vijand niet terug te drijven, maar integendeel om hem, door een' schijnbaren tegenstand, tot aanvallen uit te lokken, ten einde aan de korpsen van den rechter vleugel tijd te geven hem om te trekken.

Van den 6<sup>den</sup> op den 7<sup>den</sup> Augustus:

Het groot hoofdkwartier bleef te Gheel.

1<sup>e</sup> Divisie idem.

2<sup>e</sup> » te Diest.

3<sup>e</sup> » te Beeringen.

Reserve » te Houthaelen.

Zware kavallerie te Vorst.

Ligte » te Pael.

7 Augustus: De eerste divisie marcheert op Diest, van waar zij sterke detachementen uitzendt in de rigting van Hasselt en Scherpenheuvel.

De tweede divisie rukt op St. Truijen.

De derde, de reserve-divisie en de geheele kavallerie op Hasselt.

De vijand kon zich den nacht van den 7<sup>den</sup> op den 8<sup>sten</sup> nog ten nutte maken, om op Thienen terug te trekken en te trachten zich te vereenigen met het leger

van de Schelde. In ieder geval was het te verwachten dat hij naar St. Truijen zou doorbreken. Gelukkig deed hij noch het een noch het ander. Onze patrouilles en spionnen, die zich tot aan de poorten van Hasselt hadden gewaagd, kwamen allen met geruststellende rapporten binnen. Zij berigttten dat de vijand positie had genomen voor Hasselt en de toegangen tot de stad versperde, om er zich te verdedigen, ingeval van terugtogt.

Van dat oogenblik af scheen ons het welslagen van het eerste gedeelte van den veldtogt verzekerd. De algeheele nederlaag der troepen van den generaal DAINÉ was niet meer twijfelachtig.

De groote kunst van oorlogen bestaat daarin, zoodanig te manoeuvreren, dat de vijand, indien hij geslagen wordt, zonder eenige hoop op herstel verloren is.

Zie hier de plaatsing onzer troepen op den 7<sup>den</sup>, des avonds:

De hoofdmagt van de 1<sup>e</sup> divisie te Diest.

2<sup>e</sup> Divisie te St. Truijen.

3<sup>e</sup> Divisie te Herck, Kermpt, Herckenrode en Stevoort.

De reserve-divisie op den weg van Eindhoven naar Hasselt.

De zware kavallerie en artillerie te Haelen, Douck en Rummen.

De ligte kavallerie te Herck.

8 Augustus: Al onze troepen waren, met het aanbreken van den dag onder de wapenen. De bewegingen van het geheel, hadden ten doel, om den vijand, wanneer men hem in eene stelling vond, overhoop te werpen en te gelijkertijd de stad Hasselt in te sluiten, om hem allen terugtogt onmogelijk te maken.

Alle orders werden stiptelijk uitgevoerd. De vijand dien men te Kermpt en Curingen ontmoette, werd op hetzelfde oogenblik van voren en ter zijde aangegrepen en kon geen weêrstand bieden; hij wierp zich in wanorde op Hasselt, en onze troepen rukten, bijna tegelijkertijd met hem, de stad binnen. De weinigen aan wie het gelukte zich een' weg door de stad te banen, vielen in handen van onze troepen, die aan gene zijde geplaatst waren om hen den terugtogt af te snijden.

De velden in den omtrek waren bedekt met wapenen en equipmentsstukken van alle soort, waarvan de vlugtenden zich ijlings ontdeden, om zooveel te beter uit de voeten te kunnen komen. Alles zocht zijn heil in de vlugt, en men ontmoette geen enkel korps dat in staat was de algeheele ontbinding tegen te houden.

9 Augustus: De dag van den 8<sup>sten</sup> had het leger van de Maas buiten gevecht gesteld en al onze korpsen werden tegen dat van de Schelde gerigt, hetwelk, zooals men vernam, zich te Leuven had zamengetrokken, welke stad, indien men de rapporten mogt gelooven, in staat van tegenweer was gesteld.

10 Augustus: Thienen had zijne poorten versperd en de tirailleurs, die in de omliggende tuinen waren geplaatst, gaven vuur op onze voorhoede. Alle tegenstand hield echter op, toen de vijand onze kolonnen zag aanrukken.

Den 10<sup>den</sup> op den 11<sup>den</sup> Augustus:

Het groot hoofdkwartier te St. Truijen.

1<sup>e</sup> Divisie te Diest.

2<sup>e</sup> » te Thienen.

3<sup>e</sup> » te St. Truijen.

Reserve-divisie te Hasselt.

Zware kavallerie te Houppertingen.

Ligte » » te Halle.

Den 10<sup>den</sup> des avonds, werden voor den volgendeg dag, vele beschikkingen genomen.

De opperbevelhebber deed eene sterke kolonne zamenstellen, uit de geheele 2<sup>de</sup> divisie, aan welke hij de ligte kavallerie met hare halve batterij en eene tweede batterij rijdende artillerie toevoegde.

11 Augustus. De hertog had bevel, zich in den vroegen morgen van dezen dag, aan het hoofd van de gemelde kolonne, naar de linker zijde in beweging te stellen; het bosch van Meerdael regts te laten; de Dijle bij St. Jorisweert over te trekken en zich meester te maken van de wegen die van Brussel en Tervueren op Leuven loopen. Voorts om op die wegen stelling te nemen en zijnen linker vleugel uit te strekken tot aan den weg van Leuven op Mechelen.

Dat bevel werd volkomen ten uitvoer gebracht.

De kolonne bivouackeerde van den 11<sup>den</sup> tot den 12<sup>den</sup> in de nabijheid van het dorp Nethen; zij hernam hare beweging den 12<sup>den</sup>, met het aanbreken van den dag en kwam des middags in de stelling die haar was aangewezen.

De troepen bewaarden op dien langen en moeilijken togt eenen bewonderenswaardigen zamenhang en geestdrift. Op het oogenblik dat de kolonne op den weg van Tervueren naar Leuven rukte, hielden onze tirailleurs een post-rijtuig aan, waarin zich de Fransche generaal BELLIARD bevond, die op weg was naar

het hoofdkwartier van het Belgisch leger te Leuven en den Hertog aankondigde dat de Maarschalk GÉRARD, aan het hoofd van een Fransch legerkorps in aantogt was.

De verwondering van dezen Generaal over zijne aanhouding; zijne bevreesing zich zoo onverwacht in het midden onzer troepen te zien, die hij nog op grooten afstand waande; het nieuws dat hij aankondigde betrekkelijk den opmarsch der Fransche troepen; de nieuwsgierigheid der onzen, opgewekt door de tegenwoordigheid van een vreemd generaal in groote tenue; de onzekerheid van 't geen de dag zou opleveren; het gebulder van het geschut dat zich flauw in de verte liet hooren; alles opgeluisterd door het heldere zonnelicht van eenen schoonen Augustusmorgen, bood een dier menigvuldige afwisselingen aan, waaruit het leven van den soldaat in het veld is zamengeweven en die er de behagelijkste zijde van uitmaken.

Op den afstand van een goed kanonschot van Leuven, verheft zich eene hoogte, bekend onder den naam van den ijzerenberg. Het was op deze verhevenheid, die de stad beheerscht, dat de Hertog zijne troepen stelling deed nemen, met den linker vleugel uitgestrekt tot aan den weg van Leuven naar Mechelen.

De ligte troepen hadden dien weg reeds bereikt; maar de infanterie, welke dezelfde rigting nam, werd in haren marsch gestuit door het bevel om de vijandelikheden te staken, en dien uitweg voor den vijand open te laten.

De hoofdmagt van het leger had den kortsten weg op Leuven genomen. Zij ontmoette den vijand bij het dorp Bouter-



sem, halfweg Leuven en Thienen, waar een gevecht plaats had, waarvan de uitslag even snel als beslissend was.

De vijand werd tot Leuven teruggedrongen en daar de verdedigingswerken, die daar in haast waren opgeworpen, te zwak bevonden werden om de stad tegen een' krachtigen aanval te beschermen, verlangde hij te capituleren.

Dit had eene overeenkomst ten gevolge, waardoor het overschot van het Belgisch leger vrijheid kreeg zich op Mechelen terug te trekken, terwijl onze troepen Leuven bezetteden.

Hier sluit het tooneel dat op den 12<sup>den</sup> Augustus geopend werd. Als wapenfeit was het volkomen gelukt; uit een krijgskundig oogpunt beschouwd, was het doel van den veldtog bereikt.

Ons voornemen, wij herhalen het, bepaalde zich tot het schrijven van een beknopt, eenvoudig en waarachtig overzicht der feiten, en wij geven onze schets met vertrouwen aan het oordeel van den onpartijdigen lezer over.

(Ingezonden.)

(get.) NOÏROT.

**EENIGE BIJZONDERHEDEN BETREKKELIJK DE GENERAALS VAN HET FRANSCH LEGER  
IN HET OOSTEN DIE ZICH BIJ DE BESTORMING VAN SEBASTOPOL OP DEN 8<sup>sten</sup> SEP-  
TEMBER 1854 HEBBEN ONDSCHIEDEN, EN MEER BEPAALD VERMELD ZIJN  
IN DE RAPPORTEN VAN DEN MAARSCHALK PELISSIER.**

*A. Regter zijde van den aanval.*

1. De divisie-generaal BOSQUET (PIERRE JOSEPH FRANÇOIS), — geboren in 1810, te Pau, werd in 1829 op de Polytechnische school te Parijs toegelaten, in 1851 bevorderd tot *sous-lieutenant élève d'artillerie* aan de applicatie-school te Metz, en in 1855 als *sous-lieutenant* bij een regiment artillerie aangesteld. In 1854 overgeplaatst bij eene batterij artillerie in Afrika dienstdoende, bleef hij aldaar in verschillende betrekkingen tot in 1854. In 1856 namelijk tot 1<sup>en</sup> luitenant, en in 1859 tot 2<sup>en</sup> kapitein der artillerie be-

noemd, werd hij in 1842 buitengewoon bevorderd tot chef de bataillon, en hem het kommando opgedragen over een nieuwelings opgericht bataillon inlandsche tirailleurs te Oran. Hij ging alzoo bij de infanterie over, en maakte daardoor (even als in der tijd de officieren der genie LAMORICIERE en CAVAGNAC) een veel sneller avancement dan het geval zou geweest zijn, indien hij bij zijn oorspronkelijk wapen gebleven ware. — In 1845 tot luitenant-kolonel bij het 15<sup>e</sup> regiment ligte infanterie bevorderd, later overgeplaatst bij het 44<sup>e</sup> regiment infanterie van linie, werd hij in 1847 tot kolonel van het

33<sup>e</sup> regiment van linie benoemd, ging vervolgens in dien rang over bij het 16<sup>e</sup> regiment infanterie van linie en werd reeds in 1848 tot brigade-generaal en in 1855 tot divisie-generaal bevorderd. Hij onderscheidde zich niet alleen door uitstekende militaire bekwaamheden, maar ook door kennis van de taal, gewoonten en geschiedenis des lands en eene bijzondere geschiktheid om met de inlanders om te gaan: het is dan ook waarschijnlijk dáárom dat hij, toen zijn korps Afrika verliet, bij een ander werd overgeplaatst dat er nog bleef. Hij nam deel aan de meeste belangrijke expeditiën en gevechten die er gedurende zijn twintigjarig verblijf in Afrika plaats hadden. Reeds als luitenant, in 1838, werd hij tot ridder van het Legioen van Eer benoemd, later tot officier, en in 1851 na de expeditie tegen de Kabijlen, tot kommandeur dier orde bevorderd.

Bij de eerste zamenstelling van het leger van het Oosten, werd hem het bevel over de tweede divisie opgedragen: het was met die divisie dat hij eenen beslissenden invloed uitoefende op den uitslag van den slag aan de Alma, door den bekenden stouten aanval in de linker flank en rug van het Russische leger, waarom hij dan ook tot grootofficier van het Legioen van Eer werd bevorderd.

Bij den slag van Inkermann, op den 5<sup>den</sup> November 1854, was het weder de generaal BOSQUET, die met een gedeelte zijner divisie de Engelschen te hulp snelde en ontzette.

Reeds sedert den aanvang van het beleg van Sebastopol, belast met het bevel over de 1<sup>e</sup> en 2<sup>e</sup> divisie die den rug der positie moes-

ten dekken, werd hem bij de nieuwe in-deeling van het Fransche leger, in het begin van dit jaar, het bevel over het eerst uit vier, daarna uit vijf divisiën zamen-gestelde *tweede korps* opgedragen.

Veelvuldig waren de diensten die hij gedurende het beleg van Sebastopol be-wees, zooals uit de verschillende rap-porten van den opperbevelhebber voor zooveel die in de dagbladen zijn medege-deeld, kan blijken. — Reeds vroeger in Afrika gekwetst, werd hij ook bij de be-storming van Sebastopol, op den 8<sup>sten</sup> Sep-tember jl., door een stuk van een bom aan den schouder ernstig gewond, zoodat het kommando over zijn korps tijdelijk, gedurende het gevecht aan den divisie-generaal DULAC moest worden opgedragen. Zijn moedig gedrag op dien dag deed den generaal BOSQUET het grootkruis van het Legioen van Eer verwerven: blijkens het dekreet waarbij hij daartoe benoemd werd, heeft hij nu nog slechts 28 dienstjaren, terwijl hij 22 veldtogten kan in rekening brengen.

2. De divisie-generaal DE MAC-MAHON, die de kolonne kommandeerde welke zich van den Malakoftoren heeft meester ge-maakt, is eerst in Augustus jl. in de Krim aangekomen, ten einde het bevel op zich te nemen van de divisie van den naar Frankrijk teruggekeerden generaal CANROBERT (1<sup>e</sup> divisie van het 2<sup>e</sup> korps). Ook deze is een officier van meer dan gewone bekwaamheden. Hij is iets ouder dan de generaal BOSQUET, werd in 1827 tot *sous-lieutenant* aangesteld op de Applicatie-school van den generalen staf, na eerst

op de school van Saint-Cyr te zijn geweest. In 1831 tot 1<sup>en</sup> luitenant, in 1835 tot kapitein bij den generalen staf aangesteld, deed hij als zoodanig gedurende eenige jaren dienst in Afrika (o. a. als adjudant van den generaal Bro). — In 1840 bij keuze tot chef de bataillon bevorderd, werd hem het kommando over een der nieuw opgerigte bataillons jagers te voet (het 10<sup>e</sup>) opgedragen, waarmede hij in 1841 naar Afrika vertrok; reeds in 1842 werd hij buitengewoon bevorderd tot luitenant-kolonel bij het 2<sup>e</sup> regiment van het vreemden-legioen; in 1843 tot kolonel, eerst van het 41<sup>e</sup>, daarna van het 49<sup>e</sup> regiment infanterie van linie benoemd, in Junij 1848 tot brigade-generaal en in Julij 1852 reeds tot divisie-generaal bevorderd, en is dus ouder in rang dan de generaal BOSQUET. Hij bleef steeds in Afrika, waar hij een zeer werkdadig deel nam aan verschillende expeditiën. Eerst in het voorjaar van 1855 werd hij uit Afrika, waar hij destijds in de divisie of provincie Constantine het bevel voerde, naar Frankrijk geroepen om het bevel eener divisie op zich te nemen van het Noorderleger, en van daar, zooals reeds vermeld is, in Augustus jl. naar de Krim gezonden. Na achtereenvolgens tot ridder, officier, kommandeur, en grootofficier (in Augustus 1855) van het Legioen van Eer te zijn benoemd, werd hij nu dezer dagen tot grootkruis dier orde bevorderd: hij heeft thans 50 dienstjaren en 20 veldtogten, en is eenmaal zwaar gewond geweest.

Hem schijnt nu het bevel opgedragen over het derde of reservekorps, vroeger onder kommando van den naar Frankrijk

teruggekeerden generaal REGNAULD DE SAINT-JEAN D'ANGELY, opperbevelhebber der keizerlijke garde.

3. De divisie-generaal DULAC, aan wien op den 8<sup>sten</sup> September jl. het bevel over de kolonne was toevertrouwd die het *redan du Carénage* moest aanvallen, is in November of December 1854 in de Krim gekomen als kommandant der toenmalige 7<sup>e</sup> divisie, later 4<sup>e</sup> divisie van het 2<sup>e</sup> korps. — Het is een man van meer jaren dan de beide reeds genoemde generaals: reeds in 1827 werd hij kapitein, in 1838 chef de bataillon in 1842 luitenant-kolonel, en in 1845 kolonel (bij het 29<sup>e</sup> regiment infanterie van linie). Hij heeft zich bijzonder onderscheiden bij de gevechten te Parijs in Junij 1848, en werd *gedurende die gevechten*, bij een speciaal dekreet van den generaal CAVAIGNAC, bevorderd tot brigade-generaal. In 1851 werd hij tot divisie-generaal bevorderd en bleef nog gedurende verscheidene jaren met een kommandement te Parijs belast. — Hij is kommandeur van het Legioen van Eer, en hoezeer reeds in de termen vallende om wegens zijnen ouderdom in het reserve-kader over te gaan, liet men hem op zijn verzoek in de Krim tot na de inneming van Sebastopol; hij is nu dezer dagen in Frankrijk teruggekeerd.

4. De divisie-generaal DE LA MOTTEROUGE, die met zijne divisie den aanval deed op de Courtine tusschen Malakof en het vroeger vermelde Redan, is in October 1854 in de Krim gekomen als kommandant der 1<sup>e</sup> brigade van de toenmalige 5<sup>e</sup> divisie

(LEVAILLANT), en werd, in Julij jl. tot divisie-generaal bevorderd zijnde, belast met het bevel over de (vroegere 9<sup>e</sup>, toen) 5<sup>e</sup> divisie van het tweede korps, waarvan dekommandant, de divisie-generaal BRUNET, op den 18<sup>den</sup> Junij jl. gesneuveld was. Hij is officier van 1821, werd in 1832 kapitein, in 1841 chef de bataillon, in 1846 luitenant-kolonel, in 1848 kolonel, in 1852 brigade-generaal. — Voor zooveel wij hebben kunnen nagaan is hij niet in Afrika geweest, doch staat als een bekwaam officier genoteerd. Hij is officier van het Legioen van Eer — en werd op den 8<sup>sten</sup> September jl. aan het hoofd gewond door het springen van eene mijn in de bovenbedoelde Courtine.

5. De divisie-generaal MELLINET die met de keizerlijke garde de reserve uitmaakte, werd in 1825 reeds 1<sup>e</sup> luitenant, kapitein in 1850, chef de bataillon in 1859. In dien rang verkreeg hij in 1840 het bevel over een der toen opgerigte bataillons jagers te voet (het 3<sup>e</sup> bataillon), kwam daarmede in 1841 in Afrika, waar hij gedurende verscheidene jaren diende, onder anderen als kolonel (sedert 1846) van het 1<sup>e</sup> regiment vreemden-legioen. — In December 1850 werd hij tot brigade-generaal bevorderd, kreeg als zoodanig het kommando over eene divisie te Lijon, en werd in Mei 1854 overgeplaatst bij de keizerlijke garde. Hij is sedert Junij jl. divisie-generaal, en werd op den 8<sup>sten</sup> September jl. gewond, even als zijne beide brigade-generaals, namelijk:

6. De brigade-generaal PONTÈVES (sedert

aan zijne wonden bezweken): deze is officier van 1824, kapitein in 1857, chef de bataillon 1844, luitenant-kolonel 1847; in deze beide laatste rangen diende hij in Afrika, en was als kolonel bij het beleg van Rome — Hij was sedert 1 Januarij 1854 brigade-generaal, en werd in het begin van 1855 van Rome, waar hij een brigade kommandeerde, overgeplaatst bij de keizerlijke garde in het Oosten. Hij was kommandeur van het Legioen van Eer.

7. De brigade-generaal DE FAILLY, officier van 1827, kapitein 1857, — als zoodanig van 1840 tot 1845 bij het 8<sup>e</sup> bat. jagers, en, tot chef de bataillon bevorderd, kommandant van het 8<sup>e</sup> bat. jagers. — In 1848 tot luitenant-kolonel bevorderd, werd hij in 1851 tot kolonel van het 20<sup>e</sup> regiment infanterie van linie (in Afrika) benoemd, en met dit regiment in 1854 ingedeeld bij de 1<sup>e</sup> divisie (CANROBERT) van het leger van het Oosten. Den 29<sup>sten</sup> Augustus 1854 tot brigade-generaal bevorderd, kreeg hij het kommando over de 2<sup>e</sup> brigade der 5<sup>e</sup> divisie (toen Prins NAPOLEON), waarvan de bevelhebber, de generaal THOMAS, zwaar gewond was in den slag bij de Alma. Nu onlangs was hij bij eene der brigades garde overgeplaatst, en werd nu dezer dagen reeds tot divisie-generaal bevorderd. Hij is officier van het Legioen van Eer.

8. Bij de divisie DULAC sneuvelde de kommandant der 1 brigade, de generaal DE SAINT-POL, en werd de kommandant der 2<sup>e</sup> brigade, de generaal RISSON gekwetst.

a. De brigade-generaal DE SAINT-POL, werd officier in 1829, was gedurende eenige jaren bij het Belgische leger gedetacheerd, diende later als kapitein (1840) bij de *Zouaven*, werd in 1847 tot chef de bataillon en kommandant van het 7<sup>e</sup> bat. jagers, in 1851 tot luitenant-kolonel, en in 1852 tot kolonel bevorderd. Terwijl hij in dien rang als kommandant van het 23<sup>e</sup> regiment infanterie van linie te Rome was, werd hij in het najaar van 1854 overgeplaatst bij het 5<sup>e</sup> regiment *Zouaven*, in de Krim, waarvan de kolonel (TARBOURICH) op den 23<sup>sten</sup> September 1854, op den marsch van de Belbek naar Balaklava van vermoeijenis bezweken was. Reeds in Maart 1854 tot brigade-generaal bevorderd, werd hij belast met het kommando der brigade, aan wier hoofd hij op den 8<sup>sten</sup> September jl. sneuvelde. Hij was officier van het Legioen van Eer.

b. De brigade-generaal RISSON, werd eerst in 1855 officier, bij de *Zouaven*, verwierf reeds als onder-luitenant het Legioen van Eer. Hij bleef tot in 1848 in Afrika, werd in 1840 chef de bataillon, in 1844 luitenant-kolonel, en in 1848 kolonel (van het 29<sup>e</sup> regiment infanterie van linie). — In 1855 werd hij tot brigade-generaal bevorderd, en is kommandeur van het Legioen van Eer.

9. Bij de divisie DE LA MOTTEROUGE, werd de kommandant der 1<sup>e</sup> brigade, de generaal BOURBAKI gekwetst. Dit is een der jongste officieren, wat den datum der aanstelling betreft, onder de generaals die in de Krim zijn. Hij werd officier in 1836

of 1837, in 1838 1<sup>e</sup> luitenant, in 1842 kapitein, in 1846 chef de bataillon, in 1850 luitenant-kolonel, en reeds in 1851 kolonel, en dient gedurende al dien tijd schier onafgebroken bij de *Zouaven*, en (gedurende eenige jaren als chef de bataillon) bij de inlandsche tirailleurs. Hij kwam met zijn regiment, het 1<sup>e</sup> *Zouaven*, met de 1<sup>e</sup> divisie (CANROBERT) in het Oosten, werd in October 1854 tot brigade-generaal bevorderd en bekwam eene brigade bij de 2<sup>e</sup> divisie (BOSQUET). Hij zag zich genoodzaakt in Januarij jl. naar Frankrijk terug te keeren, als zeer lijdende aan oude wonden. Hij werd echter daarna belast met het kommando over eene brigade bij het Noorder-leger, doch is in Augustus jl. andermaal overgeplaatst naar de Krim, waar hij juist bij tijds genoeg is aangekomen om de bestorming van Sebastopol bij te wonen, een kogel in de borst te ontvangen, en het kommandeurs-kruis van het Legioen van Eer te verwerven. Hij heeft slechts 21 dienst- en ook 21 campagne-jaren.

10. De brigade-generaal DE MAROLLES, die met zijne brigade (de 2<sup>e</sup> der 2<sup>e</sup> divisie (D'AURELLES) van het reserve-korps) als reserve aan de divisie DULAC was toegevoegd, en bij den aanval op het *Redan du Carénage* sneuvelde, was eerst in Augustus jl. tot brigade-generaal bevorderd. Hij kwam in de Krim als kolonel van het 2<sup>e</sup> regiment voltigeurs der garde.

(Vervolg in ons volgend Nummer.)

# DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCHE OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

**L. MULDER,**

1<sup>e</sup> Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de  
Zee- en Landmagt.

(Vervolg van N<sup>o</sup>. 3, Blz. 104.)

## XI.

*De Pruisen trekken Jutland binnen, de  
Bondsdivisie bezet het Sundewitt. Artil-  
leriegevecht bij Fredericia. Terugtocht  
der Pruisen uit Jutland. De De-  
nen deboucheeren uit Alsen. Ge-  
vecht op het Sundewitt.*

Het operatieplan van den generaal von WRANGEL, bestond nu hoofdzakelijk uit het volgende: Hij-zelf zou met de Pruisen en de Sleeswijk-Holsteiners in Jutland dringen, terwijl het 10<sup>e</sup> armeekorps zou trachten de Denen in den waan te brengen, dat men een aanval op Alsen voorhad, om zoo de opmerkzaamheid des vijands daarheen te trekken, en te verhinderen, dat de vijand zijne strijdkrachten meer bepaald naar het noorden wendde.

Den 27<sup>sten</sup> April begon de opmarsch in noordelijke rigting en wel in drie kolonnes; de eerste bestond uit de Pruisen met een deel der Sleeswijk-Holsteiners, die noordwaarts naar de zijde van Apen-

8. D. N<sup>o</sup>. 4.

rade oprukten, dat zij bezetteden, nadat de Deensche troepen, die zich daar nog bevonden, zich deels ingescheept, deels verder noordwaarts in Jutland teruggetrokken hadden; — de tweede kolonne, de gezamentlijke vrijkorpsen en een gedeelte der Sleeswijk-Holsteinsche armee; werd eerst westwaarts naar Tondern, later evenwel insgelijks op Jutland gedirigeerd.

Wij zullen deze beide kolonnen voor het oogenblik verlaten, om ons eerst meer bepaald bezig te houden met de tweede, die uit de mobiele Bondsdivisie van het 10<sup>e</sup> Duitsche legerkorps bestond, onder het opperbevel van den generaal HALKETT.

De algemeene bestemming van deze divisie vinden wij in de navolgende geheime orde (1):

Hoofdkwartier Apenrade, 28 April 1848.

» Het 10<sup>e</sup> armeekorps zal de noodige dispositiën maken om naar het eiland Alsen over te steken en daartoe het noodige hout voor vloten requireeren. Ook moeten op geschikte punten verschansingen aangelegd

(1) v. SICHART, *Tagebuch*, u. s. w. blz. 80.

worden, zoowel om die onderneming te beschermen, als om een' vijandelijken aanval af te weeren. Met het vervaardigen van faschinen voor de bekleeding der kustbatterijen moet dadelijk een begin worden gemaakt. Al deze voorbereidingen dienen evenwel slechts voor den uiterlijken schijn, maar moeten met kracht ondernomen worden, om de misleiding des vijands zooveel mogelijk te bevorderen."

*De Opperbevelhebber,*

v. WRANGEL."

Zooals men uit deze order ziet, had de 10<sup>e</sup> Bñdsdivisie, die op dat oogenblik ruim 10000 man sterk was, eene geheel defensieve bestemming, en was haar eigenlijk doel, de bescherming van de operatielijn des vooruitrukkenden legers. Het Deensche leger werd in dien tusschentijd op het eiland Alsen geheel gereorganiseerd, en trok bij die gelegenheid uitmuntend partij van de vloot, die een geweldadigen aanval op het eiland Alsen voor de Duitschers geheel en al onmogelijk maakte, en tegelijkertijd het leggen van een schipbrug begunstigde, die den Denen ten allen tijde in de mogelijkheid stelde, om van Sonderburg uit, wanneer de gelegenheid daartoe gunstig zou zijn, met de noodige overmagt op het Sundewitt te deboucheeren. De Deensche generaal maakte van deze voordeelige omstandigheden gebruik, om zijne versterkingen af te wachten, en de moreele kracht van zijne troepen, die door de geleedene nederlagen natuurlijk verzwakt was, weder op te wekken door gedurende den geheelen loop van Mei, telkens kleine troepenafdeelingen

naar het Sundewitt te doen oversteken, ten einde de Duitsche troepen onophoudelijk te hareeleeren en af te matten en zijne eigene manschappen weder geheel aan den strijd te gewennen, totdat hij zich in het laatst dier maand, zooals wij zien zullen, sterk genoeg gevoelde, om een' meer beslissenden aanval te doen.

Den 27<sup>sten</sup> April marcheerde de divisie over *Quars* naar het Sundewitt: zij nam dien omweg, daar men rapport had ontvangen, dat bij Renkenis twee vijandelijke kanonneerbooten lagen, die den kortsten weg naar Gravenstein met haar vuur bestreken. Reeds onderweg ontving de generaal HALKETT rapport, dat de vijand op de hoogten van Düppel verschaningen had aangelegd, die wel is waar nog niet voltooid waren, maar des nachts of den volgenden dag met geschut zouden worden bewapend. Hij versnelde dus zijnen marsch, in de hoop van met den vijand handgemeen te zullen kunnen worden. Deze verliet evenwel zijne positie en trok naar Alsen terug. De stelling, welke de Denen gedeeltelijk verschanst hadden, omvatte den zoogenaamden Düppelberg, tusschen Düppel en Sonderburg, op ongeveer 2000 pas ten westen van den Als-Sund, die hier 3 à 400 pas breed is. Het punt waar de Düppelmolen ligt, is het meest domineerende, doch, hoezeer het terrein van hier naar de zee afdaalt, is het niet mogelijk van dit punt de bewegingen op Alsen waar te nemen, welks oever zich tamelijk steil verheft. Eenige met zwaar geschut bewapende batterijen op dien oever, een oorlogsschip, eene oorlogsstoomboot en verscheidene kanonneerbooten bestreken

vooral met hun worpvuur het terrein voor Düppel, doch konden niet verhinderen, dat de Deutsche troepen de aangelegde verschansingen vernielden.

De generaal HALKETT liet deze positie door de twee bataillons Brunswijkers bezetten en de overige troepen kantonementen betrekken: de 2<sup>e</sup> brigade in en bij Satrup, de 1<sup>e</sup> in en bij Gravenstein, de reserve-kavallerie in en bij Beuschau, ten w. van Ulderup. Het hoofdkwartier werd naar Nübel verplaatst. Een bataillon infanterie werd tegelijkertijd naar Kiel gezonden, daar men berigt ontving, dat die stad door vijandelijke oorlogsschepen bedreigd werd. Langs de geheele zuid- en oostkust van Schmoel tot Blans en Ballegaard werd eene sterke voorpostenketen uitgezet, kolonnenwegen werden aangelegd, seinpalen uit teertonnen op hooge met stroo omwikkelde staken geplaatst, bestaande, opgerigt enz.

Onder al deze voorbereidende werkzaamheden, nu en dan afgewisseld door een onbeduidend vuren tusschen de voorposten en de Deensche oorlogsschepen, verliep ongeveer eene week.

Den 6<sup>den</sup> Mei staken eenige kompagnieën Deensche scherpschutters den Als-Sund over, tot dekking van een detachement arbeiders, hetwelk eenige aan deze zijde gelegen Knicken omhieuw en eenige huizen verbrandde; het was blijkbaar, dat zij voornemens waren, zich zooveel mogelijk tot eene deboucheering op het schiereiland voor te bereiden. Daar deze werkzaamheden beschermd werden door een levendig vuur van de kustbatterijen op Alsen en van de oorlogsvaartuigen, besloot de generaal HALKETT, zich aan geene nuttelooze

verliezen bloot te stellen door te willen trachten, die arbeiders te hinderen, te meer daar het duidelijk was, dat de Denen niet voornemens waren door te dringen, omdat zij zonder randsels waren uitgerukt: men bepaalde zich dus bij het verzamelen der divisie op de alarmplaatsen.

Het zou voor ons plan te uitvoerig worden, wanneer wij al die verschillende meer of minder gewigtige ondernemingen, die in den loop der maand plaats hadden, in hare bijzonderheden wilden vermelden. Onophoudelijk zonden de Denen grootere of kleinere troepenafdeelingen over den Sund en werkten voortdurend aan hunne schipbrug, terwijl zij onder bescherming hunner oorlogsschepen een bruggenhoofd aan deze zijde opwierpen.

Het is voorzeker bij eene oppervlakkige beschouwing vreemd, dat de generaal HALKETT den aanleg van dit werk, hetwelk later den Denen zulke gewigtige voordeelen opleverde, niet heeft verhinderd. De opperbevelhebber gaf daarover ook in een schrijven, dat den 22<sup>den</sup> Mei in het hoofdkwartier der Bondsdivisie aankwam zijne ontevredenheid te kennen, waarop evenwel twee dagen later een antwoord volgde, begeleid door eene memorie, die hoofdzakelijk de volgende punten inhield, waaruit de onmogelijkheid bleek, waarin de generaal HALKETT verkeerde, anders te handelen:

»De Denen, in het ongestoord bezit van de zee en de eilanden, kunnen door hunne stoomschepen en roeikanonneerbotten de kust, op welk punt zij ook verkiezen, tot op ongeveer 1500 à 2000 pas landinwaarts, met 60 à 80 stukken, grootendeels bomkanons van zwaar kaliber,



bestrijken; de Sund bij Sonderburg, slechts 3 à 400 pas breed, ligt dus geheel binnen het bereik van het kartets- en kleingeveer vuur, terwijl, behalve het in reserve gehouden veldgeschut, zeven kustbatterijen, met 14 à 16 stukken zwaar geschut bewapend, het tegenoverliggend gedeelte van het schiereiland en de keel van het bruggenhoofd onmiddellijk en flankerend bestrijken. Daarbij komt de scheepsmagt, die sterk genoeg is en doeltreffend genoeg geplaatst kan worden, om alle punten volmaakt te beheerschen.

» Het bruggenhoofd bestaat uit eene rij aarden flèches met schietgaten van zandzakken, die het geheele voorliggende terrein bestrijken.

» Volgens ingewonnen berigten moet Alsen op dit oogenblik door 5 à 5 bataillons infanterie en jagers, eenige kavallerie en eenige batterijen veldartillerie bezet zijn, terwijl bij stil weder door middel van jachten en stoombooten in weinige uren eenige duizende manschappen van Fünen en Seeland naar Alsen kunnen overgebracht worden, zonder dat men ze van het Sundewitt gewaar kan worden.

» Wat nu de stelling der troepen van het 10<sup>e</sup> legerkorps aangaat, deze liggen tegenover het goed versterkte en ongenaakbare Sonderburg op het schiereiland Sundewitt, te midden eener fanatiek Deenschgezinde bevolking in kantonementen en op bivaks: in de eerste linie 4 bataillons, 1 eskadron, 8 6<sup>te</sup> velden 6 6<sup>te</sup> rijdende artillerie; in de tweede linie 2½ bataillon, 4 eskadrons en 6 6<sup>te</sup> ligte veldartillerie met eene voorpostenlinie, die de geheele kust van Gravenstein tot

Ballegaard observeeren moet, zoodat de infanterie der eerste linie maar twee nachten vrij van de wacht is, en dagelijks geplaagd wordt door de schepen en door de tirailleurs, die tot dekking der Deensche arbeiders uit het bruggenhoofd vooruitgeschoven worden, en die altijd zoodanig van het terrein partij kunnen trekken, dat zij tegen iederen aanval door hunne schepen gedekt worden.

» Deze toestand heeft dus veel overeenkomst met die van een, van enkel ligte artillerie voorzien, vooruitgeschoven korps, dat een voorliggend front observeert — want blokkeeren kan men het niet eens noemen — van eene vesting, die aan de overzijde van eene rivier ligt, welke niet overgetrokken kan worden.”

Men moet bekennen, dat onder deze zeer juist opgegeven omstandigheden aan offensieve bewegingen bezwaarlijk te denken viel.

Het is ons daarbij een bewijs te meer, tot welk uitmuntende resultaten de gezamentlijke werking van zee- en landmagt in verschillende gewigtige gevallen leiden kan, want zonder de niet eens zeer aanzienlijke marine, die de Denen op dit punt bijeengebracht hadden, zou hun de uitvoering dier werkzaamheden bezwaarlijk gelukt zijn.

Zoo duurde het tot den 28<sup>sten</sup> Mei, eer er eenig gevecht van belang voorviel; op dien dag evenwel deboucheerden de Denen plotseling uit Alsen en een hevige strijd was hiervan het gevolg, waarvan wij de bijzonderheden meer uitvoerig willen vermelden. Alvorens hier evenwel toe over te gaan, wenden wij ons tot het hoofd-

korps, dat den 27<sup>sten</sup> April onder onmiddellijk bevel van den generaal v. WRANGEL noordwaarts gemarcheerd was.

De oorlog had zich tot nu toe bepaald tot het hertogdom Sleeswijk; nadat evenwel op den 29<sup>sten</sup> April de havens en kusten van Pruisen, Hannover, Oldenburg, Mecklenburg, Lubeck, Hamburg en Bremen, door den Koning van Denemarken in blokkadetoestand verklaard waren, werd het besluit vastgesteld, het tooneel van den oorlog in het koninkrijk Denemarken zelve te verplaatsen en den 2<sup>den</sup> Mei trokken de Pruisen de Konings-Au over, een riviertje, dat genoemd rijk van Sleeswijk scheidt. Van de Deensche zijde werd die marsch hoegenaamd niet belemmerd, en dit ging zelfs zoo ver, dat reeds denzelfden avond de vesting Fredericia aan de kleine Belt gelegen, zonder slag of stoot den aanvallers in handen viel.

Het stratische gewigt dezer plaats voor de verdediging van Jutland is in het oogvallend. Wel is waar snijdt zij niet onmiddellijk den pas af voor een vijandelijk leger, dat noordwaarts vooruitdringt, daar deze eigenschap zich moeilijk liet vereenigen met eene andere zeer gewigtige, namelijk, dat zij de sleutel is voor de kleine Belt en een voortreffelijk verbindingspunt met het eiland Fünen. Daarentegen blijft zij altijd de verbindingen des vijands bedreigen en geeft aan de op de eilanden zaamgetrokken troepen ieder oogenblik gelegenheid, op het vaste land te deboucheeren, en is een repli in alle ongunstige omstandigheden (1).

Dat, niettegenstaande de Denen het groote gewigt van Fredericia beseften, van hunne zijde hoegenaamd niets gedaan is, om dit strategische punt te behouden, moet denkelijk toegeschreven worden aan den slechten toestand der plaats, die meer dan eene eeuw verwaarloosd geworden was, terwijl men nu geen tijd had, haar behoorlijk in staat van verdediging te brengen; aan hare groote uitbreiding, tot welker bewaking veel meer troepen noodig zouden geweest zijn, dan waarover men beschikken kon; eindelijk aan de moreele gevolgen, door de voorafgaande nederlagen op de Deensche troepen in het algemeen te weeggebragt. Wij willen het evenwel daarlaten, of die gronden gewigtig genoeg waren, om zelfs van het beproeven van eenige verdediging af te zien. Zeker hadden de aanvallers er niet op gerekend, toen zij die hooge vestingwerken naderden, dat zij er zonder een enkel schot te lossen, meester van zouden worden. Eenige munitie, een voorraad graan en 7 beschaadigde 18<sup>te</sup>, was het eenige wat zij er vonden.

Ter loops willen wij hier als eene merkwaardige historische bijzonderheid opteekenen, dat bijna twee eeuwen vroeger, namelijk den 24<sup>sten</sup> October 1657, de vesting Fredericia eveneens voor Denemarken verloren gegaan is, door den aanval van een veldheer, die denzelfden naam droeg, als hij, die haar nu in bezit nam, namelijk den Zweedschen luitenant-generaal

werk voor Litteratuur 4<sup>e</sup> jaargang, 10<sup>e</sup> aflevering, ook aangehaald in het *Beiheft zum Militair Wochenblatt für Juni 1848*, waar men eene meer gedetailleerde beschrijving dezer gewigtige vesting vindt.

(1) Zie hierover uitvoeriger het Deensche Maand-

graaf GUSTAV WRANGEL, die haar op genoemden datum na een kort beleg stormenderhand veroverde.

De vrijkorpsen waren intusschen westwaarts naar Tondern gemarcheerd, doch hier werden omtrent hen maatregelen genomen, waarover de democratische schrijvers van die dagen zich met de hevigste verbittering uitlaten. Wij hebben uit het vroegere reeds hier en daar gezien, hoe weinig deze uit alle oorden van Duitschland bijeengebrachte manschappen, waaronder niet weinig barrikadehelden uit de revolutiedagen, den naam van militairen verdienden. Wel is waar gedroegen zij zich over het algemeen moedig in het gevecht, maar hun volslagen gemis aan orde en krijgstucht werd met elken dag meer gevoeld en de grofste buitensporigheden van allerlei aard waren er het gevolg van. Hier ook weder werd het bewezen, hoe dapperheid alleen niet voldoende is, hoe waar het is, wat de bekende Pz. zegt: »De oorlogsvoering is eene veel te grootsche zaak om door dilettanten ondernomen te worden, die men wel is waar ieder op zich-zelf, maar niet in massa gebruiken kan, en beter doet zoo ver mogelijk daar van daan te houden.»

Men maakte dus van de gelegenheid gebruik, dat men als het ware de verovering van Sleeswijk-Holstein als voltooid kon beschouwen, om de vrijkorpsen te ontbinden. Zij trokken dan ook naar Rendsburg af, van waar velen naar hun vaderland terugkeerden en anderen, deels in het Sleeswijk-Holsteinsche leger, dat men ijverig bezig was in goeden staat te brengen, als soldaat dienst namen, deels

onder den meermalen genoemden Beijerschen majoor v. D. TANN een afzonderlijk korps vormden, dat den 1<sup>sten</sup> Junij in Rendsburg door de voorloopige regering der hertogdommen werd opgericht. De uitmuntende Bracklowsche jagers, evenwel, die zich altijd door hunne voortreffelijke discipline en militaire bruikbaarheid de achting van hunne wapenbroeders in de gelederen hadden weten te verschaffen, waren van deze reorganisatie uitgesloten en bleven in Jutland.

Het hoofdkwartier van den generaal von WRANGEL werd naar Kolding verplaatst, waar ook de brigade Möllendorff stond; terwijl de brigade v. BONIN in en om Fredericia en de Sleeswijk-Holsteinsche troepen in en om Veile lagen.

Het valt niet te ontkennen, dat de stand van zaken, op dit oogenblik, uit een strategisch oogpunt gezien, niet zeer gunstig en voor de troepen zoowel als voor de bevelhebbers hoogst onaangenaam was. Met een leger, dat veel te zwak was, om iets degelijks te kunnen ondernemen — de getalsterkte der troepen was ongeveer 28000 man — stond de generaal von WRANGEL wel is waar in het hart van 's vijands land, maar het eigentlijke operatieobject, het vijandelijke leger te bereiken, was voor hem eene volslagene onmogelijkheid. Van hem gescheiden door twee zeearmen, de Belt en den Als-Sund, gedekt door eene waakzame marine, die hare taak voortreffelijk uitvoerde, was het in de gelegenheid zich kalm en rustig voor te bereiden tot dat de kans gunstig zou staan, weder offensief te werk te gaan. Nooit deed zich het gemis aan eene

zeemagt in Deutschland levendiger gevoelen dan in die omstandigheden. Daarbij kwamen nog de ingewikkelde politieke onderhandelingen hun stremmenden invloed voegen. Reeds vroeger hadden de vreemde mogendheden, vooral Engeland, Rusland en Zweden te Berlijn geprotesteerd tegen den bijstand door Pruisen aan Sleeswijk-Holstein verleend; Engeland bood na den slag bij Sleeswijk zijne bemiddeling aan, die door Pruisen werd aangenomen, en korten tijd daarna, namelijk op den 9<sup>den</sup> Mei, verklaarde Zweden, een legerkorps naar een der Deensche eilanden te zullen zenden, indien de oorlog zich niet tot het hertogdom Sleeswijk bepaalde. Werkelijk trok het 12000 man bij Malmö bijeen en zond daarvan later, in Junij, 5000 man naar Fünen. Eene energieke verklaring van Pruisen, dat het bij de deelneming van Zweden aan den oorlog, zijn leger terstond aanzienlijk zou versterken, bragt in zoover eene wijziging te weeg, dat Zweden alleen dan met eene daadwerkelijke tusschenkomst dreigde, wanneer een der Deensche eilanden aangevalen werd. Intusschen hadden de Denen de voormelde Deutsche havensteden geblokkeerd, en namen alle Deutsche vaartuigen weg, die zij magtig konden worden. Onderhandelingen over eenen wapenstilstand werden geopend onder bemiddeling van Rusland, maar zonder gevolg; de voortzetting van den oorlog bleek dus onvermijdelijk te zijn.

Deze moest zich in den loop der maand Mei echter alleen beperken, tot kleine gevechten met de Deensche marine, waarvan wij hier evenwel slechts het merk-

waardigste, namelijk dat, hetwelk op den 8<sup>sten</sup> Mei bij Fredericia plaats had, eenigzins meer gedetailleerd vermelden willen.

Op genoemden datum des morgens ten half acht uur vertoonde zich in de rigting van Middelfart naar Fredericia de Deensche oorlogsstoomboot *Hekla*, zes kanonneerbooten op het sleeptouw hebbende, die ieder met een bomkanon van 60  $\mathfrak{L}$  en een 24  $\mathfrak{L}$  bewapend waren. Zij ankerden op vrij grooten afstand ten zuiden der vesting en openden een levendig vuur tegen de hier opgestelde stukken, namelijk 2 howitzers van 7  $\mathfrak{L}$  en 2 6  $\mathfrak{L}$  veldartillerie. Dit vuur werd het eerst beantwoord door drie veldstukken van eene bij Erritsö gekantonneerde batterij, die, onmiddellijk na het berigt van de nadering der vijandelijke schepen ontvangen te hebben, naar het strand waren opgerukt, waarop ook de voormelde artillerie in de vesting, zoodra de schepen op voldoende afstand waren, haar vuur begon. De geschutstrijd was van beide zijden hevig en werd hardnekkig volgehouden. Ten half negen schoten de Denen, een arsenaal in brand, dat geheel vernield werd en een kwartier later vloog een buskruidmagazijn met een donderenden slag in de lucht. Een der kanonneerbooten naderde zelfs zoo dicht, dat zij met kartetschen kon vuren, doch werd door eenige goed aangebragte shrapnelschoten tot wijken gedwongen. Nadat het gevecht omtrent 2½ uur geduurd had, trokken de Deensche schepen af.

Hun vuur had veel meer de stad dan de Pruisische artillerie beschadigd: eenige inwoners waren door het bombardement gekwetst, verscheidene huizen onbewoon-

baar gemaakt, en zelfs het koninklijk slot was zeer beschadigd. De generaal von WRANGEL meende hiervoor eene represaille te moeten nemen en liet door de kustbatterij bij Erritsö, het dorp Strüb, aan de overzijde op Fünen gelegen, in brand schieten en de stad Middelfart eveneens bombardeeren.

Eene correspondentie tusschen den kommandant der Deensche zeemagt en den generaal v. WRANGEL was hiervan het gevolg, die karakteristiek genoeg is, om onzen lezers medegedeeld te worden. Zij bestond uit de twee volgende stukken:

Aan den generaal, kommandant *en chef* der vijandelijke troepen, die het grondgebied van Z. M. den Koning van Denemarken occupeeren.

Generaal!

» De ondergeteekende, bevelhebber der zeemagt van Z. M. den Koning van Denemarken, alhier gestationneerd, acht het zijn plicht, u met de volgende feiten bekend te maken.

1.) Gisteren den 8<sup>sten</sup> dezer, gedurende het gevecht voor de citadel van Fredericia werden eenige gewonde matrozen van de onder mijne bevelen staande kanonneerbooten voorloopig in de huizen ingekwartierd, welke aan het einde van Strüb liggen, en deze huizen werden door eene witte vlag kenbaar gemaakt. De westelijk in de bogt van Fredericia opgestelde batterij, koos juist deze huizen tot mikpunt voor hare houwitseren en stak ze in brand, lang na het einde van het gevecht.

2.) Gisteren avonds is de stad Middelfart gebombardeerd. Daar ik vermoedde, dat de aanwezigheid van de stoomkorvet *Hekla* tot dien aanval aanleiding gaf, had ik bevel gegeven, haar van die plaats te verwijderen, hetwelk geschied is, maar desnietteenstaande heeft het bombardement plaats gehad, niet op de korvet, maar op eene opene en onverdedigde stad.

Ik ben overtuigd, generaal, dat de mededeeling van deze feiten, tot hertoe onbekend in de oorlogsgeschiedenis van beschaafde volken, toereikend zal zijn, hunne herhaling te beletten. Ik wil u alleen nog doen opmerken, dat het in mijne magt gestaan heeft, verscheidene door vijandelijke troepen bezette steden te bombardeeren, en dat ik het niet gedaan heb, weêrhouden door de beginselen, die mij dezen brief in de pen geven, en dat, wanneer tegen mijne verwachting het antwoord, waarmede Gij mij vereeren zult, mij mogt bewijzen, dat deze feiten op Uw bevel zijn geschied, de Deensche marine in staat zal zijn eene verschrikkelijke wraak op de zeesteden der Oostzee te nemen.

Ik heb de Eer enz.

STEEN BILLE,

Kamerheer, kapitein ter zee, bevelhebber van de zeemagt van Z. M. den Koning van Denemarken in de Kleine Belt."

Aan boord der *Hekla*, den 9<sup>den</sup> Mei 1848.

De generaal v. WRANGEL antwoordde hierop het volgende:

Aan den koninklijk Deenschen kamerheer en kapitein ter zee, bevelhebber der zeemagt in de Kleine Belt, STEEN BILLE, aan boord van de *Hekla*.

Uw schrijven van gisteren avond heb ik zoo even ontvangen en ik heb de Eer er op te antwoorden:

1.) Het gevecht van den 8<sup>sten</sup> voor Fredericia is, zoowel op dien dag als op de vorigen, niet door de troepen onder mijne bevelen, maar door de koninklijke Deensche marine uit eigen beweging, namelijk zonder eenige tastbare reden begonnen.

2.) De koninklijke Deensche marine heeft zich niet mijne troepen alleen tot doelwit gesteld, maar daartoe de stad Fredericia uitgekozen en door haar worpgeschut verscheidene huizen in brand gestoken, zelfs het koninklijke slot gedeeltelijk verwoest en verscheidene onschuldige, hunnen koning getrouwe inwoners, en daaronder vrouwen en kinderen gewond en gedood.

3.) Fredericia staat onder de bescherming van Duitschland. Als bewijs dat ik zulke daden van geweld aan hen, die onder de bescherming van Duitschland staan, niet ongewroken wil laten, is op den avond van den 8<sup>sten</sup> mijne artillerie op dezelfde wijze te werk gegaan, en heeft het door Deensche troepen sterk bezette Middelfart in brand geschoten.

4.) Om dezelfde reden is het dorp Strüb tegenover Fredericia beschoten geworden, voor hetwelk bovendien batterijen tegen de door mij bezette stad en de citadel waren opgeworpen.

5.) Dat er een witte vlag op de huizen van dit dorp, die aan den oever liggen, gewapperd heeft, is niet gezien geworden; wanneer dit het geval geweest ware en mijne troepen geweten hadden, dat zij tot bescherming van gewonden had moeten dienen, dan zou zeker het vuur slechts tegen de vijandelijke batterij gerigt zijn geworden.

6.) Wanneer U Hoogwelgeboren verklaart, dat de Deensche marine het bombardement van Middelfart op de havens van de Oostzee zal wreken, zoo laat het U gezegd zijn, dat voor ieder huis, dat de Deensche marine aan de Duitsehe kusten in brand mogt schieten in Jutland een dorp zal branden! Mijn naam staat er U borg voor, dat het zal geschieden.

7.) Ik neem het land, dat tot nu toe het tooneel des oorlogs was, ik neem de gewonde en gevangene Denen tot getuigen, dat ik tot dusverre getracht heb, den oorlog te voeren op eene wijze, die beschaafde natiën waardig is en vereert. Wanneer mij de Deensche marine evenwel door hare handelwijze dwingen wil, andere maatregelen te nemen, dan zal ten minste Duitschland en geheel Europa weten, dat niet door mij, niet door mijne brave troepen het eerst eene wijze van oorlog voeren begonnen is, die in onzen tegenwoordigen tijd niet te regtvaardigen is. Ik zal zoowel dit schrijven, als dat, hetwelk door U aan mij is gerigt, en waarop dit het antwoord is, openbaar maken en in de hoop dat de Deensche marine mij niet zal noodzaken, mijne hier gedane belofte te

vervullen, blijf ik met bijzondere hoog-  
 achtung.

Uw Hoogwelgeboren Dienaar,

(get.) WRANGEL."

KOLBING, den 10<sup>den</sup> Mei 1848.

Behalve deze kleinere en voor den alge-  
 meenen loop des oorlogs onbeduidende ge-  
 vechten, hielden de troepen in Jutland zich  
 slechts met recognosceeringen en stroop-  
 togten bezig, welke laatste voornamelijk  
 de requisitiën van levensmiddelen voor het  
 leger ten doel hadden, en waaronder  
 vooral die van den majoor v. ZASTROW  
 met 2 bataillons infanterie, 2 eskadrons  
 dragonders en 4 zesponders, naar het  
 noorden van Jutland ondernomen, merk-  
 waardig is. Ons bestek laat evenwel niet  
 toe de bijzonderheden van deze onderne-  
 ming, die proviant voor meer dan zeven  
 duizend man opleverde, hier op te nemen.

Dat het onderhoud van het vijandelijke  
 leger, hetwelk nu geheel en al op Jutland  
 drukte, zeer bezwarend was, is ligt te be-  
 grijpen, vooral wanneer wij door den chef  
 van den staf der 10<sup>e</sup> armeekorps aange-  
 teekend vinden, dat de dagelijksche leve-  
 rantie bestond uit:

20700 pond rundvleesch, 5200 pd. rijst  
 (of 6900 pd. gort), 1400 pd. zout, 2650  
 pd. boter (of 5200 pd. spek), 5100 fles-  
 schen brandewijn, 40000 pd. brood,  
 1400 pd. wittebrood, 550 flesschen wijn,  
 5200 stuks cigaren, 4000 pd. tabak (of  
 100000 cigaren), 100 pd. suiker, 525  
 ton haver, 16500 pd. hooi, 19800 pd.  
 stroo.

Men begreep evenwel dat de opbrengst  
 van deze requisitiën, hoe aanzienlijk ook,  
 niet voldoende was tot schadeloosstelling  
 voor de blokkade der Duitsche havens en  
 het kapen der schepen, en om hierin te  
 voorzien, vaardigde de generaal v. WRANGEL  
 den 18<sup>den</sup> Mei eene proclamatie uit, waarbij  
 hij Jutland eene contributie van 2.000.000  
 speciethalers (ruim 5 millioen guldens)  
 oplegde, met bedreiging, die gewapen-  
 derhand te zullen invorderen, wanneer zij  
 op den 28<sup>sten</sup> Mei niet betaald was ge-  
 worden.

Van het een of ander kwam evenwel  
 niets, daar de generaal v. WRANGEL voor  
 den gestelden termijn uit Jutland terugtrok.

Het is hoogst moeilijk uit de gegevens  
 die ons ten dienste staan, met volkomene  
 zekerheid af te leiden, welke redenen den  
 opperbevelhebber hiertoe bewogen hebben;  
 doch naar alle waarschijnlijkheid deed de  
 staatkunde ook hier haren invloed gelden.  
 De strategische gronden evenwel, die er  
 naar ons oordeel voor aanwezig waren,  
 zijn niet van groot gewigt ontbloomt. Het  
 bleek namelijk meer en meer, dat het leger,  
 hoewel aanzienlijk sterker dan dat des  
 vijands, te zwak was, om zulk eene uit-  
 gestrekte kust te blijven bezetten, en dat  
 het na de mislukte pogingen om Dene-  
 marken door het bezetten van Jutland tot  
 den vrede te dwingen, noodzakelijk werd,  
 de zeer verspreide armee weder te con-  
 centreeren. Dagelijks werd het Deensche  
 leger in alle opzichten sterker, en de debou-  
 cheering uit Alsen, die zooals wij hier-  
 onder nader vermelden zullen, op den  
 28<sup>sten</sup> plaats had, heeft bewezen, dat men

op eene offensieve beweging van den vijand verdacht moest zijn. Wanneer deze gronden werkelijk strategisch van gewigt mogen worden genoemd, dan konden zij voorzeker niet veronachtzaamd worden, om zich met het invorderen der voormelde contributie bezig te houden.

Den 28<sup>sten</sup> Mei verliet de generaal von WRANGEL Jutland in drie kolonnes; den 28<sup>sten</sup> bereikte de brigade MÖLLENDORF Apenrade, de brigade BONIN bleef in Hostrup, de Sleeswijk-Holsteiners kwamen in den avond van den 29<sup>sten</sup> in het hoofdkwartier Kliplev.

Wij keeren nu naar de Bondsdivisie op het Sundewitt terug, wier ongunstige stelling bij hare geringe sterkte wij hierboven reeds geschetst hebben.

De Deensche opperbevelhebber oordeelde, dat nu, na eene volkomen rust van vier weken, zijne troepen weder geheel in staat waren om met goed gevolg aanvallerwijze te werk te kunnen gaan; hij wist, dat de generaal von WRANGEL in Jutland stond, en dat hij op het Sundewitt alleen de mobiele divisie van het 10<sup>e</sup> legerkorps tegen zich over zou hebben; die hij met overmagt kon aanvallen, wanneer hij zich versterkte door de troepen, op de overige eilanden, vooral Funen, gestationneerd. Hij hoopte alzoo na het terugdrijven van de Bondsdivisie zich tusschen deze en de Pruisen te kunnen werpen, laatstgenoemden in den rug aanvallen, terwijl zij gelijktijdig door in Jutland gelande troepen in het front werden beziggehouden; of wel, indien de omstandigheden daartoe gunstiger waren, kon hij v. WRANGEL in Jutland door een kleiner

korps in échec houden en naar het zuidelijk gedeelte van Sleeswijk marcheeren en dat in bezit nemen.

In ieder geval kon hij er op rekenen, dat, wanneer ook dit plan niet geheel gelukte, hij toch het voornaamste gedeelte van het Sundewitt zou veroveren en daardoor weder vasten voet op het vaste land verkrijgen, om later weder krachtig offensief te werk te gaan.

Hoewel de generaal v. HEDEMANN na het vaststellen van dit operatieplan berigt ontving van den terugtogt der Pruisen, besloot hij toch op den 28<sup>sten</sup> Mei tot een krachtigen aanval over te gaan, en na het verslaan der Bondsdivisie te trachten eenen flankaanval op de retireerende Pruisen te doen.

Den 28<sup>sten</sup> Mei des middags ten 12 uur deboucheerden de Denen uit Sonderburg, ter sterkte van ongeveer 12000 man, waarbij zich 5 eskadrons kavallerie en 24 stukken geschut bevonden — tot de laatsten behoorde eene espignolen-batterij.

Uit alles blijkt, dat de Duitsche voorposten zich door deze beweging hebben laten verrassen, daar zij haar voor niets meer hielden, dan een der dagelijks voorkomende gevallen, namelijk het overzetten van een klein aantal troepen, ter veront-rusting van de voorposten. Hieruit is het duidelijk, welk voordeel de Denen getrokken hebben uit deze voorafgaande, herhaalde ondernemingen: de vijandelijke voorposten waren zorgeloos geworden en meenden nu, even als gedurende de laatste vier weken onophoudelijk gebeurd was, slechts een klein detachement en voor korten tijd tegen over zich te hebben.



De omstandigheid, dat juist op dien dag eene verandering in de dislocatie der troepen op het Sundewitt plaats had, bewijst, dat de generaal HALKETT zelfs in de verte niet aan de waarschijnlijkheid dacht, dat er dien dag een slag zou geleverd worden, en was tevens niet onvooroordeelend voor de overvalling, die de Denen voor hadden, en die hun ook werkelijk gelukte.

In drie kolonnes rukten zij vooruit: de middelste onder den generaal-majoor von HANSEN zou noordwaarts van *Düppel* over *Stenderup* en den *Nübelmolen* vooruitdringen, de tweede, onder den generaal-majoor SCHLEPPGREGG werd links op den weg langs de kust naar *Nübel* gedirigeerd; de derde kolonne zou de regter flank dekken en te gelijker tijd voor reserve dienen: hare rigting was over *Satrup*.

De eerste aanval werd met hardnekkigheid tegengehouden, en wanneer ook deze voorposten het verwijt niet ontgaan kunnen, dat zij niet waakzaam genoeg waren, werd dit bijna weder opgewogen door de energie, waarmede zij, hoewel slechts vier kompagnieën sterk, ruim twee uren hunne positie op de hoogte voor *Düppel* tegen de overmagt gehandhaafd hebben. Hoofdzakelijk werd hier het gevecht door tirailleurs gevoerd, maar noch hunne herhaalde bajonetaanvallen, noch de ondersteuning, die zij omtrent ten 2½ uur van drie kompagnieën ligte infanterie en het Mecklenburgsche grenadier-garde-bataillon ontvingen, waren in staat den vijand tegen te houden, die in 4 of 5 kolonnes geformeerd, met tirailleurs in de intervalles vooruitdrong. Het is onbegrijpelijk, dat men eerst toen begreep, dat het meer dan

eene gewone alarmeering was, en toch vinden wij aangeteekend, dat eerst lang na twee uur de rooksignalen ontstoken werden, die de achterliggende troepen moesten waarschuwen.

Meer en meer in de regter flank bedreigd en door kanonneerbooten in de linker flank beschoten, begon de terugtogt; het dorp *Düppel* moest ontruimd worden, met onstuimige dapperheid rukten de Denen voorwaarts, aangevuurd door hunne wakkeren officieren, die ook hier, als overal, in de voorste gelederen streden.

Intusschen had deze dappere verdediging lang genoeg geduurd, om de achterstaande troepen gelegenheid te geven, zich op de bepaalde verzamelplaats bij den *Nübelermolen* te concentreeren.

Deze bestonden uit bijna 6 bataillons infanterie, 2 eskadrons huzaren, eene rijdende batterij van 6 stukken, en 10 stukken veldartillerie, in het geheel ongeveer 4000 man. De overige troepen der divisie stonden meer achterwaarts in *Apenrade*, *Flensburg*, *Gravenstein*, *Alnoer* (ten z. van *Gravenstein* tegenover *Eckernsund*) enz., terwijl eene kompagnie *Brunswijkers* in *Reventlau* als voorpost stond en eene andere (de 5<sup>e</sup> kompagnie van het 1<sup>e</sup> bataillon *Oldenburgers*) in *Eckernsund* was opgesteld. Van het heldhaftig gedrag dezer laatstgenoemde afdeeling zullen wij later nog afzonderlijk moeten gewagen.

De positie bij den *Nübelermolen* was in verscheidene opzichten gunstig, want hoezeer het met heggen doorsneden voorliggende terrein den aanvallers in staat stelde, veel van zijne bewegingen te maskeeren, bood de zacht aflopende oostelijke helling

eene goede gelegenheid voor het geschut aan, dat terrein tot op een kanonschotsafstand te beheerschen.

Omtrent ten 5 uur kwam de generaal HALKETT, die zich in Apenrade bij den opperbevelhebber had bevonden, op het slagveld aan; de 16 stukken werden regts en links van den molen opgesteld en ontvingen de kloek voorwaarts dringende Denen met een moorddadig vuur. Hier ontstond een levendig artilleriegevecht, dat eindelijk afgebroken moest worden toen de Deensche artillerie door eene uitmunten beweging, de Deutsche stukken volkomen *en écharpe* kon nemen, en nadat de stoomboot *Hekla* en twee kanonneerbooten den naauwen doorgang tusschen Eckernsund en Alnoer geforceerd hadden en nu ook de positie in de regter flank en den rug begonnen te beschieten.

De generaal HALKETT gaf nu order tot den terugtogt, die het eerst door de artillerie begonnen werd, terwijl de infanterie zich nog eenigen tijd in de positie en in de op de terugtogtslijn liggende pachthoeven verdedigde, en daarna eerst op *Atzbull* en later, nadat de duisternis gevallen was, op *Quars* retireerde, waar de troepen tegen 1 á 2 uur in den nacht aankwamen en bivaks opsloegen. Tien kompagnieën infanterie, eene afdeeling jagers, een eskadron huzaren en eene rijdende batterij vormden de achterhoede onder het bevel van den generaal-majoor v. SCHNEHEN, die bij *Atzbüll* post vatte en daar de Denen niet verder vervolgden, voorposten uitzetelde naar de zijde van *Nübel* en den *Nübelermolen*.

Na de algemeene beschrijving van dit

gevecht moeten wij nog eenige regels wijden aan het verhaal van het kloek gedrag van eene kleine troepenafdeeling, een der belangwekkendste episoden uit den geheelen veldtogt.

Zooals wij boven gezegd hebben, was de 5<sup>o</sup> kompagnie van het 1<sup>o</sup> bataillon Oldenburgers, onder bevel van den kapitein SCHLARBAUM naar Eckernsund gedetacheerd. Zoodra de Denen dit vernamen, zonden zij een bataillon van de linker kolonne over Schmoel het zoogenaamde *Broakerschiereiland* in, op welks westelijkste spits Eckernsund gelegen is, om zodoende die troepen af te snijden en gevangen te nemen.

SCHLARBAUM kreeg omtrent ten 4 uur bevel, met de veerpont bij Eckernsund naar het vaste land over te steken, of indien dit onmogelijk was, langs het strand van de inspringende golf, het *Nübelnoer* genaamd, den terugtogt aan te nemen. Hij begaf zich onmiddellijk naar het veer, maar zag weldra, dat hem door eene Deensche kanonneerboot den overtogt belet zou worden, keerde dus terug, en besloot langs het strand terug te trekken, en zich zoo noodig, door den vijand heen te slaan; hij formeerde daarbij eene kleine achterhoede onder den luitenant LEHMANN. Naauwelijks had hij Eckernsund verlaten, of hij werd door de tirailleurs van het voormelde Deensche bataillon aangevallen en hevig beschoten, liet er echter met een *hoerah* op losgaan en bragt ze tot wijken. Naauwelijks had hij een kwartier verder gemarcheerd, toen een vijandelijk officier (de kapitein v. FUGL) als parlementair hem verlangde te spreken, en hem uit naam van zijnen bataillons-kommandant eene eervolle

kapitulatie aanbood. Hij sloeg dit evenwel af en verklaarde zich wel te zullen doorslaan.

Hij zette hierop zijnen marsch voort, maar daar hij door onbekendheid met het terrein te veel regts afdwaalde, en buitendien niets meer van zijne achterhoede gewaar werd, besloot hij om te keeren om deze zoo noodig te bevrijden. Hij deed dit, terwijl hij zijne kleine afdeeling van omtrent 90 man in kolonne stelde en met slaande trom naar de zijde van Eckernsund trok; hier stiet hij weder op den vijand, sloeg twee tirailleurliniën met de bajonet op de vlugt, doch toen hij uit een bij den weg liggend gebouw door scherpschutters beschoten werd, zag hij zich genoodzaakt weder zijnen terugtogt te vervolgen. Eindelijk gelukte het hem, langs een dwarsweg het strand te bereiken; dit volgde hij nu, voortdurend door de Denen in de flank beschoten; deels over den moerassigen oever, deels door het water wadende, bereikte hij na menig klein gevecht met de verspreide Deensche afdeelingen eindelijk de landengte, werd gelukkig niet ontdekt door eene Deensche kavallerie-patrouille en eene infanterieafdeeling, die hem zeer nabij kwam, en bereikte midden in den nacht, de Mecklenburger veldwacht bij *Atzbüll*, waar hij met vreugde vernam, dat ook de luitenant LEHMANN met de overige manschappen zijner kompagnie reeds was aangekomen.

Deze had, zooals wij gezegd hebben, met 4 onderofficieren en eene halve sectie Schlarbaum's achterhoede gevormd. Het gelukte hem, in Eckernsund den vijand zoolang tegen te houden, dat de kompagnie

een goed eind vooruit kwam, en hij nam nu ook zelf den terugtogt aan. Naauwelijks evenwel had hij het dorp verlaten, en de eerste der daar liggende steenbakkerijen bereikt, of hij werd in den rug hevig vervolgd en ook in het front aangevallen. Daar hij het gevaarlijke van zijnen toestand inzag, besloot LEHMANN zich met alle magt op den vijand voor zijn front te werpen. Hij deelde daarom zijne manschappen in twee afdeelingen en drong met deze afwisselend, dan eens van de vuurwapens, dan weder van de bajonet gebruik makende, van de eene steenbakkerij tot de andere door, en zoo gelukte het hem, niet alleen den vijand in het front te overweldigen, maar ook, zich aan de vervolging der vijandelijke afdeelingen te onttrekken. Reeds zesmaal had LEHMANN op deze wijze den vijand tot wijken gebragt, toen hij hem nogmaals voor zich zag, maar ditmaal op eene hoogte, welke niet kon bereikt worden zonder de beklimming van een steilen wand, waar de steenbakkers hunne leem uitgegraven hadden. Daar de vijand niet voor zijn vuur wilde wijken, besloot hij hem met zijne kleine schaar met geveld bajonet te attaqueeren; aangevuurd door hunnen heldhaftigen aanvoerder beklommen zij den steilen wand, wierpen zich op de Denen en braken hunne linie zoo volkomen door, dat zij na alle zijden de vlugt namen. Nog eenmaal deed hij nu een welgelukten aanval op de laatste steenbakkerij en kreeg eerst toen, na drie uren in gevecht geweest te zijn, ruimte. Langs het strand zette hij zijnen weg voort en kwam ruim 10 uur des avonds bij de voorposten te *Atzbüll* aan.

Reeds laat in den avond had de generaal HALKETT aan den opperbevelhebber berigt gezonden van den staat van zaken en tegelijkertijd zijn voornemen te kennen gegeven, den volgenden dag te beproeven het verloren terrein terug te winnen.

Met dit voornemen vereenigde zich de generaal v. WRANGEL en berigtte tegelijkertijd dat hij de Pruisische brigade von MÖLLENDORF tot ondersteuning der Bondsdivisie naar Quars zoude doen marcheeren.

Den volgenden morgen rukte de Duitse voorhoede dan ook weder naar de zijde van den *Nübeler*-windmolen op en daar het niet in het plan der Denen lag zich op dien afstand van hunne schipbrug staande te houden, trokken zij langzaam terug. Bij den genoemden molen en later bij Satrup kwam het nog tot een gevecht, en daar men de tot nu toe bezette voorpostenlinie, als veel te uitgestrekt voor de geringe sterkte niet meer wilde innemen,

gaf de generaal v. WRANGEL order tot het bezetten eener meer geconcentreerde stelling, en wel als volgt:

1. Het 10<sup>e</sup> armeekorps in een rajon, waarvan *Quars* het middelpunt was;
2. De Sleeswijk-Holsteinsche troepen in de omstreken van *Tinglev*;
3. De Pruisische troepen:  
De brigade BONIN in en bij Bau;  
De brigade MÖLLENDORF in en ten z. en o. van Flensburg, waar ook het groote hoofdkwartier was.

De voorpostenketen liep over Atzbüll, Fischbek en Feldsted.

Het geheele verlies aan dooden en gekwetsten in de beide dagen bedroeg 204 officieren en manschappen aan de zijde der Duitschers; dat der Denen hebben wij niet kunnen opsporen.

(Wordt vervolgd.)

**DE PRUISSISCHE VERORDENINGEN, BETREKKELIJK DE EERGERIGTEN EN DE HANDEL-  
WIJZE BIJ HET ONDERZOEK DER TUSSEHEN OFFICIEREN VOORVALLENDE GE-  
SCHILLEN EN BELEEDIGINGEN; ALSMEDE BETREKKELIJK DE BESTRAFFING  
VAN HET TWEEGEVECHT ONDER OFFICIEREN (1).**

(INGEZONDEN.)

KONINKLIJK BESLUIT VAN 20 JULIJ 1845  
BETREKKELIJK DE EERGERIGTEN.

Ik heb besloten de Eergerigten in het leger, naar de in den loop des tijds ontstane behoefte, een' ruimeren werkring te geven, en verorden, onder opheffing van alle tot nu geldige voorschriften over de Eergerigten, het volgende:

I. DOEL DER EERGERIGTEN.

§ 1. Het doel der Eergerigten is: de gemeenschappelijke eer van den officiersstand, gelijk die van ieder officier te waarborgen; tegen diegenen der medeleden, wier gedrag aan het welbegrepen eergevoel of aan hunne betrekking als officier niet beantwoordt, op de hierna vermelde wijze te handelen, en, waar het noodig is, onwaardige leden tot verwijdering uit het officierskorps voor te dragen, opdat de eer des Pruisischen officiersstands zuiver

(1) Daar ons reeds voor eenigen tijd eene meer algemeene behandeling van dit onderwerp is beloofd geworden, is ons de inzending van dit artikel te meer welkom, daar onze lezers hierdoor voorloopig bekend gemaakt worden met hetgeen hieromtrent in een onzer naburige legers bestaat.

*De Redactie.*

bewaard, en de goede naam van ieder medelid, zoowel als die van allen, onbevlekt blijve.

II. BEVOEGDHEID DER EERGERIGTEN.

§ 2. Tot de beoordeeling der Eergerigten behooren:

1. Alle handelingen en verzuimen of nalatigheden, welke niet door bijzondere wetten als strafbaar aangemerkt, nogtans met het ware eergevoel of de betrekking als officier in strijd zijn, en wel inzonderheid:

- a.) gebrek aan vastberadenheid;
- b.) voortdurend en bovendien een zoodanig schulden maken, waarmede een onbetamelijk gedrag of anders een inbreuk maken op de eer des stands gepaard gaat;
- c.) eene den officier, met betrekking tot zijne bestemming als krijgsman niet betamende, of eene zoodanige levenswijze, die met den goeden naam van het officierskorps, door eene verkeerde keuze van omgang nadeelig kan worden;
- d.) gebrek aan stilzwijgendheid over dienstzaken.

- e.) neiging tot dronkenschap of tot het spel, wanneer waarschuwingen en disciplinaire straffen zonder gevolg gebleven zijn, of wanneer daardoor in het openbaar aanstoot is gegeven;
- f.) onbehoorlijk gedrag op openbare plaatsen;
- g.) voortdurend gebrekkige vervulling der dienstplichten;
- h.) herhaald en opzettelijk overtreden der verplichtingen als officier.

2. De geschillen en beledigingen der officieren onderling, alsook het aanzetten tot tweegevecht — naar de deswege uitgevaardigde bijzondere wet — in zooverre die niet in onmiddellijk verband staan met eene dienstverrigting, en derhalve tegelijk als dienstmisdrijf te beschouwen en te bestraffen zijn.

§ 3. Aan de Eergerigten zijn, met uitzondering der generaals, onderworpen:

- 1. alle officieren van het staande leger en der landweer;
- 2. de officieren der gendarmerie;
- 3. de officieren op non-activiteit;
- 4. de op pensioen gestelde, maar tevens ter beschikking gehouden officieren;
- 5. de met voorbehoud der dienstverplichting uit het staande leger afgetreden officieren, en
- 6. de ontslagen officieren, wien de vergunning is verleend de militaire uniform te dragen.

*Aanmerking a.)* Brigade-kommandanten, genie- of artillerie-inspecteurs en kommandanten eener vesting (met uitzondering der tweede kommandanten) zijn, ook wanneer zij nog niet tot generaals benoemd zijn, even als

8. D. N<sup>o</sup>. 4.

de generaals, aan de Eergerigten niet onderworpen.

- b.) Officieren, die wel is waar met pensioen, maar zonder de vergunning van de militaire uniform te dragen, de actieve dienst verlaten hebben, staan niet onder de Eergerigten.

*Circulaire aanschr. van het minist. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

§ 4. De Eergerigten kunnen, behalve tot vrijspraak, besluiten:

- a.) tot eene waarschuwing;
- b.) tot ontslag uit de dienst;
- c.) tot verwijdering uit den officierstand, waarmede het verlies der titels van de betrekking en de onbekwaamheid tot wederaanstelling als officier verbonden is;
- d.) tot verlies van het regt om de militaire uniform te dragen, als straf voor de in § 3 onder N<sup>o</sup>. 6 vermelde offic.;
- e.) tot verwijdering uit de tegenwoordige woonplaats, als straf voor de aldaar, onder N<sup>o</sup>. 3 en 4 vermelde officieren.

*Aanmerking.* Wanneer door het Eergerigt tot eene waarschuwing besloten, en deze, na publicatie der veroordeeling door den Eereraad, door den kommandant of den naast hooger in rang van den beschuldigde nog bijzonderlijk aan hem medege-deeld is, dan is niet voorgeschreven, en derhalve niet veroorloofd, dat zulks, even als hij een streng vonnis, in de orderboeken aangeteekend moet worden.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

§ 5. De zamenvoeging van meer dan eene Eeregeregte straf is niet veroorloofd.

### III. ZAMENSTELLING DER EERGERIGTEN.

§ 6. Het Eergerigt over officieren, van den kapitein of ritmeester afdalende, wordt — onaan gezien het grootere of kleinere aantal medeleden van eenig officierkorps — als een op zich-zelf staand geheel zamengesteld, uit het korps officieren van een infanterie- of kavallerie-regiment, of van een zelfstandig bataillon; bij de artillerie, uit de officieren der brigade; bij het genie-korps, uit de genie- en pionnier-officieren eener garnizoensplaats, waar eene pionnier-afdeeling zich bevindt; en bij de jager- en scherpschutter-afdeelingen, uit de officieren der afdeeling.

De officieren zonder troepen, alsook die der gendarmerie en der invaliden-kompagnien, voegen zich bij het Eergerigt van hun wapen, dat zich in de plaats bevindt, waar zij garnizoen houden (d. i. infanterie bij infanterie, enz.) Zijn daar meerdere Eergerigten aanwezig, zoo hebben deze officieren de keus, bij welk Eergerigt van hun wapen zij zich voegen willen.

Bevindt zich echter geen Eergerigt van hun wapen in hunne garnizoensplaats, dan moeten zij zich bij dat Eergerigt van hun wapen aansluiten, 't welk zich in de bij hun garnizoen naastgelegen plaats bevindt.

*Aanmerking.* a.) Daar bij ieder officierkorps, onverschillig het grooter of geringer aantal zijner medeleden, een Eergerigt moet worden zamengesteld, zoo moet ook bij ieder

officierkorps een Eereraad bestaan, zonder in aanmerking te nemen, of het naar § 58 noodig zoude zijn, in de voorkomende Eeregeregte onderzoekingszaken, door een ander officierkorps uitspraak te laten doen.

- b.) De gecombineerde reserve-bataillons behooren in den zin van § 6 tot de zelfstandige bataillons. Het officierkorps van een zoodanig bataillon, stelt derhalve voor zich een Eergerigt zamen. Keeren in den loop des jaars, voor hetwelk de Eereraad bij deze Eergerigten gekozen is, medeleden des Eereraads tot hun troepen gedeelte terug, dan moet, gelijk in alle andere gevallen bij het uitvallen van een medelid des Eereraads, eene aanvullingskeus plaats vinden.
- c.) De magazijnmeesters (tuig-officieren) behooren tot de officieren der artillerie. Daarnaar moet, in ieder afzonderlijk geval, met het oog op § 6, bepaald worden, bij welk Eergerigt deze officieren zich moeten aansluiten.
- d.) De genie- en pionnier-officieren, die niet in zoodanige plaats garnizoen houden, waar eene pionnierafdeeling zich bevindt, moeten, volgens nadere bepaling der algemeene-inspectie van het geniekorps, zich, volgens § 6, bij dat uit genie- en pionnier-officieren zamen te stellen Eergerigt aansluiten, hetwelk zich in de bij hun garnizoen naastgelegen plaats bevindt.
- e.) De aanvoerders van den tweeden ban der landweer zijn medeleden van het Eergerigt des landweer-bataillons, waartoe zij behooren. Zijn ze staf-

officieren, zoo voegen zij zich bij het Eergerigt der stafofficieren van die divisie, tot welke het landweerbataillon behoort. Wenschen deze zich echter ook bij het Eergerigt van hun landweerbataillon aan te sluiten, zoo kan dit voorstel wel aangenomen worden; maar aan den kommandant van het landweerbataillon verblijft, om redenen van dienst, in deze gevallen steeds de leiding des Eebergerigts.

f. De officierkorpsen der afdeelingen vesting-reserve-artillerie te Meintz en Luxemburg, vormen ieder op zichzelf een Eergerigt.

g.) De officieren zonder troepen moeten, zooals uit § 15 op te maken is, zonder uitstel zich bij een Eergerigt van hun wapen aansluiten, en zijn alsdan in de Eeregeregtelijke handelingen betrokken, gelijk al de overige medeleden des Eergerigts waartoe zij behooren.

*Circulaire aanschr. van den Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

h.) Uit aanmerking van de eigenaardige verhouding der kompagniën gardeinvaliden, vormen de officierkorpsen daarvan, ieder voor zich, een Eergerigt, dat onder de leiding van den chef of aanvoerder der kompagnie staat. Het vonnis echter wordt in Eeregeregtelijke onderzoekingen tegen officieren dezer kompagniën, bij een regiment van het gardekorps uitgesproken. Uit dien hoofde moeten de Eeregeregtelijke handelingen, in ieder afzonderlijk geval, zoodra zij

tot de uitspraak genoegzaam uitgewerkt zijn, aan het generaal-kommando van het gardekorps overgegeven worden, om het regiment te bepalen, waarbij in de zaak zal worden uitspraak gedaan.

i.) Wat de officieren der garde-landweeer aanbelangt, zoo behooren:

1. de stafofficieren tot het Eergerigt, dat onder de leiding van den kommandant der garde-infanterie staat. (Zie *Aanmerk. op § 10*);

2. de adjudanten der garde landweerbataillons tot de Eergerigten van hun regiment; tegenwoordig derhalve, daar zij gezamenlijk onder het kommando zijn van het garde-reserve-infanterie (landweeer) regiment, tot het Eergerigt van dit regiment;

3. de met verlof zijnde officieren der garde-landweeer, van kapitein of ritmeester afdalende, tot het Eergerigt van dat bataillon der provinciale landweeer, in wier district (*Bezirk*) zij hunne woonplaats hebben. Wordt het Eeregeregtelijk onderzoek tegen een zoodanigen officier der garde-landweeer voorgesteld, zoo moet door den divisie-kommandant, vóór de beslissing over dit voorstel, aan den kommandant der garde-infanterie daarvan regtstreeks berigt gegeven en diens meening over de in deze zaak te volgen handelwijze vernomen worden.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 29<sup>sten</sup> Febr. 1844.*

§ 7. Bij de Eergerigten der landweerbataillons sluiten zich, behalve den bataillons-kommandant en den adjudant, ook



de tijdelijk daarbij dienstdoende officieren der linie aan.

*Aanmerking.* Eergeregtelijke informatiën moeten (wanneer het in § 25 voorziene geval zich niet voordoet) daár, waar zij aangevangen zijn, ten einde gebragt te worden; ook moet aldaar het vonnis worden opgesteld, in zoverre daartoe het, volgens § 58, vereischte aantal officieren voorhanden is.

Is, daarentegen — tijdens door eene verandering in de dienstbetrekking van een officier, diens overgang tot een ander Eergerigt noodzakelijk geworden is — eene zaak die een Eergeregtelijk onderzoek schijnt te verdienen, tegen hem reeds aangegeven, doch is tot den ingang eener Eergeregtelijke informatie nog niet overgegaan (§ 21), zoo moet de zaak tot verdere voortzetting aan den kommandant worden overgegeven, onder wiens leiding het Eergerigt staat, waartoe de betrokken officier alsdan behoort.

Naar deze grondstellingen moet ook gehandeld worden in de gevallen, wanneer tot de landweer gekommandeerde officieren der linie, nadat eene Eergeregtelijke informatie tegen hen aangevangen, doch niet beëindigd is, van deze speciale dienst ontslagen worden en tot hun troepengedeelte terugkeeren.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 3<sup>den</sup> Nov. 1843.*

§ 8. Ieder Eergerigt (§ 6 en 7) staat onder de leiding des kommandants van het betrokken officierkorps, die tot den Eere-

raad (§ 12) in dezelfde verhouding treedt waarin de presidenten van de regtbanken tot de onder hunne bevelen werkzame regters van instructie staan.

Bij de Eergerigten van het geniekorps vervangt de eerst-aanwezende officier der genie van het garnizoen, van den vesting- of pionnier-inspecteur afdalende, tot de mindere rangen, de plaats des hiervoren genoemden kommandants.

§ 9. Aan de in § 5, onder N<sup>o</sup>. 3, 4, 5 en 6, vermelde officieren van den kapitein of ritmeester afdalende, blijft het overgelaten, binnen het landweer-bataillons-district waarin zij hunne woonplaats hebben, voor zich een Eergerigt te vormen, wanneer ten minste vijftien dezer officieren zich hiertoe vereenigen.

Deze Eergerigten staan alsdan onder de leiding van den kommandant des landweer-bataillons. Is een zoodanig Eergerigt niet aanwezig, dan behooren de eerekwestiën dezer officieren tot het Eergerigt des landweer-bataillons, in welks district zij hunne woonplaats hebben.

*Aanmerk. a.)* Wanneer de in § 5, onder N<sup>o</sup>. 3 tot 6, aangewezen officieren van den kapitein of ritmeester afdalende, niet onderling een Eergerigt vormen, dan behooren wel hunne Eergeregtelijke aangelegenheden tot het Eergerigt des landweer-bataillons, in welks district zij hunne woonplaats hebben; zij-zelve worden echter daardoor geen medeleden van dit Eergerigt, maar staan alsdan slechts onder dit Eergerigt en kunnen derhalve ook niet als medeleden er deel van uitmaken.

b.) Ter zake van de zamenstelling der in § 9 en § 11 vermelde bijzondere Eergerigten van officieren die zich niet meer in actieve dienst bevinden, behooren, noch van de zijde der kommandanten, onder wiens leiding deze Eergerigten zullen staan, noch van de zijde der koninklijke generale kommando's, algemeene of speciale uitnoodigingen aan de bedoelde officieren uitgevaardigd, maar de voorstellen der laatsten afgewacht te worden en eerst, wanneer het tot een Eergerigt gevorderde aantal van zoodanige officieren (§ 9) zich aangemeld heeft, de noodige bevelen betrekkelijk de zamenstelling van het Eergerigt en de benoeming van den Eereraad, gegeven te worden.

*Circulaire aanschrijving van het Min. van Oorlog, van den 3<sup>den</sup> Nov. 1845.*

§ 10. Het Eergerigt over stafofficieren wordt uit de stafofficieren van alle wapens (generale staf, adjudanten, enz.) in den kring eener divisie, voor welke het district der landweer-brigade de maatstaf is, zamengesteld, en staat onder de leiding van den divisie-kommandant.

Voor dit Eergerigt behooren ook die eerekwestiën behandeld te worden, in welke stafofficieren en officieren van mindere graden gemeenschappelijk betrokken zijn.

*Aanmerk.* Ieder Eergerigt der stafofficieren van eene divisie bestaat:

a.) uit de stafofficieren der gezamentlijke troependeelen eener divisie, zonder daarbij te letten op de ligging der garnizoensplaats van de afzonderlijke daartoe behoorende toependeelen, en

b.) uit de zich in actieve dienst bevindende stafofficieren (generale staf, adjudanten, artillerie, genie, gendarmerie, enz.) welke, zonder tot dezelfde divisie te behooren, garnizoenen houden in het district der landweer-brigade, die tot de divisie behoort. Diensvolgens zal bijv. het Eergerigt der stafofficieren van de 9<sup>de</sup> divisie zamengesteld worden:

1. uit de stafofficieren der gezamentlijke tot de 9<sup>de</sup> divisie behoorende troependeelen, en
2. uit de in 't district der 9<sup>de</sup> landweer-brigade garnizoenen houdende stafofficieren, die tot geene divisie behooren.

Hierop heeft slechts, door de zich voordoende eigenaardige omstandigheden in de volgende gevallen, eene uitzondering plaats.

1. Bij het gardekorps vormen de stafofficieren der tot de beide garde-divisieën behoorende troependeelen (waartoe alzo ook de kommandanten der garde-landweerbataillons behooren), naar maatstaf van hun wapen, twee Eergerigten, waarvan het eene onder de leiding van den kommandant der garde-infanterie en het andere onder de leiding van den kommandant der garde-kavallerie staat. Tot deze Eergerigten behooren ook de overige bij het gardekorps dienende stafofficieren; de deswege vereischte nadere vaststelling gaat van wege het generale kommando van het gardekorps uit.
2. De in Berlijn, Potsdam en Spandau

aanwezige actieve stafofficieren, die niet bij het gardekorps dienen, noch tot de zesde of eene andere divisie behooren, vormen voor zich een Eergerigt, dat onder de leiding van den kommandant van Berlijn staat.

3. Insgelijks vormen de stafofficieren der tot de inspectie van de bezetting der bondsvestingen behorende troepen, benevens de in Luxemburg en Meintz garnizoen houdende, tot geene divisie behorende stafofficieren, voor zich een Eergerigt, onder de leiding van den inspecteur der bondsvestingen.

*Circulaire aanschr. van het Oorlogsm., van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

*Aanschr. aan het generale kommando van het gardekorps, 15 Dec. 1843.*

§ 11. De zich niet meer in dienst bevindende stafofficieren (§ 3, N<sup>o</sup>. 3, 4, 5 en 6) kunnen in den kring der divisie, waarbinnen zij hunne woonplaats hebben, voor zich een Eergerigt vormen, hetwelk alsdan onder de leiding van den divisie-kommandant staat. Bij gemis van een zoodanig Eergerigt, behooren de Eergeregtelijke aangelegenheden dezer officieren voor het in § 10 vermelde Eergerigt behandeld te worden.

*Aanmerk. a.)* Wanneer de zich niet meer in dienst bevindende officieren, hetzij wegens gemis van het tot vorming van een afzonderlijk Eergerigt vereischte aantal van zoodanige officieren (§ 9), of om andere redenen, geen afzonderlijk Eergerigt vormen, dan behooren wel hunne Eergeregtelijke aangelegenheden voor de in § 10

vermelde Eergerigten behandeld te worden; zij-zelfen echter worden daardoor geen medeleden dezer Eergerigten, maar staan slechts onder deze, zonder als medeleden er deel van te kunnen uitmaken.

- b.) De zich niet meer in dienst bevindende stafofficieren, welke in Berlijn woonachtig zijn, kunnen voor zich een afzonderlijk Eergerigt, onder de leiding des kommandants van Berlijn, vormen. Wordt echter door deze stafofficieren een zoodanig Eergerigt niet gevormd, dan behooren hunne Eergeregtelijke aangelegenheden voor het Eergerigt der actieve stafofficieren, in § 10 vermeld, en dat onder de leiding des kommandants van Berlijn staat.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

#### IV. ZAMENSTELLING VAN DEN EERERAAD.

§ 12. Bij ieder Eergerigt wordt telken jare eene commissie, de Eereraad, gekozen.

Deze Eereraad bestaat:

1. bij de Eergerigten der stafofficieren uit: een regiments-kommandant (artillerie-brigadier, vesting- of pionnier-inspecteur), een bataillons- of afdeulings-kommandant, en een stafofficier in stafdienst;
2. bij de overige Eergerigten uit: een kapitein of ritmeester, een eersten luitenant, en een tweeden luitenant.

*Aanmerk. a.)* Wordt de chef van den generalen staf van een legerkorps tot president des Eereraads bij 't Eer-

gerigt der stafofficieren gekozen, dan schijnt het, uit hoofde zijner dienstbetrekking, voegzaam aan hem het aannemen der keus vrij te laten, zonder dat hij daardoor ophoudt medelid van den bedoelden Eereraad te zijn.

- b.) Van de stafofficieren behooren, in den zin van § 12, punt 1, met uitsluiting der regiments-kommandanten en de met hen gelijkstaande kommanderende officieren, al degenen die noch een bataillon, noch eene afdeeling kommanderen, in de categorie der stafofficieren in stafdienst. — Dit heeft echter op de onderlinge rangbetrekking dezer officieren geen invloed.
- c.) Wanneer bij een officierskorps geen kapitein of ritmeester aanwezig is, dan moet tot president des Eereraads een eerste luitenant, en wanneer bij een officierskorps zich geen eerste luitenant bevindt, in plaats van hem, een tweede luitenant tot medelid des Eereraads gekozen worden.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

§ 13. Bij de infanterie-regimenten heeft ieder bataillon en bij de artillerie-brigaden iedere afdeeling een afzonderlijken Eereraad. Zijn intusschen van een infanterie-regiment twee of alle drie bataillons in één garnizoen, zoo blijft het aan het oordeel van het officierskorps overgelaten, een gemeenschappelijken Eereraad voor deze bataillons te kiezen. Hetzelfde geldt, wanneer meer afdeelingen eener artillerie-brigade in één garnizoen zijn (1).

(1) Deze twee voorbeelden zijn ook toepasselijk op andere troependeelen. *Vertaler.*

§ 14. De verkiezing der leden van den Eereraad geschiedt bij meerderheid van stemmen der tegenwoordige officieren.

De Eereraad wordt bij de in § 6 vermelde Eergerigten telkens op den 18<sup>den</sup> October gekozen. Bij de Eergerigten der stafofficieren geschiedt de keus tijdens de divisie-oefeningen. Ook kunnen bij de landweer (§ 7) de keuzen tot op den tijd der oefeningen verschoven worden.

De na verloop des jaars uitvallende medeleden van den Eereraads zijn weder verkiesbaar.

*Aanmerk. a.)* Ieder medelid van het Eergerigt der stafofficieren is tot de keus van den Eereraad gerechtigd en kan, overeenkomstig § 12, punt 1, tot medelid des Eereraads gekozen worden, waarbij voor de bataillons- of afdeelings-kommandant een stafofficier in stafdienst, of ook voor den laatste een bataillons- of afdeelings-kommandant kan gesubstitueerd worden.

b.) De divisie-kommandant, onder wiens leiding het Eergerigt staat, moet beoordeelen en daarnaar de noodige maatregelen nemen, hoe hij op de beste en meest geschikte wijze de stemmen der bij de divisie-oefeningen niet aanwezende medeleden van het Eergerigt zal bekomen.

*Circulaire aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

#### V. REGTEN EN PLIGTEN DES EERERAADS.

§ 15. Ieder officier heeft het regt, handelingen van een kameraad, medelid, welke

diens eer of die der gezamentlijke officieren benadeelen, ter kennis van den Eereraad te brengen.

§ 16. De Eereraad is verplicht, zoodra zoodanige handeling (§ 15) te zijner kennis komt, den kommandant onder wiens leiding het Eergerigt staat, daarvan te ver-wittigen en, in zooverre hij het noodig vindt, op verdere informatie aan te dringen.

§ 17. In dat geval moet de Eereraad, zoodra de kommandant zijne goedkeuring medegedeeld heeft, de hem toegekomen narigten nader onderzoeken, en over den uitslag daarvan, naar 't gewigt der zake, mondeling of schriftelijk den kommandant berigt doen geworden.

Hetzelfde geldt voor voorvallen, met het onderzoek waarvan de kommandant den Eereraad belast heeft, zonder voorafgegane aangifte er van.

§ 18. Ieder officier is gehouden den Eereraad als zijnen superieur te woord te staan, en er pligmatige verklaring aan mede te deelen.

§ 19. Bij alle handelingen van den Eereraad moet, nevens de handhaving van de eer van den stand, hoofdzakelijk ook wederkeerige welwillendheid in 't oog gehouden worden.

§ 20. Blijkt uit het, naar § 17, te geven berigt, dat het rapport 't welk aan den Eereraad is ingediend, op een misverstand berust, zoo kan de kommandant de zaak met eene teregtwijzing of waarschuwing aan beide partijen afdoen.

## VI. GANG VAN HET EERGEREGTELIJK PROCES.

§ 21. Vindt daartegen de kommandant

de zaak van dien aard om tot een Eergereg-  
telijk proces te leiden, dan moeten het be-  
rigt en de opgenomen informatiestukken,  
langs den dienstweg, aan den divisie-kom-  
mandant worden toegezonden, waarbij de  
brigade-kommandant tegelijk zijn advies  
geeft. De divisie-kommandant beslist als-  
dan, of er een Eergeregteijk proces plaats  
zal vinden of niet.

Tegen deze beslissing bestaat geen mid-  
del van verzet.

Op gelijke wijze wordt gehandeld,  
wanneer in het, in § 20 vermelde geval,  
de betichte niet in de beslissing des kom-  
mandants berust en het Eergeregteijk  
onderzoek voorstelt.

*Aanmerk.* Tegen diegenen der staf-  
officieren, welke slechts met goed-  
keuring van Z. M. den Koning aan  
een geregteijk onderzoek mogen wor-  
den onderworpen, kan eerst dan eene  
Eergeregteijk informatie aangevan-  
gen worden, wanneer daartoe de goed-  
keuring van Z. M. den Koning,  
langs den dienstweg, is verkregen  
geworden door den divisie-komman-  
dant, onder wiens leiding het Eerge-  
rigt staat.

Nopens het instellen der Eergereg-  
telijke informatie tegen alle andere  
stafofficieren, staat de beslissing aan  
den divisie-kommandant, onder wiens  
leiding het Eergerigt is, en het blijft  
aan hem overgelaten alvorens het  
advies van den brigade-kommandant  
in te winnen. — Behoort echter zoo-  
danig stafofficier, tegen wien eene  
Eergeregteijk informatie zal worden  
aangevangen, niet tot eene divisie,

zoo moet, vóór den ingang der Eereg-  
 regtelijke informatie, de divisie-kom-  
 mandant het advies van dien mili-  
 tairten bevelhebber inwinnen, welke,  
 van den regiments-kommandant op-  
 klimmend, de naaste superieur van  
 den betichte is.

*Circulaire aanschr. van het Min.  
 van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

§ 22. In de in § 2, onder N<sup>o</sup>. 1, lett. g  
 en h, vermelde gevallen wordt het voorstel  
 tot bevel van een Eeregeregteijk proces  
 langs den dienstweg, onder bijvoeging van  
 een volledig rapport der feiten (*species  
 facti*), ter beslissing van den divisie-kom-  
 mandant gebragt, zonder vooraf de zaak  
 tot voorloopig onderzoek aan den Eere-  
 raad op te dragen.

§ 23. Bij de artillerie- en geniekorpsen  
 oefenen de artillerie- en genie-inspecteurs;  
 bij de jager- en scherpschutter-afdeelingen  
 en de niet tot eene divisie behoorende regi-  
 menten, de kommanderende generaals; bij  
 den grooten generalen staf de chef van  
 den generalen staf des legers; bij de gen-  
 darmerie de chef der land-gendarmerie,  
 en bij het kadettenkorps de kommandant  
 van hetzelfde de regten der divisie-kom-  
 mandanten (§§ 21 en 22) uit.

*Aanmerk.* De bepalingen van § 23  
 hebben enkel betrekking op de Eerge-  
 rigten over officieren, van den kapi-  
 tein of ritmeester afdalend.

*Circulaire aanschr. van het Min.  
 van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

§ 24. Ieder officier heeft het regt aan-  
 zoek te doen tot een Eeregeregteijk proces  
 tegen een ander officier, zoowel als tegen  
 zich-zelfen. Ook moet zoodanig proces, na

eene geregtelijke informatie, toegelaten wor-  
 den, zoodra in den loop daarvan zich  
 omstandigheden voordoen, welke het voe-  
 ren van dit proces noodzakelijk maken.

*Aanmerk.* Ieder' officier komt het regt  
 toe, tot een Eeregeregteijk proces tegen  
 ieder anderen, aan het Eeigerigt onder-  
 worpen officier, het verzoek te doen.  
 Nadeelen voor de discipline zijn hiervan  
 niet te vreezen, daar dergelijke voor-  
 stellen, naar § 15, tot den Eeeraad  
 komen, en van dezen ter beslissing van  
 den kommandant, onder wiens lei-  
 ding het Eeigerigt staat, gebragt  
 moeten worden. Ligt echter in het  
 voorstel eene valsche aanklagt, zoo  
 moet tegen den voorsteller, naar gelang  
 der voorkomende omstandigheden,  
 evenzoo gehandeld worden, als tegen  
 degenen die eene ongegronde klagte  
 inbrengen of met de valsche beschul-  
 diging van een misdrijf te berde komen.

*Min. circulaire aan het generale  
 kommando van het 6<sup>de</sup> legerkorps,  
 van den 21<sup>sten</sup> Nov. 1843.*

§ 25. Het Eeregeregteijk proces vindt in  
 den regel bij dat Eeigerigt plaats, tot het-  
 welk de beschuldigde behoort. De komman-  
 derende generaals en de generale inspec-  
 teurs der artillerie en van het geniekorps  
 zijn niettemin gemagtigd, in bijzondere  
 noodzakelijke gevallen, bepaaldelijk dan  
 wanneer het geheele Eeigerigt of een groot  
 gedeelte er van als aanklager of getuigen  
 opgetreden is, en uit dien hoofde door  
 den aangeklaagde *andere* regters verlangd  
 worden, de informatie en het vonnis aan  
 een ander Eeigerigt op te dragen dan dat  
 waartoe de aangeklaagde behoort.

§ 26. Als tegen officieren van twee onderscheidene officierkorpsen eene Eeregterlijke informatie zal genomen worden, dan wordt door hun' naasten gemeenschappelijken superieur, wien de bevoegdheid toekomt tot het bevelen van een Eeregterlijk proces (§§ 21, 25), het Eergerigt van een derde officierkorps daartoe bestemd.

Behooren de deelhebbers tot onderscheidene legerkorpsen of generale inspectiën, enz. (§ 25), dan behoort de beslissing der kwestie, wáár het Eeregterlijk proces zal plaats vinden, aan den minister van oorlog.

#### VII. DE EERGERETELIJKE INFORMATIE.

§ 27. In Eeregterlijke zaken voert de Eereraad de informatie.

De Eereraad is gehouden de beschuldigten te hooren, en de voor en tegen hen pleitende feiten te waarderen. De procedure moet altijd zoo kort mogelijk zijn.

Bij verschil van gevoelen des Eereraads over de te behandelen zaak, beslist de kommandant, onder wiens leiding het Eergerigt staat.

*Aanmerk.* Indien de medeleden zich niet gezamentlijk op ééne plaats bevinden, dan moet de kommanderende officier die de informatie heeft verordend (§§ 21, 25), met inachtneming der in zoodanig geval zich voordoende bijzondere omstandigheden en der kosten, de plaats bestemmen, waar zij zich tot het houden der informatie vereenigen zullen. Is het echter slechts

om eene voorloopige informatie te doen (§ 17), dan moeten de mededeelingen onder de medeleden des Eereraads schriftelijk plaats hebben.

*Min. circulaire aan het generale kommando van het 6<sup>de</sup> legerkorps, van den 21<sup>sten</sup> Nov. 1843.*

§ 28. Zijn er getuigen te verhooren, dan moet bij de procedures de auditeur of een informatieveroerend officier behulpzaam zijn, aan wien dan ook de beëdiging der getuigen is opgedragen.

Officieren, die als getuigen worden gehoord, verzekeren de echtheid hunner verklaring naar eer en plicht, in zooverre de aangeklaagde hunne beëdiging niet uitdrukkelijk verlangt.

§ 29. Dagvaardingen van getuigen en oproepingen van autoriteiten gaan van den kommandant uit. Evenwel mogen de processtukken van het Eergerigt, van welke in 't algemeen niemand, behalve de bevoegde militaire autoriteiten, inzage mogen hebben, aan de op te roepen autoriteiten niet medegedeeld worden.

§ 30. In gevallen, waar reeds eene geregterlijke informatie voorafgegaan is (§ 24), moet de Eereraad de informatie-stukken inzien en die ten grondslag van de procedure doen strekken.

Vindt de Eereraad die stukken onvolledig, zoo moet hij voor de behoorlijke aanvulling zorgen, alvorens de stukken tot het vellen van het Eeregterlijk vonnis voor te leggen.

§ 31. In 't belang der verdediging is den beschuldigten zelven inzage toegestaan der stukken, in tegenwoordigheid van een medelid des Eereraads. Hij kan na het sluiten

der debatten zijne verdediging bij den Eereraad indienen, of zich door een officier, wien te dezen behoefte de inzage der stukken, in tegenwoordigheid van een medelid des Eereraads toegelaten is, schriftelijk laten verdedigen, of zijn eigen schriftelijke verdediging den Eereraad overgeven. De verdediger mag evenwel nimmer een' minderen rang dan de beschuldigde bekleeden.

Wanneer de beschuldigde zich-zelf schriftelijk wil verdedigen, of door een officier laten verdedigen, dan moet tot overgifte van het verdedigingsschrift een tijdsverloop van 14 dagen worden bewilgigd, welke tijd slechts in geval van ziekte of andere buitengewone omstandigheid verlengd mag worden.

(Vervolg en slot in het volgend  
Nommer.)

## TIRAILLEUR-KOMPAGNIËN.

Doch ik kan, binnen mijn bestek blijven, hier slechts aan anderen eenig licht geven tot dieper onderzoek, zoo vlei ik mij, dat zulk eene aanleiding ten minste wegens hare beknoptheid, niet verwerpelijk zal geacht worden.

S. STIL.

(INGEZONDEN.)

Met het verbeterd vuurwapen dat wij thans bezitten, ware het te wenschen dat de aandacht van al de officieren, zoowel van hoogere als lagere rangen, eindelijk meer bepaald op de schietoefeningen gericht werd, welke, vooral in kleine staten en bij kleine legers, die hunne kracht moeten vinden in de meerdere individueele geoefendheid der soldaten en in de topografische gesteldheid van het land voor de verdediging, van het hoogste belang zijn.

Zoo kan bijv. de Fransche soldaat, met minder geoefendheid in het doeltreffen, te velde trekken, daar andere hoedanig-

heden, tot zijne volksgeaardheid behorende, hem ruimschoots schadeloos zullen stellen.

Bij den Nederlandschen, soldaat daarentegen, moet deze oefening een *hoofdver-eischte* zijn, om tegen de overmagt van anderen te kunnen opwegen.

Onze 44 tirailleur-kompagnieën zouden, bij genoegzame getalsterkte en vooral bij het bewapenen der miliciens met de tirailleurgeweren, eene voldoende kracht uitmaken, om, bij eenen uitbrekenden oorlog en bij de bedreiging van eenen inval in ons land, op ons doorsneden terrein,



achter onze dijken, kanalen en wallen opgesteld, met kans van goed te slagen, de zege aan een minder geoefend maar talrijker leger te bestrijden.

Noord-Amerika heeft grootendeels aan zijne scherpschutters zijne vrijheid en onafhankelijkheid te danken; Zwitserland steunt op zijne bergketens en goede schutters, en evenzoo zoude ons land zich op zijne kanalen, dijken, dammen en vestingen kunnen verlaten, wanneer de schietoefeningen, in het algemeen, tot een hoofddoel bij de vorming van den soldaat werden gemaakt. — Daartoe behoort evenwel veel oefening en inspanning, en dáárom moet men reeds in het eerste dienstjaar van den soldaat, de schietoefening op eene zekere hoogte weten te brengen, opdat hij later daarin doorkneet worde en het goed schieten voor hem, als het ware, eene tweede natuur is geworden.

Om die reden dringen wij er voornamelijk op aan, om ook de miliciens van al de tirailleur-kompagniën met het tirailleurgeweer te wapenen. Een groot gedeelte onzer infanterie bestaat uit miliciens; de meesten van hen blijven 12 maanden onder de wapenen, en hebben dus tijd genoeg om in het schieten geoefend te worden.

Er zijn er die beweren dat hun diensttijd te kort is en dat zij er niet vatbaar voor zijn; — de schietregisters bij de verschillende regimenten, zouden deze meening kunnen tegenspreken.

Wij voor ons hebben de overtuiging, dat men van hen uitstekende resultaten zou kunnen verwachten.

En welk een voordeel zou het land niet

van zoodanige oefening trekken! — Bij het uitbreken van eenen oorlog zou eene oefening van slechts weinige dagen voldoende zijn, om hen weder op de hoogte te brengen waarop zij waren, toen zij met onbepaald verlof vertrokken.

Met het schieten is het eveneens gesteld als met het schaatsenrijden: vergeten doet men het niet; in het begin mag het ijs wat glad of mogen de schaatsen te bot zijn; eene oefening van een paar dagen slechts en men is weér 't huis, alsof men nimmer het ijs verlaten had.

Daar vele garnizoenen in ons land weinig geschikt zijn om op groote afstanden van 800 of 1000 passen te kunnen schieten, daar bij velen zelfs de gelegenheid tot schieten, zelfs op de geringste afstanden, zich in het geheel niet aanbiedt, en andere, daarentegen het nadeel hebben, dat de schietplaats op een afstand van  $1\frac{1}{2}$  ja zelfs 2 uren verwijderd is, zooals bijv. Amsterdam, Utrecht en Leiden, zoo stellen wij het volgende voor:

Men formeere van de  $\frac{1}{4}$  tirailleur-kompagniën van ieder regiment infanterie, een 5<sup>de</sup> of tirailleur-bataillon, hetgeen op de 8 regimenten infanterie, 8 tirailleur-bataillons zoude uitmaken.

Deze bataillons zou men in de meest tot schietoefeningen en tiraileren geschikte garnizoenen kunnen leggen, zooals bijv. Amersfoort, Arnhem, Breda, Maastricht, Venlo, den Helder, Grave, Nijmegen, den Briël en Hellevoetsluis.

Men zou daardoor uit een groot bezwaar gered zijn: de tirailleur-kompagniën zou men meer geconcentreerd hebben; men zou meer gelijkheid in de instructie

kunnen verwachten, en de kompagniën zouden allen geschikte garnizoensplaatsen bekomen.

Voorts ware het wenschelijk dat er een oefeningskamp gevormd werd, even als te Beverloo in België, waarin jaarlijks voor ten minste drie maanden, eenige tirailleur-bataillons wierden gekampeerd, ten einde aldaar uitsluitend geoefend te worden in het schijfschieten, het tirailieren en het dekken eener batterij veld-artillerie.

Wij gevoelen zeer goed dat ons voorstel onmiddellijk zal stuiten op den afgod onzer eeuw, het *geld!*

Maar ook zonder geld geene goede tirailleur-kompagniën.

De tirailleur die zich dikwerf moet oefenen in het schieten, en dien ten gevolge zich veel moet bewegen, die bijna dagelijks zijn geweer moet schoonmaken, die tot de dienst van ligte infanterist moet gevormd worden, in een woord, die veel meer inspanning en ijver moet betoonen dan een gewoon soldaat, moet beter gekleed, meer distinctief hebben, en vooral beter worden betaald.

Hoe zou men bij de tirailleur-kompagniën vrijwilligers kunnen behouden, indien zij geene groote voorregten boven andere soldaten genoten! Hij die hierover anders moge denken, verkeert in eene groote dwaling; hij heeft wel eens van een tirailleur, scherpschutter of ligte infanterie hooren spreken, maar heeft hij hem ook aan het werk, in zijne dagelijksche handelingen gezien; is hij bij zijne gesprekken tegenwoordig geweest? neen, dat is hij niet!

Het is dus van het hoogste belang op het budget meer gelden voor de tirailleur-

kompagniën uit te trekken, en bij de verdediging van hetzelfde, der landsvergadering klaar en duidelijk onder het oog te brengen, dat deze gelden niet nutteloos verspild, maar van het hoogste nut zijn voor de handhaving van 's lands weerbaarheid.

Een jaar 1672 zullen wij welligt nimmermeer beleven, zooals onze voorouders hem beleefd hebben; dat wil zeggen dat, wanneer de een of andere *LODEWIJK XIV*, het in zijn hoofd mogt krijgen, met een leger van 100,000 man, nogmaals ons land binnen te rukken, het niet denkbaar zoude zijn, dat hij zich weder in Utrecht zoude blijven ophouden, om zijnen kostbaren tijd te verspillen, en om aan eenen anderen Oranjevorst den tijd te geven, zich achter de Amsterdamsche waterlinie te wapenen.

Dat men zich dan bereide voor alle onvoorziene gevallen, en in Godsnaam op geene enkele penningen ziet, als het zulke groote belangen geldt.

Laat men echter de organisatie van onze ligte infanterie zooals ze thans is, laat men vele harer kompagniën in garnizoenen alwaar zij in het geheel niet kunnen schieten, noch zich in het tirailieren kunnen oefenen, dat men dan maar liever alle verdere uitgaven eener kostbare bewapening bespare, want op goede resultaten zal men niet mogen rekenen, daar men den weg der mogelijkheid, om dat doel te bereiken, heeft afgesloten.

---

Eene gemakkelijker wijze van ledergoed-

dragt wordt eveneens met ongeduld te  
ge moet gezien.

Indien men den soldaat, eene wijde,  
van boven geplooid, naar den voet min of  
meer spits aflopende pantalon met twee  
zijzakken en gulp hadde gegeven, dan had  
men beter aan den algemeenen wensch  
voldaan, dan thans het geval is met de  
nieuw ingevoerde, die zonder zakken en  
zonder fatsoen is.

De mantel of cabon met pélerine en  
hoofddecksel van zwart gewast linnen,  
model van de vroegere jagers van Orleans,  
zoude ons zeer geschikt voor onze tirail-  
leur-kompagniën voorkomen (1).

October 1855.

L.

(1) Zie *Militaire Spectator* 1846, bladz. 54.

## GEEN INFANTERIE-OFFICIEREN MEER GEDETACHEERD AAN 'S RIJKS GEWEERWINKEL TE DELFT.

(INGEZONDEN.)

De kennis van het infanterie-slaggeweer  
is voor den infanterie-officier van het  
hoogste belang; deze waarheid wordt  
door niemand betwist. Onder die kennis  
verstaan wij niet alleen die van de zamen-  
stelling, inrigting, en wijze van aanwen-  
ding als vuur- en stootwapen, met alles  
wat daartoe betrekking heeft, als: de  
bekendheid met de kogelbaan, de toepas-  
sing van de rigtingsmiddelen, enz., maar  
ook, en wel voornamelijk de kennis van  
*de wijze waarop het wapen steeds in  
bruikbaren toestand wordt gehouden.*

De bruikbaarheid van het infanterie-  
slaggeweer wordt, zoowel in oorlogs- als  
in vreedestijd, schier dagelijks aan de zorg  
en het toezigt van de officieren toever-  
trouwd, en het is dus een vereischte, dat  
elk officier met juistheid wete te beoor-

deelen, in hoeverre het wapen wezenlijk  
bruikbaar zij; veeltijds toch zal hij ook  
met het toezigt en de leiding van onge-  
oefende manschappen belast zijn.

Ofschoon nu, volgens de voorschriften  
en bepalingen, omtrent de vereischten van  
het officiers-examen, zoowel van dat der  
kadetten van de Koninklijke Akademie voor  
de Zee- en Landmagt, als van dat der  
adspiranten uit de gelederen van het leger,  
eenige grondige kennis van het infanterie-  
geweer gevorderd wordt, zoo heeft toch  
de ondervinding geleerd, dat, ondanks  
die verkregene kennis, de aangestelde offi-  
cier toch niet dan gebrekkig over *de  
wezenlijke bruikbaarheid* van genoemd  
wapen oordeelen kan, — tenzij hij zich  
door eigen praktisch onderzoek of door de  
ondervinding van anderen daarin verder

bekwame; — terwijl hij dan toch dagelijks geroepen wordt, bij inspectiën als anderszins, daaromtrent te beslissen (1).

Alleen uit dit oogpunt dus beschouwd, is de maatregel van het detacheren van infanterie-officieren aan 's Rijks geweerwinkel te Delft, allerdoeltreffendst en allernoodzakelijkst te noemen en ook bevonden; dewijl men zich aan die inrigting op de ware plaats bevindt tot het verkrijgen van de hierbedoelde kennis, en men haar later ook aan anderen kan meêdeelen. Wij voor ons althans verklaren volmondig, dat eene detachering aan gezegd etablissement gedurende één jaar, ons zeer te stade is gekomen, en dat wij, vóór dat tijdstip, niet dan zeer bekrompene en verkeerde denkbeelden hadden, van wat men door volkomene bruikbaarheid van het wapen moet verstaan.

Bij het ternederschrijven der woorden: „*allerdoeltreffendst en allernoodzakelijkst,*” hadden wij tot dusverre, alleen den dienstwerkkring van den gewone-kompagnies-dienstdoenden luitenant op het oog; hoeveel te meer nu moet de gegrondheid dezer woorden elkeen in het oog springen, die weet wat er aan de speciale betrekking van officier van wapening annex is, die daarmede belast is of geweest is, en de dienst daaraan verbonden, niet *telle*

(1) Het zou ons dan ook niet moeilijk vallen, indien wij niet vreesden misbruik te maken van het geduld van het lezend publiek, om, als bewijs voor het door ons beweerde, hier eene serie van staaltjes te vermelden, van zelfs door betrekkelijk oude officieren dagelijks opgegevene en verzuimde vernieuwingen en herstellingen aan de wapenen, waarvan de eerste onnoodig of zelfs nadeelig, en de laatste zeer noodzakelijk waren.

*quelle*, maar met ijver en doorzigt heeft waargenomen.

In vroegere jaren toch, toen den infanterie-officier de gelegenheid niet gegeven werd, om aan 's Rijks geweerwinkel zich voor de betrekking van officier van wapening te bekwamen, en men bij de korpsen die betrekking niets meer en niets minder dan als een *Jan-oliebaantje* beschouwde, waren de met die dienst belaste officieren, zoo niet geheel dan toch gedeeltelijk, afhankelijk van het oordeel, den dienstijver, en in zeker opzigt van den wil der M<sup>r</sup>. werklieden bij de korpsen, wier kennis of bekwaamheid destijds bovendien nog al te wenschen overliet. Behalve nu het vernederende eener dergelijke positie voor den officier, moest uit dezen toestand ongetwijfeld voortvloeijen, dat 's Rijks belangen op den duur zeer benadeeld werden.

Was en is het detacheren van infanterie-officieren noodzakelijk tot heden toe, nog meer wordt het dit, nu wij van geheel nieuwe vuurwapenen zullen worden voorzien, omtrent welker vervaardiging en herstelling de M<sup>r</sup>. geweermakers bij de korpsen tot nog toe geen onderwijs hebben genoten (1).

Het is dan ook met leedwezen, dat wij de toepassing van dien maatregel in de laatste jaren *allengs* hebben zien *verslappen*, en wij dezer dagen uit *officieuse* bron vernamen, *en ook reeds voorloopig in*

(1) Bij het Belgische leger en welligt ook bij andere Europesche legers, heeft men, even als bij ons de kwartiermeesters en administrateurs van kleeding, voor het beheer en toezigt der wapenen bij de korpsen, officieren speciaal, *des officiers d'armement* genaamd.

*praktijk zien brengen*, dat er in 't vervolg *geene officieren*, zoowel van de infanterie als kavallerie en mineurs en sappeurs, *meer aan 's Rijks geweerwinkel te Delft zullen gedetacheerd worden.*

Wij hopen in het belang van het Rijk en voor het gepast gevoel van eigenwaarde der infanterie-officieren, ten deze verkeerd ingelicht te zijn.

*Een Luitenant der Infanterie.*

Naar aanleiding van hetgeen door ons in de Correspondentie van het vorige Nummer aangaande dit artikel gezegd is geworden, heeft de geachte schrijver daarvan ons verzocht het te plaatsen, met weglating van het slot, of van datgene, wat wij vermeenden dat aanstoot zou kunnen geven.

Wat het laatste aangaat — wij zijn, in 't algemeen gesproken, juist wel zoo bijzonder bevreesd niet, om aanstoot te geven. Aanstoot geeft dikwijls een' stoot voorwaarts, en wie het laatste wil, kan niet altijd het eerste vermijden. Hier evenwel gold het meer dan dat: de schrijver was in het denkbeeld gebracht, dat de maatregel welken hij veroordeelde, was in het leven geroepen geworden door daarbij betrokken officieren, en het geheele slot van zijn stuk, in dien geest geschreven, was van zoodanigen inhoud, dat het voor dezen niet anders dan zeer krenkend kon wezen.

Daargelaten, dat wij de beoordeeling en veroordeeling van enkele personen of ook van eenig speciaal wapen ver buiten den kring wenschen te houden, welken

de *Militaire-Spectator* zich heeft afgeba-kend, twijfelden wij aan de juistheid van des schrijvers meening, en dit alles zamen-genomen was de reden, dat wij zijn arti-kel, zooals het daar lag, niet opnamen.

Daar de zaak op zich-zelve, ons even-wel van veel belang voorkwam, hebben wij getracht hieromtrent inlichting te be-komen, en tot ons genoeg gelooven wij den schrijver de vervulling van zijn hoop, dat hij verkeerd mogt ingelicht zijn, te kunnen aankondigen.

Ons is namelijk de verzekering gegeven, dat de schorsing van het bedoelde onder-richt aan 's Rijks geweerwinkel slechts een *tijdelijke* maatregel is, en een gevolg van de detachering van den kapitein ERNST onder-inspecteur der draagbare wapenen, naar Solingen; terwijl overvloed van werk-zaamheden zijnen opvolger beletten, die taak naar vereischte op zich te nemen. Zoodra die oorzaak ophoudt, zou de detachering terstond weder voortgaan, zooals zij tot nu toe heeft plaats gehad.

Ziedaar hetgeen wij vernomen hebben, en wij oordeelden ons verplicht dit hier in te lasschen, omdat daardoor de ver-keerde opvatting van den geachten inzen-der, en welligt ook die van anderen, zou kunnen verdwijnen. Daar onze bron even *officieurs* is als die van den schrijver, zal de uitkomst later dienen te leeren, welke helderder vloeit, en hij zal het ons zeker niet euvel duiden, wanneer wij de zijne op dit punt zoo troebel mogelijk wen-schen; iets dat wij te meer verwachten, daar wij moeilijk kunnen veronderstellen, dat het Departement van Oorlog, na het nemen van zulk een hoogst gewigtigen

maatregel, als het detachieren van infanterie-officieren te Delft, daarvan zou afgaan, om zoodanige futele redenen als die officieuse bron opgeeft.

*De Redactie.*

## KAVALLERIE-MANOEUVRES.

(INGEZONDEN.)

### HET DOORTREKKEN VAN DEFILÉS.

§ 1. Voor kavallerie, hetzij alleen, of met rijdende artillerie verbonden, komt in den oorlog het doortrekken van defilés bij voor- en achterhoedegevechten of groote verkenningen dikwijls voor. Die bewegingen behooren tot de moeilijkste verrigtingen welke aan deze wapens kunnen worden opgedragen, en leveren, goed en vlug uitgevoerd wordende, het bewijs, dat beide wapens niet alleen goed afgerigt zijn in de evolutiën, maar ook ervaren in het manoeuvreren, zonder welke laatste eigenschap geen wapen, vooral niet deze twee zoo kostbare wapens, aan hun doel zullen kunnen beantwoorden.

Hieruit volgt van zelf de noodzakelijkheid, dat de kavallerie en rijdende artillerie, in tijd van vrede, in die bewegingen zeer veel en tot den hoogstmogelijken graad van volmaaktheid geoefend worden, en daar zij meer tot de manoeuvres dan tot de evolutiën behooren — als uit verschillende en verscheidene evolutiën bestaande, met den aanval verbonden en verondersteld

worden in tegenwoordigheid des vijands te geschieden — zoo zal de oefening daarin ook nog het voordeel opleveren, van de generaals, de verdere officieren en den troep in de kunst van manoeuvreren te bekwaamen, hetgeen, naar al wat wij bij ons en elders hebben zien uitvoeren, zeer noodzakelijk is, daar de bekwaamheid in deze groote kunst over het algemeen veel te wenschen overlaat, en zij, alsmede de tact van te manoeuvreren, slechts door veel oefening, gepaard met den noodigen aanleg en bekendheid met de regelen der taktiek, kan verkregen worden.

Aangezien nu deze manoeuvres tevens bestaan uit zulke evolutiën die dagelijks voor den vijand uitgevoerd worden, dat is: het formeren in kolonne, het deploijeren en de aanval, zoo kan de veelvuldige oefening daarvan, wel verre van nadeelig te zijn voor het goed uitvoeren van de evolutiën, integendeel daarop zelfs een gunstigen invloed uitoefenen.

Wij wagen het hier eenige voorbeelden aan te halen, met de wijze van uitvoering.

*Bij den doortogt voorwaarts van een defilé, welks overzijde van deze zijde beschoten kan worden.*

§ 2. De *artillerie* moet zich op 200 passen regts en links van de gesloten kolonne, of tegenover de vleugels van de brigade, zoo nabij mogelijk aan de hindernis, het defilé uitmakende, in batterij stellen (immers zoo nabijgelegen houtgewas of eenige andere terreinvoorwerpen door geen vijandelijke infanterie bezet zijn), om het vuur te openen zoodra de doortogt begint, en hiermede weder op te houden, om het defilé door te trekken en hare plaats van bataille te hernemen, zoodra zij door de doortrekkende en zich aan de andere zijde formerende kavallerie, verhinderd wordt langer te vuren.

§ 3. De vleugel-eskadrons der *kavallerie* blijven tot dekking bij de artillerie, doch gaan bij het doortrekken vóór haar het defilé door en hernemen hare plaats van bataille.

Bij het doortrekken voorwaarts van een defilé, welks andere zijde van deze zijde niet kan gezien worden, trekt de *artillerie* onmiddellijk met de brigade door het defilé, voorafgegaan door een of meer eskadrons.

Indien men zich bij het uitkomen van het defilé voorwaarts in bataille formeert, dan komt de artillerie, bij regts voorwaarts, regts van het hoofdeskadron, dat in de lijn van bataille het linker eskadron wordt, en bij links voorwaarts, links van het hoofdeskadron, dat in de lijn

van bataille het regter eskadron wordt. Maakt het hoofd-regiment hoofd der kolonne regts en links in bataille, dan stelt de artillerie van dit regiment zich in batterij op 50 passen van de linker flank der kolonne en op 80 passen van den uitgang van het defilé.

De drie voorste eskadrons maken dan pelotons links en halt (links in bataille), regts van de artillerie en het laatste links van de artillerie, op de bepaalde tusschenruimte.

Bij de formatie voorwaarts in bataille, maakt het hoofdeskadron, of de hoofdeskadrons (als men in dubbele kolonne doortrekt) voorwaarts in bataille; de andere eskadrons maken hoofd der kolonne regts (of links) en ter linker (of regter) zijde in bataille.

4. *Bij het doortrekken achterwaarts door een defilé, waarvan de andere zijde van deze zijde kan beschoten worden* moet de artillerie zich, na den doortogt, tegen de hindernis aan, in batterij stellen, tegenover de plaats die zij in de orde van bataille heeft.

Bij de andere soort van defilés moet de artillerie zich in batterij stellen op 500 passen afstand van het defilé en ook juist tegen hare gewone plaats van bataille, om door een kruisvuur den door het defilé dringenden vijand in de flank te beschieten. Deze plaatsing verdient de voorkeur boven de opstelling juist in de verlenging van het defilé, omdat de terugtrekkende kavallerie, die van nabij en sterk gevolgd wordt, meestal blindelings regtuit rent en er moeilijk toe te brengen is, om bij het uitkomen regts en links aan te houden.

De vleugel- of ondersteunings-eskadrons, die ook het defilé met en onmiddellijk achter de artillerie doortrekken, laten twee pelotons afzitten, om aan den rand van het defilé zich als tirailleurs te voet te plaatsen, ten einde den doortogt te begunstigen.

Deze eskadrons plaatsen zich regts en links op 50 passen achter de artillerie.

Na den doortogt voorwaarts volgen bij den aanval de ondersteuningseskadrons in reserve, latende een peloton bij iedere sectie.

Zoodra de kavallerie halt maakt herneemt de artillerie hare plaats in bataille die zij voor den aanval had.

Wordt er na den aanval: als fourageur geblazen, dan moeten steeds de 4<sup>e</sup> pelotons verspreid, 150 passen ver aanvallen, tenzij zulks anders bevolen ware.

De linie volgt in den draf.

Valt men onmiddellijk na een doortogt voorwaarts, als fourageur aan, dan moeten alle vleugel-pelotons zich verspreiden; de middenpelotons volgen in den draf.

5. Bij den aanval in echelons moet het regiment of het eskadron zich in beweging stellen, zoodra het volgende half geformeerd is.

Tot het welgelukken van het doortrekken voorwaarts, wordt vereischt:

1°. Eene naauwkeurige bekendheid met de gesteldheid van het *defilé*, van het terrein aan de andere zijde, alsmede van de sterkte en stelling des vijands, die dan minder sterk moet zijn, hetzij in getal, hetzij in gehalte.

Immers, onraadzaam zou het wezen een defilé blindelings in te rijden, wanneer men den vijand aan de andere zijde stellig

verwacht en van zijne sterkte niets weet, of dat hij even sterk en goed is als wij.

Met het terrein en de gesteldheid van het defilé kan men zich door goede kaarten en berigten van de inwoners bekend maken. Bij het verkennen van het terrein onderzoekt men tevens of er ook nog meer doortogten zijn; zijnde het steeds voordeliger in verscheidene kolonnen door te trekken. Wat het verkennen van den vijand betreft, dit moet onder begunstiging van eene kleine voorhoede of van eenige tirailleurs, hetzij te paard, hetzij afgezeten geschieden, welke laatste tevens belast zijn, de infanterie die het defilé mogt bezet hebben, te verdrijven.

Deze afgezeten tirailleurs moeten tevens, wanneer men geene infanterie bij zich heeft, den rand van het defilé bezetten, om de vijandelijke kavallerie eenigzins verwijderd te houden en het deboucheren der onze te begunstigen.

2°. Vooraf moet men, kort en duidelijk, aan alle hoofdofficieren en artilleriecommandanten, door ordonnancen (indien de kolonne te diep, of de linie gedeploteerd mogt zijn) bevelen geven, hoe de doortogt, de formatie in bataille en de aanval bij het uitkomen zullen plaats hebben, opdat ieder wete wat er bij het uitkomen te doen is, dat er geen oogenblik tijd kan verloren gaan, en er noch aarzeling, noch misverstand, door het niet verstaan van kommando's, ontstaan kan; want dit zou bij deze bewegingen, waar alles van de goede en snelle uitvoering afhangt, de nadeeligste gevolgen moeten hebben. Ontbreekt er tijd en gelegenheid om dit vooraf te verklaren, dan plaatst de kommanderende



officier zich aan het hoofd en doet zich van *hoofdofficieren* en *artilleriekommandanten* vergezellen, ten einde aan deze zijne orders bij het uitkomen onmiddellijk te kunnen mededeelen, waarna zij hunne troepen inwachten, om de bevolen bewegingen te doen uitvoeren.

6. Om bij een terugtocht het doortrekken van het defilé achterwaarts, met goed gevolg te kunnen uitvoeren, moet men op een onbekend terrein één of meer officieren achteruitzenden, om het terrein achterwaart te verkennen, ten einde niet onverwacht op hindernissen te stooten, die men, zelfs in de schijnbaarst effene vlakke, door holle wegen enz. aantreft, alsmede om den ingang van het defilé aan te duiden en het terrein van de andere zijde te verkennen, ten einde te weten hoe men zich dáár moet opstellen.

De doortogten geschieden met eene frontbreedte, geëvenredigd aan die van het defilé, en in de orde waaruit men aan de andere zijde het spoedigst kan deplouieren (bij voorkeur in de natuurlijke orde, zonder zich daaraan te verbinden of er een' snellen doortogt aan op te offeren.)

De hier bedoelde defilés zijn dezulke welke niet al te lang zijn en slechts twee nabijgelegen vlakten vaneenscheiden; zij worden gevormd door dorpen, bosschen aan wegen gelegen, berg- of heuvelruggen, waardoor holle wegen loopen, enz.

Deze soort kan men niet overzien; zij verhinderen, den vijand, door het artillerievuur, eenigzins van het defilé verwijderd te houden, en hem gedurende den doortogt te beschieten, om dezen te begunstigen.

Heeft men nu geene infanterie bij zich, dan moet de doortogt door afgezeten tirailleurs begunstigd worden.

De defilés kunnen ook gevormd worden door bruggen, dammen, en regts en links van de wegen gelegen moerassen; deze kan men overzien, de vijandelijke stelling en sterkte goed opnemen en den vijand gedurende onzen doortogt beschieten, om dezen te begunstigen, door den vijand eenigzins verwijderd te houden.

7. Wij zullen hier eenige doortogten als voorbeelden voor de manoeuvres van kavallerie, met rijdende artillerie verbonden, laten volgen, daarbij veronderstellende eene brigade, sterk 8 eskadrons en eene halve batterij, als zijnde de gewone sterkte waarmede bij ons de evolutien uitgevoerd worden.

#### DOORTOGT VORWAARTS.

8. Men komt gewoonlijk in kolonne, of gedeploujeerd, of wel in eskadrons-kolonnen voor een defilé aan, en men trekt het defilé volgens zijne breedte door.

1. *In kolonne van pelotons.*
2. *In kolonne van halve eskadrons.*
3. *In dubbele kolonne.*
4. *In gesloten of*
5. *In opene kolonne.*

Komt men in gesloten kolonne voor het defilé, dan deploujeert men de kolonne:

1°. Indien de vijand nog gedeploujeerd voor hetzelfde stond, om daardoor den terugtocht van andere troepen te begunstigen.

2°. Zoo men nog eenigen tijd voor het defilé moet vertoeven alvorens den doortogt te beginnen, en deze aan het kanonvuur blootgesteld is.

3. Indien de doortogt en het deplouieren aan de andere zijde, door het deplouieren van de geheele kolonne, of van een gedeelte, kan begunstigd of bespoedigd worden.

Bijv.: Men komt in gesloten kolonne voor een defilé aan, dat in eene dubbele pelotonskolonne kan doorgetrokken worden; staat de vijand nu aan de andere zijde regts en links van het defilé opgesteld, dan deplouiert men het hoofdregiment op het hoofdeskadron van het tweede regiment, en doet dit ter hoogte van het gedeplouieerde regiment vooruitrukken.

#### 1°. VOORBEELD.

9. Men veronderstelt, dat:

1°. Het defilé door een moeras is gevormd.

2°. Het terrein en des vijands stelling van deze zijde gezien en beschoten kunnen worden.

3°. Het defilé in kolonne van pelotons doorgetrokken kan worden.

4°. De vijand (door de linie van trompetters aangeduid) regts en links van het defilé opgesteld staat.

#### A.

#### DOORTOGT VOORWAARTS IN KOLONNE VAN PELOTONS.

Uit de gesloten kolonne.

De generaal kommandeert:

1. *Geeft acht.*

#### 1°. MOMENT.

2. *Doortogt van het defilé voorwaarts.*

3. *Artillerie links en regts voorwaarts in batterij. Hoofd en laatste eskadron als soutien.*

4. *Marsch.*

Op het kommando: *Marsch*, gaat de artillerie zich regts en links op 200 passen van den ingang van het defilé, tegen het moeras aan, in batterij stellen; de vleugel eskadrons maken *pelotons regts en links* en gaan zich aan deze zijde op den bepaalden afstand achter de stukken plaatsen.

#### 2°. MOMENT.

1. *Regts met pelotons marcheert af. In draf.*

2. *Op 50 passen buiten het defilé, hoofd der kolonne regts (links).*

3. *Hoofdregiment links (pelotons links en halt, na 20 passen gemarcheerd te hebben.)*

*Laatste regiment, voorwaarts in bataille.*

#### 3°. MOMENT.

4. *Aanval in echelons regimentsgewijze.*

5. *Marsch.*

Op dit kommando geschiedt de doortogt, en ieder kolonel formeert zijn regi-

ment in bataille, zooals zulks bij de algemeene kommando's van den generaal is aangeduid, zonder verdere bevelen af te wachten.

Het 2<sup>e</sup> eskadron van het linker regiment geformeerd zijnde, gaat het regter regiment ten aanval vooruit, en vervolgens het linker, zoodra dit geformeerd is.

Stond de vijand regts (of links) van het defilé, dan maakt men bij het uitkomen links of regts voorwaarts in bataille.

In dit geval trekt eene sectie achter het hoofdeskadron mede het defilé door, terwijl de andere den doortogt begunstigt.

#### B.

##### DOORTOGT UIT DE GEDEPLOIEERDE ORDE.

10. Men plaatst zich juist met het midden tegenover den ingang, bijaldien zulks het geval niet was.

De generaal kommandeert :

##### 1<sup>e</sup>. MOMENT.

1. *Geeft acht.*
2. *Doortogt van het defilé voorwaarts.*
3. *Artillerie voorwaarts in batterij; vleugel-eskadrons voorwaarts als soutien.*
4. *Marsch.*

##### 2<sup>e</sup>. MOMENT.

1. *Op het linker peloton, regter regiment = voorwaarts; passeert het defilé in draf.*
2. *Bij het uitkomen regts en links voorwaarts = in bataille.*

##### 3<sup>e</sup>. MOMENT.

3. *Aanval in echelons regimentsgewijze.*

*Na den aanval in linie, de verspreide aanval.*

4. *Marsch.*

Op dit kommando wordt het bovenstaande door de kolonels uitgevoerd, zonder verdere bevelen af te wachten; staat de vijand links of regts voorwaarts van het defilé, dan moet men, met den regter of linker vleugel voor, door het defilé trekken; men moet dan het regter (of linker) regiment met den regter (of linker) vleugel voor, in gesloten kolonne formeeren.

##### DOORTOGT ACHTERWAARTS IN KOLONNE VAN PELOTONS.

10. De doortogt achterwaarts kan ook uit de gesloten kolonne, uit de gedeploieerde orde, of uit de orde in eskadronskolonne plaats hebben.

Men begint met een' terugtogt in echelons van beide vleugels.

De regter sectie gaat gedurende den terugtogt het defilé door, en stelt zich achter het defilé in batterij, gevolgd door de beide vleugeleskadrons, die zich op 200 à 500 passen achter de stukken plaatsen, juist op de plaats die zij in de linie van bataille moeten innemen.

##### DOORTOGT UIT DE GESLOTEN KOLONNE.

##### 1<sup>e</sup>. MOMENT.

De generaal kommandeert :

1. Geeft acht.
2. Regter sectie met de beide vleugel-  
eskadrons = achterwaarts passeert  
het defilé.
3. Linker sectie, voor het midden van de  
brigade in batterij.
4. Marsch.

Op het kommando: *Marsch*, stellen de aangeduide troepen zich in beweging, de eskadrons maken, door regts en links, plaats, in het midden voor de linker sectie.

#### 2°. MOMENT.

1. Met eskadrons regts en links, achter-  
waarts in echelons.

Artillerie voorwaarts in batterij, en

2. Marsch.

Zoodra de artillerie een paar schoten gedaan heeft.

Op dit kommando begint de terugtogt en zit de artillerie weder op.

De beide midden-eskadrons weder front makende, stelt de artillerie zich weder in batterij.

De midden-eskadrons mogen niet terug-trekken, voor en al eer de artillerie achter hen is.

Bij den terugtogt stelt de artillerie zich telkens in batterij, 10 *passen* voor de voorlaatste eskadrons.

De beide middeneskadrons maken front op 50 *passen* daarachter.

#### 3°. MOMENT.

Nabij het defilé gekomen, kommandeert de generaal:

1. Regter regiment, achter het linker  
vleugeleskadron.

Linker regiment, achter het regter  
vleugeleskadron.

In gesloten kolonne.

2. Marsch.

#### 4°. MOMENT.

1. Regter regiment, met pelotons regts,  
en daarna: Linker regiment met pelo-  
tons links achterwaarts, passeert het  
defilé = in draf.

2. Marsch.

De artillerie blijft doorvuren.

Op het kommando: *Marsch*, marcheert het regter regiment regts achterwaarts met pelotons af, blijvende het linker peloton hoofdeskadron tot dekking der artillerie staan, en daarna het linker regiment links achterwaarts met pelotons, blijvende het regter peloton van het hoofdeskadron staan.

#### 5°. MOMENT.

Op 200 à 500 *passen* van het defilé maakt het voorste (en regter) regiment: *hoofd der kolonne links en links in bataille*, en het laatste (linker) regiment: *hoofd der kolonne regts, en regts in bataille*.

Zoodra het hoofdeskadron van het linker regiment zijne beweging begint, zal de artillerie ophouden met vuren en zoo snel mogelijk het defilé doortrekken, om zich op de in 4 voorgeschrevene plaats in batterij te stellen.

De dekkingspelotons doen een aanval als fourageurs, hoogstens 150 *passen* ver, op het oogenblik dat de artillerie zich in beweging stelt. Zij trekken daarna het defilé in verstrooide orde door, en ver-

zamelen zich achterwaarts van het midden.

6°. MOMENT.

AANVAL OP DEN UIT HET DEFILÉ  
KOMENDEN VIJAND.

12. DOORTOGT UIT DE ORDE VAN BATILLE.

1. *Achter het linker vleugelpeloton rechter regiment = passeert het defilé.*

2. *Marsch.*

Op het kommando: *Marsch*, gaan de beide pelotons van het centrum vooruit, tot dekking der artillerie.

Het rechter regiment maakt:

1. *Pelotons links en hoofd der kolonne links.*

2. *Op 500 passen buiten het defilé: Links front achterwaarts in bataille.*

Het linker regiment maakt:

1. *Pelotons regts = hoofd der kolonne regts.*

2. *Op 500 passen buiten het defilé: Links front achterwaarts in bataille.*

De artillerie (linker sectie) houdt op met vuren en trekt het defilé door, zoodra het linker eskadron, linker regiment, in het defilé is.

De dekkingspelotons vallen aan als fourageurs, als boven.

Verstrooide terugtogt en verzameling achter het midden.

Bij het terugtrekken tracht men zijne bewegingen zoodanig te regelen dat men juist met het midden tegenover het defilé aankomt.

Komt men niet met het midden tegenover het defilé, maar bijv. met het 2° eska-

dron (dat is het middeneskadron, daar de vleugeleskadrons reeds door het defilé zijn) dan kommandeert de generaal:

1. *Achter het 2° of middeneskadron = met pelotons = passeert het defilé.*

2. *Rechter regiment, op het 2° eskadron in gesloten kolonne. Artillerie ophouden met vuren en opleggen.*

*Linker regiment = pelotons regts.*

Op het kommando: *Marsch*, maakt de artillerie: stukken links omkeert, gaat het defilé door, en stelt zich aan de andere zijde in batterij.

Het linker regiment maakt:

1. *Pelotons regts = hoofd der kolonne half regts, rijdt het defilé door, en maakt aan de andere zijde: regts front achterwaarts in bataille.*

Het rechter regiment formeert de gesloten kolonne en marcheert, zoodra mogelijk: *links achterwaarts met pelotons af*, rijdt het defilé door en formeert zich: *links front achterwaarts in bataille.*

Komt men in eskadronskolonne voor een defilé, hetzij bij het doortrekken voor- of achterwaarts, dan trekt men van een der vleugels door, of men formeert zich eerst in bataille, indien men op het midden moet doortrekken.

DOORTOGT UIT EENE DUBBELE GESLOTEN  
KOLONNE.

13. Het rechter regiment is met den linker vleugel en het linker met den rechter vleugel vóór, in gesloten kolonne geformeerd.

De artillerie is achter de beide hoofdeskadrons geplaatst.

## 1°. MOMENT.

De generaal kommandeert.

1. Doortogt voorwaarts.
2. Twee vleugelpelotons van de hoofdeskadrons voorwaarts, afgezeten om den doortogt te begunstigen.
3. Marsch.

## 2°. MOMENT.

1. Regter regiment links. Linker regiment regts met pelotons marcheert af = in draf.
2. Aan de andere zijde regts en links, voorwaarts in bataille.
3. Aanval in linie, en daarna: Aanval als fourageurs, of terstond: Aanval als fourageurs, door alle vleugelpelotons; de andere pelotons volgen in den draf.
4. Marsch.

Op dit kommando worden de bewegingen zoo snel mogelijk uitgevoerd.

Was men in eene gesloten kolonne, dan deploijeert men eerst het hoofdregiment en doet het laatste tot in de rigting van dat regiment vooruitkomen.

## 14. DOORTOGT UIT DE ORDE VAN BATAILLE.

## 1°. MOMENT.

De generaal kommandeert:

Artillerie.

1. Plaats genomen achter de eskadrons van het centrum.  
Regter pelotons van deze eskadrons,

voorwaarts afgezeten en als tirailleurs, om den doortogt van het defilé te begunstigen.

## 2°. MOMENT.

1. Op het centrum voorwaarts, passeert het defilé = in draf.
2. Bij het uitkomen regts en links voorwaarts in bataille.

## 3°. MOMENT.

3. De aanval in linie, daarna: als fourageurs (met de 4° pelotons), of onmiddellijk: aanval als fourageurs, met alle vleugelpelotons.
4. Marsch.

## DOORTOGT ACHTERWAARTS IN DUBBELE KOLONNE.

## 1°. MOMENT.

15. Men begint, zooals hierboven, met het plaatsen en terugzenden van de artillerie en van de beide vleugeleskadrons, waarvan de twee linker vleugelpelotons den rand van het defilé bezetten om den doortogt te begunstigen. Zij zitten daartoe af, aan de andere zijde van het defilé.

## 2°. EN 3°. MOMENT.

Als bij den doortogt achterwaarts in kolonne van pelotons.

## 4°. MOMENT.

1. Met pelotons regts en links achterwaarts = passeert het defilé in draf.
2. Marsch.

Op het kommando: *Marsch*, breken beide regimenten te gelijk af.

De linker artillerie en de beide dekkingspelotons gedragen zich zooals bij het doortrekken in eene enkele pelotonskolonne.

De artillerie stelt zich in batterij op hare gewone plaats, 50 *passen* voor het linker en 5° eskadron.

*De aanval.*

Zoodra deze begint zitten de tirailleurs weder op, en nemen hunne plaats van bataille weder in.

#### 16. DE DOORTOGT ACHTERWAARTS UIT DE ORDE VAN BATAILLE.

##### 1°. MOMENT.

Het terugzenden der artillerie en van de vleugeleskadrons, als hierboven.

##### 2°. MOMENT.

Terugtoegt in echelons en de linie van bataille herstellen.

##### 3°. MOMENT.

1. *Op het centrum achterwaarts, in dubbele kolonne, passeert het defilé.*

2. *Marsch.*

Op het kommando: *Marsch*, gaan de beide pelotons van het centrum 20 *passen* vooruit, tot dekking der artillerie, die inmiddels blijft doorvuren.

Het regter regiment maakt:

1. *Pelotons links.*

2. *Hoofd der kolonne links.*

Het linker, terzelfder tijd:

1. *Pelotons regts = hoofd der kolonne regts.*

Beide regimenten trekken in den draf

gezamenlijk het defilé door, en formeren zich op 300 *passen* van het defilé *links en regts front achterwaarts in bataille.*

De artillerie en de dekkingspelotons gedragen zich als hierboven.

##### 4°. MOMENT.

De aanval als boven.

17. Indien het defilé zich achter een van de middeneskadrons bevindt, bijv. achter het tweede van het linder regiment, dan kommandeert de generaal:

1. *Achter het 2° eskadron, linker, regiment in dubbele kolonne, passeert het defilé met de artillerie te beginnen.*

2. *Marsch.*

Op dit kommando gaat de artillerie zoo snel mogelijk het defilé door, en stelt zich in batterij voorwaarts van het linker vleugeleskadron.

Het linker regiment maakt:

1. *Pelotons regts = hoofd der kolonne regts*, om met de overeenstemmende eskadrons van het regter regiment gezamenlijk in dubbele kolonne het defilé door te trekken.

Het linker vleugeleskadron plaatst zich voor het 2° eskadron zoodra de artillerie zijne terugtrekkende beweging aanvangt, en blijft tot dekking staan, tot de kolonne geheel in het defilé is en trekt dan er ook door. Aan de andere zijde van het defilé maken de regimenten regts en links front achterwaarts in bataille.

#### DOORTOGT VOORWAARTS IN HALVE ESKADRONSKOLONNE.

18. Men maakt hiervan gebruik, als men bij het uitkomen van een defilé, dat de

breedte van een half eskadron heeft, stellig verzekerd is dat men voorwaarts (hetzij links of regts), of wel ter regter of linker zijde in bataille moet maken. Om spoediger geformeerd te zijn doet men de halve eskadrons pelotons-afstand nemen, zoodat de diepte tot op de helft vermindert; anders is men niet spoediger in bataille dan uit eene kolonne van pelotons.

Bij een' doortogt achterwaarts is de dubbele of enkele pelotonskolonne te verkiezen.

#### DOORTOGT IN GESLOTEN KOLONNE.

19. Het doortrekken voorwaarts in gesloten of opene kolonne, berust op dezelfde grondbeginselen als bij de pelotonskolonne.

Bijv.: Weet men dat het deploijeren bij het uitkomen op het centrum moet geschieden, dan formeert men het hoofdregiment met den linker vleugel, en het 2° met den regter vleugel vóór.

Bij den doortogt achterwaarts in gesloten kolonne, maken alle eskadrons: *Pelotons regts- of linksomkeert*, uitgenomen het hoofdeskadron, dat tot dekking van het defilé staan blijft.

Men plaatst, des verkiezende, eene sectie artillerie tusschen de twee halve eskadrons van dit eskadron in.

In beide gevallen formeert men de gesloten kolonne tegenover het defilé.

Men trekt het defilé voorwaarts door, in opene kolonne, als men bij het uitkomen in de flank kan aangevallen worden.

#### DOORTOGT VOORWAARTS IN GESLOTEN KOLONNE.

20. De vijand staat regts en links van

het defilé; men komt gedeploijeerd midden tegenover het defilé aan.

De artillerie is op hare normale plaats op de vleugels.

De linie staat stil.

#### 1°. MOMENT.

De generaal kommandeert :

1. *Artillerie, achter de beide eskadrons van het centrum.*
2. *Regter en linker vleugelpelotons, voorwaarts in draf om af te zitten en den doortogt te begunstigen.*
3. *Marsch.*

#### 2°. MOMENT.

1. *Achter het linker eskadron, regter regiment, en achter het regter eskadron, linker regiment, in gesloten kolonne.*
2. *Doortogt voorwaarts op het regter (of linker) regiment.*
3. *Aan de andere zijde op het hoofdeskadron, 2° regiment regts voorwaarts en links voorwaarts in bataille.*

#### 3°. MOMENT.

4. *Aanval in linie of echelons.*
5. *Marsch.*

Op dit kommando stelt het aangeduide regiment zich in beweging, terwijl het andere, door *pelotons half regts (of links) of pelotons regts (of links)* zich daarachter plaatst.

Buiten het defilé gekomen, maakt het



hoofdregiment regts voorwaarts in bataille, kommanderende de kolonel: *Marsch*, zoodra het laatste eskadron 20 *passen* uit het defilé is.

Het 2<sup>o</sup> regiment moet, in plaats van 24 *passen*, 68 (afstand eener geopende kolonne) nemen, om bij het deploijeren van het voorgaande niet genoodzaakt zijn den gang te vertragen.

Het 2<sup>o</sup> regiment deploijeert ook zoodra het buiten het defilé is.

DOORTOGT ACHTERWAARTS, ALS MEN IN GESLOTEN KOLONNE TEGENOVER HET DEFILÉ KOMT.

21. In dit geval begint men, bij het defilé komende, met front naar den vijand te maken. (Kan men er doortrekken vóór dat de vijand ons bereikt heeft, dan maakt men geen front; dit spreekt van zelf.)

De generaal kommandeert:

1. *Doortogt achterwaarts = pelotons regts- (of links-) omkeert.*
2. *Artillerie van het hoofdregiment, voorwaarts in batterij.*  
(De andere artillerie wordt reeds verondersteld met twee eskadrons aan het defilé te zijn.)
3. *Marsch.*

Op dit kommando maakt het hoofdeskadron: pelotons regts en links, om de artillerie door te laten en tot dekking te dienen.

De artillerie komt in batterij en opent haar vuur.

De andere eskadrons maken: pelotons *regts- (of links) omkeert*, rijden het defilé

door, maken op 300 *passen* front en deploijeren.

Komt men in eene dubbele gesloten kolonne, met artillerie in het midden, bij het defilé aan, dan trekt eerst de eene kolonne en daarna de andere door het defilé.

De artillerie blijft vuren tot zij doorgetrokken zijn.

Twee halve eskadrons van de beide voorste eskadrons blijven bij de artillerie tot dekking.

Komt men bij den terugtogt gedeploijeerd bij een defilé aan, dat de breedte van een eskadron heeft, dan geschiedt de doortogt spoediger in de dubbele pelotonskolonne, als het defilé achter het midden is, tenzij het defilé achter een der vleugels was. Het vleugeleskadron komt dan 20 *passen* vooruit en blijft tot dekking van het defilé.

De hier door ons aangehaalde voorbeelden en de wijze van uitvoeren dienen slechts om onze denkbeelden hieromtrent te ontwikkelen en te verduidelijken. Het spreekt van zelf dat ze naar omstandigheden, naar de inzigten of den tact in het manoeuvreren, van den kommanderende officier kunnen gewijzigd worden.

Vraagt men wat de beste manoeuvre is om een defilé achterwaarts door te trekken, tegenover een' ondernemenden vijand: het zal die zijn waardoor men het minste verlies lijdt en het grootste getal troepen er doorbrengt, daar het doortrekken zonder verlies in dit geval niet wel mogelijk of denkbaar is.

EENIGE BIJZONDERHEDEN BETREKKELIJK DE GENERAALS VAN HET FRANSCH LEGER  
IN HET OOSTEN DIE ZICH BIJ DE BESTORMING VAN SEBASTOPOL OP DEN 8<sup>sten</sup> SEP-  
TEMBER 1855 HEBBEN ONDERSCHIEDEN, EN MEER BEPAALD VERMELD ZIJN  
IN DE RAPPORTEN VAN DEN MAARSCHALK PELISSIER.

(Vervolg en Slot van N<sup>o</sup>. 3, Bladz. 140) (1).

B. Aanval van het zoogenaamde centrale  
bastion (aan het linker gedeelte der  
attaque.)

1. De divisie-generaal DE SALLES, kommandant van het tweede legerkorps, in de Krim gekomen op het laatst van 1854, aan het hoofd der toenmalige 8<sup>e</sup> divisie, later 4<sup>e</sup> divisie van het eerste korps, heeft steeds bij den generalen staf gediend (even als de generaal PELISSIER): hij is officier geworden in 1825, 1<sup>e</sup> luitenant in 1827, kapitein in 1850, en heeft als zoodanig in 1851 en 1852 bij het Fransche leger in België geweest. In 1857 werd hij tot *chef d'escadron* benoemd, tot belooning van zijn moedig gedrag bij de inneming van Constantine. Hij werd in 1840 tot kolonel en in 1847 tot brigade-generaal bevorderd, en deed ook als zoodanig nog dienst in Afrika, waar hij gedurende vele jaren verbleef. In 1852 werd hij tot divisie-generaal bevorderd. Reeds vóór 1850 ridder van het Legioen van Eer, werd hij, na tot officier te zijn bevorderd, in 1845 tot kommandeur, en in den loop van dit jaar (1855) tot grootofficier dier orde benoemd.

2. De brigade-generaal RIVET, die bij den

(1) Op bladz. 143 en 144 van dat N<sup>o</sup>. is een drukfeil ingeslopen; dáár wordt gesproken van den generaal Risson: dit moet zijn Bisson.

aanval gesneuveld is, was een tijdgenoot van den generaal BOSQUET. Te gelijk met dezen in 1831 op de Applicatie-school te Metz, werd hij ook te gelijk in 1839, terwijl zij te zamen in Afrika waren, tot 2<sup>en</sup> kapitein der artillerie benoemd. Hij ging in 1844 bij de *kavallerie* over, en wel als *chef d'escadron* der *spahis*, werd in 1846 luitenant-kolonel bij de *chasseurs d'Afrique* en keerde in 1848 naar Frankrijk terug als kolonel van het 7<sup>e</sup> regiment lansiers. In 1852 tot brigade-generaal bevorderd, werd hij wederom naar Afrika gezonden, als chef van den staf. Hij was nog in deze betrekking, toen hij in het begin van dit jaar als chef van den staf van het 1<sup>e</sup> korps met den generaal PELISSIER, kommandant van dat korps, naar de Krim vertrok. Hij was een zeer dapper en intelligent officier.

3. De brigade-generaal BRETON, bij denzelfden aanval gesneuveld, kwam als kolonel van het 74<sup>e</sup> regiment van linie, met de vroegere 4<sup>e</sup> divisie (FOREY) in het Oosten, en werd in Maart 1855 tot brigade-generaal bevorderd; hij was in 1824 officier geworden, doch meldenswaardige bijzonderheden zijn ons niet van hem bekend, evenmin als van

4. Den brigade-generaal COUSTON, gewond bij de attaque: dit schijnt iemand

van reeds eenigzins gevorderden leeftijd, daar hij reeds in 1823 tot kapitein werd benoemd. Hij kwam als kommandant der 2<sup>e</sup> brigade van de toenmalige 5<sup>e</sup> divisie (LEVAILLANT) in October 1854 in de Krim.

5. De divisie-generaal LEVAILLANT (CHARLES) is een officier die veel ondervinding in Afrika heeft opgedaan. In 1823 tot onderluitenant aangesteld, woonde hij als luitenant bij het 48<sup>e</sup> regiment infanterie van linie de expeditie tegen Algiers bij in 1830. Alstoen tot kapitein benoemd, vinden wij hem later vermeld als kapitein-adjutant majoor der *Zouaven*. In 1837 tot chef de bataillon bij het 2<sup>e</sup> regiment ligte infanterie (in Afrika) bevorderd, werd hij in 1840 tot luitenant-kolonel bij het dappere 17<sup>e</sup> regiment ligte infanterie (in Afrika) benoemd; in 1843 werd hij kolonel van dat regiment, dat echter middelerwijl (in 1841) naar Frankrijk teruggekeerd was. In 1848 tot brigade-generaal bevorderd, voerde hij in 1849 het bevel over eene brigade bij het beleg van Rome. Reeds vroeger ridder, werd hij in 1841 reeds tot officier van het Legioen van Eer benoemd, en na het beleg van Rome tot kommandeur dier orde. Hij werd tot divisie-generaal bevorderd in 1855. Zijne divisie was niet tegenwoordig bij den slag aan de Alma, doch kwam in October 1854 uit Turkije naar de Krim.

6. De bevelhebber der andere brigade van de divisie LEVAILLANT, de brigade-generaal TROCHU, ook gewond op den 8<sup>sten</sup> September jl., behoort onder de jongste generaals, ook wat den leeftijd betreft. In 1840 werd hij 1<sup>e</sup> luitenant bij den gene-

ralen staf, in 1843 kapitein, in 1846 chef d'escadron, in 1851 luit.-kolonel, in 1853 kolonel, in November 1854 brigade-generaal en heeft het alzoo in veertien jaren tijds, van 1<sup>en</sup> luitenant tot generaal gebragt. Hij was gedurende verscheidene jaren aide-de-camp van den Maarschalk BUGEAUD, en kwam als 1<sup>e</sup> aide-de-camp van den Maarschalk DE SAINT-ARNAUD in het Oosten. Volgens mededeelingen van iemand die persoonlijk zijne kennis in het Oosten gemaakt heeft, bezit de generaal TROCHU meer dan gewone bekwaamheden, zoo in krijgskundige als in letterkundige zaken. In 1844 tot ridder van het Legioen van Eer benoemd, werd hij in Augustus 1854 tot officier, en nu dezer dagen tot kommandeur bevorderd: hij heeft nu slechts 20 jaren dienst, 9 campagne-jaren en 1 vroegere wond.

#### C. Algemeene opmerkingen.

Zonder hier verder uit te weiden over de overige generaals bij het Fransche leger in het Oosten, willen wij echter nog eene opgave laten volgen van den ouderdom van dienst van eenige der generaals die meermalen in verschillende rapporten voorkomen:

De chef van den staf de divisie-generaal DE MARTIMPREY, is officier van 1828.

De nu onlangs tot divisie-generaal bevorderde generaal ESPINASSE, werd officier in 1835.

De brigade-generaal THOMAS, zwaar gewond bij den slag aan de Alma, was in 1851 als *sous-luitenant-élève* op de Applicatie-school van den generalen staf aan-

gesteld, en in 1842 bij de infanterie in Afrika overgegaan.

De brigade-generaal LENORMAND DE LOURMEL, gesneuveld op den 5<sup>den</sup> November 1854, had in October 1850 de school van Saint-Cyr als onder-luitenant verlaten, en werd in 1852 generaal.

De tot gouverneur van Sebastopol benoemde divisie-generaal BAZAINE, was in 1853 sergeant-majoor bij het vreemden-legioen, en werd in datzelfde jaar tot onder-luitenant benoemd; hij is in Augustus 1854 tot brigade-generaal, en nu dezer dagen reeds tot divisie-generaal bevorderd.

De meermalen geciteerde generaal WIMPFEN, is officier van 1852, heeft onafgebroken tot in 1854 in Afrika gediend, en werd in Maart jl. tot brigade-generaal bevorderd.

De kommandant der artillerie, de divisie-generaal THURY, is reeds een man van jaren: hij werd kapitein in 1815.

De brigade-generaal LEBOEUF, kommandant der artillerie bij het 1<sup>e</sup> korps, is daarentegen eerst in 1850 officier geworden (1).

De brigade-generaal BEURET, kommandant der artillerie van het 2<sup>e</sup> korps, werd officier in 1828.

De divisie-generaal NIEL, kommandant der genie, geboren in 1802, is officier geworden in 1825.

De kommandant der genie bij het 1<sup>e</sup> korps, de divisie-generaal DALESME, geboren in 1795, werd officier in 1815.

(1) Wij vermelden hier en vervolgens het jaar van aanstelling als *sous-lieutenant-élève* op de Applicatie-school te Metz.

De kommandant der genie bij het 2<sup>e</sup> korps, de brigade-generaal FROSSARD, geboren in 1807, is officier van 1827.

Als eene bijzonderheid willen wij ten slotte nog vermelden, dat de generaal CANROBERT, in 1840—42 kapitein-adjutant was bij het 6<sup>e</sup> bataillon jagers, dat toen gekommandeerd werd door den chef de bataillon FOREL; terwijl in 1854 diezelfde FOREL, (divisie-generaal sedert 22 December 1851), onder de bevelen stond van zijnen vroegeren kapitein-adjutant, die eerst den 14<sup>den</sup> Januarij 1855 tot divisie-generaal was benoemd.

De generaal PELISSIER, die toch ook gedurende eenige maanden onder de bevelen van den generaal CANROBERT gestaan heeft, is divisie-generaal van 15 April 1850, en daarenboven 61 jaar oud, terwijl CANROBERT slechts den ouderdom van 44 jaren heeft bereikt.

Of zóó iets voor de leiding der zaken goed is, schijnt twijfelachtig; doch allezins navolgenswaardig komt ons eene andere zaak voor, die uit de vorenstaande mededeelingen blijkt bij het Fransche leger te worden in praktijk gebragt, namelijk: het avancement (bij keuze) zoodanig in te rigten, dat men, zonder uitsluiting van die meerbejaarden die nog volkomen voor hunne taak geschikt zijn, echter in den regel generaals verkrijge, in de volle kracht des levens, en zoo mogelijk rijk aan ervaring in den krijg in overzeesche bezittingen.

28 September 1855.

S. v. G.

(INGEZONDEN.)

Met genoegen lazen wij dezer dagen in de October-aflevering van het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië*, het artikel: *Eenige wenken voor kommandanten van mobiele kolonnes in Nederlandsch Indië*.

Reeds sedert lang waren wij bezig aan een dergelijken arbeid, die echter voor ons zijne eigenaardige bezwaren had. Wij hebben de eer niet tot het Nederlandsch-Indische leger te behooren, maar wij wilden het doen, om daardoor een der oud-Indische officieren uit te lokken, tot het leveren van een degelijker arbeid dan de onze, gegrond op eene terreinkennis dier gewesten en op ondervinding in den oorlog daár gevoerd.

De schrijver van het bovenaangehaalde artikel schijnt intusschen de beide laatste vereischten te bezitten, en alzoo beter dan wij in staat te zijn, om die wenken aan zijne krijgsmakkers aan te bieden.

Ééne zaak trof ons evenwel bij het lezen van het bedoeld artikel; te weten: de bijna gelijksoortige behandeling van het onderwerp, die nagenoeg geheel met de onze overeenkwam; en daarom moeten wij beginnen met de bouwstoffen te verzamelen, welke wij tot dien arbeid hadden verzameld. Bij het doorsnuffelen eener oude verzameling papieren vonden wij eenige gegevens voor mobiele kolonnes, denkkelijk afkomstig van een voormalig Indisch officier; die gegevens waren in vragen en antwoorden vervat, en daaruit poogden wij eenige wenken voor mobiele kolonnes zamen te stellen. Welligt zijn onze bronnen dezelfde als die van den schrijver des bovenvermelden artikels; dan hoe dit zij, wij zijn voorgekomen en het doel dat wij beoogden is bereikt; daarom wenschen wij onzen hartgrondigen dank te betuigen aan den schrijver van dat artikel.

Uitgaande van hetgeen ZijnEd. aan het slot van zijn artikel zegt: dat het alleen geschreven is om aan jonge officieren eenig nut te verschaffen, wagen wij het eenige opmerkingen mede te deelen, uit andere stukken ons gebleken; welligt dat zulks den schrijver aanleiding geeft tot het leveren van een vervolg, t welk dan met het eerste artikel een geheel zou kunnen opleveren, waarvoor elk naar Indië vertrekkend officier, en wij in het bijzonder, ZijnEd. dankbaar zouden zijn.

Uit die stukken bleek ons, dat:

1. de naam van mobiele kolonnes tegen-

woordig is overgegaan in die van expeditionnaire kolonne;

2. de een of twee handmortieren à 16  $\text{R}$  ijzer die in de laatste oorlogen niet meer zijn medegevoerd, maar vervangen zijn door handmortieren van 13 duim.

Zoo moeten zich onder anderen in de laatste oorlogen in het Palembangsche, bij iedere kolonne bevonden hebben vier handmortieren, als twee van 11 $\frac{1}{2}$  en twee van 13 duim;

3. een geweermaker slechts zelden bij de kolonnes was, daar deze op de meeste buitenposten aanwezig is;

4. Het terrein meestal te veel geaccidenteerd is voor het medenemen van veel paarden, en dat zulks alleen mogelijk is op Makassar en Java;

5. dat het medenemen van den langen pakriem niet meer noodzakelijk is tot het vastgorden van patroontasch en bajonetkoppel om de taille, dewijl de riem van het amorceerzakje daarvoor tegenwoordig gebruikt moet worden;

6. het geven van den klewang aan een 25 à 30tal uitgezochte inlandsche infanteristen tegenwoordig minder noodzakelijk is, daar ieder infanterist te velde van een klewang voorzien is;

7. de linnen slobkousen, even als bij het leger hier te lande, moeten zijn afgeschafte;

8. ieder infanterist thans 50 scherpe patronen heeft, als: 30 in zijn randsel en 20 in de tasch.

Wij willen voor het oogenblik niet verder gaan, maar alleen door die opmerkingen tevens bewijzen, dat wij met aandacht des schrijvers artikel hebben gelezen. Door dit schrijven hopen wij, dat bij dien gewezen kolonnekommandant nogmaals de lust moge worden aangewakkerd, om zijne verkregen kennis dienstbaar te maken aan het meer en meer voorlichten zijner jeugdige krijgskameraden.

Wij vleijen ons dat ZijnEd ons weer spoedig daartoe in de gelegenheid zal stellen.

Nogmaals moeten wij herhalen, dat het ons slechts te doen is, om eene zuivere kennis te verkrijgen van het aanvoeren en verzorgen eener zoodanige kolonne.

Mogt de gewezen kolonne-kommandant lust gevoelen, om ons met zijne bescheiden en aanmerkingen te vereeren, hij zal ons bereid vinden, en wende zich daartoe tot de redactie van dit *Tijdschrift*.

Y. Luitenant der Infanterie.

# DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

**L. MULDER,**

*1<sup>e</sup> Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de Zee- en Landmagt.*

(Vervolg van N<sup>o</sup>. 4, Blz. 145.)

## XII.

*Recognosceering door den overste v. PACZINSKY uitgevoerd. Gevecht bij Duppel op den 3<sup>den</sup> Junij. Beoordeeling van dit gevecht. Merkwaardige strooptogt van het vrijescharenkorps onder den majoor v. D. TANN.*

Naar gelang de generaal v. WRANGEL na zijn terugtocht uit Jutland ook Noord-Sleeswijk verliet, volgden hem ook vele Duitschgezinde bewoners van deze landstreek, en rukten de Denen onder den kolonel v. JUEL (het regter zijkorps) in dezelfde mate zuidwaarts, zoodat reeds den 1<sup>sten</sup> Junij aan de Deutsche voorposten berigten van reizigers aankwamen, dat er reeds eenige honderde vijandelijke infanteristen (dit waren de zoogenaamde *Viborg*-  
8. D. N<sup>o</sup>. 5.

sche jagers) in Apenrade aangekomen waren; buitendien lagen daar in de haven eene korvet, eene stoomboot en twee kanonneerbooten.

Uitgenomen eene kleine wijziging in de verschillende kantonneeringen bleef de stelling van het Deutsche leger nagenoeg dezelfde, namelijk zooveel mogelijk geconcentreerd, en daardoor in staat, den vijand, die zoowel uit het noorden als uit het oosten kon komen opdagen, het hoofd te kunnen bieden. De positie van Bau, door Holsteinsche en Hannoversche ingenieurs zeer sterk gemaakt, bleef als verzamelplaats aangewezen.

Ten einde het korps van den generaal v. JUEL, dat meer en meer voorwaarts drong en herhaalde strooptogten uitvoerde in het middelste en westelijke gedeelte van Sleeswijk, te recognosceeren en zooveel mogelijk gevangenen te maken, van wie men berigten kon ontvangen aangaande

de sterkte en de bedoelingen van den vijand, zond de opperbevelhebber den 4<sup>den</sup> Junij twee detachementen uit, — een, uit Pruisische troepen bestaande, naar de zijde van Apenrade, waar het evenwel niet tot een gevecht kwam, en het andere naar de zijde van Tondern en het Lygumklooster, waarvan wij de bijzonderheden eenigzins nader willen vermelden.

Tot de uitvoering dezer onderneming werden gekommandeerd het 2<sup>e</sup> bataillon Brunswijkers, dat iets noordwestelijker dan Bau gekantonneerd lag en het 1<sup>e</sup> regiment Hanoveraansche dragonders in *Ostergail* (ten w. van Holebol) opgesteld. De Brunswijksche overste v. PACZINSKY, hooger in rang dan de majoor REINECKE, die de kavallerie kommandeerde, kreeg het bevel over de expeditie.

Wij zullen het verslag van dien merkwaardigen togt uit het meergenoemde dagboek van SICHART hier in de hoofdpunten laten volgen:

De korte inhoud der instructie, welke de overste v. PACZINSKY van den opperbevelhebber ontving, was deze: Er waren herhaalde tijdingen in het hoofdkwartier ontvangen, dat vijandelijke detachementen te *Lygumklooster* en Tondern vooruitgedrongen waren. Daarom zou een detachement van 1 bataillon en 1 regiment kavallerie den 4<sup>den</sup> 's morgens zeer vroeg eene recognosceering doen over *Tinglev* en *Rapsted* tot in de nabijheid van Lygumklooster, den zwakkeren vijand, waar men hem aantrof, aanvallen en teruggedrijven, zoo mogelijk gevangenen maken, naauwkeurige berigten aangaande den vijand inwinnen en daarna over Tondern

terugmarcheeren. In Tondern waren den 5<sup>den</sup> 1 kompagnie en 1 eskadron Holsteinsche troepen.

Deze expeditie moest in twee of drie dagen afgeloopen zijn.

Ten 5 uur des morgens begon de marsch, waarbij men tot verligting der infanterie, wagens voor de randsels gerequireerd had, en omtrent ten half zeven kwam het detachement te Rapsted aan, zonder op dien marsch iets anders aangaande den vijand vernomen te hebben, dan de meest tegenstrijdige geruchten, die alleen daarin overeenstemden, dat er den vorigen dag eene vijandelijke kavalleriepatrouille in *Bredvad*, een gehucht ten n. van *Heetz* geweest was, en dat de Denen in den omtrek van Lygumklooster en Galsted stonden.

In Rapsted werd nu besloten den troepen, die gedeeltelijk reeds sedert één uur in den nacht op de been waren, eenige rust te geven, en intusschen patrouilles uit te zenden naar de kleine gehuchten, die vooruitgelegen waren, en tot aan het beekje (de Arnaa) dat tusschen Rapsted en het Lygumklooster vloeit. Naauwelijks waren hiertoe evenwel de voorbereidingen gemaakt, toen er berigt kwam, dat een vijandelijk eskadron in Bedstedt, een gehucht ten n. en op  $1\frac{1}{2}$  mijl van Rapsted, aan gene zijde van den grooten weg op Apenrade, aan het afvoeren was. De overste v. PACZINSKY liet onmiddellijk zijne kavallerie oprukken en haar door twee kompagnieën infanterie volgen, terwijl de beide andere het defilé van Rapsted bezet hielden; in sterken draf rukte het regiment dragonders vooruit. Digt bij de

beek gekomen, zag men aan gene zijde twee vijandelijke kavallerie-afdeelingen te zamen ongeveer  $1\frac{1}{2}$  eskadron sterk, waarvan de eene, die links stond, afmarcheerde, om zich met eene derde afdeeling, aan de andere zijde van den grooten weg bij Bedsted te vereenigen. Zij marcheerde ten dien einde langs het geheele front der Duitsche dragonders, waarvan zij door de beek gescheiden was, maar deed dit met zulk eene rustige bedaardheid, dat men daaruit wel kon opmaken dat, er aanzienlijke reserven voorhanden moesten zijn.

Ter plaatse waar men zich bevond ligt een watermolen, waar het eenige overgangspunt over de beek in dien omtrek, een naauw defilé vormt, dat gebarricadeerd was. Desniettemin besloot men tot den aanval: het 2<sup>o</sup> eskadron nam, na een klein tirailleurgevecht het defilé, dat nagenoeg niet verdedigd werd, en de eskadrons trokken de beek over, waarbij zij onbegrijpelijkerwijze niet door de Denen werden aangevallen, hoewel zij dien overtocht met slechts drie man in front konden doen; de vijand trok integendeel terug langs den weg naar de zijde van *Heldevad*, werd met kracht gevolgd, door twee eskadrons geattaqueerd en overhoop geworpen. Omtrent een uur gaans werd de vervolging voortgezet, waarbij evenwel op den smallen, door slooten begrensden weg, altijd slechts de achterste manschappen der Deensche kavallerie konden bereikt worden. Toen er eindelijk nieuwe vijandelijke afdeelingen in het front en in de flanken kwamen opdagen, liet de overste v. PACZINSKY halt blazen en verzamelen.

Het resultaat van dit uitmuntend ge-

voerde kavalleriegevecht, was de gevangenneming van 25 man, waaronder 2 officieren en 5 onderofficieren en van 25 paarden.

Het detachement trok nu naar Rapsted en 's avonds nog iets meer zuidelijk terug, waar het overnachtte. Den volgenden morgen (den 5<sup>den</sup>) trok het naar Tondern, van waar de kommandant der Holsteinsche troepen, de luitenant v. HOLSTEIN, den overste een brief gezonden had, met den voorslag, om gezamenlijk op dien dag een aanval op het Lygumklooster te doen; hij had dit evenwel afgewezen, daar zijne manschappen en paarden te zeer afgemat waren, maar was bereid tot reserve te dienen, ingeval de luitenant v. HOLSTEIN den aanval wilde doen, hetwelk echter opgegeven werd. Hij liet dien dag in Tondern rusten, nadat hij de gevangenen naar Flensburg opgezonden had, en marcheerde den 6<sup>den</sup> naar Bau af. Onderweg kreeg hij berigt, dat den vorigen dag een gevecht bij Duppel had plaats gehad, hetwelk waarschijnlijk dien dag zou hervat worden, waarom hij besloot, tot dekking van de wegen, die van Tondern en Lygumklooster naar Bau leiden, zich in den omtrek van Kliplew op te stellen.

Wij keeren tot het hoofdleger terug, om den voornoemden slag te vermelden, die den 5<sup>den</sup> op het Sundewitt was geleverd geworden.

De generaal v. WRANGEL had namelijk besloten, den vijand, die met zijne voorposten bij Nübel en Satrup stond, aan te grijpen en tot in zijn bruggehoofd voor Sonderburg terug te drijven, deels om hem daardoor den lust tot verder voort-



dringen te benemen, deels om daardoor te toonen, dat de terugtogt uit Jutland en die van het 10<sup>e</sup> legerkorps niet het gevolg was van de overmagt zijner wapenen (1).

Eene geheime concentreering der troepen tot den aanval was in deze streken, waar de inwoners zeer Deensgezind waren, aan groote zwarigheden onderworpen. Men had zich maar al te dikwijls kunnen overtuigen, dat de vijand altijd goede en juiste berigten verkreeg aangaande de bewegingen en plannen van het Duitsche leger; hooggelegene molens dienden als telegrafen, ja zelfs landden nu en dan verkleede vijandelijke officieren op eenig onbewaakt punt der kust, en hielden zich, beschermd door de inwoners, vaak dagen lang in de onmiddellijke nabijheid van het hoofdkwartier op, hetgeen hun te gemakkelijker viel, daar de politie in het bondsleger in dit opzigt veel te wenschen overliet. De opperbevelhebber nam dus zijne toevlugt tot eene list: hij maakte namelijk gebruik van de omstandigheid, dat de verjaardag des Konings van Hannover op den 3<sup>den</sup> Junij inviel en kommandeerde tot viering daarvan eene groote parade, terwijl de gevechtsdispositie in het geheim aan de verschillende chefs gezonden werd, en de troepen eerst na den afmarsch uit hunne kwartieren zouden vernemen, wat het doel was.

De dispositie, die den 4<sup>den</sup> uit Flensburg aan den generaal HALKETT gezonden

(1) Deze beweegredenen zijn overgenomen uit het bekend geworden officiële berigt van den generaal aan den Koning van Pruisen.

werd, behelsde hoofdzakelijk de volgende punten:

De aanval zal geschieden in drie kolonnes op Apenrade en het bruggenhoofd bij Sonderburg.

De brigade MÖLLENDORF marcheert van Bau naar Brunde, ten n. van Apenrade, ligt de vijandelijke detachementen in laatstgenoemde plaats op, en keert met den voorraad, dien zij daar mogt vinden, naar hare kantonnementen terug.

De brigade BONIN, 7½ bataillon, 2 eskadrons en 16 stukken, ongeveer 6500 man, concentreert zich zoodanig, dat zij over Ulderup en Satrup langs den kortsten weg het bruggenhoofd kan bereiken; zij kiest hare verzamelplaats zelve, en rukt ten 10 uur des morgens van daar tot den aanval op.

De voorhoedebrigade, de 1<sup>e</sup> infanteriebrigade en de Hannoversche 9<sup>de</sup> batterij van de 10<sup>e</sup> Bondsdivisie te zamen 6½ bataillon, 1 vrijkorps, 4 eskadrons en 14 stukken, ongeveer 4500 man, vormden de derde kolonne, onder den generaal HALKETT. Zij zou ten 10 uur bij Gravenstein tot den afmarsch gereed zijn, en over *Atzbüll* en *Nübel* naar het bruggenhoofd rukken.

De beide laatstgenoemde kolonnes hadden in last, door een krachtig vooruitrukken den vijand zoo mogelijk van zijn terugtogt op Sonderburg af te snijden; lange tirailleurgevechten te vermijden en alleen het bruggenhoofd zelf binnen te dringen, als men dit tegelijk met den vijand kon doen.

De Holsteinsche troepen en een klein gedeelte van de 10<sup>e</sup> Bondsdivisie bleef bij *Holebol* in reserve.

De sterkte der Denen op het Sundewitt bedroeg dien dag (1)

7 bataillons infanterie,

2 korpsen jagers,

3 batterijen (24 stukken) veldartillerie, te zamen omtrent 7200 man.

Op het eiland Alsen stonden:

7 bataillons infanterie,

1 korps jagers,

ongeveer 6400 man; zoodat de Denen nagenoeg 15000 man beschikbaar hadden.

Eer wij tot de beschrijving van het gevecht overgaan, moeten wij den lezer vooral opmerkzaam maken op dat gedeelte van de dispositie aan den generaal BONIN gegeven, waarin hem gelast wordt, zelf de verzamelplaats zijner troepen te bepalen, welke omstandigheid, zooals wij zien zullen, grooten invloed op het gevecht gehad heeft.

Hij koos tot die verzamelplaats het dorpje *Laygaard*, doch was ten 10 uur nog niet geheel tot den afmarsch gereed, en daar de generaal HALKETT dit door een afgezonden stafofficier vernam, besloot hij, hoewel marschvaardig, van zijne dispositie eenigzins af te wijken, daar hij begreep dat de kolonne BONIN, die veel langer weg te doorloopen had, onmogelijk te regter tijd met hem gezamentlijk zou kunnen opereeren, en hij bepaalde het uur van zijnen afmarsch op half elf. De brigade MARSCHALK, meest uit Hannoveranen bestaande, marcheerde ter eere van den geboortedag huns Konings, aan het hoofd, en kwam weldra ten westen van *Nübel* in aanraking

met de Denen; de andere brigade (generaal-majoor v. SCHNEHEN) volgde haar aanvankelijk, maar sloeg daarna bij *Atzbüll* links af, om langs den kolonneweg over den *Nübelermolen* te trachten, met haar op dezelfde hoogte te komen en zoo gelijkmatig te opereeren.

Ingevolge den geest der dispositie rukten men zoo snel mogelijk vooruit, verdreef den vijand met de bajonet van stelling tot stelling, terwijl het aan de artillerie der linker afdeeling gelukte, hem na een kort gevecht van de *Nübel* windmolen te verdrijven. Het dorp *Nübel* zelf werd hardnekkig verdedigd, zoodat het achtereenvolgens bij gedeelten moest bestormd en genomen worden.

Toen dit eindelijk gelukt was, konden de Denen hunne positie achter den windmolen niet langer tegen de brigade SCHNEHEN houden, maar trokken, zich hardnekkig achter de opvolgende wallen en heggen verdedigende, op *Stendrup* terug, hetwelk nu ook werd aangevallen en genomen. Omtrent ten 2 uur na den middag waren de Denen in vollen terugtocht naar de zijde van *Düppel*.

Voor dit dorp (aan de westzijde) ligt een bosch, de *Büffel-Koppel* genoemd, waar de Denen halt hielden en niet dan na een hevig gevecht uit verdreven werden. Reeds was de generaal HALKETT nu op het punt verder voort te rukken, toen hij berigt ontving, dat de brigade BONIN, die, zooals wij gezien hebben, de linker kolonne vormde, ten half twee eerst tot *Satrup* genaderd was. Hij besloot deze dus in te wachten, waartoe hij ook eenige oogenblikken later het bepaalde bevel van

(1) F. R. VON ROTHENBURG, *die Schlachten von 1848 und 1849*.

den opperbevelhebber, die zich bij die kolonne bevond, ontving. Hierdoor ontstond dus eene pause in het gevecht, terwijl de Denen, die eerst verscheidene pogingen gedaan hadden, om zich weder van den Büffel-Koppel meester te maken, hiervan nu afzagen.

Het gros van de brigade BONIN was ten 10 uur van Laygaard, en de voorhoede ten 11¼ van *Fischbek* opgerukt; zij hadden zich later op den kolonneweg, aan deze zijde van Satrup, waarheen de marsch gedirigeerd was, vereenigd en kwamen in laatstgenoemde plaats eerst over tweeën aan, waar het volstrekt noodig was, den troepen, die door de hitte en de zware zandwegen uitgeput waren, een half uur rust te geven. Daarop rukten zij voort naar de zijde van Düppel; — het was toen kwartier voor drieën.

Men was nu Düppel en de daarachter liggende Düppelerhoogten, waar, zooals wij vroeger gezegd hebben, door de Denen verschansingen aangelegd waren, vrij dicht genaderd en tevens digt genoeg bij den zeeoever gekomen, om aan twee kanonneerbooten ten z. van Düppel geankerd, gelegenheid te geven hun geschutvuur, hoewel met weinig gevolg, mede in den strijd te mengen.

De Deensche generaal besloot nu tot eene offensieve beweging met drie bataillons naar de zijde van Stenderup, maar de Hannoversehe 9<sup>te</sup> ontvingen hem zoo wel, dat hij terugtrekken moest en daarbij het dorp Düppel verloor. Hij liet zich daardoor evenwel niet afschrikken, maar maakte zich tot een tweeden aanval gereed, waartoe hij twee bataillons infan-

terie van linie en vijf bataillons, die van Alsen overgestoken en nog niet in het vuur geweest waren, bestemde. Intuschen had de generaal v. WRANGEL begrepen, dat het eene te gewaagde onderneming zou zijn, de verschanste Düppelerhoogte, waar nu ook troepen uit Alsen opgerukt waren, aan te vallen, en hij gaf dus ten 3 uur na den middag bevel, het gevecht af te breken. De generaal HALKETT verzamelde dus langzamerhand zijne troepen buiten het bereik van den vijand en trok, ingevolge de hem gegeven bevelen, naar de positie van *Nübel* en den *Nübeler*windmolen terug, waar het *gros* bivakkeerde.

Toen de generaal BONIN eveneens zijne brigade uit het gevecht wilde terugtrekken, was voor den Deenschen opperbevelhebber het oogenblik gekomen om zijne tweede offensieve beweging uit te voeren, die des te meer kans had van slagen, daar hij nu alleen de Pruissische troepen tegenover zich had. De Deensche bataillons gingen, met een tirailleurlinie voor zich uit, met zulk een onwederstaanbaar geweld op den vijand los, dat zij in den eersten aanloop alles overhoop wierpen. De Pruisen weerden zich op enkele punten hardnekkig, maar waren tegen den hevigen aanval niet bestand, zoodat zij eindelijk genoodzaakt waren te wijken. Wij lezen in een berigt van een Deenschen ooggetuige de volgende beschrijving van dit gevechtsmoment:

» De Pruisen schenen in den beginne een weinig onthutst over de wijze waarop zij ontvangen werden — de kogels woedden in de vijandelijke rijen — maar kort

daarop herstelden zij zich en begonnen Hoerrah! te roepen. Generaal SCHLEPEGRELL reed naar ons toe en zeide: »Hoe is 't, kameraden, zijn de bajonetten geslepen?» Wij begrepen wat hij meende, en verwachtten daarom, dat wij ieder oogenblik met den vijand handgemeen zouden worden. Eindelijk, na verloop van een uur, — ja misschien nog langer, werd het vuur langzamerhand zwakker.

»Het was omtrent zes uur, toen het gevecht een ander aanzien kreeg — WRANGELS kanonnen zwegen, onze garde te voet, die uit het bruggenhoofd gerukt was en bij den molen van Düppel stond, velde de bajonet; wij deden hetzelfde, en nu was de beurt aan ons, om Hoerrah te roepen. En nu ging het voorwaarts in den stormpas; ja in stormlooppas, van heg tot heg; verscheidene huizen en hofsteden stonden in brand; van de kanonneerbooten werd onafgebroken met kartetsen in de vijandelijke gelederen geschoten; zoo rukten wij vooruit voorbij Düppel. De garde bestormde het dorp, een gedeelte der jagers, de vrijwillige scherpshutters en soldaten omsingelden het kerkhof, waar de Pruisen hunne dooden hadden begraven en waar nu ook de levenden uit verdreven werden. Een roggeveld lag tusschen ons en de vijandelijke tirailleurlinie, soldaten, scherpshutters, garde-troepen, jagers, — alles stormde *pêle-mêle* over het veld heen; een oogenblik hielden de Pruisen stand, maar eer de helft van den akker bereikt was, trok de geheele vijandelijke linie van de heggen terug en wij zagen ze in groote hoopen den nabijgelegen heuvel op vlugten. De espignolen

waren in batterij gekomen; een weinig aan deze zijde van het Nübelerbosch werd halt gehouden en gedurende een half uur hoorde men niets dan het knallen der espignolen en ons tweegelederen vuur, die te zamen smolten als een aanhoudende roffel. De zon was reeds lang onder, toen de strijd als van zelf eindigde, want beide partijen waren vermoeid en hongerig, — en zoo zagen wij de vijandelijke zwarte massa's over den heuvel trekken, scherp afgeteekend tegen den helderen, rooden horizon, waar de zon was ondergegaan."

In het berigt van den generaal von WRANGEL lezen wij, dat het hem waarschijnlijk voorkwam, dat de vijand wegens de aanzienlijke strijdkrachten, die hij in de laatste momenten van het gevecht ontwikkeld had, den volgenden morgen tot het offensieve zou overgaan. Hij zond daarom onmiddellijk bevel aan de brigade Möllendorf, die, zonder den vijand ontmoet te hebben, van Apenrade teruggekeerd was, over Ulderup en Satrup, aan de infanterie en artillerie der bij Hleböl staande Holsteinsche troepen en aan de troepen van het 10<sup>e</sup> legerkorps, over Gravenstein op den Nübelermolen aan te rukken. De kavallerie van deze beide reserve afdeelingen, moest, onder bevel van den Hannoveraanschen overste POTEN, de flanken en den rug der armee tegen vijandelijke ondernemingen van Apenrade over Tinglev dekken. Deze troepen kwamen ongeveer ten 6 uur des morgens in de hun aangewezen stelling.

De Deensche generaal vergenoegde zich evenwel wijselijk met de voordeelen, die hij den 3<sup>den</sup> gewonnen had en viel den

volgenden dag niet weder aan. Zijne troepen hadden voortreffelijk gestreden en de eerste overwinning behaald: hij wilde dus ook het weder aangewakkerde vertrouwen op eigene kracht, niet onmiddellijk weder op het spel zetten, daar hij zijn doel bereikt had en de generaal v. WRANGEL slechts twee dagen liet bivakkeeren op het kleine terreingedeelte, dat hij op nieuw gewonnen had en zijne troepen reeds op den 7<sup>den</sup> Junij meer westelijk gelegen kantonnementen liet betrekken.

Het verlies aan de Duitsche zijde vinden wij opgegeven, aan officieren 5 dooden, 17 gekwetsten en 1 vermiste, aan onderofficieren en soldaten 32 dooden, 204 gekwetsten en 64 vermisten. De Deensche berigten geven als hunne verliezen op: 5 officieren gesneuveld, 6 gekwetst, 16 onderofficieren en manschappen gesneuveld en 199 gekwetst.

Zooals men uit bovenstaande beschrijving ziet, was het resultaat van het gevecht verre van gunstig voor de aanvallers te noemen. Het is dan ook niet te verwonderen, dat die uitslag tot scherpe kritiek aanleiding gegeven heeft. Wij willen hier niet eens onder rekenen de hevige aanvallen van de democratische schrijvers, die weder gretig deze gelegenheid aangrijpen om den Pruisischen opperbevelhebber het verwijt voor de voeten te werpen, dat hij volgens geheime instructiën, de Denen zooveel mogelijk sparen moest en tot geene krachtige maatregelen zijne toevlugt mogt nemen. Doch uit een militair en vooral een strategisch oogpunt gezien, zijn er aanmerkingen te maken, die niet van grond ontbloot zijn.

Vooreerst heeft men gevraagd, of men niet beter gedaan zou hebben den aanval, die nu bleek zoo weinig vergoeding voor het geleden verlies te hebben opgeleverd, geheel achterwege te laten. Dit evenwel is een oordeel *à posteriori*, dat zeker bij eene schitterende uitkomst geheel zou achterwege gebleven zijn, en buitendien zegt een zaakkundig beoordeelaar, die tevens ooggetuige was, »dat er zeker niemand gevonden zal worden, die aan den veldtocht in die dagen deel genomen heeft, die niet van de noodzakelijkheid overtuigd is, dat de vijand teruggedrongen moest worden. Het verbondene leger kon den vijand in de voorpostenstelling van Satrup en den *Nübelermolen* niet zoo dicht voor zijne kantonnementen laten staan, wanneer het in de mogelijkheid was hem verder terug te dringen.»

Doch eene aanmerking van meer gewigt is te maken op de keuze van de verzamelaarsplaatsen der kolonnes en het uur van oprukken. Dat het in het plan van den generaal v. WRANGEL zou gelegen hebben, met de beide kolonnes, die van den generaal v. BONIN en die van den generaal HALKETT gelijktijdig aan te vallen, is onmogelijk te veronderstellen: de weg, dien de eerste te doorloopen had, is zoo veel grooter, dan die der laatste, dat zoodanige strategische misrekening al te in 't oog vallend groot zou zijn. Wij moeten dus aannemen, dat een aanval met *échelons* bedoeld werd; hiertoe evenwel waren ook de berekeningen klaarblijkelijk onjuist. Dat de generaal v. BONIN zijne verzamelaarsplaats zelf kiezen mogt en dat hij *Laygaard* daartoe bepaalde, heeft een beslis-

send nadeeligen invloed uitgeoefend. Wij zien den generaal HALKETT zelf reeds eigenmagtig van de hem gegeven dispositie afwijken en een half uur later afmarcheeren, dan de order luidde. Hierin handelde hij met de juiste takt van een onderbevelhebber, die eene verantwoordelijkheid durft op zich nemen om in den geest zijner instructie te handelen, ook al moet hij daardoor van de letter afwijken; maar grooter mogt die afwijking dan ook niet zijn. En toch is hij verplicht, het gevecht, waarin hij gewikkeld is en dat eene gunstige wending heeft genomen, staande te doen houden, meer dan een half uur te verwijlen bij den Büffel-Koppel, omdat de linker kolonne nog niet daar is, die zijne flank noodzakelijkerwijs dekken moet. Die tijd was kostbaar voor de Denen, en het is niet te ontkennen, dat zij daarvan gebruik hebben kunnen maken om hunne verdedigingsmaatregelen in de stelling van de *Düppeler* hoogten bedaald in orde te brengen, en nieuwe versterkingen van Alsen te doen aanrukken, waarmede zij dan ook weldra het offensieve konden hernemen. Een gelijktijdige, of ten minste met kort op elkander volgende *échelons* uitgevoerde aanval, zou waarschijnlijk het gevolg gehad hebben, dat enkele vijandelijke afdeelingen hadden afgesneden kunnen worden, of ten minste had men er dan in kunnen slagen den vijand zoo krachtig in zijne positie van *Düppel* terug te werpen, dat deze mogelijk gelijktijdig had kunnen veroverd worden.

De dislocatie van het Deutsche leger was nu den 7<sup>den</sup> Junij als volgt:

De brigade BONIN — hoofdkwartier Kjeding — bleef het dichtste bij het Sundewitt en wel achter eene linie, die van Atzbüll naar Warnitz loopt. Achter haren linker vleugel en tevens naar de zijde van Apenrade stond de brigade MÖLLENDORFF — hoofdkwartier Kliplev; — het hoofdkwartier der Pruisische divisie RADZIWILL kwam in Seegaard (een weinig ten o. van Kliplev). Achter het centrum der brigade BONIN kantonneerden de Holsteinsche troepen; het hoofdkwartier van den Prins FREDERIK lag in Bommerlund. De troepen van het 10<sup>e</sup> legerkorps werden achter den regter vleugel bij Bau en Flensburg gedислоqueerd; het hoofdkwartier van den luitenant-generaal HALKETT was in Flensburg, waar ook dat van den opperbevelhebber was.

In Glücksburg en Tondern bleven detachementen Holsteinsche troepen; eindelijk werd Holeböl tot verzamelplaats voor het geheele leger aangewezen.

Intusschen waren de vrijescharen, zooals wij vroeger gezegd hebben gereorganiseerd en er was een vrijkorps opgericht onder den Beijerschen majoor v. d. TANN, die uitstekend geschikt was voor de taak, die hem was opgedragen. Dit korps werd nu tot den partijangersoorlog bestemd, en voerde den 6<sup>den</sup> Junij eene onderneming uit, die als een voorbeeld van zoodanige stoute *coup de main's* ruimschoots de vermelding waardig is.

Den 5<sup>den</sup> Junij lag het vrijkorps in *Uek*, een dorpje ten n.w. van Kliplev aan den grooten weg van Tondern, waar het onverwacht des avonds de order gegeven werd, den volgenden morgen met een witten band om den linker arm op het

appel te komen. De majoor v. d. TANN had dit herkenningsteeken doen aannemen, daar hij eene nachtelijke onderneming in den zin had en daardoor ongelukkige vergissingen, die reeds meermalen voorgekomen waren, wilde verhoeden.

Den 6<sup>den</sup> 's morgens, werd op het appel aangekondigd, dat van iedere der zes kompagnieën 60 man moesten aangewezen worden, om zich met wagens naar Tondern te begeven, ten einde daar een boerenopstand te onderdrukken. Zooals wij zien zullen, was dit evenwel slechts een voorwendsel, daar v. d. TANN, zoo het schijnt, het ware doel der onderneming, uit ligt te begrijpen reden, wilde geheim houden.

De 60 man per kompagnie bestegen nu de wagens, waar ook ladders en lange planken werden opgeladen, om tot bruggenovergangen gebruikt te kunnen worden.

Het volgende bevel was door den majoor v. d. TANN voor dezen strooptogt gegeven:

Orde waarin de wagens elkander moeten opvolgen.

- I. 5<sup>o</sup> Kompagnie voorhoede, 500 à 400 pas voor de kolonne;
- II. Eerste hoofdkolonne, 4<sup>o</sup> en 6<sup>o</sup> kompagnie, met 50 pas onderlingen afstand;
- III. Tweede hoofdkolonne, 1<sup>o</sup> en 2<sup>o</sup> kompagnie 150—200 pas afstands;
- IV. Achterhoede, 5<sup>o</sup> kompagnie.
  1. Ieder wagen heeft zijn bijzonder nummer.
  2. De afdeelingen rijden dicht opgesloten; daar waar de breedte van den weg het toelaat, met tweeën.

3. Bij ieder' wagen is een kommandant.
4. Wanneer een wagen stil moet houden, wijkt hij zijwaarts uit en sluit achter weder aan.
5. Niemand mag zonder bevel van den wagen gaan.
6. Iedere twee uur wordt eene kleine halt gehouden.
7. Bij de nadering des vijands sluiten alle wagens op; op het signaal: »appel'' verlaten alle manschappen, op één na, de wagens; de twee kompagnieën der eerste hoofdkolonne formeeren zich voorwaarts, die der tweede kolonne ter zijde, de achterhoede achter de wagens.
8. Wanneer er »halt'' geblazen wordt, rijden alle wagens dicht op; er wordt ten dringendste aanbevolen, tegen kavallerie niet te vroeg te schieten. Gesloten afdeelingen mogen alleen op bevel van hunnen kommandant vuren. In de intervallen der kompagnie-kolonne staan sectiën scherpschutters, die naar omstandigheden uitzwermen.
9. Wanneer men des nachts eene plaats binnenrukt, dan is al het onnoodige geraas en schieten streng verboden; alleen bij den aanval van grootere afdeelingen mag »hoerrah'' geroepen worden. De bajonet is 's nachts het hoofdwapen.
10. Bij eenen aanval is het allen scherpschutters, welke niet daartoe gekommandeerd worden, verboden, de gekwetsten achteruit te brengen.
11. Evenzeer is het verboden uit het gelid te gaan om buit te maken. Alle buit

is het gezamenlijk eigendom van het korps.

12. Alle afdeelingen blijven gesloten bij hun kommandant; wanneer desniet-tegenstaande enkele manschappen, of afdeelingen mogten verdwalen, dan moeten deze zich dadelijk naar de verzamelplaats begeven, of zich aan het digtstbijzijnde gevecht aansluiten.

Uck, den 6<sup>den</sup> Junij 1848.

Majoor v. D. TANN.

De majoor v. D. TANN was voornemens de stad Hadersleben om te trekken en haar van de noordzijde in den nacht te overvallen; eenige kompagnieën zouden de poorten bezetten, en de overigen van de markt uit patrouilleeren en de in kwartier liggende Denen in de huizen overvallen en gevangen nemen of neërsabelen.

De Deensche magt in het noorden van Sleeswijk bestond uit ongeveer 4 bataillons, 4 eskadrons en 2 batterijen, te zamen 4 à 5000 man. Het gros der infanterie stond in Hadersleben en Hammelev; de voorhoede, 1 bataillon, 4 eskadrons, 2 stukken geschut en eene afdeeling pionniers stond bij Hoptrup en Mastrup.

Des namiddags ten 4 uur zetten de troepen zich in beweging langs den binneweg over Rothekrug en werd hun het ware doel van den togt bekend gemaakt. Door de hooge heggen, ter zijde van den weg aan het oog onttrokken, ging de rid snel voorwaarts, tot dat plotseling bij den Rothekrug het bevel tot halt maken gegeven werd, daar men dragonder-vedetten gewaar werd, die evenwel, ten getale

van zes, de vlugt namen toen de vier manschappen, die, op boerenpaarden gezeten, den voortroep uitmaakten, op hen los reden.

Een van hen werd gevangen genomen en met zijn paard een vijfde *Freischärler* bereiden gemaakt.

Nu ging het weder voorwaarts; doch daar de majoor v. D. TANN, in den omtrek van Apenrade naauwkeuriger berigten van de sterkte en stelling des vijands ontving, besloot hij zijn eerste plan eenigzins te wijzigen. Hij vernam namelijk, dat Hadersleben met 2500 man bezet was, en het kwam hem al te gewaagd voor, nu de vijand door de ontvlugte dragonders reeds tegen eene overvallung kon gewaarborgd zijn, die magt met zijn kleine korps aan te grijpen.

Hij besloot nu den vijand in Hoptrup, die daar ongeveer eene sterkte had van 300 man infanterie, 2 stukken geschut en 4 eskadrons in den rug aan te vallen en ten dien einde zijn marsch over Mastrup te nemen.

Na eene korte rust werd de marsch voortgezet en ruim een uur na middernacht stootten de vrijscharen ten noorden van Hoptrup op de voorposten van eene Deensche kompagnie jagers, die daar in den omtrek gekantonneerd lag. Achter heggen opgesteld vuurden zij op de manschappen, die op de wagens voorbijreden, welke deze nu ijlings verlieten om de Deensche jagers aan te grijpen, die weldra de vlugt namen. De majoor v. D. TANN, toegesneld zijnde, verbood het voortzetten van dit gevecht ten strengste, gaf onmiddellijk last, de wagens weder te bestijgen,



die nu onmiddellijk weder in draf den marsch aannamen.

Intusschen had hij berigt ontvangen, dat de vijand bij Hoptrup zijne troepen bijeentrok. Hij gaf dus bevel, vooruit te rukken. Bij Mastrup bogen zij een dwarsweg in, die eenigzins zuidwaarts naar den Haderslebener straatweg voert, dien zij bijna bereikt hadden, toen de voortroep meldde, dat zich daar twee eskadrons kavallerie vertoonden.

Oogenblikkelijk werden de drie kompanieën die aan 't hoofd waren, aan den kruisweg achter digte heggen opgesteld, om de vijandelijke kavallerie te ontvangen; de overige manschappen bleven op de wagens.

De dag brak juist aan; een digte nevel bedekte den geheelen omtrek, toen de Deensche huzaren langs den straatweg naderden. Naauwelijks waren zij den kruisweg genaderd, toen een moorddadig salvo uit 180 bussen hen ontving, zoodat zij plotseling omkeerden en met achterlating van de gekwetsten, ijlings de vlugt namen.

Nu werd ook aan de andere kompanieën het bevel gegeven, de wagens te verlaten en zich bij de voorsten aan te sluiten; eene vijandelijke afdeeling jagers, die inmiddels opgerukt was, werd snel teruggeslagen en de gekwetsten in een nabijzijnd huis gebragt; bij de wagens werd eene kleine bedekking van eenige manschappen achtergelaten en te voet op Hoptrup aangemarcheerd.

De vijand was intusschen teruggetrokken en had zich op beide zijden van den straatweg opgesteld. Terzelfder tijde wa-

ren de twee Deensche stukken op eene hoogte ten w. opgereden, zoodat de vrij-scharen met klein geweer- en geschutvuur ontvangen werden.

Inmiddels was de zon opgegaan en verlichtte met hare eerste stralen de kamp-plaats. Regts en links van den straatweg drong eene kompanie van de vrij-scharen door, welke niettegenstaande de Deensche jagers eene goede stelling achter de digte heggen hadden, deze spoedig verdrongen en zich nu met een donderend hoerrah op de twee stukken geschut wierpen, die zij veroverden, daar de Deensche artilleristen naauwelijks eene poging deden om ze te verdedigen en met de paarden op de vlugt gingen.

Daar de vijand zich intusschen weder achter eene heg had verzameld, en de twee eskadrons klaarblijkelijk gereed stonden, om een aanval door de jagers op de vrij-scharen te ondersteunen, werden deze allen verzameld met achterlating van slechts eene kleine afdeeling van 25 man, onder den luitenant MARTENS, ter bescherming van het veroverde geschut.

Deze laatste had eene moeilijke taak, want naauwelijks was hij van de overige vrij-scharen gescheiden, toen de Deensche huzaren plotseling eenen aanval op het geschut deden. Eerst vatte hij het voornemen op de stukken te verdedigen, maar dit was tegen kavallerie volstrekt onmogelijk, daar zijne manschappen nagenoeg alleen uit busjagers bestonden en zich dus niet in carré konden formeeren. Spoedig deed hij nu een der kanons vernagelen en trok daarop achter eene bijna zes voet hooge heg terug.

De Deensche huzaren, — grootendeels vrijwilligers — vervolgden de vrijscharen stoutweg over de heggen. Een woedend gevecht had hier nu plaats, eene ware slagting, waarbij van weërszijden dezelfde dapperheid werd aan den dag gelegd; maar de huzaren waren hier in het nadeel, daar hunne tegenpartij met bijzondere koelbloedigheid van hare bussen gebruik maakte, en met ieder schot haren man trof.

Hoewel bijna alle manschappen der afdeeling van MARTENS door sabelhouwen gewond waren, moesten toch eindelijk de Deensche huzaren, die door hunne jagers hoegenaamd niet ondersteund werden, terugtrekken, nadat een groot gedeelte hunner de paarden verloren had.

Zoo verstrooiden zij zich gedeeltelijk te voet naar alle rigtingen. Eenige huzaren trachtten langs den weg, waarop de wagens stonden, die eene volkomen barrikade vormden, te ontkomen, maar vruchteloos.

Driemaal werd den dapperen ruiters lijfsbehoud aangeboden als zij zich wilden overgeven; maar kloekmoedig sloegen zij het af en verkozen den dood boven de gevangenschap. Inmiddels waren ook de jagers verstrooid en zoo was dus de gezamenlijke Deensche voorhoede uiteengejaagd en bijna vernietigd.

Het verlies der vrijscharen was betrekkelijk zeer gering — niet meer dan 25 gekwetsten, waarvan er later vier aan hunne wonden stierven: de meeste verwondingen waren door sabelhouwen ontstaan, kogelwonden telde men bijna niet.

In het algemeen hadden de Deensche

huzaren zich in dit gevecht uitstekend dapper gedragen, — de jagers daarentegen juist het tegenovergestelde. De verliezen aan de Deensche zijde bedroegen 75 man, waaronder 28 gevangenen, een stuk geschut, 5 munitiewagens en 16 paarden. Het tweede kanon moest wegens gebrek aan bespanning achtergelaten worden, daar de wagens reeds vroeger teruggezonden waren.

Ook nu weder verspreidde zich even als na den slag van Sleeswijk een panische schrik onder het Deensche troepenkorps van den kolonel v. JUEL, dat in wanorde naar Kolding terugtrok, in de meening dat zij door eene voorhoede werden aangevallen en dat het geheele Deutsche leger in onmiddellijken aantogt was.

Deze kolonel v. JUEL was dezelfde, die in genoemden slag, het slot Gottorp zoo overijld verlaten had, en werd nu, ten gevolge van zijne gebrekkige aanvoering ook in deze omstandigheid, ontslagen als kommandant van het Noord-Jutlandsche korps en vervangen door den generaal v. Bülow.

De vrijscharen keerden na het gevecht naar hun kantonnement terug, dat zij den 10<sup>den</sup> Junij met Apenrade verwisselden, waar zij voor langen tijd werden ingekwartierd.

Het behoeft wel geene vermelding, dat de roem van den majoor v. D. TANN, die zich hier als een voortreffelijk aanvoerder deed kennen, zich wijd en zijd verbreidde. In den loop der maand werd hij tot luitenant-kolonel bevorderd.

(Wordt vervolgd.)

**DE PRUISSISCHE VERORDENINGEN, BETREKKELIJK DE EERGERIGTEN EN DE HANDEL-  
WIJZE BIJ HET ONDERZOEK DER TUSSCHEN OFFICIEREN VOORVALLENDE GE-  
SCHILLEN EN BELEEDIGINGEN; ALSMEDE BETREKKELIJK DE BESTRAFFING  
VAN HET TWERGEVECHT ONDER OFFICIEREN.**

(Vervolg en Slot van N<sup>o</sup>. 4, Bladz. 160).

**VIII. HET OPMAKEN, UITVAARDIGEN EN BE-  
KRACHTIGEN VAN HET EERGEREGTELIJK  
VONNIS.**

§ 52. Vervolgens moet bij de troepen van het staande leger tot de uitspraak van het vonnis worden overgegaan. Bij de landweer wordt zulks tot de eerstvolgende jaarlijksche groote oefening uitgesteld; gedooft echter het zich voordoende geval dit uitstel niet, en is de bijeenverzaming van het officierkorps niet dan tijdens de oefening uitvoerbaar, dan moet de kommanderende generaal de noodige bevelen geven, en diens beschikking hieromtrent langs den dienstweg vernomen worden.

§ 53. Aan het als Eergerigt bijeengeroepen officierkorps, moeten door den Eereraad, in de daartoe bepaalde bijeenkomst, waarbij de beschuldigde slechts op zijn bijzonder verlangen wordt toegelaten, de processtukken overgelegd en volledig voor-gelezen worden.

§ 54. Van het Eergerigt zijn uitgesloten: de aanklager, de verdediger, de naaste bloedverwanten en zwagers des beschuldigen, alsmede die officieren die als

getuigen in de zaak gehoord zijn; eindelijk, al wie zelf onder eene Eergeregtelijke of geregtelijke informatie staat.

Voor naaste bloedverwanten worden gehouden: de vaders, de zonen, broeders, oomen, neven en de broers- en zusterskinderen.

Wie hiernaar van het Eergerigt niet uitgesloten is, of niet, ten gevolge van verlof, ziekte of dienst, verhinderd wordt hetzelfde bij te wonen, mag zich aan de deelneming aan het Eergerigt niet onttrekken.

§ 55. De medeleden van het Eergerigt worden niet beëdigd; vóór de stemming worden zij echter door den kommandant, onder wiens leiding het Eergerigt staat, telkens, aangespoord, als mannen van eer, zonder hartstogt, volgens plicht en geweten, en met het oog op de bijzondere omstandigheden die invloed op de zaak hebben gehad, hunne stem uit te brengen. Nopens het verhandelde moet door den Eereraad een protocol opge-maakt worden, waaruit het votum van ieder lid van het Eergerigt duidelijk blijkt.

Ieder ter stemming geroepen officier moet alzoo zijn in het protocol opgenomen votum zelf onderteekenen en de proces-

acte ten slotte door den Eereraad gesloten worden.

§ 56. De stemming, waarbij de beschuldigde nimmer mag tegenwoordig zijn, geschiedt bij de Eergerigten over kapiteins, ritmeesters en subalternofficieren in dier voege, dat eerst de leden van den Eereraad hunne stem uitbrengen, dan volgt de oudste kapitein of ritmeester, de oudste eerste luitenant, de oudste tweede luitenant, vervolgens de tweede kapitein enz. Daarop stemmen de hoofdofficieren in omgekeerde orde, de jongsten eerst en de oudsten het laatst.

Bij de Eergerigten over hoofdofficieren stemmen, na den Eereraad, de kolonels, luitenant-kolonels en majoors op dezelfde wijze als in de andere Eergerigten de kapiteins en subalternofficieren.

*Aanmerk. a.)* De tweede luitenants welke overblijven, nadat de kapiteins of ritmeesters en even zooveel eerste en tweede luitenants gestemd hebben, brengen hun votum naar ancienniteit uit, en wel vóór de hoofdofficieren hunne stem geven.

*Aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

b.) De stemming bij de Eergerigten der hoofdofficieren en de stemopneming moet geheel overeenkomstig de bepalingen der §§ 56 en 46 geschieden, zonder daarbij, gelijk bij de krijgswaarden, den dienststand van de leden des Eergerigts in aanmerking te nemen. De stemmingen kunnen echter zoowel bij de informatiestukken gevoegd, als afzonderlijk aan den Eereraad ingezonden worden.

In het laatste geval evenwel moeten de stemmen, wanneer de Eereraad de akten terugbekomt, bij de processtukken gevoegd worden, wijl de stemuitbrenging van ieder lid des Eergerigts uit de akten moet blijken, alsmede dat ten minste dertien leden van het Eergerigt (§ 58) gestemd hebben.

*Min. circulaire aan het generaal kommando van het 6<sup>de</sup> legerkorps, van den 21<sup>sten</sup> Nov. 1845.*

§ 57. De stemmen worden, volgens eene door den kommandant te leiden beraadslaging, door ieder lid van het Eergerigt in 't bijzonder, mondeling voor den Eereraad uitgebragt.

§ 58. Alleen de aanwezende leden van het Eergerigt nemen deel aan de stemming; er moeten ten minste dertien leden tegenwoordig zijn. Is dit onmogelijk, dan wordt het Eergerigt, overeenkomstig de deswege in te winnen bepaling van den kommanderenden generaal of inspecteur-generaal, bij een ander troepengedeelte gehouden, of de uitspraak tijdelijk uitgesteld.

§ 59. Bij een infanterie-regiment, hetwelk in verscheidene garnizoensplaatsen ligt, wordt de gesloten procedure van het officierskorps des bataillons waar deze gehouden is, benevens de akten aan de officieren van de overige bataillons medegedeeld, ten einde daarnaar hunne stemuitbrenging, volgens § 56, te regelen. Hetzelfde geldt voor de artillerie-brigaden.

*Aanmerk.* Wanneer bij een kavallerie-regiment, dat in verscheidene plaatsen garnizoen houdt, eene Eerge-

regtelijke uitspraak moet gedaan worden, dan moet evenzoo gehandeld worden als in dergelijke gevallen tot dusver is geschied.

*Circulaire van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

§ 40. Wanneer leden van het Eergerigt uit de eene of andere oorzaak aan de stemming geen deel genomen hebben, zoo moeten hunne namen in het stemmings-protocol worden vermeld, met opgaaf der redenen waarom zij niet medegestemd hebben.

§ 41. Ieder votum dat aan de in § 4 vervatte bepalingen niet beantwoordt, moet de Eereraad afwijzen, en daarentegen een aan die bepalingen voldoende votum verlangen.

§ 42. Intusschen staat het ieder lid van het Eergerigt vrij zich incompetent te verklaren, of meerdere volledigheid der processtukken te verlangen, zoo hem die onvolledig mogten toeschijnen.

§ 43. Indien echter het getal leden van het Eergerigt, die van gevoelen zijn dat zij incompetent zijn om uitspraak te doen of dat de akten onvolledig zijn, de minderheid uitmaakt, zoo moeten deze leden, desnietteenstaande, over den beschuldigten mede uitspraak doen, en dan blijft het aan hunne overtuiging of aan hun geweten overgelaten, in hoever zij uit de reeds geuite meening grond meenen te kunnen vinden, om den beschuldigde eene straf op te leggen of tot zijne vrij-spraak te stemmen.

§ 44. Bij de Eergerigten over hoofdofficieren worden de leden niet bijeengeroepen en heeft er geene gemeenschappelijke beraadslaging nopens de stemming plaats;

de akten worden integendeel door den Eereraad, naar de in § 56 bepaalde volgorde, aan de leden toegezonden, die daarop schriftelijk hun votum moeten geven, uiterlijk drie dagen na ontvangst der akten.

§ 45. Zal een vonnis der, in §§ 6, 7 en 9, vermelde Eergerigten over officieren, van den kapitein of ritmeester afwaarts, geldig zijn, zoo wordt vereischt dat ten minste twee derde der stemmenden (§§ 58 en 59) een gelijk votum geven. Is zoodanig vonnis niet te verkrijgen, dan wordt de zaak, met bijgevoegde akten en het protocol der stemming, aan het Eergerigt der hoofdofficieren ter beslissing voorgelegd, en bij dit Eergerigt daarover op gelijke wijze, gelijk in alle andere tot hetzelfde behorende informatiën, uitspraak gedaan.

§ 46. Voor de Eergerigten der hoofdofficieren geldt als regel, dat voor de geldigheid van een vonnis slechts de eenvoudige meerderheid der stemmenden vereischt wordt, en dat, wanneer in eene zaak de stemmen staken, dat gevoelen voor het besluit van het Eergerigt moet gehouden worden, waarvoor de oudste hoofdofficier zijne stem uitgebragt heeft.

Bestaan er echter meer dan twee gevoelens in het Eergerigt, dan beslist de betrekkelijke meerderheid, en wanneer in zoodanig geval zich een gelijk stemmen getal voor die meening voordoet waarvoor de meeste stemmen zich verklaren, dan geldt die van deze meeningen als het besluit van het Eergerigt, waarvoor zich de oudste hoofdofficier verklaard heeft; heeft deze echter voor een andere meening gestemd, dan heeft van de beide meenin-

gen, waarvoor een gelijk getal stemmen bestaat, de zachtere de voorkeur, in voege dat deze voor het besluit van het Eergerigt moet gehouden worden.

§ 47. Verklaart het Eergerigt zich eenparig of bij meerderheid van stemmen (§§ 45 en 46) voor incompetent, zoo moet Mij hiervan langs den dienstweg rapport worden gedaan.

§ 48. Komt de uitspraak van het Eergerigt dáárop neer, dat de processtukken onvolledig zijn, zoo moet de Eereraad voor de verdere volledigheid, naar 't gevoelen van het Eergerigt, zorgen, en daarop definitief door dit laatste uitspraak gedaan worden.

§ 49. Is tot eene waarschuwing, eene straf of vrijspraak besloten, zoo moet het vonnis door den Eereraad worden opgemaakt en ondertekend en een kort uittreksel der akten er worden bijgevoegd. Ieder vonnis moet, behalve het formulier en een geregeld verslag, het noodige behelzen betrekkelijk de persoonlijke omstandigheden des beschuldigten, het verhaal van het onderzochte voorval en de redenen der beslissing.

§ 50. Het vonnis moet vervolgens langs den dienstweg ter Mijner bekrachtiging worden ingezonden, en daarna met het des betrekkelijk hevel, aan den beschuldigten door den Eereraad worden kenbaar gemaakt.

*Aanmerk.* Eeregeregtelijke vonnissen mogen vóór de koninklijke bekrachtiging den beschuldigten niet worden meêgedeeld.

*Circulaire van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1845.*

§ 51. Het doel van het Eergerigt en 8. D. N<sup>o</sup>. 5.

de waardigheid van den militairen stand vorderen, dat zoowel de processtukken van den Eereraad als die van het Eergerigt zelf, alsmede het gevelde vonnis tot na gevolgde publicatie geheim gehouden worden. Die hiertegen handelt zondigt tegen een pligt van den officiersstand.

§ 52. Zonder Mijne beschikking kan tegen een bekrachtigd Eeregeregtelijk vonnis geen verdere procedure gevoerd worden.

#### IX. KOSTEN.

§ 53. De Eeregeregtelijke informatiën hebben kosteloos en zegelvrij plaats, en de soms voorkomende geldelijke uitschotten worden uit de krijgskas betaald.

Gegeven te Sanssouci, den 20. Julij 1845.

FREDERIK WILLEM.

#### II. KONINKLIJKE VERORDENING BETREFFENDE DE HANDELWIJS DER EERGERIGTEN BIJ HET ONDERZOEK DER TUSSCHEN OFFICIEREN VOORVALLENDE GESCHILLEN EN BELEDIGINGEN, ALSMEDE BETREKKELIJK HET TWEEGEVECHT TUSSCHEN OFFICIEREN.

Het tweegevecht, alsmede de uitdaging tot een tweegevecht is bij de wetten verboden en strafbaar. Evenwel wordt nog, dikwijls ter zake der onbeduidendste aanleidingen, het tweegevecht als middel tot herstel der werkelijk of vermeende gekrenkte eer, door officieren van Mijne leger gekozen.

Uit dien hoofde heb Ik, ten einde tweegevechten tusschen officieren zooveel mogelijk te verhoeden, besloten aan de Eeregeregten het ambt van scheidsregter op te dragen in alle onder officieren voorvallende oneenigheden en beledigingen, voor zoover zij niet in regstreeksch verband met de dienst staan, en beveel, opzigtelijk de hieromtrent te volgen handeling alsmede nopens de bestraffing van het duel der officieren, in plaats der tot dusver daaromtrent bestaande voorschriften, het volgende :

*Aanmerk.* Met betrekking tot de handeling, bij geschillen tusschen officieren en niet tot den officiersstand behorende personen, blijven, tot op de invoering eener nieuwe wet, de tegenwoordig bestaande bepalingen van toepassing, daar de hier volgende verordening geen betrekking heeft op gevallen van dezen aard.

*Circ. van het Minist. van Oorlog, van 5 Nov. 1845.*

§ 1. Het Eeregerecht is de scheidsregter in alle eeregeschillen tusschen officieren, en moet er voor zorgen dat nuttelooze geschillen en moedwillige twisten vermeden worden, ten einde de eer van ieder officier en daardoor ook die van het geheele korps, met het oog op de eigenaardige positie van den officiersstand, ongeschonden te bewaren.

§ 2. Wanneer er twist of krenking van de eer onder officieren plaats heeft die tot een tweegevecht zou kunnen leiden, dan ligt op de daarin betrokkenen de verpligting den Eereraad van het

voorgevallene kennis te geven, alvorens de zaak verder voort te zetten.

§ 3. Het niet voldoen aan deze verpligting (§ 2) en wanneer, met voorbijgang van den Eereraad en het Eeregerigt, tot het tweegevecht wordt overgegaan, heeft de in § 25 vermelde straffen, onvermijdelijk ten gevolge.

§ 4. Zijn in een geschil of eene belediging officieren van verschillende Eeregerigten betrokken, en bevinden zich deze Eeregerigten niet ter plaatse van het gebeurde, dan moet daarvan aan den Eereraad van het naastbij zijnde Eeregerigt berigt worden gedaan, welke daarop de minzame beslechting, op de in § 6 en volgende voorgeschreven wijze, moet beproeven. Gelukt dit niet, of is het verblijf der betrokken personen te kortstondig om de minzame beslechting te bewerken, dan moet de Eereraad, door middel zijner chefs, de Eeregerigten waartoe de betrokken officieren behooren, van het beloop der zaak kennis geven om deze verder te kunnen behandelen.

§ 5. Wordt de Eereraad, aangaande de onder officieren voorgevallen geschillen of beledigingen, door de deelhebbers zelve of op eene andere wijze daarvan onderdicht, zoo moet hij zulks den kommandant, ter verdere vervolging der zaak, berigten.

§ 6. De Eereraad stelt alsnu het noodig onderzoek naar het gebeurde in 't werk. Dit onderzoek kan door mondeling verhoor en navorsching geschieden; acht de Eereraad het noodig, zoo kan hij van ieder der deelhebbers een schriftelijk verslag van het gebeurde (*species facti*) verlangen.

§ 7. Het onderzoek van den Eereraad strekt hoofdzakelijk om de zaak tot eene minnelijke beslechting te brengen. Daarom moet de Eereraad de deelhebbers en de getuigen die bij het gebeurde mogen tegenwoordig geweest zijn over de zaak onderhouden, trachten zoo naauwkeurig mogelijk bekend te worden met alles wat het ontstaan en het beloop van den twist betreft.

§ 8. Het is vooral van belang naar den oorsprong en de oorzaken van den twist onderzoek te doen, alsmede naar de eigentlijke hewerkers, en dus niet alleen naar de deelhebbers, naardien het dikwijls 't geval is, dat reeds veel vroeger bestaande levensbetrekkingen, misbruik van dienstgezag of onbeteugelde luim de kiem tot eenigheid hebben gelegd, die nu bij de geringste aanleiding tot openbare uitbarsting kwam.

§ 9. Verder moet de Eereraad acht slaan op de bijzonder aanprikkelende omstandigheden bij het voorval, op de wijze der gedane belediging, bepaaldelijk of zij op eene den officiersstand onteerende wijze geschied is.

§ 10. Bevindt de Eereraad dat het geheele beloop der zaak, zonder voorbedachte belediging, alleen op misverstand berust, zoo moet hij, voor zoover de standsbetrekkingen zulks veroorloven, door minzaam vertoog de verzoening trachten te bewerken, en wanneer zulks door de in de zaak betrokkenen aangenomen wordt, door den kommandant, onder wiens leiding het Eergerigt staat, door middel van een door beide partijen elkaer te geven handdruk, doen bekrachtigen of schriftelijk bevestigen. In het laatste geval moet de

bewilliging tot de vredelievende beslechting door den Eereraad aan de in de zaak betrokkenen worden bekend gemaakt.

§ 11. Mogt een van de twee of beide partijen der in twist geraakten niet tot verzoening gezind zijn, of een ander gevoelen nopens het bekend geworden voorval zich onder het officierskorps verbreiden, of de Eereraad zich overtuigen, dat het geval tot geene minzame beslechting geschikt was, dan moet de zaak, op den voorgeschreven voet, voor het Eeregerigt gebragt worden, hetwelk alsdan de zaak onderzoeken moet.

§ 12. Na gehouden informatie wordt in dergelijke gevallen, even als in alle overige voor de Eeregerigten gebragte zaken, uitspraak gedaan.

§ 13. Het Eergerigt beslist:

a.) dat het geval ongeschikt is tot eene Eeregeregte bestraffing, en dat de eer van den deelhebber of der deelhebbers niet geacht kan worden gekrenkt te zijn.

b.) tot eene berisping van een of beide partijen wegens het gehouden gedrag, en tot wederzijdsche door handdruk te bevestigen eere-verklaringen; of

c.) tot ontslag uit de dienst.

*Aanmerk.* Volgens § 42 der Verordening betrekkelijk de Eergerigten en volgens § 16, mogen de Eergerigten ook uitspraak doen: dat het ter hunner beslissing voorgedragen geval ongeschikt is om door eene Eeregeregte uitspraak de verwijdering uit de dienst voor te stellen.

*Aanschr. van het Min. van Oorlog, van 5 Nov. 1845.*



§ 14. In de gevallen van § 13, lett. *a* en *b* wordt de uitspraak van het Eergerigt ter bekrachtiging gezonden aan den bevelhebber die het Eeregeregteijk onderzoek bevolen heeft. Wordt daarentegen bij de uitspraak het ontslag uit de dienst voorgesteld, zoo moet zulks langs den dienstweg aan Mijne bekrachtiging worden onderworpen.

§ 15. Door eene zoodanige bekrachtigde Eeregeregteijk uitspraak (§ 14), hetwelk aan de partijen door den Eereraad moet worden bekend gemaakt, wordt het daarin behandelde conflict volledig beslecht, zoodat door geen der partijen verdere voldoening mag gevorderd worden.

*Aanmerk.* De bepaling van § 15: dat, nadat de bekrachtigde Eeregeregteijk uitspraak aan partijen is medege-deeld deze geen verdere voldoening kunnen vorderen, moet zoodanig worden verstaan: dat, na de publiek-making van het bekrachtigde Eeregeregteijk vonnis het daarbij behandelde conflict niet meer tot voorwerp van een geregtelijk onderzoek kan gemaakt, noch te dier zake een tweede Eeregeregteijk proces kan ingesteld worden.

*Aanschr. van het Min. van Oorlog, van 5 Nov. 1843.*

§ 16. Mogt een onder officieren voorgevallen geschil of belediging niet door het Eergerigt kunnen worden bijgelegd, en de betrokken personen te kennen geven, dat zij in de uitspraak van het Eergerigt, uit hoofde van de eigenaardige positie van den officiersstand, niet meenen te kunnen berusten, dan wordt de handeling van

het Eergerigt wel gesloten, doch worden te gelijk de betrokkenen door den Eereraad opmerkzaam gemaakt op de in §§ 21 en volgende bepaalde straffen op het tweegevecht.

*Aanmerk.* De bepaling van § 16: dat de handelingen van het Eergerigt in voormelde gevallen moeten gesloten worden, wil niets anders zeggen, dan dat, zelfs wanneer de in de zaak betrokken personen te kennen hebben gegeven in de uitspraak van het Eergerigt niet te berusten — 't zij dat het Eergerigt zich incompetent verklaard of volgens de bepalingen van § 15 uitspraak gedaan heeft — er geen verdere Eeregeregteijk handeling zal plaats hebben, maar het verder beloop der zaak moet afgewacht worden.

*Aanschr. van het Min. van Oorlog, van den 5<sup>den</sup> Nov. 1843.*

§ 17. Verneemt in zoodanig geval (§ 16) de Eereraad, dat de betrokken personen tot het duel besloten hebben, zoo heeft hij het regt op de kampplaats te verschijnen, en wanneer het hem, gemeenschappelijk met de secondanten, niet gelukken mogt eene minnelijke beslechting te bewerken, als kampgerigt den gang en het einde van het duel te regelen.

§ 18. Tijdens het duel kan het eerste medelid van het kampgerigt een welligt aangevangen misbruik der wapens verbieden; voorts kan hij bevelen den kampstrijd te eindigen, zoodra hem dit, onder de bestaande omstandigheden en met het oog op de standsbetrekking, geoorloofd toeschijnt.

Wie aan deze bevelen geen gehoor geeft, zal gestraft worden even alsof hij in dienst in strijd met de bevelen zijner superieuren had gehandeld.

§ 19. Terstond na het afgeloopen tweegevecht, volgt de bestraffing, naar den grondslag der bij het Eergerigt plaats gehad hebbende handelingen, tenzij door bijzondere voorvallen, gedurende het duel of bij den afloop, een nieuw onderzoek noodzakelijk wierd geacht.

§ 20. Wordt zoodanig onderzoek vereischt, dan moet de bevelhebber of chef van het hoogere regtsgebied hetzelfde terstond bevelen, en voor de bespoediging der zaak zooveel doenlijk zorgen, opdat een kriegsraad zoodra mogelijk over de betrokken personen uitspraak kunne doen.

§ 21. Is bij het tweegevecht geen der duellerenden gedood geworden, dan hebben beide partijen, bijzonder met het oog op de gevolgde ligtere of zwaardere verwonding, zich een vestingstraf van eene maand tot twee jaren op den hals gehaald.

§ 22. Is bij het tweegevecht een der duellerenden gedood geworden, of is de dood later gevolgd als regstreeksch gevolg van de in het duel bekomen wond, dan wordt de overlevende met vesting-arrest van een tot vier jaren gestraft.

§ 23. Was de uitdaging tot het tweegevecht derwijze dat de dood van een der partijen het onfeilbaar gevolg er van moest zijn, of zoodanig ingerigt dat het duel zóólang moest voortgezet worden tot een van beide partijen gedood zou zijn, dan wordt, wanneer bij het duel een der partijen gedood geworden is, de straf van

vijf tot tien jaren vesting-arrest, en wanneer geen van beide partijen gedood is, twee tot zes jaren vesting-arrest toegepast.

§ 24. Heeft de overlevende :

- a.) in het tweegevecht de gebruikelijke of afgesproken vormen geschonden en daardoor den dood zijner partij bewerkt, of
- b.) zijne tegenpartij, nadat die weerloos geworden was, gedood ;  
zoo heeft hij zich tien- tot twintig-jaren vesting-arrest en ontslag uit de dienst berokkend.

§ 25. Heeft het duel plaats gehad zonder voorafgaande aankondiging (§ 2) van het geschil dat er toe heeft geleid, dan wordt *de door het volvoerde duel verschuldigde straf verzwaaard*.

- a.) In de gevallen van § 21, met twee- tot vier maanden vesting-arrest ;
- b.) in de gevallen van § 22, met zes maanden tot een jaar vesting-arrest, en
- c.) in de gevallen van § 23, met één tot twee jaren vesting-arrest.

§ 26. Eene dergelijke verzwaring van straf zal op diegenen worden toegepast, die, tijdens de zaak voor den Eereraad of voor het Eergerigt aanhangig is, tot het tweegevecht overgaan ; voorts ook op die, welke het duel zonder secondanten volvoeren.

§ 27. Overbrengers eener uitdaging (kartelbezorgers), secondanten en getuigen van het tweegevecht worden, in de gevallen van §§ 25 en 26, gestraft met vesting-arrest van een tot zes maanden.

§ 28. Bij de toepassing der straffen (§§ 21 en volgende), 't zij dat de uitspraak berust op de handelingen van het

Eeregerigt, of op het later nopens den afloop van het duel plaats gehad hebbend onderzoek, moet er bijzonder op acht geslagen worden:

- a.) of de aanlegger van het tweegevecht het voorbedachtelijk en kwaadwillig heeft bewerkt;
- b.) of dat het slechts in hartstogtelijke opgewondenheid is geschied;
- c.) in hoever de eigenaardige positie van den officiersstand kan medegewerkt hebben;
- d.) of de gevolgen van het duel slechts door de noodzakelijke afwering ontstaan zijn.

§ 29. Wie hiernaar (§ 28) *schuldig aan duel* bevonden wordt, moet, in den regel — tenzij eigenaardige omstandigheden ter zijner verontschuldiging strekken en eene verzachting van straf billijken — dubbel zwaar gestraft worden dan diegeen, welke *niet schuldig aan het duel* verklaard wordt.

§ 30. Wordt, nadat de dood het gevolg van het duel geweest is, de overlevende voor de schuldige partij verklaard (§ 29), zoo heeft deze zich, indien er geen gronden tot verzachting van straf bestaan, behalve het vestingarrest dat hem treft, zich ook het ontslag uit de dienst op den hals gehaald.

Wordt daarentegen de overlevende niet schuldig aan het duel, of aan de, nopens de uitvoering, gemaakte afspraken (§ 25) verklaard, en blijkt het dat de dooding niet voorbedachtelijk is geweest, of slechts het gevolg van eene noodzakelijke afwering der tegenpartij, zoo kan de straf, in 't geval van § 22, tot zes maanden, en

in 't geval van § 23, tot twee jaren vestingarrest verminderd worden.

§ 31. In enkele bijzondere gevallen, waar het tweegevecht heeft plaats gehad, zonder boos opzet, alleen door de eigenaardige positie van den officiersstand, en geene nadeelige gevolgen gehad heeft, beide partijen zich ook onberispelijk gedragen hebben, en er geen omstandigheden hebben plaats gehad die het misdrijf verzwaren, dan kunnen de duellerenden, door den divisie-kommandant of door den bevelhebber die in zijne regten treedt (§ 25 der Verordening betrekkelijk de Eergerigten) disciplinair met arrest gestraft worden.

*Aanmerk.* Het veroorloven van een onderzoek ter informatie, voor het opleggen der straf, in de gevallen van § 31, ingevolge de §§ 21 en 22 der Verordening betrekkelijk de disciplinaire bestraffing in het leger, van 21 October 1841, is aan geen twijfel onderhevig. Een geregeld onderzoek kan slechts dan ingesteld worden, wanneer zulks overeenkomstig de bepalingen in de §§ 19, 20 noodzakelijk wordt.

*Aanschr. van het Min. van Oorlog, van 5 Nov. 1845.*

§ 32. De medeleden van het kampgerigt, de secondanten en de getuigen van het duel, zijn, uitgezonderd het in § 27 vermelde geval, vrij van straf, wanneer zij niet tot het tweegevecht hebben aangezet, noch, in 't geval van § 25, de schuld van medewetenschap hen treft.

§ 33. De uitdaging tot het tweegevecht en de aanneming er van, alsmede het bezorgen der uitdaging wordt, wanneer het

duel, met voorbijgang van den Eereraad en van het Eergerigt is volvoerd geworden, met vier- tot zes weken arrest gestraft.

§ 34. Het aanzetten tot duel wordt, zoo het tot geen tweegevecht gekomen is, met arrest; maar wanneer het duel werkelijk plaats gehad heeft, met vesting-arrest, tot twee jaren, en naar gelang der omstandigheden, met ontslag uit de dienst gestraft.

§ 35. Wie ter zake van een door het Eergerigt geveld vonnis, of wegens een door den Eereraad of het kampgerigt vastgestelde bepaling, met een medelid daarvan twist zoekt, wordt derwijze gestraft als had hij zich aan dit vergrijp jegens een hooger en in rang wegens dienstzaken schuldig gemaakt.

§ 36. De bepalingen dezer wet (§§ 21, 22, 23 en 24) worden ook toegepast wanneer het duel buitenslands volvoerd is, of in eene strafbare overijling een tweegevecht heeft plaats gehad.

In het laatste geval kan de straf van het duel tegen een of beide partijen verzwaard of naar bevind van zaken, volgens de bepaling van § 51 beslecht worden.

§ 37. De vorenstaande bepalingen gelden ook voor alle non-actieve en gepensioneerde officieren, welke aan de Eergerigten, volgens § 5, N°. 3, 4, 5 en 6 der dienaangaande uitgevaardigde verordening onderworpen zijn.

Gegeven te SANSSOUCI, den 20 Julij 1845.

(get.) FREDERIK WILLEM.

---

**BOEKBEOORDEELINGEN EN AANKONDIGINGEN.**


---

**QUATRE-BRAS EN WATERLOO**,  
*Krijgskundige beschouwingen door*  
 W. J. KNOOP, *Majoor bij het 7<sup>de</sup> Regiment Infanterie. 's Hertogenbosch, Gebroeders MULLER, 1835. 241 Blz. Prijs f 2,25.*

Er zijn schrijvers, en onder hen mannen van groote verdienste, die zich niet dan na jaren langen, volhardenden arbeid, den weg hebben kunnen banen, wij willen niet eens zeggen tot vermaardheid, maar zelfs tot algemeene bekendheid, terwijl anderen reeds onmiddellijk bij hun optreden met algemeenen bijval worden begroet en schijnbaar met weinig moeite zich op het standpunt weten te houden, waarop de algemeene opinie hen geplaatst heeft. Schijnbaar, zeggen wij; want bij nader onderzoek eerst wordt het duidelijk, dat de werken dier schrijvers, die met zooveel gretigheid door het publiek worden ontvangen, gelezen en herlezen, die door hunne voorstelling en geleidelijke ontwikkeling van denkbeelden onweêrstaanbaar boeijen, door hun levendigen en krachtigen stijl opwekken en meeslepen, geen vlugtig daarheen geworpen voortbrengselen van den geest zijn, maar integendeel diep doordachte en rijp ontwikkelde vruchten van het verstand, die op elke bladzijde de kenmerken dragen van ernstige studie,

van grondig onderzoek, van onmiskkenbaar talent.

Onder die schrijvers bekleedt de majoor KNOOP, waarvan wij in de volgende regelen een nieuw werk aankondigen, in ons land eene eerste plaats. Vele in aantal zijn zijne werken niet, maar sedert zijn eerste optreden voor het groote publiek, toen hij met verpletterende kracht een aanvaller op de Nederlandsche wapeneer te keer ging, sedert dien *coup de massue*, zooals dezer dagen een Fransch schrijver die wederlegging van SIBORNE's lastertaal noemde, heeft al hetgeen zijne pen voortbragt meer en meer gestrekt om hem bij het leger en ook, wat in ons land voor een schrijver over krijgskundige onderwerpen nog on-eindig meer zegt, bij de geheele natie *populair* te maken.

Dit is een feit, dat ook door hen, die op sommige punten van hem in meening verschillen, ja zelfs in vele opzigten hem lijfregt tegenover staan, niet ontkend kan worden, en daar waar dit feit zich voordoet, daar moeten krachtige aanleidende oorzaken voorhanden zijn, moeten eigenschappen bij den schrijver ten gronde liggen, die zich verheffen boven het gewone, die meer zijn dan het alledaagsche.

Wil men die oorzaken zoeken in de vrije uiting van zijne staatkundige denk-wijze, die zoozeer met den algemeenen geest

des tijds overeenstemt, en die hier en daar zoo klaar in zijne geschriften doorstraalt: wij willen die coëfficiënt, welke tot het verkrijgen dier uitkomst medegewerkt heeft, volstrekt niet wegecijferen, maar toch gelooven wij, dat er nog velen zijn, die hem als militair schrijver eene eerste plaats toekennen, doch op dit terrein aanmerkelijk met hem van meening verschillen, — zonder dat wij hier nog van hen willen spreken, die de *vox populi*, welke den schrijver van de regelen op bl. 149 van dit werk voorkomende, roemt en bewondert, om alles ter wereld geen *vox Dei* zullen noemen.

Zal die oorzaak dan te zoeken zijn in de uitgebreide militaire kennis, die ons op elke bladzijde toespreekt, en de scherpzinnigheid, waarmede hij de geschiedenis ontleedt, in de duchtige gronden, waarop zijne oordeelvellingen over zaken en personen gebouwd zijn: maar hoe weinigen onder de duizenden, die hem lezen en met gespannen aandacht volgen, zijn in staat hieromtrent een juist en geheel zelfstandig oordeel te vellen?

Moeten wij dien grooten bijval mogelijk toeschrijven aan den uitmuntenden, wegslependen stijl, die u geboeid houdt en medesleept, zonder dat gij zelf weet waarom, die beurtelings klaar, doorzigtig en overtuigend, of verheven en dichterlijk, gloeiend en tintelend van licht en verw is, al naarmate de schrijver de waarheid zijner logische redeneeringen of het schilderachtige zijner tafereelen meer op den voorgrond wil plaatsen? Maar wij hebben wel eens hooren beweren, dat in dien stijl bij nader onderzoek gebreken waren, dat

er op dit stuk enkele regels bestonden, waar hier of daar tegen gezondigd was, — wij zijn vergeten welke, en kunnen ze met den besten wil der wereld niet terugvinden, — ja, dat de schrijver van 1672 en van *Waterloo*, zich bijv. dezelfde vrijheid veroorlooft in de interpunctie zijner volzinnen als in het uiten zijner denkbeelden. Op dit punt kan een onpartijdig navorscher misschien iets vinden; maar van harte beklagen wij hem, die onder het lezen van zulk een werk, tot zoodanige opmerkingen in staat is.

Geen van deze verschillende oorzaken is het, naar ons inzien, die op zich-zelve genomen, de groote populariteit der geschriften van den majoor Knoop gegrondvest heeft; maar alle te zamen genomen, in de manier waarop wij ze bij hem vereenigd vinden, moesten ze onwederstaanbaar tot dat gevolg leiden; en waarom voornamelijk? — Omdat uit iederen regel streven naar waarheid en innige overtuiging ons tegenstraalt.

Die staatkundige gevoelens, zij mogen al niet die van den lezer zijn, hij zal nooit de uitdrukking der echte vaderlandsliefde kunnen miskennen, die er mede gepaard gaat of de innige overtuiging, die ze hem in de pen hebben gegeven; — de uitgebreide belezenheid, de omvangrijke studiën, waarvan de werken des schrijvers getuigen, mogen het groote publiek al niet zoo onmiddellijk in het oog vallen, in sommige punten moge verschil van meening omtrent zijne redeneeringen bestaan, — toch zullen er weinigen gevonden worden, die niet overtuigd zijn, dat hij voor alles de waarheid zoekt, of die meenen,

dat hij door schoonschijnende drogredenen, stellingen zoekt te bewijzen, van wier juistheid hij niet zelf doordrongen is; — en zijn stijl moge dezen of genen *purist* hier of daar aanleiding geven, den maatstok der dorre of koude regelen aan te leggen, — de groote menigte zijner lezers zal aan die regelen niet denken, maar zich met een waar genot laten medevoeren door die wegslepende woorden, waarvan men zoo moeilijk vòòr het einde scheiden kan, die stout en dichterlijk, waar zij den roem onzer helden verkondigt, krachtig en verpletterend, waar zij lafhartigheid, onkunde, verraad of laster aanvallen, ernstig en waardig, waar zij tegen verkeerde inzichten waarschuwen of vooroordeelen trachten te ondermijnen, altijd denzelfden stempel dragen, — dien der waarheid.

Het zou ons niet moeilijk vallen al het bovenstaande in ruime mate ook uit het voor ons liggende werk te bewijzen; maar eensdeels zouden wij de ruimte ons voor deze aankondiging gegund, overschrijden en ten andere gelooven wij niet, dat een dergelijk bewijs voor ons militair publiek noodig zou kunnen zijn.

Evenmin willen wij ons aan eenen langdurigen en tamelijk nutteloozen arbeid wagen, door den schrijver op den voet te volgen en met eene dorre analyse een onderzoek doen gepaard gaan, naar die punten, waar hij welligt van anderen verschilt, die over dit onuitputtelijke onderwerp vòòr hem geschreven hebben. Het werk wil in zijn geheel gelezen worden, zonder stoornis, en wij nemen gerust de verzekering op ons, dat niemand het dan ten hoogste voldaan uit de handen zal leggen.

Het voorname doel onzer aankondiging is dan ook, onze lezers tot die lectuur aan te sporen, zelfs ook indien zij daartoe vroeger reeds waren overgegaan, toen het werk in verschillende afleveringen van den jaargang 1850 van het Tijdschrift *de Gids* is verschenen. Een honderdtal bladzijden toch met aantekeningen van verschillende aard, die er nu bijgevoegd zijn, hebben er het belang van verdubbeld.

Ten slotte willen wij hier een uittreksel mededeelen, dat voorzeker velen aansporen zal, kennis te maken met het geheel, en kiezen daartoe de uitmuntende beschrijving van het gevecht bij Quatre-Bras, waartoe de schrijver, na eene schets van het terrein gegeven te hebben, op bl. 52 in de volgende bewoordingen overgaat:

» In die stelling had de prins van ORANJE, in den ochtend van den 16<sup>den</sup> Junij, de divisie PERPONCHER vereenigd, op één bataillon na, dat aanvankelijk nog te Nivelles moest blijven. Die divisie maakte twee brigaden uit, de eene (SAXEN-WEIMAR) bestond uit vijf bataillons Nassauers in Nederlandsche dienst; de andere (BYLANDT) had hier vier Nederlandsche bataillons; bij die infanterie had men twee batterijen, eene rijdende onder BYLEVELD, en eene veldbatterij onder STIEVENAAR. In alles maakte dit eene krijgsmagt uit van groote 6,000 man infanterie met 16 stukken geschut, maar zonder eenige ruitery. — De legermagt van NEY, die te Quatre-Bras in werking kwam, telde groote 16,000 man infanterie, 5,000 ruiters en 50 stukken geschut; dus bijna driemaal zooveel voetvolk dan de Nederlanders; meer dan driemaal zooveel geschut en eene talrijke

ruiterij, die bij de Nederlanders geheel ontbrak. Bij de magt des prinsen van ORANJE had men bovendien een aantal jonge soldaten; NEY's legermagt bestond geheel uit oude beproefde krijgers, aangevoerd door bevelhebbers, zoo als KELLERMAN, FOY, BACHELU en anderen, wier namen met eenen zoo welverdienden roem van dapperheid en bekwaamheid waren omgeven; terwijl het Fransche legerhoofd zelf, door zijnen onstuimigen en buitengewonen moed, de schrik zijner vijanden, de trots en sterkte zijner soldaten was geworden.

» ORANJE zag zeer goed in, dat de ontmoeting der kleine Nederlandsche afdeeling met dien vijand, wiens juiste sterkte men niet kende, maar wiens geduchte overmagt niet te betwijfelen viel, niet anders dan eene nederlaag kon te weeg brengen; toch moest die ontmoeting plaats hebben, daar men, door het terugtrekken en het verlaten der stelling bij Quatre-Bras, het aan WELLINGTON's divisien onmogelijk zou gemaakt hebben, zich daar te vereenigen. Alles hing er maar van af, of de Nederlanders lang genoeg den vijand het hoofd zouden kunnen bieden, om de overige troepen der bondgenooten in staat te stellen het slagveld te bereiken, en dáár den strijd minder ongelijk te maken; tot dien tijd toe zou die strijd stellig in het nadeel der Nederlanders zijn; zij zouden verliezen lijden; maar ten koste daarvan moest het behoud der stelling, de vereeniging des legers, worden gekocht.

» In de gewone omstandigheden zou de voorzigtigheid hebben voorgeschreven, om met zoo kleine magt, als de Oranjevorst

bij Quatre-Bras aanvoerde, in de onmiddellijke nabijheid van het beschermende bosch van Bossu stelling te nemen; hier echter was dit minder goed, daar zulk eene bedachtzame handeling den vijand dadelijk tot den aanval zou hebben uitgelokt, en hem dadelijk de geringe sterkte der Nederlandsche krijgsmagt zou hebben doen kennen. ORANJE's heldere veldheersblik deed hem inzien, dat het hier zaak was te wagen, zelfs veel te wagen, en dat, door eene meer vooruitspringende stelling te nemen, men den vijand beter in ontzag zoude houden en hem doen gelooven, dat achter het bosch van Bossu sterke reserves tot ondersteuning der Nederlanders gereed stonden. Dat die vooruitspringende stelling groote gevaren opleverde, viel niet te ontveinzen; maar de prins rekende die gevaren te kunnen braveren, sterk door het vertrouwen op zijn eigen beleid, op de bekwaamheid zijner officieren, en op de geestdrift, welke hij zijnen jongen soldaten wist in te boezemen.

» De Nederlandsche troepen plaatsten zich in slagorde, dwars over den weg naar Charleroi, de regter vleugel het bosch van Bossu bezettende, de linker- zich naar de zijde van Péraumont uitbreidende. Zes stukken van de batterij STIEVENAAR en vijf van de batterij BYLEVELD stonden aan weerszijden van den steenweg, eene groote duizend pas ten zuiden van Germioncourt; de twee andere stukken der batterij STIEVENAAR, onder bevel van WINZINGER, waren aan de zuid-oostelijke punt van het bosch van Bossu geplaatst; en KOOPMAN stond met de drie overige stukken der rijdende



batterij, bij den Namensche steenweg, westelijk van Péraumont. Van de infanterie bezette de brigade SAXEN-WEIMAR het bosch van Bossu en de hoeven Grand-en-Petit-Pierrepont; een bataillon Nassauers was buiten het bosch geplaatst, tot dekking der batterij STIEVENAAR. Van BYLANDT's brigade was het bataillon jagers N<sup>o</sup>. 27 (GRUNEBOSCH) gedeeltelijk in eene tirailleurlinie opgelost, zich oostelijk van den steenweg van Charleroi tot bij Péraumont uitbreidende; gedeeltelijk diende het tot bedekking voor de artillerie van BYLEVELD. Het 5<sup>de</sup> bataillon militia (WESTENBERG) stond bij Germioncourt; het 7<sup>de</sup> en 8<sup>ste</sup> militia (SINGENDONCK EN DE JONG) stonden, als reserve, bij Quatre-Bras; het 7<sup>de</sup> van linie (VAN DER SANDEN) was nog niet aangekomen.

» De geheele voormiddag van den 16<sup>den</sup> verloopt, zonder dat de Fransche troepen een aanval beginnen; er hebben niets anders plaats dan weinig beduidende schermutselingen nabij het bosch van Villers-Peruin, waarbij de Fransche tirailleurs door de jagers van GRUNEBOSCH teruggedrongen worden. Die langzaamheid van NEY had gedeeltelijk tot oorzaak de gebrekkige wijze, waarop de opmarsch van den vorigen dag had plaats gehad, en het achter zijn van sommige zijner divisien; gedeeltelijk de beduchtheid van dien aanvoerder, dat de bondgenooten reeds eene te sterke magt te Quatre-Bras vereenigd zouden hebben. Het is eerst na één uur 's middags, dat men de Fransche kolonnes uit Frasnes ziet opdagen en ten aanval oprukken, onder den kreet van: » Leve de Keizer! » Van de drie infanterie-divi-

siën, rukt die van Foy, in het midden, aan weërszijden van den steenweg voort; de divisie BACHELU gaat regts, langs het bosch van Villers-Peruin; links, maar iets achterwaarts, is de divisie JERÔME BONAPARTE, die zich naar de zijde van het bosch van Bossu wendt; die divisien zijn bataillons-gewijze in geslotene kolonnes, met sterke liniën tirailleurs voorop. De ruiter-divisie PIRÉ, lanciers en jagers te paard, beschermt of volgt den opmarsch van het voetvolk. KELLERMAN's zware ruitery is op dat oogenblik nog niet op het slagveld, maar verschijnt kort daarna.

» Het lag in den aard der zaak, dat de aanval van eene zoo sterke magt de zwakke bataillons des prinsen van ORANJE moest doen teruggaan; echter had dit niet plaats dan na gevechten, die niet alleen ten hoogste roemvol waren voor de Nederlanders, maar die bovendien tijd deden winnen, waarop hier alles aankwam. De Fransche artillerie der divisien Foy en PIRÉ, te zamen 14 stukken, kwam in batterij dwars over den steenweg, tegenover die der Nederlanders; er had een geschutvuur plaats, dat door de batterijen BYLEVELD EN STIEVENAAR goed werd volgehouden, en dat de vijandelijke kolonnes verhinderde, over den steenweg en naar het bosch van Bossu voort te rukken. Maar op den rechter vleugel had BACHELU veld gewonnen; hij had, door zijne overmagt en door de medewerking der ruitery van PIRÉ, de jagers van GRUNEBOSCH gedwongen terug te gaan, en bedreigde nu, door zijn voortrukken, de linker zijde van de Nederlandsche artillerie; deze was daardoor gedwongen terug te gaan; zij

verdeelde zich, en terwijl BYLEVELD's vuurmonden zich zijwaarts van Germioncourt plaatsten, stelde zich STIEVENAAR's batterij bij den oostelijken rand van het bosch van Bossu. Hier hield die batterij nog eenigen tijd het vuur tegen den vijand vol, totdat de dappere STIEVENAAR door eenen vijandelijken grenaat doodelijk gewond werd; het sneuvelen van dien aanvoerder, de groote overmagt van het Fransche geschut en het oprukken van sterke vijandelijke kolonnes, dwong toen de Nederlandsche veldbatterij om achter het bosch van Bossu terug te gaan; alleen de twee door WINZINGER aangevoerde vuurmonden bleven nog bij de zuidelijke punt van het bosch.

» Toen ging NEY over tot den aanval op het bosch van Bossu en op de hoeve Germioncourt. Het aanvankelijk afwezige bataillon van VAN DER SANDEN en dat van DE JONG waren opgerukt en hadden zich geplaatst bij den oostelijken rand van het bosch van Bossu, ten noorden van Pierrepont; het hevige geschutvuur des vijands dwong die bataillons weër in het bosch terug te gaan. Het Fransche voetvolk maakte hier echter geene vorderingen en werd teruggehouden door twee Nassausche bataillons en door dat van SINGENDONCK, in persoon door den prins van ORANJE tegen den vijand aangevoerd.

» Germioncourt werd met uitstekende dapperheid door WESTENBERG verdedigd; en het 5<sup>de</sup> militie-bataillon sloeg hier, langen tijd, alle aanvallen af. ORANJE was hier weër de ziel van de verdediging; en het verheven voorbeeld van dapperheid, dat hij gaf, maakte helden van die jonge soldaten, die hier voor het eerst den vijand

onder de oogen zagen; zoo waar is het, dat alles, of bijna alles, van de bevelhebbers afhangt. Het Fransche geschutvuur rigtte groote verwoestingen aan in de rijen der Nederlanders, en de prins, geen ander middel hebbende om daaraan een einde te maken, deed de vijandelijke artillerie door het bataillon van WESTENBERG bestormen. Zelf, te paard, ging de Oranjevorst, even als oudtijds zijne groote voorvaderen op de slagvelden van Seneffe en Malplaquet, aan het hoofd zijner dapperen het vijandelijke geschut te ontmoet. Dat die aanval mislukte; dat het 5<sup>de</sup> bataillon militie groote verliezen leed; dat Germioncourt eindelijk door den vijand werd genomen; dit heeft, bij de verbaazende overmagt des vijands, niets dat verwonderen moet; maar wèl is het te verwonderen, dat een enkel bataillon — nog geen 500 man sterk — aanvallend durfde handelen tegen een zoo sterken vijand, uit de drie wapens bestaande; dat het zoo lang dien vijand het hoofd bood en dat het zoo lang het doordringen tot Quatre-Bras wist te beletten.

» Het was nu vier uur 's middags geworden. De ongelijke strijd had reeds twee à drie uren geduurd; de Nederlanders hadden gevoelige verliezen geleden; hun toestand was zeer hachelijk geworden, en het is waarschijnlijk, dat zij den kamp tegen de overmagt niet lang meer zouden hebben volgehouden, toen er hulp kwam opdagen. Van de zijde van Brussel zag men donkerroode massa's voetvolk het slagveld naderen; het was Picron's sterke divisie, uit de dapperste en beste troepen van het Engelsche leger zamengesteld.

Van de zijde van Nivelles kwamen huzaren en dragonders, \*de Nederlandsche ligte ruitery van VAN MERLEN uitmakende. Door de komst dier versterkingen was de prins van ORANJE nu aan het hoofd van ongeveer 14,000 man voetvolk, 1000 ruiters en 24 of 26 stukken geschut.

» Hoezeer dus nog altijd, in vergelijking met den vijand, verreweg de minderheid hebbende, was nu de ongelijkheid niet zoo overstelpend meer; er was meer kans, om met goed gevolg den strijd voort te zetten; en de prins van ORANJE besloot dadelijk gebruik te maken van de komst dier nieuwe troepen, om tot den aanval over te gaan en te herwinnen wat verloren was.

» Die aanvallende beweging werd echter niet door het geluk bekroond. Het 6<sup>de</sup> regiment huzaren (BOREEL), op de Fransche ruitery aanvallende, werd door deze overhoop geworpen en geheel geslagen. Men heeft de oorzaak van dien tegenspoed gezocht in het overhaaste van den aanval en in de vermoeijenis, die de Nederlandsche ruitery, door eenen marsch van acht à tien uren, dien dag reeds had onderhouden; — maar wanneer men de getalsterkte der wederzijdsche ruitery in aanmerking neemt, dan heeft men al gronden genoeg, om de nederlaag der Nederlanders te verklaren; nederlaag, die bovendien niet in het minste aan den wapenroem dier huzaren te kort doet, daar niemand de hooge waarde en voortreffelijkheid der Fransche ruitery, waardoor zij geslagen werden, kan ontkennen of betwijfelen.

» De nederlaag der Nederlandsche ruitery

had nadeelige gevolgen, en scheen, een oogenblik, den toestand der bondgenooten bedenkelijk te maken. De overwinnende Fransche ruitery vervolgde BOREEL's huzaren op den voet, en verbreidde zich als een alles wegslepende stroom over het slagveld. De bataillons van GRUNEBOSCH en WESTENBERG, die zich herzameld hadden, werden door den aanval der Fransche ruitery gedwongen, in verwarring en met verlies terug te gaan; BYLEVELD's artillerie ging bij tijds achteruit; maar die van STIEVENAAR werd door de vijandelijke ruitery bereikt en vier van hare vuurmonden daardoor genomen. Kortstondig slechts bleven die stukken in handen des vijands; een onverschrokken officier, de kapitein GEY VAN PITTIUS, werpt zich met zijne rijdende artilleristen, die bij de brigade van VAN MERLEN behoorden, met de sabel in de vuist op den vijand, herneemt de verlorene stukken en voert die terug. — De zegerierende Fransche ruitery, tot in de onmiddellijke nabijheid van Quatre-Bras doordringende, werd hier tegengehouden door het vuur van een regiment Schotten van PICTON, dat zich achter de breede sloot had geplaatst, die hier den Namenschen weg omzoomt.

» Van dit oogenblik af aan, neemt de strijd bij Quatre-Bras voor de bondgenooten telkens eene meer voordeelige wending, om de zeer natuurlijke reden, dat, terwijl NEY altijd dezelfde krijgsmagt behoudt, waarmede hij den strijd begon, de bondgenooten ieder oogenblik versterkt werden door de komst van nieuwe troepen. Op het einde van den dag is dan ook eene aanmerkelijke overmagt aan de

zijde van WELLINGTON, die nu op het slagveld is gekomen en het opperbevel voert. Alleen aan ruitery blijft NEY zijne tegenpartij verre overtreffen, en die ruitery is het dan ook, die de meeste aanvallen op de vlakte oostelijk van het bosch van Bossu verrigt, terwijl het Fransche voetvolk hoofdzakelijk naar de vermeestering van dat bosch streeft.

» Het zoude te uitvoerig zijn, alle latere bijzonderheden van dien strijd bij Quatre-Bras hier te beschrijven; wij zullen alleen de merkwaardige feiten even vermelden. PICTON'S divisie onderscheidde zich hier door hare uitstekende dapperheid; herhaaldelijk aangevallen door de ruitery van KELLERMAN en PIRÉ, wist zij, in carré's geschaard, de aanvallen dier geduchte vijanden telkens af te slaan, en slechts een enkel regiment ging daardoor verloren. De Brunswijkers, door hun' dapperen hertog aangevoerd, waren spoedig PICTON op het slagveld gevolgd en hadden stelling genomen bij de schaapskooi, ten noorden van het verlorene Germioncourt. Hier, geteisterd door het hevige geschutvuur des vijands, houden zij eenigen tijd stand, aangemoedigd door het voorbeeld van hun' koenen aanvoerder, die vóór de slaglinie der zijnen, te midden van den vijandelijken kogelregen, koelbloedig zijne pijp blijft rooken. Maar spoedig is dat vijandelijke vuur te hevig, de verliezen der Brunswijkers te groot; de hertog doet zijne troepen teruggaan; aanvankelijk geschiedt dit in orde; maar toen de vervolgende Fransche tirailleurs al meer en meer opdringen, een Fransche geweerkogel den dapperen hertog nedervelt en KELLERMAN'S

kurassiers tot den aanval oprukken, zijn de jonge Brunswijksche soldaten daar niet langer tegen bestand; in overrijling en wanorde verlaten zij het slagveld. Ook Engelsche regimenten en zelfs de gardebrigade MAITLAND — eene uitgelezene krijgsschaar — zag men in den loop van dezen dag in overhaaste vlugt de wijk nemen, wanneer zij door de Fransche ruitery met eenen aanval werden bedreigd, soms op het enkele gerucht van de nadering dier ruitery; zoo groot was de indruk, welken die uitstekende schaar, door hare vroegere wapenfeiten, op den vijand uitoefende, en zoo verkeerd is het te gelooven, dat zelfs goede en uitmuntende troepen, zoo als de Britsche bataillons ontegenzeggelijk waren, nooit teruggaan en altijd onbezweken blijven stand houden.

De Nederlandsche divisie PERPONCHER bepaalde zich, na de komst dier nieuwe troepen der bondgenooten, hoofdzakelijk tot de verdediging van het bosch van Bossu; dat bosch werd toen met kracht aangevallen door de divisie, aan wier hoofd NAPOLEON'S jongste broeder, JÉRÔME, stond. De hoeven Pierrepont werden vermeesterd en de Fransche bataillons drongen in het bosch van Bossu door en wonnen daar veld; dit kostte echter tijd, en de teruggedrongen Nederlandsche bataillons bleven voortdurend in het bezit van het noordelijke gedeelte van het bosch, dat onmiddelijk aan Quatre-Bras paalt. Voor en na kwamen toen op het slagveld de Nassauseche bataillons van KRUZE, het grootste gedeelte der Engelsch-Duitsche divisie van ALTEN, en de Engelsche garde onder COOKE. De magt van WELLINGTON

klom daardoor tot groote 50,000 man. De Britsche veldheer deed toen weër aanvallend te werk gaan; een gedeelte der divisie COOKE, de brigade MAITLAND, viel tusschen zes en zeven uur het bosch van Bossu aan, en verdreef de bataillons van JÉRÔME daar weër uit; bij dien aanval werden de Britten ondersteund door twee der bataillons van SAXEN-WEIMAR en door dat van SINGENDONCK. Met afwisselende kansen werd toen, aan de oostzijde van het bosch, de strijd voortgezet; al meer en meer kwam het voordeel aan de zijde der bondgenooten; Germioncourt werd hernomen, en toen de duisternis het gevecht deed afbreken, waren beide partijen nagenoeg in dezelfde stellingen, die zij 's ochtends, vóór het begin van den slag, hadden bezet.

» Zoodanig was in algemeene trekken het beloop van dien slag, onbeslist wanneer men op de verliezen let, die nagenoeg gelijk stonden, en bij elk der beide partijen ruim 4000 man bedroegen; ook onbeslist, wat de uitkomst betreft, daar, indien aan de eene zijde WELLINGTON niet ter hulp van het Pruisische leger konde oprukken, NEY evenzeer belet werd, tot de nederlaag van dat leger mede te werken. De eerste periode van dezen veldslag, het tijdvak van een tot vier ure 's middags, was het haghelijkste voor de bondgenooten, het roemrijkste voor de Nederlanders. Dat het stand houden der bataillons van PERPONCHER van het hoogste, van het beslissendste gewigt is geweest, behoeft geen uitvoerig betoog; hadden die bataillons de stelling bij Quatre-Bras niet in bezit blijven houden, dan was de ver-

eeniging van WELLINGTON's divisien op dat punt onmogelijk, en dan had NEY volle vrijheid gehad, om zich met een groot gedeelte zijner magt tegen BLÜCHER's leger te wenden, en dat leger eene geheele nederlaag te doen ondergaan. En dat stand houden bij Quatre-Bras kon niet geschieden dan door buitengewone inspanningen, door eene dapperheid, die de Nederlandsche wapenen met eenen onsterfelijken luister omgeeft. Gerustelijk mag men daarbij toestemmen, dat de Nederlanders verliezen hebben geleden, dat sommige hunner korpsen zijn teruggegaan en in wanorde gebracht, dat de toestand uitermate haghelijk was, en een stoutere en vroegtijdiger aanval van NEY denkelijk de geheele nederlaag des prinses van ORANJE zou hebben veroorzaakt; — dat alles is waar, maar dat alles ontnemt niets aan den roem, dien èn veldheer èn soldaten zich hier verwierven. Want eene dwaasheid is het zich voor te stellen, dat men op een gewoon terrein *voortdurend* het hoofd kan bieden aan eenen twee-, driemaal sterkeren vijand, aan wiens talrijke en uitmuntende ruitery men geen enkel ruiters kan overstellen; zoo iets kan slechts voor eenen *korten tijd* geschieden, en vordert dan nog eene vereeniging van uitstekend beleid in den aanvoerder, en van geestdrift en dapperheid bij de troepen, zoo als men dit bij de Nederlanders te Quatre-Bras opmerkt. De oudheid schildert ons LEONIDAS, met een handvol soldaten een ontelbaar vijandelijk leger het hoofd biedende; bij de hedendaagsche oorlogen is zoo iets ondenkbaar; de dapperste soldaten der wereld kunnen thans, even als de drie-

honderd Spartanen, met de wapenen in de hand sneven; maar in den strijd tegen eene verpletterende overmagt overwinnen, of de overwinning twijfelachtig maken, dit kunnen zij niet."

Met moeite weêrhouden wij ons nog meerdere even voortreffelijk geschreven gedeelten tot proeve te geven; doch wij hopen, dat deze weinige bladzijden voldoende zullen zijn, daar waar het nog noodig mogt wezen, onze lezers op te wekken tot lezen en herlezen van een werk, dat onder de beste voortbrengselen der militaire litteratuur te rangschikken is.

L. M.

(INGEZONDEN.)

*Oorzaken van afwijking bij het schot van het tirailleur-geweer en middelen om die te voorkomen. — Handleiding voor het Onderrigt der Onderofficieren en Korporaals. Te 's Gravenhage bij de Gebroeders VAN CLEEF, 1855.*

(Terwijl wij met het doorlezen van deze Handleiding bezig waren, ontvingen wij van een onzer medewerkers, de navolgende beschouwingen daarover, met welke wij ons ten volle kunnen vereenigen.)

Het bovenstaande werkje hebben wij met genoegen gelezen; het geeft in een 50tal bladzijden, een overzicht van al wat een juist schieten kan bevorderen en hoe de soldaat gemakkelijk daartoe kan geraken.

Nu onze tirailleur-kompagnieën in het bezit van verbeterde vuurwapenen zijn, is het van belang, dat de soldaat en het

kader dier kompagnieën met zorg in de behandeling van dat wapen worden onderwezen. — De normale schietschool heeft aan verscheidene onzer officieren, onderofficieren en korporaals het middel verschafft, om zich van de deugdelijkheid van dat wapen te overtuigen; zij heeft hen in de gelegenheid gesteld om waar te nemen, welke belangrijke resultaten men met het tirailleur-geweer kan verkrijgen, wanneer het onderwijs met eenige zorg geschiedt. Die overtuiging van de deugdelijkheid van het wapen en van de noodzakelijkheid van een met zorg gegeven onderrigt, zal hen met vertrouwen eene taak doen aanvaarden, waardoor het Nederlandsche leger in het bezit van *werkelijke scherpschutters* zal geraken.

Hoe gelijkvormiger dat onderwijs bij de verschillende regimenten nu plaats heeft, des te belangrijker zullen, naar ons inzien, de vruchten van dat onderwijs zijn; des te aangenamer zal het zijn voor den mindere, omdat hij overtuigd is, dat bij eene eventueele overplaatsing naar eene andere kompagnie, hij bij deze laatste terugvindt, wat men hem bij zijne vroegere had onderwezen.

Doch waar nu gezocht naar iets degeelijks, opdat dat onderwijs gelijkvormig en goed kan plaats hebben? — Onzes inziens geeft het bovenaangehaald werkje daartoe ruimschoots de gelegenheid.

Volgens het onlangs verschenen voorschrift omtrent de behandeling van het tirailleur-geweer, zijn de officieren der ordeweek gehouden, het theoretisch onderwijs bij de tirailleur-kompagnieën, zoowel wat kader als manschappen aangaat, zelve

te voeren. Het meergemelde werkje zal hen daartoe een gemakkelijken en goeden leidraad verschaffen. — Zij zijn overtuigd bij het geregeld volgen der verschillende hoofdstukken, dat niets door hen wordt overgeslagen. De officieren bij die kompagnieën geven dan alle het onderwijs op denzelfden voet, en de een herhaalt niet, wat reeds door den anderen vermeld was; de nieuwsgierigheid des soldaats wordt steeds gaande gehouden, en hij vindt steeds een nieuwen prikkel in voor hem nieuwe zaken.

De soldaat is werkelijk ingenomen met het tirailleur-geweer: wij waren daar onlangs getuige van bij de uitdeeling dier geweren aan eene kompagnie; dit is reeds een groote stap ten goede, en het zal den officier ook gemakkelijk vallen hem van de deugdelijkheid van dat wapen te overtuigen.

Wij wenschen daarom het werkje niet alleen in handen van elken korporaal en onderofficier, maar ook in die van elken tirailleur-luitenant.

Het komt ons voor, dat de uitgave van dit werkje in de tegenwoordige oogenblikken, als eene belangrijke aanwinst mag beschouwd worden. — De oorzaken, die aanleiding kunnen geven tot eenige afwijking, worden daarin duidelijk uiteengezet, en telkens worden de middelen aangegeven om die afwijking zoo onschadelijk mogelijk te maken.

Uit den inhoud kan men reeds de geleidelijke uiteenzetting der onderwerpen ontwaren, en bij het lezen van elke bladzijde wordt men er meer en meer van overtuigd.

Op blad. 14, bij de behandeling van de trilling van den loop, is de schrijver niet vrij te pleiten van dubbelzinnigheid, door te zeggen, dat de trilling van geen invloed op den gang van den kogel is, en door dadelijk daarop te doen volgen, dat loopen van geringe ijzerdikte grootere trilling hebben en een minder goed schot opleveren.

Met genoegzen zagen wij, dat de schrijver op blad. 15 zegt: dat de terugstoot geen invloed op het schot uitoefent, een denkbeeld, dat helaas bij den soldaat nog diep is ingeworteld. Menigvuldige proeven ten dezen aanzien genomen, hebben overtuigend bewezen, dat de terugstoot op de rigting van het schot geen invloed kan uitoefenen. Dit neemt echter niet weg, dat de terugstoot een zedelijk nadeel op den soldaat te weeg brengt, en het daardoor te verklaren is, waarom geweren, die een sterken terugstoot hebben, meestal zulke slechte schoten geven.

Had de terugstoot invloed op de rigting van het schot, dan voorzeker zou dit bij een vrijhangend geweer zich het sterkste voordoen, en juist die schoten leverden onder alle omstandigheden de gunstigste resultaten op.

Hetzelfde moet zich dan ook voordoen bij een in den rigtbok vastgeschroefd geweer, en wij kunnen ons dus niet vereenigen met de bewering op blad. 17, dat de ondervinding bewezen heeft: »dat een geweer, dat in een rigtbok is vastgeschroefd, een slecht schot oplevert.»

Wij betwijfelen zeer of de ondervinding *dit bewezen kan hebben*; want de massa, die hier in beweging moet gebragt

worden om invloed op het schot uit te oefenen, bestaat uit de massa van het geweer, plus de massa van den rigtbok. Deze massa is veel grooter dan die van een vrijhangend geweer. De terugstoot kan dus bij deze laatste massa veel spoediger zich over de verschillende deelen hebben voortgeplant en dus ook spoediger de traagheid dier deelen hebben overwonnen, en niettegenstaande dat, leverden de schoten met een dergelijk geweer, de gunstigste resultaten op. — Het is dus onmogelijk dat het vastklemmen van een geweer nadeelig op de rigting van het schot kan werken. Eer de traagheid van die meerdere deelen is overwonnen, heeft de kogel reeds lang den loop verlaten.

Wij willen wel aannemen, dat sommige proeven, die men met een in den rigtbok vastgeschroefd geweer heeft genomen, ongunstige resultaten hebben opgeleverd, maar of die proeven onder volmaakt *de-zelfde* omstandigheden hebben plaats gehad, dat kunnen wij zoo gereedelijk niet aannemen. Alleen de onderlinge vergelijking van een groot aantal proeven, onder volmaakt dezelfde omstandigheden, zoude in dezen moeten beslissen of de praktijk in strijd is met de theorie.

Dat de naam des schrijvers niet op het titelblad vermeld is, doet ons leed; het is welligt de eerste maal, dat hij voor het publiek optreedt. Mogt dit het geval zijn, dan kunnen wij hem gerust zeggen, dat zijn debut als zeer goed geslaagd mag beschouwd worden.

Vurig wenschen wij, dat hij, die op elke bladzijde toont, dat theorie en praktijk bij hem vereenigd zijn, zijne

krachten moge blijven wijden aan het wapen der infanterie.

Y, *Luitenant der Infanterie.*

---

*Verhandeling over het schot der draagbare vuurwapens, door P. G. BOOMS, 1<sup>o</sup> Luitenant der Infanterie. Met houtgravuren. 's Hertogenbosch, Gebroeders MULLER, 1855. 74 Bladz. Prijs f 0.60.*

Bijna gelijktijdig met het zooeven behandelde werkje, verscheen deze Verhandeling, die over hetzelfde veel besproken onderwerp loopt, doch waarvan het doel verschillend is. De Heer Booms namelijk geeft hierin niet, zooals de schrijver van het voorgaande, eene Handleiding, die blijkens titel en inhoud voor het onderrigt der onderofficieren en korporaals bestemd is, en alleen over de oorzaken van de afwijking bij het schot handelt, maar eene uitvoerige verhandeling, blijkbaar voor officieren geschreven, bij wie men eene veel grootere ontwikkeling onderstelt. De naam van den schrijver, bij het militaire publiek reeds sedert lang, en met ruim verdiende onderscheiding bekend, geeft ons het regt, hier veel goeds te verwachten, en die verwachting wordt niet te leur gesteld. In drie afdeelingen behandelt de schrijver achtereenvolgens:

1. Het infanterie-geweer met ronden kogel, — hetwelk wij hopen dat welhaast naar de kabinetten van antiquiteiten gebannen zal worden — en geeft daarin eene uitvoerige verklaring van de kogelbaan, het rigten, de afwijkingen, en de



trefkans, de uitwerking en het indringingsvermogen van den kogel.

2. De jagerbus N°. 1 met paskogel, waarbij dezelfde onderdeelen worden behandeld met opmerkingen omtrent de betrekkelijke waarde der bus.

3. Het tirailleur-geweer met puntkogel, waarin bovendien de beschrijving van het vuurwapen gevonden wordt, bij de twee vorige soorten als bekend verondersteld en achterwege gelaten.

Het geheel is voornamelijk theoretisch behandeld, zonder in te uitvoerige mathematische berekeningen te vervallen en met bijvoeging van eene menigte tabellen, die praktische uitkomsten aangeven, waarmede de theorie wordt vergeleken en ondersteund.

Zooals de schrijver in het »voorwoord» zegt, heeft hij getracht zaâm te brengen, hetgeen bij verschillende geachte schrijvers, waarvan hij de voornaamste opnoemt, te uitvoerig of verspreid voorkomt, en alzoo aan sommige zijner wapenbroeders eenigen tijd en eenige moeite te sparen, en iets beters uit te lokken over dit zoo gewigtig onderwerp.

Dat er meer geschriften over dit punt te verwachten zijn, is bij den rijkdom van deze litteratuur in naburige rijken en bij de algemeene belangstelling onzer officieren, wel waarschijnlijk, en door het hooge belang der zaak, niet alleen voor de infanterie, maar voor alle wapens, die er zulk een gewigtigen steun, maar ook tevens zulk een krachtigen vijand in verkregen hebben, worden wij natuurlijk aangespoord, bij de aankondiging van ieder daarover in 't licht komend werk,

ook onze aanmerkingen te voegen, die wellicht het hunne kunnen bijbrengen, om er meer en meer licht over te verspreiden. Zijn die aanmerkingen gegrond, dan zal de geachte schrijver bij herdruk van zijn werkje, of indien hij ons welligt later iets nieuws over dit onderwerp wil schenken, daarvan partij kunnen trekken; zijn zij het niet, dan kunnen zij aanleiding geven tot eene wisseling van denkbeelden, die tot de waarheid kan leiden.

Die aanmerkingen nu zijn hoofdzakelijk de volgende:

De Fig. 1 op bladz. 7 is misteekend. De lijn  $Ae''$ , is klaarblijkelijk eene willekeurige koorde van de parabool; — de lijn, op het midden daarvan loodregt opgericht deelt het gedeelte van de parabool, dat door die koorde onderspannen wordt, *niet* in twee gelijke deelen; zij zou dit doen, wanneer zij door het midden van  $Ae''$ , maar evenwijdig aan AC getrokken, en alzoo middellijn was. De hoek  $eAe''$  is stellig niet gelijk aan  $Ie''A$ ; — dit alles is dan alleen waar, wanneer de lijn  $Ae''$  in A loodregt op AC staat, dan wordt H de top van de parabool, de loodlijn uit H op 't midden van  $Ae''$  getrokken, deelt de onderspannen boog midden door enz. Zal de figuur dus juist zijn, dan dient er deze wijziging in gebracht te worden.

De *hoeveelheid van beweging* eene *kracht* te noemen (op bl. 8 in de noot en bl. 67) is niet juist. Zie hierover het werk van DE LAUNAY, vertaling van den kapitein DELPRAT bl. 140.

Op bl. 29 vinden, wij ten opzichte van het minder juiste schieten met een geweer, dat in een geweerhok vastgeklemd is,

hetzelfde beweerd als in het hiervoren aangekondigde werkje. Wij deelen dat gevoelen, volgens hetwelk eene zwaardere massa door dezelfde kracht spoediger in beweging zou gebragt worden dan eene lichtere, evenmin als de beoordeelaar van genoemde Handleiding, hoewel wij moeten bekennen, dat de schrijver door de aangehaalde plaats uit THIROUX hiertoe is kunnen gebragt worden. Zijn er evenwel latere proeven dan die, waarvan THIROUX spreekt, en die voor bijna veertig jaren genomen zijn, en die dit schijnbaar bevestigen? Wij weten het niet, maar eene zuivere theorie verklaart die uitkomst *à priori* voor eene onmogelijkheid.

Wat de schrijver op bl. 68 zegt, namelijk, dat de vorm van den puntkogel eene der redenen is, waarom hij beter in de rigting zijner baan blijft, is in *principe* waar, maar de wijze, waarop hij dit voorstelt en ontwikkelt is in vele opzichten onjuist. — De tegenstand van de lucht namelijk werkt in eene rigting, die men aannemen kan evenwijdig en lijnrecht tegengesteld te zijn aan die van de voortgaande beweging. Nemen wij nu aan dat EC (Fig. 19) de resultante is van al de krachten, welke op de verschillende punten van het oppervlak, die aan dien tegenstand blootgesteld zijn, werken (en die resultante zal bij de helling die de kogel ten opzichte van de lijn AB heeft, boven die lijn vallen) dan hebben wij alles teruggebragt tot twee krachten, eene voortdrijvende, waarvan de resultante gaat door het zwaartepunt Z, in de rigting van A naar B, en eene terugdrijvende in de rigting van E naar C.

Wanneer wij deze laatste in het zwaarte-

punt overbrengen werkt zij daar klaarblijkelijk de voortgaande beweging tegen, maar er ontstaat tevens een koppel, waarvan de arm zal zijn — niet eene zekere onbepaalde lijn RD, waarvan wij niet begripen dat zij gelijk aan GS zou wezen — maar de loodlijn die uit C op AB valt. Dit koppel geeft aan de punt van den kogel eene opwaartsche beweging, waardoor de arm voortdurend korter wordt, daar het oppervlak van den kogel, beneden AB gelegen, meer en meer aan den tegenstand van de lucht wordt blootgesteld en alzoo de resultante EC meer en meer tot AB nadert, en houdt eindelijk geheel op, te werken, wanneer het punt S weder in de lijn AB is teruggevoerd, omdat dan die arm = 0 geworden is, — de resultante EC valt dan weder langs BA.

Op deze wijze gelooven wij, dat volgens de eenvoudigste gronden der mechanica de zaak verklaard moet worden.

In hoeverre de insnijdingen of cannelures dit in de rigting brengen bevorderen, is niet moeilijk na te gaan.

Op bladz. 47 wordt de oorzaak van het regts afwijken van een regts wentelenden kogel en omgekeerd, aangegeven; doch de wijze, waarop die verklaring geschiedt, maakt haar voor iemand, die er niet reeds geheel mede bekend is, niet helder. De schrijver zegt eenvoudig: »Nu is het duidelijk dat, dewijl de digtheid en dus ook de tegenstand der lucht vóór den kogel grooter is dan er achter, het links draaijende projectiel ook links buiten de rigting gebragt zal worden.» Hiermede kan zich de onderzoekende lezer niet te vreden stellen, terwijl hovendien ter meerdere

duidelijkheid niet ondienstig zou wezen, hierbij te voegen, dat Fig. 13 eene horizontale projectie is, en de plaatsing der letters A en B als in Fig. 14, misschien tot spoediger begrip zou kunnen bijdragen.

Bij dergelijke theorieën, die nog tamelijk nieuw zijn, gelooven wij, dat men niet te duidelijk zijn kan (1).

Hetzelfde geldt voor het bewijs op bl. 49, waar het niet regt duidelijk is, waarom de tegenstand der lucht eerst in de rigting CD en een oogenblik later in de rigting C'D' werkt.

Deze zijn de voornaamste opmerkingen, die wij bij eene oplettende lezing gemaakt hebben, waarbij wij ter loops nog eenige drukfouten in het overigens met zorg gecorrigeerde werkje aanteekenen, als: bl. 7, regel 1 v. o.: Aa in plaats van Aa'; bl. 51, waar de houtsneë het onderscheid tusschen gestreken- en volkorrel niet goed aangeeft, en bl. 59 regel 9 waar 0,0168 in plaats van 1,0168 gelezen moet worden.

Dat in deze verhandeling veel goeds en voor het meerendeel der lezers veel wordt gevonden, daarvan zal de lezing ieder overtuigen. Wij wenschen haar daarom in handen van ieder infanterie-officier, daar zij met de meergenoemde Handleiding van WEITZEL en de bovenvermelde Handleiding over de afwijking van het tirailleur-geweer dienen kan, om meer en meer de kennis te verspreiden van het voortreffelijke

(1) Vergelijk hiermede de uitvoerige behandeling van dit punt in de Handleiding bij het schieten met draagbare vuurwapenen van A. W. P. WEITZEL, bl. 26 en volgg.

wapen, in welks bezit nu reeds een gedeelte onzer infanterie zich verheugen mag.

Volkomen vereenigen wij ons met het gezegde van den schrijver aan het slot, dat de uitmuntende resultaten met het tirailleur-geweer te verkrijgen, zeer belangrijk zijn, en »voor ons van te meer belang, omdat de grootere uitwerking van het nieuwe geweer gunstiger is voor den verdediger dan voor den aanvaller. Voor den verdediger in het algemeen, die zijne tegenpartij in vaste of tijdelijke stellingen afwacht, en dus beter gedekt en rustiger zijn schot kan aanbrengen. Maar in het bijzonder voor den verdediger van eigen grondgebied, die zijne zwaardere munitien niet ver heeft meê te voeren en ze niet behoeft te sparen; die een land bezet, met talrijke slooten, dijken, inundatiën enz., welke den vijand tegenhouden, zonder hem veel dekking te verschaffen; waar ieder inwoner, die slechts met een geweer weet om te gaan, den aanvaller uit de verte krachtig kan bestoken, zonder daarom van meer nabij een goed soldaat te zijn.»

Deze laatste aanmerking zenden wij regelregt aan het adres van de talrijke belangchielijke boogschietsterijen, die nu, na de uitvinding van het weinig kostbare tirailleur-geweer, eene geschikte gelegenheid hebben om het middeleeuwsche speelgoed te verruilen tegen een duchtig wapen, dat in hunne handen eenmaal het middel kan worden om het vaderland te behouden, als het in de weerbare manschap die het oproept, een kern van goed geoefende scherpschutters zal vinden.

L. M.

**NEDERLAND.** *Geographisch-historisch overzicht, met eene korte levensschets der beroemdste mannen en vrouwen door N. G. BEAUSAR, 1<sup>o</sup> Luitenant 2<sup>o</sup> Regiment Infanterie. Tweede vermeerderde en verbeterde druk. Te Bergen-op-Zoom bij J. C. VERKOUTEREN. 565 Bladz. Prijs f 2.75.*

Bij de aankondiging van dit werk, van hetwelk reeds een eerste druk is uitverkocht, moeten wij beginnen met hulde te doen aan den onvermoeiden geest van nasporing, die den schrijver bezielt heeft en hem heeft gebracht tot de bijeenverzameling van duizende bijzonderheden, die zijn boek maken tot een rijke schatkamer, waar men, om zoo te zeggen, alles kan aangeteekend vinden, wat betrekking heeft op de geographie of de geschiedenis van ons land, en dat men vaak niet dan na veel moeite elders kan opsporen. Eene geheele volledigheid in de abstracte beteekenis van het woord, is eene onmogelijkheid; want waar zou men de grenzen zetten; maar de schrijver is er zoo dicht bijgekomen als voor het gebruik maar eenigzins wenschelijk kan wezen. Door een enkelen blik op de alphabetisch register kan men zich hiervan overtuigen, daar het ver over de 5000 woorden bevat, met aanwijzing van de bladzijde of van verscheidene bladzijden, waarop dienaangaande bijzonderheden te vinden zijn: namen van personen, van plaatsen, van gevechten, van uitvindingen, belangrijke gebeurtenissen enz., enz., alles vindt men hier vereenigd.

Bij al deze onmiskenbare verdiensten

evenwel kunnen wij ons niet vereenigen met het denkbeeld van den schrijver, die het werk in zijne voorrede onder anderen wil beschouwd hebben als een leesboek voor de onderofficieren die naar den rang van officier dingen, waarbij hij meer bepaaldelijk het Geographisch-historisch overzicht (het belangrijkste onderdeel) op het oog heeft. Daartoe is naar onze meening dat overzicht veel te uitvoerig in minder noodzakelijke bijzonderheden, en bevat, wat de aard van het werk van zelve medebrengt, niet genoeg beschouwingen, die een helder inzicht in een en ander geven. Zoowel de aardrijkskunde als de geschiedenis moeten bij de voorbereiding tot het officiers-examen in breede trekken worden behandeld, doch die, de kleinere *détails* achterwege latende, een grondig begrip van het groote geheel geven. Hij, die de zaak eenmaal kent en begrijpt, vindt hier een tal van bijzonderheden, die hem belang inboezemen, terwijl hij, die nog niet op die hoogte staat, moeilijk zal onderscheiden, wat hem meer of minder dienstig is. Aan de officieren evenwel, die met de leiding der instructie belast zijn, kunnen wij dit overzicht ten volle aanbevelen: het zal hun bij die instructie ieder oogenblik een welkome vraagbaak wezen en de betrekkelijk zeer geringe prijs van het compres gedrukte werk, komt in geene vergelijking bij het gemak, dat het hun zal opleveren. Dat het werk in ons land ook bij niet-militairen gunstig ontvangen is geworden, blijkt uit het noodzakelijke van een tweeden druk genoegzaam.

Wij willen deze aanbevelende aankondiging niet sluiten zonder eenige weinige

opmerkingen mede te deelen, die wij bij het lezen gemaakt hebben, en gelooven hierdoor aan het verlangen van den schrijver te voldoen, die in zijne voorrede verklaart, al wat tot verbetering kan strekken, dankbaar te zullen ontvangen.

In 't algemeen dunkt ons de geest, waarin de geschiedenis van ons vaderland wordt voorgesteld, niet geheel op de hoogte te zijn van het standpunt, waarop de wetenschap tegenwoordig staat. Sedert VAN WIJN, LUZAC, KLUIT, BILDERDIJK, DE JONGE, GROEN VAN PRINSTERER en anderen geheel van de wijze afgeweken zijn, waarop men over het algemeen de geschiedenis van Nederland, vooral in navolging van JAN WAGENAAR, beschouwde, heeft men hieromtrent geheel nieuwe en veel degeelijker inzichten bekomen. Bij het beoordeelen van eenig geschiedkundig werk is het dus natuurlijk, dat men tegenwoordig in de eerste plaats zijne aandacht vestigt op die punten, waaromtrent vooral verschil van gevoelen bestaat. Wij kunnen ons dus met den Heer BEAUSAR niet vereenigen, daar waar hij in verscheidene opzichten van de meening dier voortreffelijke schrijvers afwijkt. Eenige punten slechts willen wij hier aanhalen, waarvan enkele van meer, andere van minder belang zijn:

Bladz. 140. De naamsoorsprong der Hoeksche en Kabeljauwsche partijen wordt door BILDERDIJK zeer scherpzinnig en toch ongedwongen uit de kleuren van het Beijersche wapen verklaard. (Zie ook DE JONGE, *verhandeling over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljauwsche twisten.*)

Op dezelfde bladzijde lezen wij, dat de Keizer van Duitschland *regt had* zijne gemalin MARGARETHA met Holland en Zeeland te beleenen, waarvan het tegendeel genoeg bewezen is.

Even onjuist is op bl. 65 en volgg. de voorstelling der lotgevallen van JACOBA VAN BEIJEREN en de uitdrukking op bl. 67, dat PHILIPS I bijna al de Nederlanden *door overweldiging* onder zijn gebied bragt.

In dienzelfden geest zijn de bemoeijingen van WILLEM II in een valsch licht voorgesteld en vooral is dit het geval met het vermelden der reden van het verlies van den zeeslag voor Harwich in 1666, waaromtrent wij op bl. 49 lezen, dat die verloren werd omdat CORNELIS TROMP op zichzelf streed, uit misnoegdheid, omdat de RUITER het opperbevel had ontvangen. Sedert DE JONGE in zijne *Geschiedenis van het Zeewezen* het ongerijmde en lasterlijke van die beschuldiging heeft bewezen, moest geen Nederlandsch geschiedschrijver haar meer opnemen en alzoo het zijne bijbrengen om een der grootste mannen, die de Republiek ooit bezeten heeft, op het voorbeeld van WAGENAAR, met eene enkele pennestreek tot een verrader van zijn vaderland te maken.

Met eenige andere punten, als de niet zeer juiste voorstelling van de kerkhervorming op bl. 29, de beschrijving van het karakter van FLORIS V bl. 64, waar ook van de vorsten der 14<sup>e</sup> eeuw met geen enkel woord gesproken wordt enz., zouden wij deze kritiek kunnen vermeerderen, als wij niet vreesden te uitvoerig te worden; — dit weinige zij dus genoeg om te doen zien, dat wij ons met den

geest, waarin de geschiedenis behandeld is niet geheel kunnen vereenigen, en daarop toch komt het naar ons inzien voornamelijk aan.

Minder belangrijke onjuistheden, die wij opmerkten, zijn:

Bladz. 148, regel 8, staat huwelijks-trouw; lees »ontrouw»; bl. 77, wordt voor het sterfjaar van SIMON STEVEN opgegeven 1635. Hieromtrent bestaat onzekerheid, doch wanneer ons geheugen ons niet bedriegt was SIMON STEVEN in 1625 reeds overleden (?); bl. 85, staat de geboorte van KAREL AUGUST, zoon van Prinses SOPHIA, op den 31<sup>sten</sup> Julij 1845. De Almanak van Gotha, het eenige wat wij bij de hand hebben om te raadplegen, geeft 31 Julij 1844.

De slotsom onzer beschouwing is dus dat wij het werk, wel is waar niet als leesboek, maar daarentegen wel als eene voorbeeldeloos rijke bron voor het naslaan van historische en geographische bijzonderheden ten ruimste aanbevelen.

L. M.

*Proeve van een ontwerp van wet op de Schutterijen, met bijbehorende Reglementen en memorie van toelichting, door A. C. ROUWENS, Luite-*

*nant-Kwartiermeester bij de dienstdoende schutterij te 's Gravenhage. Te 's Gravenhage bij J. M. VAN 'THAAFF 1855.*

Wij hopen later uitvoeriger op dit werk terug te komen, dat met groote zaakkennis en uitgaande van een uitmuntend beginsel geschreven is. Daar wij evenwel het onderzoek en de behartiging van dit gewichtig onderwerp zooveel mogelijk willen bevorderen, hebben wij niet langer willen wachten, met door deze voorloopige aankondiging de aandacht onzer lezers op deze proeve te vestigen.

*Twee wetten, welke herziening en verbetering zeer noodzakelijk is. Amsterdam. C. G. VAN DER POST 1855.*

Daar de beoordeeling van de hierbedoelde twee wetten, *de Gemeentewet* en *de Kieswet*, niet tot het bepaald militair gebied behooren, en de Redactie van den *Militaire Spectator* zich van dergelijke zuiver politieke beschouwingen wenscht te onthouden, heeft zij geoordeeld, zich bij deze eenvoudige aankondiging te moeten bepalen.

## VERSCHEIDENHEDEN.

(INGEZONDEN.)

Het schijnt, dat men tegenwoordig in Engeland, veel op heeft met vuurpijlen van HALES; hoewel de zamenstelling der drijfsas en de kleine bijzonderheden der inrigting vooreerst nog een geheim zijn, is evenwel daarvan het volgende ter onzer kennis gekomen.

De sas wordt niet meer met heiblokken, zooals bij de congrevische pijlen, in de huls geperst; maar door den langzaam en opvolgend werkenden druk, eener hydraulische pers. Men heeft bevonden dat hierdoor eene sterker en gelijkmatiger zamendrukking der sas plaats heeft, dan bij het gebruik van heiblokken; bij deze laatste toch, wordt de sas bij de eerste slagen, voor een gedeelte sterk ineengedreven; maar inwendig blijft eene lossere kern over, die door de harde, aanvankelijk sterk zamengedrukte massa beschermd, de volgende slagen weêrstaat. Bovendien had men bij het heijen het ongerief, dat er veel stof ontstond, 'tgeen niet alleen gevaarlijk was, maar ook nadeelig op de gezondheid der arbeiders werkte; ook waren er voorbeelden van ontbranding door de warmte, die bij de hevige slagen opgewekt werd.

Om de nieuwe pijlen van HALES eene juiste rigting te doen behouden, zijn er loodregt ten opzichte der as, zijdelingsche openingen aangebragt, volgens raaklijnen aan het buiten oppervlak uitloopende. Het

gas, dat bij de verbranding door deze kanalen ontsnapt, doet de pijl om zijne as draaijen, even als het uitstroomend water, zulks bij het bekende SEGNER's waterrad bewerkt. Terwijl de pijl dus voortgaat, heeft hij eene omwentelende beweging, zooals die door de trekken van den geweerloop, aan een puntkogel medegedeeld.

Door deze draaijende beweging en door eene goed berekendeliggings van het zwaartepunt, blijft ook de punt steeds naar voren gekeerd, even als bij bedoelden kogel, en kan dus bij deze pijlen den vroeger gebruikelijken staart geheel weggelaten worden.

Men stelt zich veel nut voor van deze inrigting, en zonder den uitslag vooruit te willen loopen, is het niet te ontkennen, dat men op deze wijze brandstichtende of ontploffende sassen, en andere vernielingsmiddelen zeer ver kan brengen, zonder dat het noodig zij, tot het voortdrijven zware ladingen te bezigen, die zoo ligt het projectiel zelve verbrijzelen of doen springen, alvorens dit ter bestemde plaats is gekomen; want, een vuurpijl beweegt zich met eene in den aanvang zeer geringe snelheid, maar deze wordt door de voortdurende werking der ontwikkelde gassen, aanhoudend versneld. Evenzoo doet de zwaartekracht de zwakste lichamen en toestellen naar de aarde vallen,

zonder die gedurende het vallen te verbrijzelen. Vooral wanneer de vuurpijlen, eerst bij het treffen eene ontbranding te weeg moeten brengen, door middel van percussie-buizen enz., valt het nut van deze inrigting in het oog, daar men nu bijv. glazen of andere buisjes, die bij een

zeer geringen schok breken moeten, zeer ver kan brengen, zonder vrees dat zij reeds door de voortdrijvende lading verbrijzeld worden. — De kleinste pijlen van Hales schijnen reeds afstanden van 2000 Ned. el te hebben bereikt.

### DE RUSSISCHE DRUSCHINEN-BATAILLONS.

De krachtsinspanning van het Russische gouvernement, om aan den aanval van de beide groote Westersche mogenheden het hoofd te blijven bieden en de groote verliezen, door den oorlog op allerlei wijs geleden, weder aan te vullen, heeft het, even als in de jaren 1807 en 1812, doen besluiten tot het onder de wapenen roepen der *druschine*, of landweer. De *Neue Preussische Zeitung* gaf onlangs van deze minder algemeen bekende landweer, en den bijval dien zij onder de bevolking nu, gelijk vroeger, vindt, eenig nader berigt, waarvan wij uit de *Allgemeine Militair Zeitung* hier het volgende overnemen.

Wanneer men uit Tifflis en St.-Petersburg, uit Kiew en Archangel gelijktijdig van wapenschouwingen hoort gewagen, aldaar over bataillons van de landweer, of *opoltschenie* (woordelijk wapening) gehouden, dan rijst van zelf het verlangen op om nadere bijzonderheden nopens deze eigenaardige Russische troepensoort te vernemen. In Pruisen zijn deze troepen bekend uit het jaar 1813, onder den naam van *Druschinen*, toen zij in twee bataillons, dat van Olonetzki en Wologda, met het

korps van den generaal graaf WITTGENSTEIN, van den Weichsel, naar Berlijn kwamen, en uit het St.-Petersburgsche militie-regiment, dat bij het groote leger bleef. Zij droegen een groene *kurtka*, ruime broek van willekeurige kleur en stof, hooge laarzen, en een blikken kruis aan de zwart wasdoeken muts. In den verderen loop van den oorlog kwamen achtereenvolgens 120 bataillons infanterie en 98 sotnia's kavallerie dezer druschinen in Duitschland. Voor Glogau stonden 15 bataillons Kortomasche, 12 bataillons Rjasannskische en 6 bataillons Simbirskische druschinen; voor Dantzig 16 bataillons St.-Petersburgsche en 9 bataillons Nowogrodsche druschinen. Even talrijk waren de militie- of vrijwillige kozakken-regimenten. Den 28<sup>sten</sup> September rukten 12 bataillons Nischegorodsche en 15 bataillons Pensasche en Rjasansche druschinen in het legerkamp bij Teplitz. Het bataillon telde omtrent 500 man.

In Duitschland heeft men derhalve deze Russische militietroepen vrij wel leeren kennen. In het werk van NIEMEIJER (1)

(1) NIEMEIJER, *Heldenbuch. Ein Denkmal der Groszthaten in den Befreiungskriegen von 1808—1813.*



vindt men op het titelblad eene afbeelding van hunne uniform.

Het woord *druschinen* stamt af van het Slavische woord *drugg* (vriend), en betekent zoowel gezelschap, broederschap, als makkers en militie, vroeger ook lijfwacht van den Czaar. Militietroepen zijn in 't algemeen volstrekt niets nieuws in Rusland. Zij werden reeds in de tweede helft der vorige eeuw, naar het voorbeeld der oude Pruisische landweer-regimenten opgerigt. Het ware kenmerk van landweer kregen zij echter eerst in het jaar 1806, toen keizer ALEXANDER, den 30<sup>sten</sup> November, eene algemeene oproeping tot verdediging des vaderlands uitvaardigde, welke oproeping eene groote uitwerking had. Weinige dagen daarna verscheen een manifest, strekkende om de geestdrift, die zich terstond allerwege openbaarde, eenigermate te regelen en te leiden, en tevens bepaalde, dat degenen die, door ouderdom, ziekte of noodzakelijk beheer hunner goederen, vrij waren van de indiensttreding, geldelijke bijdragen konden geven voor de wapening en kleeding der druschinen van hun gouvernement. De beide eerste giften die het gouvernement ten gevolge dezer keizerlijke vergunning ontving, bestonden in een millioen roebels van de kooplieden der hoofdstad Moskau, en van de gravin TSCHERNITSCHEFF, echtgenoot van den veldmaarschalk, die de inkomsten gaf van een geheel jaar harer bezittingen, 8 volledig bespannen stukken geschut, 2000 tschetwert rogge, 5000 tschetwert haver, 1000 tschetwert maïs en 20000 pud hooi. Het geheele rijk werd in zeven hoofddistricten verdeeld,

waarnaar de druschinen in korpsen moesten verdeeld worden; en zoo men de toenmaals openbaar gemaakte staten gelooven mag, kwamen er ongeveer 600000 man onder de wapenen.

Alhoewel, ten gevolge der staatkundige gebeurtenissen van den 27<sup>sten</sup> September 1807, de druschinen-korpsen ontbonden werden, en bevelen werden gegeven tot onmiddellijk ontslag der manschappen, had de ijver, waarmede de natie gevolg gegeven had aan de keizerlijke bevelen, doen zien dat men in deze wapening eene, des noodig, zeer te waardenen kracht bezat, en dit geval deed zich spoedig genoeg in het jaar 1812 voor. Het is bekend welk eene electricke werking de oproeping van FREDERIK WILLEM III, van den 3<sup>den</sup> Februarij en den 17<sup>den</sup> Maart 1813, in Pruisen deed (evenzeer als in Noord-Nederland de oproeping van Koning WILLEM I, van 5 October 1851), niet veel minder was de uitwerking van het manifest van keizer ALEXANDER, van 6 Julij 1812, waarin alle Russen tot verdediging van het vaderland tegen NAPOLEON's inval werden opgeroepen, en de druschinen voor de tweede maal onder de wapenen kwamen. Het Petersburgsche tijdschrift »*Wedomosti*» gaf in een zijner jongste nummers belangrijke mededeelingen daaromtrent, gedeeltelijk uit de archieven van het ministerie van oorlog geput. De volgende bijzonderheden zijn uit dat werk getrokken, als welke niet gevonden worden in het werk van DANILEFSKY over den veldtog van 1812 (1),

(1) MICHAILOWSKY DANILEFSKY *Geschichte des vaterländischen Krieges im Jahre 1812.*

waarin men wijders verdere narigten kan vinden.

De gezamentlijke adel verbond zich dadelijk om, behalve de verpligte rekruten, voor ieder tiental boeren, een volkomen uitgerust man te leveren en gedurende den ganschen duur van den oorlog voor zijne verpleging te zorgen; tevens bood de adel aan voor de familiën der in dienst gestelde druschinen te zorgen, en opdat de staat geen verlies zou lijden, de belastingen voor hen te blijven betalen. De burgerij bood aan dadelijk 2 pCt. van den grondeigendom en het zuivere vermogen te betalen, en ook dit aanbod volgde de adel. Deze vrijwillige bijdragen bedroegen alleen voor het gouvernement St.-Petersburg vier millioenen roebels, waarvan de handelstand voor zijn aandeel de helft bijebracht. In Nowogrod scheen de burgerij de som der aangeboden 2 pCt. niet aanzienlijk genoeg toe; zij voegde er dadelijk nog 200000 roebels bij.

Vier edellieden, de graven *DMITRIEFF-MAMONOW* en *SOLTIKOFF*, vorst *GAGARIN* en de heer *DEMIDOFF*, rigteden, uitsluitend op eigen kosten, vier regimenten op, waarvan een infanterie- en drie kavallerie-regimenten; de stad Moskau gaf vier millioenen roebels, om voor St.-Petersburg, de tweede hoofdstad des rijks, niet onder te doen.

De adel in de steden van het gouvernement Smolensko gingen nog verder. Vóór 't begin van den oorlog hadden zij reeds tien millioenen roebels en 100,000 tchetwert graan ten behoeve des vaderlands bijeengebracht; toen de Russische legers in dit gouvernementsgebied rukten,

namen de adel en de steden het onderhoud des geheelen legers zonder eenige schadevergoeding op zich. Door deze buitengewone inspanningen reeds nagenoeg uitgeput, werd het gouvernement Smolensko later, door den oorlog zelve, zoo als genoeg bekend is, bijna geheel vernield en van alles beroofd.

Bij de tweede formatie der druschinen in het jaar 1812, hield men zich niet aan de vroegere indeeling van zeven hoofddistricten; want er wordt slechts van twee centraalpunten, Moskau en Petersburg, gewaagd. Wat buiten deze twee centrale punten lag behoorde tot de reserve-militie, waarvan de organisatie nagenoeg overeenkwam met den tweeden ban der Pruisische landweer.

Tot het centraalpunt Moskau behoorden de druschinen der gouvernementen van Twer, Jaroslaw, Rjäsan, Tula, Wladimir, Kaluga en Smolensko; tot die van St.-Petersburg alleen die van Nowogrod. De reserve-militie werd gevormd in Kasan, Pensa, Kostroma, Nischegorod, Simbirsk en Wjattka.

Het opperbevel over de gezamentlijke militie van het hoofddistrict Moskau, voerde graaf *ROSTOPSHIN*, over die van St.-Petersburg, vorst *MICHAEL KUTUSOW*, en het geheel getal onder de wapenen gekomen druschinen beliep omstreeks 400,000 man, waarvan echter nog die regimenten moeten afgetrokken worden door bijzondere personen of corporatiën op eigene kosten waren opgericht.

Men kan aannemen dat bij de tegenwoordige formatie der *opoltschenie* ten minste een even groot getal lieden in de

wapenen zullen komen, niettegenstaande de reservetroepen van het staande leger en de jongste recruterings reeds een aanzienlijk getal manschappen weggenomen hebben. Volgens het overeenstemmend getuigenis van alle ooggetuigen is ook nu weder de ijver om in de landweer te worden opgenomen, buitengewoon groot.

Volgens de mededeelingen van een onlangs te Berlijn aanwezig generaal, hestaat er in Rusland thans geen enkele familie van eenige uitgebreidheid, waarvan niet een of meer leden in de gelederen der druschinen zijn; de grijze uniformjas was thans de meest algemeene mannelijke kleederdragt. Men staat verbaasd als men van zoovele voltallige militie-bataillons hoort gewagen, waarbij bepaaldelijk de officiers- en onderofficiersplaatsen volledig bezet moeten zijn; immers, welk een verbazend getal officieren en aspirantofficieren is er niet noodig geweest voor de nieuwgevormde 7<sup>de</sup> en 8<sup>ste</sup> reserve- en depôt-bataillons bij de geheele infanterie, al mogen ook de militaire opleidingsinrigtingen in den jongsten tijd zeer talrijke contingenten aan het leger geleverd hebben. De verklaring hiervan ligt in de bereidwilligheid van de tot dusver van de krijgsdienst vrijgestelde middelklassen, van welke er, geheel overeenkomstig met hetgeen in

1815 in Pruisen plaats greep, thans vele in het leger dienst nemen, wat tot nog toe eene zeldzaamheid was.

De Russische druschinen zijn veel beter dan de Pruisische landstorm voor den oorlog geschikt, en het best met den tweeden ban der Pruisische landweer te vergelijken, schoon het geenszins in de bedoeling der Russische regering schijnt te liggen deze landweer voornamelijk tot vestingdienst te gebruiken. De wapening, of beter gezegd, de uitrusting van den landweerman met een bijl, benevens de overige wapening doen aan een meer uitgebreid gebruik denken. In den bevrijdingsoorlog heeft men niet alleen voor de vestingen druschinen-bataillons gezien, maar ook in gevechten; en daar zij toenmaals in aanzienlijk getal de grenzen overtrokken, is het gansch niet onwaarschijnlijk dat zij ook thans in het open veld gebruikt worden. — (De inlijving van sommige deelen der druschinen in het zuidelijk leger, door de dagbladen vermeld, is daarvan reeds het bewijs; en volgens de jongste berichten is bij het Russische gouvernement thans zelfs in overweging het plan tot eene *algemeene volkswapening* (Noradnae opoltschenie), welke een derden of laatsten ban der landweer zou uitmaken).

---

## AAN ONZE LEZERS.

---

Bij gelegenheid, dat er eenige wijzigingen zullen plaats vinden in de uitgave van den *Militaire Spectator*, wijzigingen, waartoe de overgang van het Tijdschrift in de handen van andere uitgevers (hoe-

wel onder dezelfde *firma*) ons eene gereede aanleiding en een geschikt oogenblik toeschenen, achten wij het niet ondoeltreffend, eenige regels te voegen bij het plan, door de uitgevers ontwikkeld in het Pro-

spectus, achter dit Nummer gevoegd, en waarvan afzonderlijke exemplaren dezer dagen aan alle officieren van het Leger en onze overige Inteekenaren of belanghebbenden zijn verzonden (1).

Wij kunnen kort zijn, wanneer wij spreken over den geest, waarin het Tijdschrift geredigeerd wordt, daar hieromtrent geene verandering zal plaats vinden. Vierentwintig jaargangen heeft de *Spectator* sedert zijne eerste oprigting beleefd, en moge er al hier of daar eene meer of minder sterk gekleurde nuance kunnen worden opgemerkt, — de algemeene rigting: bevordering van alles wat tot het welzijn des Legers dienen kan, is altijd het hoofddoel geweest en zal het blijven. Op de laatste acht jaargangen willen wij hier meer in het bijzonder wijzen, om den geest te kenschetsen, waarin wij hopen voort te gaan. Vrij in hare handelingen en beoordeelingen, stelt zich de Redactie van den *Militaire-Spectator* van niemand of niets afhankelijk, dan van het algemeene voorschrift, den hoeksteen van het militaire gebouw: Trouw aan den Koning, gehoorzaamheid aan de wet, onderwerping aan de krijgstucht; terwijl zij daarbij tevens zooveel het haar doenlijk is, het orgaan zal trachten te blijven, dat niet alleen tot het Leger maar ook en vooral uit het Leger spreekt. Zij zal daartoe ten allen tijde, en wel in de voornaamste plaats, hare kolommen openhouden, en hoopt in dit opzigt, ook in hare volgende bladen, door denzelfden rijkdom van ingezonden stukken te zullen kunnen bewijzen, dat de *Spectator* werkelijk die stem uit het Leger is.

Bevordering van wetenschappelijke ontwikkeling en vooruitgang zal steeds een hoofddoel van haar streven blijven.

(1) Enkele onzer lezers, welke zoodanig Prospectus niet mogten ontvangen hebben, verzoeken wij uit naam des Uitgevers, dit verzuim alleen te wijten aan de bijna onoverkomelijke bezwaren, die uit hoofde der dagelijks voorkomende mutatiën aan dergelijke algemeene verzending verbonden zijn.

De zucht, om zooveel mogelijk aan het Leger onzen wapenbroeders nuttig te zijn, heeft ons het denkbeeld ingegeven, in N<sup>o</sup>. 3 van het Prospectus ontwikkeld. Wie toch heeft niet meer dan eens de leemte ondervonden, die er bestaat met betrekking tot het ter algemeene kennis brengen van al zoodanige officieële stukken, die voor den officier van belang zijn. Wel worden alle Besluiten, Orders enz., van het Ministerie van Oorlog afkomstig, aan de korpsen medegedeeld, maar niet anders dan om vlugtig bij de officieren te circuleeren, en daarna ter rustplaats gebracht te worden in de portefeuilles van den chef of in de cartons van den kapitein-kwartiermeester. Wel is waar kunnen zij daar altijd door den belanghebbende geraadpleegd worden, of kan men zich-zelfen door afschriften te maken in het bezit er van stellen, doch de ondervinding leert, dat het een zoowel als het ander aan bezwaren onderhevig is, welke wij vermeenen te kunnen uit den weg ruimen door de maandelijksche uitgave van een Bijblad bij den *Militaire Spectator*, waarin alles wat van dien aard in den loop der maand is uitgekomen, opgenomen wordt.

De omvang dier Bijlage zal natuurlijk niet iedere maand dezelfde kunnen wezen, daar de bron, waaruit wij hiertoe moeten putten, nu eens meer dan eens minder rijkelijk vloeit. Evenwel willen wij ons niet zulke scherpe beperkingen stellen, dat wij alleen Wetten, Besluiten en Orders in die Bijlage opnemen: — er komen toch nu en dan ook andere stukken in de militaire wereld voor, die den officier belang inboezemen, terwijl hij vaak in verscheidene garnizoenen niet of slechts gebrekkig in de gelegenheid is, er zich bekend mede te maken. Zoo hopen wij, bij voorbeeld, onzen lezers deze maand geene ondienst te doen, door hun, bij wijze van proefblad, het Rapport van de Commissie der Tweede Kamer over het X<sup>de</sup> Hoofdstuk en het antwoord der regeering daarop mede te deelen. Onder andere stukken zullen wij den jaarlijkschen Emplacement-staat der verschil-

lende korpsen, zoodra die het licht ziet, in het Bijblad mededeelen; — in één woord, wij zullen geene moeite sparen, dit gedeelte van den *Spectator* zoo belangrijk mogelijk te maken, en ten hoogste zullen wij ons verplicht rekenen, indien men ons door aanwijzingen en opgave van hetgeen ter algemeene bekendmaking dienstig en doeltreffend gerekend kan worden, in staat stelt, ook in dezen zooveel mogelijk aan het doel te beantwoorden.

Wat de tweede Bijlage betreft, wij vleijen ons, daarmede velen onzer Inteekenaren eene belangrijke dienst te bewijzen. Een vlugtige blik toch op de vorige jaargangen van den *Militaire Spectator* levert het bewijs, dat zij eene menigte stukken van hooge militaire waarde bevatten, welke, zooals noodzakelijkerwijs uit de inrigting van een periodiek Tijdschrift volgt, als het ware verborgen liggen onder eene menigte artikelen, die hun belang met der tijd geheel verliezen. Reeds meer dan eens is er ons over gesproken, dat uit de verzameling van die stukken, die blijvende waarde hebben voor onze krijgsgeschiedenis, voor de wetenschappelijke ontwikkeling der verschillende wapens, voor vestingbouw, wapenleer, enz., een werk zou kunnen geboren worden, dat eene gewigtige plaats in onze militaire litteratuur zou beslaan. De afzonderlijke uitgave van zoodanige Bloemlezing, die in eenige deelen compleet zou zijn, leverde alle die zwarigheden op, welke aan de uitgave van militaire werken in het algemeen in ons land verbonden zijn, doch die de uitgevers hopen te kunnen overwinnen door het in 't licht zenden van maandelijksche afleveringen, op zoodanigen voet, dat in een jaar tijds een deel dier Bloemlezing, dat als zoodanig een afzonderlijk geheel met titel en bladwijzer uitmaakt, kan worden bijeengebragt.

Wij zullen trachten bij de keuze der stukken zooveel mogelijk belangrijkheid

met verscheidenheid te doen gepaard gaan, en roepen ook hier de medewerking onzer Inteekenaren in, met het verzoek, ons zoodanige artikelen te willen aangeven, welke hun wenschelijk voorkomen, in de Bloemlezing te worden opgenomen. Met inachtneming van het algemeen belang zal aan die opgaven, zooveel mogelijk, door ons gevolg worden gegeven.

Ook hier wenschen wij ons niet te streng te houden aan de bepalingen in het Prospectus vervat en die slechts het algemeene denkbeeld aangeven.

Wij stellen ons namelijk voor, die Militaire Bloemlezing niet alleen zamen te stellen uit stukken, vroeger in den *Spectator* opgenomen, maar daarin welligt ook eene plaats in te ruimen aan ieder militair stuk van blijvende waarde, tot welks opname wij gerechtigd kunnen zijn, hetzij vertalingen uit de wetenschappelijke Tijdschriften in den vreemde, hetzij oorspronkelijke stukken, welke de schrijvers ons daartoe op onderling te regelen voorwaarden zouden willen afstaan.

Wat overigens de verandering in den uiterlijken vorm van het Tijdschrift aangaat, namelijk, de bladzijden voortaan niet meer in twee kolommen, maar met doorlopende regels te drukken, wij gelooven, dat men die met regt eene verbetering zal noemen: — de grootte van het blad blijft overigens dezelfde.

Ziedaar hoofdzakelijk, hetgeen wij in dit opzigt aan onze lezers wenschten bekend te maken; alleen blijft ons nog over hierbij te voegen, dat de uitvoering van dit alles, alleen dan mogelijk zal zijn, wanneer het aantal Inteekenaren de uitgevers maar eenigzins in staat stelt de aanzienlijke kosten, daaraan verbonden, te dekken. Van harte zou het ons leed doen, indien de verwezentlijking van ons plan op deze klip schipbreuk leed.

*De Redactie.*

# DE SLEESWIJK-HOLSTEINSCH E OORLOG,

VAN

1848—1851.

DOOR

**L. MULDER,**

*1<sup>o</sup> Luitenant der infanterie aan de Koninklijke Akademie voor de  
Zee- en Landmagt.*

*(Vervolg en Slot van N<sup>o</sup>. 5, Blz. 195.)*

## XIII.

*Concentreering van het Deutsche leger bij  
de positie van Bau. Operatie naar Ha-  
dersleben. Laatste krijgsverrigtingen.  
Wapenstilstand van Malmö. Einde  
van den veldtocht.*

Na de gevechten bij Düppel en Nübel en bij Hoptrup begon het karakter van de oorlogvoering meer en meer defensief van de zijde der Duitschers te worden, daar dagelijks de overtuiging bij hen veld won, dat de hulpmiddelen, die den Denen ten dienste stonden, en waaronder wij in de eerste plaats de gesteldheid van het land en het bezit eener krachtige oorlogsvloot mogen rekenen, groot genoeg waren, om iedere poging te verijdelen, die de vijand met de magt, waarover hij nu beschikken kon, tegen hen mogt ondernemen.

8. D. N<sup>o</sup>. 6.

Meer en meer versterkten de Denen zich in Noord-Sleeswijk, en hoewel men nooit met genoegzame zekerheid het ware omtrent hunne positie en hun troepenaantal vernemen kon, was men toch in het Deutsche hoofdkwartier in het vaste denkbeeld, dat zij te eeniger dage, wanneer zij zich genoegzaam sterk daartoe rekenden, onverwachts met overmagt uit Alsen deboucheeren en van uit het noorden te gelijk de tusschen Apenrade en Flensburg geconcentreerde troepen zouden aanvallen. Het was in dit geval het voornemen van den generaal v. WRANGEL dien aanval in eene sterke stelling af te wachten, en hij koos daartoe de reeds vroeger besprokene positie van Bau, die door verschaningen nog veel sterker gemaakt werd, dan zij reeds van nature was: alarmstangen werden opgericht, om de omgelegen troepen te waarschuwen, en in het algemeen de kantonneeringen zoodanig bepaald, dat alle afdeelingen in den

kortstmogelijken tijd naar de plaats konden oprukken, die hun bij eenen eventueelen aanval in de slaglinie was aangevezen.

De voornaamste dispositiën voor dit geval vinden wij in de legerorder, den 11 Junij door den opperbevelhebber uitgevaardigd, (1). Het innemen van de verdedigende stelling zou plaats hebben zoodra een der vooruitgeschovene hoofdafdeelingen door eenen overmagtigen vijand aangevallen en teruggedrongen wordt.

» De stelling van Krusau wordt zelfstandig bezet door de troepen van het 10<sup>e</sup> legerkorps onder den luitenant-generaal HALKETT, wien het opgedragen wordt alle voorbereidende maatregelen te nemen, om haar te versterken en te kunnen verdedigen.

» Het centrum en de linker vleugel staan bij Bau, het eerste onder bevel van den vorst RADZIWILL, de laatste onder den PRINS FREDERIK van Holstein.

» In zoover de batterijen in de stelling het noodig maken, moet de artillerie van den linker vleugel het geschut daartoe detachereen.

» De reserve-artillerie en kavallerie hebben Waldemarstoft tot verzamelaarsplaats.

» Een bataillon en 4 eskadrons, te Tondern gedetacheerd, kunnen, als de omstandigheden het veroorloven, tot versterking van den linker vleugel aangetrokken worden."

Uit de *ordre de bataille*, welke bij deze legerorder gevoegd was, zien wij, dat de sterkte der tot de verdediging dier stelling te gebruiken troepen, bedroeg 27 batail-

lons, 6 kompagnieën jagers, 25 eskadrons en 74 stukken geschut. Hiervan zouden alzoo de Pruisen het centrum, de Sleeswijk-Holsteiners den linker vleugel, het 10<sup>e</sup> legerkorps den regter vleugel bezetten. Voor de verdediging zelve waren twee gevallen aangenomen, namelijk, dat de vijand den regter vleugel aantastte, in welk geval het centrum en de linker vleugel offensief zouden ageeren, waartoe het terrein zeer gunstig was; of wel de vijand greep de positie van Bau met zijne hoofdmagt aan en dan zou de regter vleugel of door offensieve bewegingen, of door links af te marcheeren het centrum ondersteunen.

De offensieve bewegingen op den regter vleugel zouden intusschen niet zonder zware verliezen kunnen gedaan worden, daar de vijand waarschijnlijk de hoogten, voor Krusau gelegen, met zijn geschut zoolang mogelijk zou trachten bezet te houden. Voor het defensieve evenwel was het terrein daar ter plaatse zeer geschikt, en naar alle waarschijnlijkheid zou de beslissing van een gevecht bij Bau altijd aan den linker vleugel, waar het terrein meer open was, moeten gezocht worden.

Het Flensburger Fjord werd van Krusau af zuidelijk door sterk bewapende schansen versperd, in welker ovens voortdurend kogels gegloeid werden, om de vijandelijke schepen zoo noodig te kunnen ontfangen. In en bij Glücksburg lag een detachement Holsteiners, van genoegzame sterkte, om dit voor de stelling zoo gewichtige punt te kunnen vasthouden. Natuurlijkerwijze bleven ook Rendsburg, Kiel, Sleeswijk en Eckernförde gedurende

(1) SICHART, *Tagebuch* pag. 223.

het overige gedeelte van den veldtocht door troepen bezet.

De vijand greep evenwel niet aan, en hoewel het waarschijnlijk was, dat hij in Noord-Sleeswijk terrein zocht te winnen, om de demarcatielijn, die bij eenen te verwachten wapenstilstand afgebakend zou worden, zoover mogelijk zuidwaarts te brengen, scheen hij toch geene in 't oog loopende aanstalten te maken tot een verder voortdringen.

De tijd, welke nu volgde, verliep zonder dat er veel van gewigt voorviel: alleen eenige recognosceeringen, patrouillen op min of meer groote schaal, braken het eentoonige van het kantonnementsleven. Eene der voornaamste was de expeditie van den Pruisischen majoor Prins WOLDEMAR van Sleeswijk, die den 9<sup>den</sup> Junij met 5 kompagnieën jagers, twee kompagnieën infanterie van linie, drie eskadrons en 8 stukken geschut, alle tot de Holsteinsche troepen behoorende, naar Apenrade en Hadersleben rukte, om de magazijnen en hospitalen, voor zooverre de vijand ze niet had weggevoerd, in bezit te nemen, welke onderneming met goed gevolg werd uitgevoerd.

Eindelijk besloot de generaal v. WANGEL, tegen het einde der maand Junij nog eenmaal tot het offensieve te moeten overgaan. Den 27<sup>sten</sup> had hij eene bijeenkomst met de drie bevelvoerende generaals, waarin hij zijn voornemen te kennen gaf, om de Denen, wier hoofdmagt, op 15000 man geschat, ingevolge zekere berigten, nu bij Hadersleben stond en zich daar verschanst had, aan te grijpen en als 't mogelijk was, weder uit Sleeswijk te drijven. Daartoe

zou de geheele hoofdmagt van het Duitsehe leger dienen, en, daar men maar al te wel bewust was van de voortreffelijke wijze, waarop de vijand van alles werd onderrigt, werd dringend aanbevolen, alles te vermijden, wat hem den opmarsch van het leger verraden kon.

Daar Alsen, terwijl de hoofdarmee naar het noorden opereerde, door een achterblijvend korps moest geobserveerd worden, was het noodig, zoo naauwkeurig mogelijk de sterkte van den vijand op dat eiland te kennen. Men trachtte hiertoe een spion te vinden, hetwelk evenwel niet gelukte. Daarentegen kwam men op andere wijzen te weten, dat er op Alsen maar twee bataillons oudgediende soldaten aanwezig waren, welke afwisselend het bruggenhoofd voor Sonderburg met een detachement bezet hielden. Volgens ingewonnen berigten, was dat bruggenhoofd met veldstukken bewapend, maar de schansen op de *Düppeler* hoogten van geschut ontbloot. De tijding, die men het meest vertrouwen kon, luidde, dat er op Alsen in het geheel maar ongeveer 5000 man waren.

De legerorder, die den 28<sup>sten</sup> Junij door den opperbevelhebber uitgevaardigd werd, geeft het doel van de operatie, die men voornemens was uit te voeren, en de daartoe dienende middelen aan. Wij ontleenen daarvan hieronder de hoofdzaak:

» Volgens ingewonnen berigten staat de vijand met zijne hoofdmagt achter Hadersleben, breidt zich westelijk uit tot Skrijdstrup, en heeft zoodanige voorbereidingen op het aldaar gelegen terrein getroffen,



dat het den schijn heeft, alsof hij dat punt wil vasthouden. Het is ons voorgeschreven, geheel Sleeswijk van vijanden te zuiveren, in zooverre als dit geschieden kan zonder schepen, die ons ontbreken. Ik heb dus tot eenen aanval op den vijand besloten, waartoe ik alle beschikbare strijdkrachten gebruiken wil, welke vooral aanzienlijk kunnen zijn, daar de vijand slechts met geringe magt op Alsen staat.

» Ik heb het voornemen, den opmarsch op de volgende wijze uit te voeren, tenzij, namelijk, inmiddels ingewonnen berigten van den vijand of wel zijn tegevoet rukken hierin veranderingen mogten brengen. De volgende bepalingen kunnen dus slechts als een algemeen voorschrift beschouwd worden, en het moet den aanvoerders worden overgelaten, op eigene verantwoordelijkheid veranderingen aan te brengen, van welke ik dan evenwel dadelijk rapport inwacht.

» In den vroegen morgen van den 28<sup>sten</sup> begint de opmarsch in twee kolonnes. De rechter bestaat uit de Holsteinsche troepen en het beschikbare gedeelte van het 10<sup>e</sup> legerkorps, en de linker hoofdzakelijk uit de Pruisische troepen.

» Het v. d. TANNsche vrijkorps rukt langs den straatweg vooruit tot *Bodum*; het korps Holsteiners bezet met het gros Apenrade en blijft door zijne voorposten met het vrijkorps in verbinding.

» Dat gedeelte van het 10<sup>e</sup> legerkorps, dat aan de onderneming deelnemen zal, concentreert zich tusschen *Ensted* en *Aarup*; de Pruisische troepen ten westen van Apenrade.

» Het Holsteinsche korps geeft dien dag de voorposten voor het geheele front en wel van *Bodum* over *Heldevad* naar *Arrild*; *Heldevad* en *Rothe Krug* worden door detachementen bezet. Des middags ten 12 uur moet de voorpostenlinie ingenomen zijn; om de nadering van het leger zooveel doenlijk te verbergen, worden op dezen dag zoo weinig mogelijk patrouilles naar de zijde des vijands afgezonden. Alle troepen, behalve die in Apenrade, bivakkeeren.

» Den 29<sup>sten</sup> breken de Pruisen en Holsteiners ten half acht uur uit hunne bivaks op; het 10<sup>e</sup> legerkorps begint den marsch te half zeven.

» Het Holsteinsche korps rukt langs den grooten weg naar Hadersleben en dringt alle vijandelijke troepen naar het zich daar bevindende defilé.

» Het 10<sup>e</sup> legerkorps volgt de Holsteiners op den straatweg tot bij *Gjenner* en wendt zich dan westwaarts naar *Ustrup*, waar het een bivak opslaat. Het defilé tusschen het Haderslebener Fjord en het westwaarts gelegen meertje wordt dien dag niet aangevallen.

» De Pruisische divisie vervolgt den ouden, Haderslebener straatweg tot bij *Ooster-Lygyum*, wendt zich dan westwaarts en neemt hare rigting over *Boven-Jersdal* op *Skrijdstrup*; het gros der brigade v. MÖLLENDORF en de reserve bivakkeeren bij *Ober-Jersdal*.

» Den 30<sup>sten</sup> Junij wordt de aanval uitgevoerd, waaromtrent nadere bevelen gegeven zullen worden.”

De troepen tot deze operatie bestemd, hadden eene sterkte van 29 bataillons,

26 eskadrons, 84 stukken geschut en twee vrijkorpsen; terwijl van het 10<sup>e</sup> legerkorps tot bezetting van het Sundewitt achterbleven 7 bataillons, 5 eskadrons en 8 stukken, onder bevel van den Oldenburgschen kolonel graaf RANZOW.

Zooals uit deze dispositie blijkt, was het plan van den opperbevelhebber, de Denen te overvallen, ten minste hen in den waan te brengen, dat de troepen, die zij voor zich zagen, niet sterk genoeg waren, om hen uit hunne sterke positie bij Hadersleben te verdrijven. De zwakke zijde dier positie was de regter vleugel, die niet aangeleund kon worden, en ten dien einde was de Pruisische divisie bestemd, aan dien kant eene omtrekking te doen, waardoor zij den vijand in flank en rug konde aanvallen. Deze geheele operatie nu mislukte. Wel is waar werd Hadersleben en nog een groot gedeelte van het terrein noordwaarts tot dicht bij de Jutsche grenzen bezet, maar men ziet duidelijk, dat die uitkomst tot hoegenaamd geen resultaat leiden kon, wanneer niet het Deensehe leger zelf geslagen was geworden. Zoolang toch dit niet het geval was, bleven de Denen altijd het Sundewitt en daarmee de operatielijn van het Deutsche leger bedreigen en kon het noordelijk gelegen terrein niet bezet blijven. v. WRANGEL hoopte dan ook, dat het bij Hadersleben tot een beslissend gevecht komen zou en deed wat hij kon, om het geheim van zijnen opmarsch te bewaren. Dat de Denen, wanneer zij van dien opmarsch onderrigt en verzekerd waren, dat zij het geheele Deutsche leger tegen zich over hadden, het gevecht niet zouden aan-

nemen, was te verwachten. Immers, waartoe zou hen dat hebben geleid? Eene overwinning ware zeker een voordeel geweest; maar zelfs, al hadden zij hiervoor, wat niet het geval was, tien kansen tegen één in hun voordeel, de gevolgen van het lijden eener nederlaag waren daarentegen zoo onberekenbaar nadeelig voor hen, dat het aannemen van het gevecht hier, onzes inziens, eene groote strategische fout zou geweest zijn: zij zouden eene zekere uitkomst tegen eene twijfelachtige op het spel gezet hebben.

De reden van het mislukken van von WRANGELS operatieplan is hoofdzakelijk te zoeken in het niet strikt opvolgen der gegeven bevelen. De opmarsch op den 28<sup>sten</sup> en 29<sup>sten</sup> had volgens de voorgescreven bepalingen plaats, en het schijnt, dat de Denen in deze dagen niet zoo goed als anders het geval was, door hunne spionnen zijn gediend geworden. Immers wij zien de Deutsche troepen over den straatweg langs het Apenrader Fjord trekken, zonder dat er eenig oorlogsvaartuig in dat water gelegen is, om hen dit te beletten en hen te dwingen langs eenen westelijken omweg hunnen marsch te vervolgen, iets waarop men stellig gerekend had. Wanneer de vijand van het plan onderrigt geweest was, had de wakkere Deensehe marine, die bij zulke gelegenheden nooit achterbleef, hun dien togt zeer zeker bemoeijelijkt. Indien nu het geheele leger getrouw gebleven ware aan het aangenomen beginsel, namelijk den vijand in den waan te brengen en te houden, dat er slechts eene expeditie van geringe beteekenis naar de zijde van Haders-

leben voorgenomen werd, dan zouden denkelijk de Denen hunne stelling behouden en te laat hunne dwaling ingezien hebben. Het tegendeel gebeurde. De Holsteinsche troepen, in plaats van zich den 29<sup>sten</sup> tot de hun aangewezen rol te bepalen, stieten op de vijandelijke voorposten, lieten zich in een meer en meer hevig wordend gevecht in, bragten zelfs artillerie in batterij, waarmede zij de stad begonnen te beschieten; in één woord, de oplettendheid der Denen werd gaande gemaakt en welhaast werd het hun duidelijk, dat er eene groote reserve staan moest achter een klein troepengedeelte, dat op die wijze het gevecht voerde. Terzelfder tijde hadden de Pruisen op den linker vleugel dezelfde fout begaan, namelijk door een gevecht, dat hunne huzaren aan de Deensche kavalleristen leverden en waarbij zij den geslagen vijand veel verder vervolgden, dan de opperbevelhebber het veroorloofd had.

Het gevolg van dit alles was, dat von WRANGEL den volgenden morgen, den 30<sup>sten</sup>, toen hij tot den aanval wilde overgaan, berigt kreeg, dat de Denen des nachts in diepe stilte hunne stelling verlaten hadden en noordwaarts naar de Jutsche grenzen waren afgetrokken. Zij schijnen hiertoe eerst zeer laat te zijn overgegaan, en nog tot des nachts één uur de stad bezet gehouden te hebben. Toen zij evenwel uit de hierboven aangeduide bijzonderheden, en welligt ook door nadere berigten hunner verspieters, volle zekerheid hadden verkregen, dat zij het geheele Deutsche leger tegen zich over hadden, namen zij onmiddellijk den terugtogt

aan, waarbij zij alle voorzorgmaatregelen namen, om dien voor den aanvaller verborgen te houden: de hoeven der paarden werden bekleed, de raders der voertuigen met stroo omwikkeld en de diepste stilte in acht genomen.

De vijand werd, wel is waar, vervolgd, maar zonder eenig resultaat, weshalve wij hieromtrent niet in nadere kleinere bijzonderheden zullen treden. Het doel was ten eenemale gemist: de Deutsche armee had, zooals SICHART het uitdrukt een «*Luftthieb*» gemaakt.

Wat nu gemakkelijk voorzien kon worden, gebeurde. Daar het Deensche leger geheel intact aan den gespannen strik ontkomen was, en zich zoo ijlings naar het noorden had teruggetrokken, ontstond natuurlijk de vrees, dat het, gebruik makende van de gunstige omstandigheden, eenen aanval op het zwak bezette Sundewitt zou wagen. Men zag vijandelijke schepen, hoogstwaarschijnlijk troepen transporteerende, naar het zuiden stevenen, en dien ten gevolge ontving het 10<sup>e</sup> legerkorps, nog op den middag van den 30<sup>sten</sup>, bevel, onmiddellijk met ijlmarschen naar het Sundewitt te rukken, om de daar geposteerde troepen te versterken. Dit werd te meer noodzakelijk geacht, daar van den kolonel RANZOW de tijding kwam, dat hij, zoo het schijnt uit geloofwaardige bron, vernomen had, dat de vijand den volgenden dag een aanval van Alsen uit meende te ondernemen, daarbij voegende, dat hij voornemens was, hem in eene meer geconcentreerde stelling, die hij den vorigen dag ingenomen had, af te wachten, indien hij door het Sundewitt

voortrukke, zich staande te houden zoo lang hij kon, en, tot den terugtocht genoodzaakt, naar de positie van Krusau zou wijken, terwijl het daarentegen groote zwaarigheid hebben zou, Flensburg te dekken, indien de vijand van dien kant kwam opdagen, daar die stad slechts door een zeer zwak garnizoen was bezet.

Ingevolge genoemde order rukte het 10<sup>o</sup> legerkorps zoo snel mogelijk zuidwaarts. Om den marsch te bespoedigen, liet de generaal HALKETT een gedeelte zijner troepen op wagens plaatsen, waarvan hij er eenige honderde had doen requireeren, en op den avond van den 1<sup>sten</sup> Julij was het 10<sup>o</sup> legerkorps weder geheel in zijne vroegere stelling in het Sundewitt terug. De Pruisen en Holsteiners bleven voorloopig in Noord-Sleeswijk, zoodat het leger op den 1<sup>sten</sup> Julij ongeveer de volgende punten bezet hield.

Het 10<sup>o</sup> legerkorps in het Sundewitt met voorposten ten w. van Düppel;

De Holsteinsche troepen bivakkeerden bij *Wonsild* (ten z. van Kolding);

De brigade MÖLLENDORFF gekantonneerd in en om *Christiansfeld*;

De brigade BONIN, westwaarts bij *Brandrup* en *Oeddis*;

De reserve-kavallerie bij *Jels*.

De voorpostenlinie van de vier laatstgenoemde onderdeelen was tot digt bij de noordergrens van Sleeswijk voortuitgeschoven, hoewel een streng bevel, ten gevolge van de gevoerd wordende onderhandeling, het betreden van den Jutlandischen bodem, zelfs voor patrouilles verbod.

Die onderhandelingen waren op aan-

sparing der groote mogendheden omtrent het midden der maand Mei weder aangeknoopt, doch zonder tot een resultaat te leiden. Engeland deed als bemiddelaar voorstellen, die echter door het Deensche kabinet verworpen werden. Meer en meer evenwel werd het duidelijk dat beide partijen — waaronder wij hier verstaan de Deensche en de Duitsche, en niet de Sleeswijk-Holsteinsche — den vrede of ten minste een wapenstilstand wenschten, en het kon niet missen, of het vooruitzigt daarop, dat meer en meer tot waarschijnlijkheid voerde, moest invloed op de maatregelen der opperbevelhebbers hebben. Wij vinden dan ook geene ondernemingen meer vermeld, die, in den tijd welke nog verliep tot aan het einde van den veldtocht, hetwelk wij nu naderen, van eenigen beslissenden invloed waren, ofschoon de laatste krijgsverrigtingen, hoezeer dan ook van ondergeschikten aard, wel eene afzonderlijke vermelding verdienen, daar zij bij de bestudeering van dezen veldtocht tot nuttige gevolgtrekkingen aanleiding kunnen geven.

De eerste, die wij bedoelen, is het gevecht eener strandbatterij tegen een Deensch stoomschip.

De Denen lieten hunne oorlogschepen voortdurend op onderscheidene punten van de Sleeswijk-Holsteinsche kusten kruisen, zonder daardoor evenwel iets van belang uit te rigten. Hiertegen konden zich natuurlijk de Sleeswijk-Holsteiners niet verzetten, daar hun eerste schip, eene kanonneerboot, eerst den 16<sup>den</sup> Julij te Kiel van stapel liep. Desniettenstaande waren de Sleeswijk-Holsteiners nu reeds

meer dan vroeger in staat, door hunne kustbatterijen tegen de Deensche vloot te ageeren.

Een gewigtig bewijs hiervoor leverden op den 8<sup>sten</sup> Julij de kustbatterijen bij Arösund, ten oosten van Hadersleben.

Op de landingsplaats aldaar bevond zich, behalve eene afdeeling van het v. d. TANN'sche vrijkorps, eene batterij veldartillerie. Den 7<sup>den</sup> Julij kwam de Deensche stoomboot *Odin* zeer dicht bij de kust. Gedurende den nacht liet de kapitein BELITZ de onder zijne bevelen staande twaalfpouder batterij naar de kust rijden en opende op het onverwachts een hevig vuur op de Denen. Reeds bij het derde schot gelukte het hem, door een granaat den stoomketel van het schip te verbrijzelen en daardoor het schip zelf geheel onbruikbaar te maken. Naauwelijks kon de bemanning in de booten het leven redden; wapens, munitie, voorraad, alles moest zij achterlaten, terwijl het schip naar de kust dreef en strandde. Des nachts voeren eenige vrijwilligers van het v. d. TANN'sche korps naar het wrak, en hakten het in den grond, zoodat het zonk.

Het andere voorval, waarvan wij willen spreken, was de overvalling van een detachement Pruisische kavallerie, klaarblijkelijk een gevolg van de verslapping der veiligheidsdienst, iets dat bij de langdurige werkeloosheid, wel niet te verontschuldigen, maar toch te verklaren is.

Omtrent eene mijl ten westen van Christiansfeld ligt in eene eenzame boschrijke streek het dorpje Stepping, uit eenige weinige pachthoeven bestaande. Het was op den 8<sup>sten</sup> Augustus, des morgens ten

8 uur bezet door het 3<sup>o</sup> eskadron van het 2<sup>o</sup> regiment kurassiers, toegevoegd aan de 9<sup>de</sup> kompagnie van het 20<sup>ste</sup> regiment infanterie, welke de 1<sup>o</sup> kompagnie van datzelfde regiment dien dag had afgelost.

De kurassiers, welke in het geheel nog niet in het gevecht geweest waren, schijnen den vijand niet veel geteld te hebben, ten minste, na afzending van eenige patrouilles zadelden zij af, en een gedeelte begaf zich in een der huizen onder dak. Plotseling vielen er schoten, en eer men er aan dacht, greep een bataillon Deensche jagers en twee eskadrons kavallerie hen daar aan.

De Denen hadden de naar de Jutsche grenzen afgezonden patrouille opgevangen, en eer de kurassiers het vermoedden, de pachthoeve omsingeld, waarin zich genoemde afdeeling bevond. Slechts den luitenant en eenen korporaal gelukte het, te ontkomen, daar zij zich ieder op een ongezadeld paard wierpen en in carrière door de gelederen der jagers renden. De overige kurassiers konden hunne paarden niet meer bereiken, te vergeefs verdedigden zij zich een korten tijd met de blanke sabels, maar moesten voor de overmagt wijken en zich overgeven; — eer het overige gedeelte van het eskadron en de Pruisische infanterie tot bevrijding hunner kameraden konden toesnellen, hadden de Denen zich reeds met hunne gevangenen verwijderd. Het resultaat van deze onverwachte overvalling was, dat 2 onderofficieren, 1 trompetter en 50 kurassiers gevangen werden, terwijl daarenboven 51 paarden door de Denen werden buit gemaakt.

Het laatste wapenfeit eindelijk, dat wij van dezen veldtogt te vermelden hebben, viel voor op den 17<sup>den</sup> Augustus, acht dagen voor het sluiten van den wapenstilstand, die de vijandelijkheden in het jaar 1848 besloot. Die laatste afscheidsgroet, dien de vijanden elkander bragten, was karakteristiek genoeg: — aan de eene zijde eene kustbatterij en aan de andere een klein eskader Deensche schepen, die gezamentlijk bijna 1000 kanonschoten op elkander losbrandden, zonder van weerskanten eenige schade van belang te veroorzaken. Het was alsof de toestand der wederzijdsche partijen daardoor ten klaarste werd aangeduid: het Deutsche leger, wel is waar, in het bezit van een gedeelte van het vijandelijk grondgebied, maar magteloos tegengehouden aan de oevers der zee, waarachter hunne vijanden veilig waren voor iederen aanval; het Deensche leger en de vloot, hoewel voor het oogeblik niet in staat eenig positief voordeel te behalen, toch voortdurend gereed, om op elk punt der kust, wanneer de tijd gekomen zou zijn, offensief te kunnen handelen.

SICHART verhaalt deze episode in zijn dagboek op de volgende wijze:

17 Augustus. Heden morgen, nog voor het aanbreken van den dag, werden zoowel het hoofdkwartier van den generaal HALKETT, als de langs het Flensburger Fjord liggende troepen door een hevig geschutvuur gealarmeerd. In den beginne meende men in het hoofdkwartier, dat de batterij te *Alnoer* aangevallen werd; maar weldra werd het duidelijk, dat het gevecht bij *Holdnaes* plaats had, en dat

de daar gestationneerde korvet in eenen strijd gewikkeld was. Daar intusschen aan den generaal HALKETT hoegenaamd geen bericht gegeven was van het voornemen om tegen die korvet iets te ondernemen, en hoewel men zich weldra van de aan deze zijde van 't Fjord liggende hoogten overtuigd had, dat de korvet van de landzijde door eene batterij werd aangevallen en het vuur beantwoordde, bleef evenwel de oorzaak van het gevecht den geheelen dag een raadsel, wyl het rapport daarover eerst laat in den avond over Flensburg naar Hoekerup kwam. Overigens leverde dit gevecht, dat anderhalf uur duurde, in de bekoorlijke streek van het Flensburger Fjord, onder een prachtigen zonnenopgang, een indrukwekkend schouwspel op. Eerst des avonds ten half elf uur werd de zaak door een bericht van den generaal-majoor v. SCHNEHEN uit Flensburg duidelijk.

De Pruisische majoor v. ZASTROW, die als luitenant-kolonel in Sleeswijk-Holsteinsche dienst het in Glücksburg liggende jagerkorps kommandeerde, had met de eveneens onder zijne bevelen staande Sleeswijk-Holsteinsche 1<sup>o</sup> zesponder batterij (van acht stukken) het gevecht geleverd. Volgens het door hem afgezonden bericht waren de aanleiding en het beloop der zaak de volgende geweest.

Bij het overnemen der voorposten bij Glücksburg, had de overste zich weldra overtuigd, dat de manschappen van de bij *Holdnaes* gestationneerde schepen een druk verkeer bij dag en bij nacht met de inwoners van die plaats onderhielden. Om dit te verhinderen en tevens, als de

gelegenheid zich voordeed, de Denen, die zich in *Holdnaes* mogten bevinden, gevangen te nemen, had hij meermalen groote en kleine patrouilles over den *Holdnaeserdam* gezonden, wier terugtogt altijd door het vuur der Deensche schepen, welke dicht bij dien dam — de eenige terugtogtslijn zijner troepen — geankerd lagen, verontrust was geworden. Hij besloot dus, begunstigd door het terrein en door de duisternis van den nacht, het eskader met de 6<sup>te</sup> batterij aan te vallen.

Het eskader bestond uit :

- 1.) Eene korvet van 24 stukken, grootendeels 48<sup>te</sup> en verscheidene bomkanons, met 500 koppen bemand;
- 2.) Twee kanonneerbooten, ieder van 2 56<sup>te</sup> en 36 man;
- 3.) Twee kanonneersloepen, ieder met een 18<sup>te</sup>, een draaibas en 50 man.

De vijandelijke artillerie bestond dus uit 52 stukken zwaar kaliber. Het gewaagde der onderneming, om hierop eenen aanval te doen met 8 ijzeren 6<sup>te</sup>, meende de overste daardoor te regtvaardigen, dat het hem gelukt was, gedurende den nacht eene batterij te bouwen, die zoowel aan de manschappen als aan de stukken eene volkomen dekking opleverde.

De vijandelijke schepen lagen 1200 pas van de batterij, welke met het aanbreken van den dag haar vuur, gedeeltelijk met gloeiende kogels begon. De vijand scheen zeer verrast en de verwarring aan boord zeer groot te zijn, want voor dat het eerste schot van zijne zijde volgde, had de batterij reeds 60 schoten gedaan. Later evenwel namen alle schepen met groote energie aan het gevecht deel, het-

welk de batterij voortzette tot dat al hare munitie verschoten was. Zij had 400, de vijand over de 500 schoten gedaan.

De bijzonder gunstige ligging der batterij, zoowel als de tamelijk sterke golfslag, welke de werking der scheepsartillerie zeer belemmerde, was de oorzaak, dat de batterij, niettegenstaande de aanhoudende kanonnade, geen enkele harer manschappen en slechts een voorwagen verloor. Daarentegen schenen de vijandelijke schepen eenig verlies geleden te hebben, want zij trokken reeds gedurende het gevecht terug en ankerden op meer dan 5500 pas van den oever, zoodat zij niet meer in staat waren, de communicatie met *Holdnaes* te belemmeren. Het doel van het gevecht scheen dus bereikt te zijn.

Gedurende het gevecht waren de beide in *Glücksburg* liggende jager-kompagnieën tot dekking der batterij opgesteld.

De overste v. *ZASTROW* verontschuldigde zich, wat aangaat het niet aanvragen van eene vergunning, daarmede, dat de onderneming afhing van den wind en van de momentanee ligging der schepen, en dat het een en ander hadden kunnen veranderen gedurende den tijd dat de aanvraag werd afgezonden.

De opperbevelhebber vereenigde zich wel is waar met het doel: de verdrijving der vijandelijke schepen, maar volstrect niet met de wijze van uitvoering, daar het oogmerk ongetwijfeld door minder schoten en een kleiner aantal stukken had had kunnen bereikt worden, en iedere verspilling van munitie en nuttelooze ontwikkeling van strijdkrachten zorgvuldig moesten worden vermeden.

Zooals wij gezegd hebben, was dit het laatste wapenfeit van den veldtogt. Meer en meer werd het duidelijk, dat men op eenen wapenstilstand rekende. Wel kwamen er nog nu en dan troepen aan, maar meer om het leger voltallig te houden, dan wel om het te versterken; verschansingen, vooral aan de kusten, werden nog wel opgeworpen, en andere veiligheidsmaatregelen niet verzuimd, doch vele andere maatregelen duiden aan, dat men voorloopig den oorlog als geëindigd kon beschouwen. Reeds den 16<sup>den</sup> Julij werden de vrijwilligers ontslagen, die het v. d. TANN'sche vrijkorps hadden uitgemaakt, hetwelk ontbonden was geworden, tot niet geringe verbittering van de radicale partij, die daarover hare verontwaardiging op de gewone wijze lucht gaf. Een gedeelte ging in de geregelde Sleeswijk-Holsteinsche armee over en vormde daar het 9<sup>o</sup> bataillon.

Het ligt niet in het plan, dat wij ons hebben voorgesteld, de verschillende onderhandelingen na te sporen, welke geleid hebben tot den wapenstilstand van Malmö, die aan den veldtogt van 1848 een einde maakte. Zij behooren geheel en al op het diplomatische terrein te huis, en buitendien is de tijd nog niet daar, waarop alles onthuld en tot klaarheid gebragt is, hetwelk op dien veel besproken en vooral door de liberale partij hevig aangevallen wapenstilstand betrekking heeft. Bij het uiteenzetten der politieke omstandigheden in het begin van dit werk zijn wij eenigzins uitvoeriger geweest, omdat de inwerking van de staatkundige gebeurtenissen op de operatiën te velde, nu en

dan zeer merkbaar is. Bij de vermelding van het sluiten van den wapenstilstand van Malmö, kunnen wij evenwel korter zijn, daar deze, nu er toch sedert lang reeds feitelijk eene schorsing der vijandelijkheden plaats had, geen invloed op den loop der krijgsgebeurtenissen in de laatste dagen gehad heeft, en de beschouwing daarvan ons hoofdoel was.

Reeds sedert lang waren er onderhandelingen gevoerd, die, telkens afgebroken en weder aangeknoopt, tot geen resultaat hadden geleid. Inmiddels was, zooals bekend is, de Aartshertog JOHANN van Oostenrijk tot Rijksbestuurder gekozen; de Duitsche gouvernementen begonnen, met het oog op hunne binnenlandsche aangelegenheden en op den toestand van Frankrijk, meer en meer naar den vrede te verlangen, en zoo werd aan Pruisen door den Rijksbestuurder de volmagt gegeven, in naam van Deutschland, tot het sluiten van eenen wapenstilstand met Denemarken over te gaan.

Voor ons oogmerk is het voldoende, den uitslag der onderhandelingen, namelijk de vastgestelde overeenkomst, bekend onder den naam van den wapenstilstand van Malmö, hier in haar geheel mede te deelen. Zij luidde als volgt:

Zijne Majesteit de Koning van Pruisen, zoowel in zijnen naam als in dien van den Duitschen Bond ter eener zijde, en Zijne Majesteit de Koning van Denemarken, Hertog van Sleeswijk en Holstein, ter andere zijde, wenschende, zoo spoedig mogelijk een einde te maken aan de vijandelijkheden tusschen hunne legers, hebben tot het sluiten van eenen wapenstilstand



onder bemiddeling van Zijne Majesteit den Koning van Zweden en Noorwegen, benoemd, namelijk: Z. M. de Koning van Pruisen, den Heer GUSTAAF v. BELOW, Z. M. generaal-majoor à la suite enz. en Z. M. de Koning van Denemarken: den Heer CHRISTIAN HOYER v. BILLE, Z. M. Kamerheer, buitengewoon gezant enz., en den Heer HOLGER CHRISTIAN v. REEDTZ, Z. M. Kamerheer enz., enz., welke in de stad Malmö bijeengekomen zijn en na uitwisseling van hunne in behoorlijken vorm bevonden volmagten, omtrent de volgende artikels zijn overeengekomen:

Art. 1. Te beginnen met den dag waarop de tegenwoordige overeenkomst zal onderteekend zijn, zullen de vijandelikheden te land en ter zee, gedurende zeven maanden, volkomen geschorst worden, met eene wederopzegging van eene maand voor beide contracteerende partijen; wanneer van geene der beide zijden eene wederopzegging volgt, wordt aangenomen, dat in de verlenging van den wapenstilstand van weërszijden bewilligd wordt.

Art. 2. Wanneer de wapenstilstand door een der beide partijen wordt opgezegd, zullen de wederzijdsche legers die stellingen weder kunnen innemen, welke zij op het oogenblik van het sluiten dezer overeenkomst bezetten, en welke door twee officieren, daartoe door de kommandeerende generaals gedelegeerd, op eene kaart zullen worden aangeteekend.

Art. 3. De blokkaden, door de zeemagt van Z. M. den Koning van Denemarken bewerkstelligd, zullen onmiddellijk na uitwisseling der ratificatie opgeheven, en de

hiertoe strekkende bevelen zullen, zoo 't eenigzins mogelijk is, op denzelfden dag aan de bevelhebbers der koninklijke Deensche oorlogschepen gezonden worden.

Art. 4. Alle krijgsgevangenen en staatkundige gevangenen zullen van weërszijde zonder verwijl en zonder voorbehoud in vrijheid worden gesteld.

Art. 5. Alle schepen, welke sedert het begin van den oorlog zijn genomen, of waarop beslag gelegd is, zullen binnen twaalf dagen na de onderteekening dezer overeenkomst, of zoo mogelijk vroeger, met hunne lading vrijgegeven worden: Pruisen, zoowel in zijn eigen naam als in dien van den Duitschen Bond, bewilligt er in, dat Denemarken schadeloos gesteld wordt voor de requisitiën *in natura*, welke in Jutland voor rekening van de Pruisische en de Bondstroepen zijn geheven geworden; en Denemarken verbindt zich, van zijne zijde, tot vergoeding van de waarde der schepen en ladingen, die verkocht mogten zijn en niet *in natura* kunnen worden teruggegeven.

Art. 6. De beide Hertogdommen, zoowel als de daartoe behoorende eilanden, zullen zoowel door de Deensche troepen als door die van den Duitschen Bond, binnen den tijd van twaalf dagen, nadat de daarop betrekking hebbende order ter kennis van de opperbevelhebbers zal gekomen zijn, ontruimd worden. Intusschen zal het den Duitschen Bond en Z. M. den Koning van Pruisen veroorloofd zijn, de voor den Duitschen Bond in de stad Altona en andere plaatsen van de beide Hertogdommen en voor Z. M. den Koning van Denemarken op het eiland Alsen aangelegde

hospitalen en militaire depôts ieder hunnerzijds door afdeelingen, van Duitsche Bondsen van Deensche troepen, te doen bewaken, welke van de eene zoowel als van de andere zijde, het getal van 2000 man niet zullen te boven gaan. De soldaten, in het Hertogdom Sleeswijk geboren, die zich tegenwoordig in dienst van de Hertogdommen bevinden, zullen in afzonderlijke afdeelingen vereenigd, in het Hertogdom Sleeswijk gestationneerd worden. Deze afdeelingen zullen tot bewaring der openbare rust onder de bevelen gesteld worden van de regeeringsbeambten volgens artikel 7 aan te stellen, welke laatste volmagt zullen hebben, tot verligting van het land, die officieren en soldaten te ontslaan, welke voor de dienst niet noodig geacht worden. De militaire magt in het Hertogdom Holstein zal bestaan uit het aantal geregelde troepen van dit Hertogdom, die een deel van het Duitsche Bondsleger uitmaken. Deze Holsteinsche troepen worden ter beschikking gesteld van de regeering der beide Hertogdommen, doch kunnen alleen ten gevolge eener overeenkomst tusschen de regeering der Hertogdommen en den opperbevelhebber van het Bondsleger verminderd worden.

Art. 7. De beide contracteerende partijen zijn overeengekomen, voor den tijd dat de wapenstilstand duurt, eene gemeenschappelijke regeering voor de beide Hertogdommen in te stellen, welke in naam van Z. M. den Koning van Denemarken, in zijne hoedanigheid van Hertog van Sleeswijk en Holstein, en in zijne magtvolkomenheid handelen zal, behalve

dat de wetgevende magt gedurende den wapenstilstand zal geschorst worden. Deze regeering zal zamengesteld worden uit vijf leden, uit de notabelen der beide Hertogdommen te verkiezen, die de algemeene achtig genieten. Twee van deze medeleden worden door Z. M. den Koning van Pruissen van de zijde van den Duitschen Bond voor het Hertogdom Holstein, en twee door Z. M. den Koning van Denemarken, Hertog van Sleeswijk en Holstein, voor het Hertogdom Sleeswijk benoemd. Het vijfde lid, dat de betrekking van President van de gemeenschappelijke regeering der beide Hertogdommen zal vervullen, wordt gezamenlijk door Hunne beide Majesteiten benoemd. Men is overeengekomen, dat noch de vóór den 17<sup>den</sup> Maart aangestelde regeeringsleden (de Sleeswijk-Holsteinsche regeering), noch die welke sedert dat tijdstip de regeering hebben uitgemaakt, een deel van dit te benoemen bestuur kunnen uitmaken, welk laatste zoo spoedig mogelijk en uiterlijk 14 dagen na de onderteekening van deze overeenkomst in functie zal treden. Men is verder overeengekomen, dat alle wetten, verordeningen en bestuursmaatregelen, sedert den 17<sup>den</sup> Maart uitgevaardigd, op het oogenblik, dat de nieuwe regeering haar ambt aanvaardt, zullen opgeheven worden; evenwel zal de laatste het regt hebben, zulke, na den 17<sup>den</sup> Maart gegevene wetten, verordeningen en bestuursmaatregelen weder in werking te brengen, wier instandhouding hun onvermijdelijk of voor den regelmatigen gang van zaken wenschelijk schijnt: — echter zullen zij niets mogen bevatten, dat in

eenig opzigt met de bepalingen van artikel 11 in strijd is.

Art. 8. Z. M. de Koning van Pruisen in naam van den Duitschen Bond en Z. M. de Koning van Denemarken zullen het regt hebben, ieder van zijne zijde eenen Commissaris te benoemen, om in de Hertogdommen, gedurende den tijd van den wapenstilstand, hun verblijf te houden en door bemiddelende tusschenkomst te waken voor de uitvoering der vorenstaande bepalingen, even als voor de onpartijdige toepassing der wetten, zoowel met betrekking tot de Deensche als tot de Deutsche bevolking.

Art. 9. Het Hertogdom Lauenburg zal gedurende den wapenstilstand door eene Commissie bestuurd worden, tot welke Z. M. de Koning van Pruisen, in naam van den Duitschen Bond een lid, Z. M. de Koning van Denemarken in zijne hoedanigheid van Hertog van Lauenburg, een tweede lid benoemen, terwijl beide Souvereinen zich onderling verstaan zullen over de keuze van het derde lid, den Voorzitter der regeering van het Hertogdom. Deze Commissie zal het Hertogdom Lauenburg in naam van Z. M. den Koning van Denemarken, Hertog van Lauenburg, op dezelfde wijze besturen, als in art. 7 met betrekking tot de Hertogdommen Sleeswijk en Holstein bepaald is geworden. Het zal afhangen van eene overeenkomst tusschen genoemd bestuur en den Opperbevelhebber der Deutsche Bondstroepen, of het doeltreffend is, eene afdeeling dier troepen in het Hertogdom Lauenburg te doen inrukken, en ter beschikking van dit bestuur te stellen.

Art. 10. De beide contracteerende partijen zullen Groot-Brittanje verzoeken, de naauwkeurige uitvoering der artikels van dezen wapenstilstand-overeenkomst te waarborgen.

Art. 11. Het wordt uitdrukkelijk bepaald, dat de bepalingen van deze overeenkomst in geenerlei wijze verbinden tot eenige latere bepaling van den vrede, over welke de onderhandelingen onmiddellijk zullen geopend worden, en dat noch de Deutsche Bond, noch Denemarken de aanspraken en regten opgeven, welke zij wederzijds hebben doen gelden.

Art. 12. Deze overeenkomst zal geratificeerd worden en de akten des betreffende, binnen den tijd van acht dagen, gerekend van den dag der onderteekening, in Lubeck worden uitgewisseld. Deze overeenkomst is in twee exemplaren in Fransche, Deensche en Deutsche taal opgemaakt. Men is overeengekomen, dat bij de beslissing van iederen twijfel, die over de verklaring mogt ontstaan, de Fransche tekst tot grondslag zal worden genomen.

Ter oorkonde hiervan hebben de ondergeteekende bevoelmagtigden deze overeenkomst getroffen en hun zegel daaraan gehecht.

Alzoo opgemaakt te MALMÖ, den  
26 Augustus 1848.

(w.g.) GUSTAAF V. BELOW, BILLE, REEDTZ.

#### Afzonderlijke Artikelen.

Tot juist begrip en opheldering der artikelen van het op heden gesloten verdrag, zijn de ondergeteekende bevoelmagtigden omtrent de volgende punten overeengekomen.

1. Met betrekking tot Art. 2. De ratificatiewerken, welke gedurende de vijandelijkheden op beide zijden zijn aangelegd, zullen gedurende den wapenstilstand in den toestand blijven, waarin zij zich heden bevinden.

2. Bij art. 3. Onmiddellijk na de uitwisseling der ratificatie-oorkonde zullen stoombooten met koninklijk Deensche officieren afgezonden worden, om aan de bevelhebbers der koninklijk Deensche oorlogsvloot het bevel tot opheffing der blokkade over te brengen. Deze zendingen zullen met betrekking tot de Noordzeehavens door Pruisen en tot de Oostzeehavens door Denemarken in het werk gesteld worden.

3. Bij art. 4. Alle krijgsgevangenen en staatkundige gevangenen zullen onmiddellijk na de uitwisseling der ratificatie-oorkonden naar Eckernförde gebracht en in handen gesteld worden van den officier, die behoorlijke volmagt zal hebben, hen te ontvangen.

4. Bij art. 6. De strijdkrachten in het Hertogdom Holstein zullen, wat de militaire discipline betreft, gesteld worden onder de bevelen van een generaal van het Deutsche Bondsleger, daartoe door Z. M. den Koning van Pruisen te be-noemen.

5. Bij art. 7. Daar bepaald geworden is, dat alle wetten, verordeningen en maatregelen van bestuur, van welken aard ook, die sedert den 17<sup>den</sup> Maart met betrekking tot de Hertogdommen zijn uitgevaardigd, zullen worden opgeheven, zoo verstaat de tegenwoordige overeenkomst daaronder zoowel die, welke in dit tijds-

verloop in Koppenhagen als in de Hertogdommen uitgevaardigd zijn. De gemeenschappelijke regeering der Hertogdommen zal zoo spoedig mogelijk eene specificatie bekend maken van al die wetten, verordeningen en bestuursmaatregelen, die weder in werking zullen komen.

6. De gemeenschappelijke regeering is onder anderen ook bevoegd, de processen wegens staatkundige misdrijven te doen ophouden.

7. De posterijen en andere binnenland-sche communicatiën zullen weder gere-geld in werking treden en het postambt te Hamburg weder worden hersteld.

De voorgaande bepalingen zullen dezelfde kracht hebben, alsof zij in de heden geslo-tene wapenstilstands-overeenkomst waren opgenomen, en worden terzelfder tijde geratificeerd.

Tot bekrachtiging daarvan hebben de gevolmagtigden de bovenstaande artikels onderteekend en van hun zegel voorzien.

Gedaan te MALMÖ, den 28 Aug. 1848.

(w. g.) GUSTAAF V. BELOW. — BILLE. —  
REEDTZ.

Eindelijk werd in een bijgevoegd artikel bepaald, wie door de beide Souvereinen benoemd waren, om volgens het 7<sup>o</sup> arti-kel de regeering gedurende den wapen-stilstand in de Hertogdommen te voe-ren.

Met het sluiten van dezen wapenstil-stand eindigden de vijandelijkheden, die eigenlijk, zooals wij gezien hebben, reeds eenigen tijd daadwerkelijk geschorst wa-ren; de Pruisische troepen en die van den Deutschen Bond namen onmiddellijk

den terugtogt aan , terwijl er 2000 man van de laatstgenoemden werden achtergelaten , om te voldoen aan het 6<sup>e</sup> artikel der overeenkomst. Zij bestonden uit :

- 1 Bataillon Wurtembergsche inf. ;
- 1    »    Badensehe        »
- 2 Eskadrons huzaren ;
- 1 Batterij Hessen ;

226 Man Hanseatische kavallerie , en werden gesteld onder den Pruisischen generaal v. BONIN , wien tevens het bevel over de Sleeswijk-Holsteinsche armee werd opgedragen.

Op deze wijze eindigde de Sleeswijk-Holsteinsche veldtogt van 1848 , wiens begin te midden van de opgewonden stemming der gemoederen in Duitschland , niet scheen te duiden op zulk een weinig-beteekenenden uitslag.

De oorzaak daarvan moet onzes inziens in twee voorname punten gezocht worden : het eene ligt op het gebied der staatkunde , het andere op militair gebied. Wat het eerste aangaat , wij hebben herhaalde malen in den loop van ons geschiedverhaal er op gewezen , hoe dringend en hoe belemmerend tevens de politieke omstandigheden op de handelingen van het Deutsche leger werkten , en haar wankelend , onzeker karakter ook aan de oorlogsvoering mededeelden. Wanneer wij met een onpartijdigen blik op het jaar 1848 , dat jaar van verwarring en woeling , terugzien , en op de wonderlijke verschijnselen letten , die in dien strijd der meest tegen elkander overstaande begrippen te voorschijn treden , op den loop der gebeurtenissen acht geven , die een gedeelte van het koningsgezinde Pruisische leger onder

dezelfde vanen vereenigde met de meest radicale barrikadenhelden , om eenen strijd te voeren tegen eenen vorst , die door de vorderingen eener liberale partij gedwongen werd , zijn regt van souvereiniteit uit te breiden over eene landstreek , die een principe van legitimiteit op den voorgrond stelde , om zich aan zijne willekeur te onttrekken en zich te plaatsen onder bescherming van het liberalisme in Duitschland , dan wordt het ons duidelijk , dat zoodanige verwarde staat van zaken onmogelijk zonder invloed blijven kon op den loop der gebeurtenissen. In Duitschland droomden velen van eene gemakkelijke overwinning aan de grenzen , van het krachtig doorvoeren van een oorlog , die Denemarken , vernederd en magteloos , zou hebben moeten onderwerpen aan den wil van het groote , vereenigde Duitschland , aan de beslissing van het Frankforter Parlement. Doch welke mogendheid was daar in die dagen krachtig genoeg in zich-zelve , om dat doel vast in het oog te houden en onwrikbaar daarop los te gaan tot dat het geheel bereikt was ? Pruissen had welligt dien strijd met Denemarken kunnen opnemen en met voordeel eindigen ; maar het politieke standpunt , waarop het zich in 1848 geplaatst had , maakte het dien staat onmogelijk tot dat uiterste over te gaan , gedrongen door de bemiddelende houding , die het trachtte aan te nemen tusschen onverzoenlijke vijanden , die van weërszijden door de blinde menigte werden beheerscht ; begeerig om zoowel de regten der Hertogdommen te beschermen , als de regten van souvereiniteit van den Koning-Hertog te handhaven , die een beginsel vertegen-

woordigden, dat in die dagen van alle zijden zoo hevig werden aangetast; even weinig gezind, de fanatieke overheerschingszucht van de Deensche liberalen, als de radicale partij, die eene Nord-Albingsche republiek verlangde, in de hand te werken.

In dien vreemdsortigen toestand, waarin zich te dien tijde niet alleen Pruissen en geheel Duitschland bevonden, maar waarin ook de meeste overige Europeesche Staten in meerdere of mindere mate deelden, moet voorzeker de sleutel gezocht worden, die tot de oplossing leiden kan van veel dat bij den eersten opslag van het oog onverklaarbaar is; hoewel nog over menig punt een sluier zal gespreid blijven, die de volgende tijden eerst zullen kunnen opheffen.

Maar het was niet alleen de staatkunde, die den Denen op het voordeelige standpunt bragt, waarop wij hen bij het sluiten van den wapenstilstand bij Malmö geplaatst vinden. Gewigtige en voor ons hoogst opmerkelijke oorzaken van militairen aard hebben daartoe medegewerkt.

Enkele daarvan willen wij aangeven, en daarmede de geschiedenis van dezen veldtogt besluiten, daar eene uitvoerige en geheel tot in bijzonderheden afdalende kritiek niet in ons plan ligt, te meer daar wij in den loop van ons verhaal menige opmerking te zijner plaatse hebben ingevlochten.

Het eerste, wat zich als onwillekeurig aan onze beschouwing opdringt, is het bijzonder karakter dat de oorlogsvoering verkreeg, ten gevolge van de strategische hoedanigheden van het oorlogstooneel. Wij

zien, hoe het Deensche leger, niettegenstaande het door een vijand aangevallen wordt, die het in getalsterkte overtreft, niettegenstaande het klaarblijkelijk niet tegen WRANGEL's troepen is opgewassen en, op enkele uitzonderingen na, overal in het nadeel blijft, waar de strijd met de wapens beslist moet worden, toch in het algemeen strategisch in het voordeel blijft, omdat het in zijne eilanden een toevlugtsoord behoudt, waar de vijand niet kan doordringen, en in zijne marine een bondgenoot, die iedere poging daartoe, kan vrijdelen. Het is de amphibieën-natuur der Deensche krijgsmagt, die haar een overwigt verzekerde, waar de pogingen des vijands magteloos op afstuiten; het is de voortreffelijke medewerking der zee-magt die aan het leger eene sterkte gaf, welke er de waarde van verdubbelde. Een gevolg daarvan was, dat het aanvallend leger nooit partij heeft kunnen trekken van de voordeelen, die het behaalde. Zijn voortdringen in het vijandelijk land kan niet anders dan schoorvoetend zijn, en de ruimte, die het gewonnen heeft door bloedigen strijd, moet het weder opofferen zonder strijd, daartoe genoodzaakt door de bedreiging zijner communicatiën, door een vijand, die, achter zijne zeearmen teruggedrongen, altijd in onverstoorbare rust nieuwe krachten schept en met ieder volgend oogenblik gevaarlijker wordt voor zijn' overwinnaar. Wie denkt hier niet aan het dichterlijk verhaal uit de oudheid, aan dien strijd van Hercules met den reus Anteus, die telkens wanneer hij de aarde aanraakte, nieuwe krachten verkreeg, en zodoende niet overwonnen kon worden,

dan nadat de halfgod hem die aanraking had belet en hem, opgeheven in zijne ijzeren armen, verstikte.

Wat de aarde voor den Lybischen reus was, dat was de zee voor de Denen, en wanneer het den Pruisischen opperbevelhebber gelukt ware, hen van hunne gemeenschap daarmede af te dringen, en daardoor dien telkens weêrkeerenden toevoyer van nieuwe levenskracht te beletten, het lijdt geen twijfel of de uitslag van die worsteling zou een geheele andere geweest zijn dan nu het geval was. Maar zooals wij gezien hebben, die pogingen om de communicatie met de natuurlijke operatiebasis der Denen, de onbereikbare eilanden hunner Archipel, te verbreken en hen van het zeestrand af te dringen, mislukten ten eenenmale.

Het zou ons te wijd voeren, hier in eene vergelijking te treden tusschen het oorlogstooneel in Denemarken en dat in ons vaderland; maar iederen denkenden lezer zal het als van zelve in het oog vallen, dat hier toepassingen te maken zijn, van het hoogste gewigt, en dat ons land tot eene vereeniging van het defensieve met het offensieve in zijne waterliniën, zijne Zuiderzee en het Kamper-eiland, zeker geene mindere gelegenheid aanbiedt dan Denemarken in zijn Alssund, Alsen en Funen en Jutland met het debouché Fredericia.

Wat de taktische opmerkingen aangaat, waarop wij ten slotte kunnen verwijzen, karakteristiek is hier ook weder de invloed, dien het terrein voortdurend heeft uitgeoefend. Overal bedekt met aardwallen en heggen, liet het zelden of nooit de ont-

wikkeling van troepen in massa toe, en een noodzakelijk gevolg was, dat het individueel vuur van den infanterie-tirailleur en de kartets- en granaatschoten der artillerie eene hoofdrol speelden. De aanwending van kompagnieskolonnes, die uitvinding van lateren tijd, vond veelvuldige toepassing op dit terrein, waar de zamenhang zoo moeilijk te onderhouden was, en de onderdeelen dus zelfstandig moesten kunnen handelen. De invloed van de verbeterde vuurwapens deed zich met overwigt gelden en wanneer wij reeds vroeger er op wezen, hoe nadeelig de uitstekende en sterk te onderkennen uniform der Deensche officieren hier werkte, die hun verliezen toebragt, veel grooter dan vroeger onder gelijke omstandigheden ooit het geval was, dan ligt daarin een wenk, die reeds in vreedestijd kan worden opgevolgd, en een hoofdregel voor de kleding der troepen, wier naleving, in den tegenwoordigen tijd, nu de kogel zijnen man op 1000 schreden weet te vinden, een gebiedende pligt is. Zooals wij gezegd hebben, dat bij de Denen hieromtrent meer en meer doeltreffende veranderingen, gedurende den loop van den veldtocht werden ingevoerd, zoo was dit ook bij de Duitsche troepen het geval, en vinden wij bijvoorbeeld in SICHART'S dagboek op den 18<sup>den</sup> Junij vermeld, dat in de gevechten was gebleken, hoe nadeelig het was, wanneer de tirailleurs blank garnituur aan het hoofdtoisel of andere in de verte in het oog vallende voorwerpen aan de uniform droegen, waarom dan ook de generaal HALKETT aan de twee bataillons Hannoversche ligte infanterie

gelastte, de broodzakken zwart te verwen en de kleine menage-ketels, die de manschappen op den randsel droegen met zwart linnen te overtrekken. Daar terzelfder tijde het voornemen bestond, een ander hoofdtooisel voor de infanterie in te voeren, stelde hij tevens in Hannover voor, dat men uit bovenstaande gronden, daarbij, ten minste voor de ligte infanterie, het blanke garnituur zou vermijden.

Eene andere gewigtige waarheid, die wij weder in dezen veldtog bevestigd zien, is, dat er vele omstandigheden voorkomen, waar de meerdere voortreffelijkheid van manschappen uit het staande leger, ook al zijn zij nimmer te velde geweest, blijkt boven pas opgeroepen manschappen, burgerwapeningen, vrijkorpseren en dergelijke. De veiligheids- en patrouilledienst kan alleen naar behooren verrigt worden door een deugdelijk kader en door manschappen, die aan orde, regelmaat, stiptheid en strenge discipline gewend zijn; ge-

tuige de vele valsche alarmeeringen, onjuiste berigten, overvallingen enz., die wij veelvuldig vermeld vinden.

In het algemeen was de veldtog voor de troepen van beide zijden, die er aan deelnamen, eene voortreffelijke oefenschool geweest, de Denen hadden hunne kracht en het verdedigingsvermogen van hun land leeren kennen, dat hun in de volgende jaren ontegenzeggelijk van veel voordeel geweest is; wat de Duitsche troepen aangaat, wij maken hier de woorden tot de onze, waarmede SICHART zijn dagboek besluit:

» Als voorbereiding tot een welligt op-  
 » handen zijnde grooteren strijd beschouwd,  
 » was de veldtog te meer van onbereken-  
 » baar nut, daar een lange *vrede* met zijne  
 » pedanterie en zijnen tot op zekeren graad  
 » noodzakelijken slobkousendienst, ten allen  
 » tijde en bij alle legers, de troepen maar  
 » al te zeer van hunne ware bestemming  
 » voor den *oorlog* vervreemdt.”



## NIEUW ONTWERP

### TOT VERSTERKING EN VERGROOING VAN DE STAD ANTWERPEN.

In N<sup>o</sup>. 12 van het 7<sup>de</sup> Deel van den *Militaire-Spectator* (Junij II.) is mededeeling gedaan van de voorstellen der Belgische Regering bij de Wetgevende Magt, om eene som van negen millioen vier maal honderd duizend fr. te besteden, tot voltooiing van de werken ter verdediging van de stad Antwerpen en de Schelde-oevers, te verdeelen over 1855 en de drie volgende jaren, alsmede dat die voorstellen de goedkeuring der Wetgevende Magt niet konden wegdragen, omdat men zich eensdeels niet genoeg ingelicht achtte, anderdeels, omdat er, nopens de zaak in kwestie, verschil van gevoelen zelfs onder deskundigen bestond, weshalve men tot het besluit kwam, om slechts de kleinere helft van het gevraagd crediet (4,400,000 fr.) voorloopig te bewilligen, hoofdzakelijk tot voltooiing van het bestaande kamp; en de verdere beslissing uit te stellen tot het nieuwe comité van defensie des rijks, het ministerie en de kamers, door nader onderzoek, in de gelegenheid waren gesteld met meer kennis van zaken te oordeelen

Inmiddels hadden de gemaakte ontwerpen en gedane voorstellen de bezorgheid der Antwerpenaren, dat de bestemming hunner stad tot laatste reduit van 's lands verdediging, met al den aankeve daarvan,

de vrijheid van handel en verkeer, de ruimte voor bewoning en stapelplaats, grootelijks benadeelen zou, zoozeer gaande gemaakt, dat van alle zijden deputatiën naar Brussel werden gezonden om de gevreesde bezwaren voor te komen of af te wenden. Onderscheidene nieuwe plannen werden in den boezem der stad zelve ontworpen, welke de belangen der stad met die van het rijk zouden moeten overeenbrengen, en een ondernemend aannemer, de Heer KELLER, kwam met het plan voor den dag, om de stad aan de noordzijde der vesting uit te breiden en aan de oostzijde eene nieuwe wijk of buitenstad daar te stellen, op 500 el afstand van het glacis (gelijk te Weenen bestaat), en om dien ten gevolge eene daardoor noodig geworden uitbreiding aan het verschanste kamp te geven, zooals door ons in bovengezegd N<sup>o</sup>. werd meêgedeeld. Dit ontwerp vond onder de Antwerpenaren veel bijval, zoodat zich eene associatie vormde die de concessie van de regering tot uitvoering daarvan zocht te verkrijgen. Onder het militaire publiek evenwel vond het denkbeeld van den Heer KELLER onderscheidene bedenkingen, waarvan deze wel de voornaamste was, dat eene buitenstad, door eene afgezonderde ruimte van 500 el

breedte van de oude stad gescheiden, nimmer zulk een goed geheel uitmaakte als ééne en dezelfde algemeene omgeving daarstelde. Om deze bedenkingen uit den weg te ruimen is de Heer KELLER, of de associatie naar hem genoemd, op een tweede ontwerp of nieuw plan tot verdediging en vergrooing van Antwerpen gekomen, waarbij het weêrstandsvermogen van aarden wallen eener groote vesting, door een leger beschermd en verdedigd, naar het jongste voorbeeld van Silistria en Sebastopol, gedeeltelijk ten grondslag is gelegd; terwijl voorts gezegd wordt, dat dit plan, onder bescherming eener associatie van vermogende kapitalisten, door bekwame deskundigen, voor wat het militaire technische en taktische gedeelte betreft, was uitgewerkt. — Welk ook het lot van dit tweede ontwerp mag wezen, het kwam ons, zoo van wege zijn inhoud als aangezien het gewigt dat Antwerpen als vesting steeds voor ons zal blijven behouden, belangrijk genoeg voor, hetzelfde in de hoofdzaak onzen lezers mede te deelen.

*De Redactie.*

Het nieuw ontwerp zou daarin bestaan, dat de bestaande omwalling verplaatst werd en een veel ruimeren omtrek insloot, in voege dat de stad en de dorpen Berchem en Borgerhout slechts één geheel uitmaakten, omgeven door eene gebastionneerde omwalling, vóór welke een verschanst legerkamp zou komen.

Gezegde gebastionneerde omwalling zou zich rondom Antwerpen en hare voor-

steden over eene uitgestrektheid van 12000 ellen uitbreiden; de regter vleugel zou leunen aan de citadel, de linker aan de Schelde 400 el beneden het Noorderfort. Deze ruimte zou gesloten worden door 27 fronten (1) van 400 à 450 el buiten poligoonszijde. De hoogte van den wal zou zijn 8 el, de grachtdiepte 5 en hare breedte 40 à 50 el. De bedekte weg zou eene breedte hebben van 12 el met groote wapenplaatsen op de kapitalen der fronten, en het glacis ongeveer 40 el aanleg. Op de inondeerbare plaatsen zou de wal beschermd worden door een verdedigbaren dijk, waarvan de deelen zich onderling flankerden; de walgang zou breed zijn 6 el, de borstwering 5 el dikte bekomen; de vuurlinie zou het buitenterrein op eene hoogte van 2 el beheerschen. Dáár waar de doorlopende wal aan den vijandelijken aanval blootstond, zou men de bastions beurtelings van eene kat voorzien, waarvan het plongerend vuur den naderingsarbeid sterk zou hinderen. De facen dier katten zouden eene vuurlijn van 80 el, de flanken van 50 el hebben, met een kommandement van 5,50 el boven den hoofdwal.

De bastions aan den vijandelijken aanval blootstaande, zouden *vol* zijn; *open* of hol daarentegen degenen die in de inundatie van het riviertje de Schijn vielen.

De algemeene omwalling zou van de stad afgescheiden zijn door eene groote ledige ruimte die men tot boulevard zou kunnen maken, welke de troepenbewegingen

(1) In eene voor ons liggende Planteekening heeft de voorgestelde omwalling 30 fronten, waarvan 14 door de inundatiën gedekt.

zoude begunstigen en gelegenheid geven om achter de bedreigde punten nieuwe verschansingen aan te leggen. De lijn der aan den aanval blootstaande fronten, zou geen enkel uitstekend punt (saillant) hebben, zoodat de aanval noodzakelijkerwijs evenwijdig aan de verdedigingslijn zou moeten geschieden; wat den aanvalller bijna onoverkoomlijke hinderpalen in den weg stelt. De bouw van den nieuwen wal zou vergunnen den bestaanden te slechten; alleen de citadel en het Noorderfort zouden behouden blijven.

De nieuwe forten 1, 3, 5, 6 en 7 (zie *het Plan van Antwerpen, in N<sup>o</sup>. 12, 7<sup>e</sup> D.*) zouden vóór het voor een aanval vatbare gedeelte van den vestingwal eene geduchte verdedigingslijn uitmaken, vooral zoo de wal het voorliggend terrein behoorlijk beheerschte en zóó nabij de forten aangelegd werd, dat hun walgang onder bereik van het kartets- en geweervuur van den hoofdwal lag. De forten zouden dan als buitenwerken een veel betere dienst doen dan de gewone ravelijnen, en den vijandelijken aanval veel krachtiger kunnen tegenwerken dan de contregarden en kleine ravelijnen der tegenwoordige omwalling.

De vier nieuw te bouwen forten B, C, D, E en het reeds bestaande fort N<sup>o</sup>. 2, in de eerste lijn van het verschanst kamp liggende en daardoor het meest aan stoute overhoedsche aanvallen blootgesteld, zouden eenen bekleedingsmuur moeten hebben of een' vrijstaanden escarpmuur, zoo als de forten bij Lyon.

Gezegde vijf forten (B, C, D, E en 2) zouden alzoo de eerste verdedigingslijn van het aanvalbare gedeelte tusschen de

beide inundatiën gelegen, uitmaken; de vijf forten 1, 3, 5, 6 en 7 en de lunette 1—2, met de aan te leggen veldverschansingen tusschen die werken, de tweede lijn; de gebastioneerde wal, door zijne katten ondersteund, de derde verdedigingslijn.

Aan de mogelijkheid der verplaatsing van den gebastioneerden wal was tot dusver niet ernstig gedacht, uit hoofde der verbazende kosten die men daaraan verbonden achtte. Die vermeende bezwaren hadden den Heer KELLER tot het ontwerpen van zijn eerste plan geleid, wat kon voldoen aan de tegenwoordige behoefte der Antwerpsche bevolking, maar niet aan de toekomst van België's eerste handelplaats; en wat de militaire vereischen betreft, bood dat eerste ontwerp niet alle gewenschte waarborgen op; het scheen meer de zaak voorloopig dan voor goed te beslechten. Het tegenwoordig tweede ontwerp zou daarentegen in alle opzichten en ten allen tijde, zoo aan het belang der Antwerpsche bevolking als aan de militaire eischen beantwoorden.

Wat de kosten der grootsche onderneming betreft, de ontwerpers vragen voor de uitvoering eene betrekkelijk kleine som; zoo de staat zelf zich met alles wilde belasten, zou het nationale werk slechts tien millioenen fr. kosten.

Om de kosten der verplaatsing van den doorloopenden vestingwal tot zulk een laag cijfer te brengen, zijn de ontwerpers van de stelling uitgegaan, dat uitgebreide vestingen geen bekleedde escarpmuren vereischen, om zeer lang en krachtig weêrstand te bieden. Zij grondten zich daarbij

op het jongste voorbeeld van Silistria en op het gedenkwaardig beleg van Sebastopol. Te Silistria leden de pogingen der Russen schipbreuk op een eenvoudig aarden werk, welks borstweering niet hooger was dan 1,90 el, met voorliggende gracht van 3 el, en welk werk slechts door 7 zesponders verdedigd werd.

De aanleg van den doorloopenden wal is, volgens de meening der voorstanders, met veel oordeel ontworpen. De zijden der poligoon zouden derwijze aangelegd worden, dat de saillant en in de inundatiën vallen, en de aanval niet omvattend kan zijn: 11 van de 27 fronten zouden gedekt worden door de inundatie van het rivierveld de Schijn, 2 door de inundatie van de Schelde bovenwaarts de stad, zoodat de omwalling slechts over de helft van haren omtrek zou kunnen aangevallen worden, en vóór die helft kwam het verschanste legerkamp. De reeks der afzonderlijke forten zou zich dan uitstrekken van de beneden- tot de bovenwaartsche inundatiën, eene uitgestrektheid van twee uren lengte, over eene breedte van slechts 1500 el dekkende. Die ruimte tot slagveld voor een deel van het Belgische leger bestemd, scheen wel wat naauw, maar in dat gebrek zou te voorzien zijn, door de forten B en D eenige honderde ellen verder en het fort E iets meer naar D te plaatsen, om dit te ondersteunen; dan zou de ruimte tusschen de forten en den wal de benoedigde uitgebreidheid hebben om er 40 à 50000 man te bewegen.

De kompagnieschap KELLER had voorts het vernuftig denkbeeld gehad om de forten 1, 5, 5, 6 en 7 tot buitenwerken te

doen dienen, hetgeen de voorgestelde omwalling sterker zou maken dan de tegenwoordige, met hare lange, slecht gedekte courtinen en kleine ravelijnen, zonder rug en flankvuren.

Intusschen zou het denkbeeld der verplaatsing van den vestingwal voorzeker veel tegenstand ontmoeten. Men zou daartegen inbrengen, dat eene vesting, zonder bekleedden escarpmuur, geen voldoende waarborgen tegen verrassingen aanbod.

Op deze bedenking wordt van de zijde der voorstellers geantwoord, dat zulks in gewone vestingen met der daad groote bezwaren kon hebben, maar dat in groote vestingen, en waar de voor overval blootstaande fronten een gordel van afzonderlijke forten met escarpmuur voor zich hebben, de verrassing weinig te vreezen is, vooral als men bij het uitbreken van den oorlog die forten door veldwerken verbond. De jongste belegeringen van Rome en Silistria, en vooral hetgeen men onder de muren van Sebastopol had zien gebeuren, bewezen al het voordeel dat uit die geïmproviseerde hinderpalen te trekken was, vooral als zij door goede forten geflankeerd en ondersteund werden.

De tegenwoordige omwalling van Antwerpen, waaraan sommigen zooveel waarde schenen te hechten, was intusschen ver van aan de vereischten te beantwoorden. Het gouvernement had dan ook reeds besloten, de drie fronten van de Rode Poort tot aan de Schelde te slechten; het gedeelte tusschen de Mechelsche Poort en de citadel was nimmer met een escarpmuur bekleed geweest. De vraag kwam dus slechts daarop neer: of het gedeelte

van den tegenwoordigen wal tusschen de Roode- en Mechelsche poorten zoo groote waarde had, dat het niet zou kunnen vervangen worden door niet bekleedde, maar heter gecombineerde en beschermde fronten; en de beantwoording was niet twijfelachtig, als men bedacht, hoe de drie fronten tusschen die beide poorten gemaskeerd en gedeeltelijk verlamd worden door de menigte gebouwen der voorsteden Berchem en Borgerhout.

Eene andere bedenking was, dat een front van twee uren lengte te uitgebreid is, om gemakkelijk verdedigd te kunnen worden; en daarop wordt geantwoord, dat voorzeker een leger van 40 à 50000 man, 't welk zich tegen een zeer overmagtigen vijand over een front van twee uren lengte verdedigen moest, in een moeilijken toestand verkeert; maar niet zoodanig was het geval voor een dergelijk leger, dat achter eene reeks van afzonderlijke forten, overeenkomstig het nieuwe ontwerp gekampeerd was.

De vijf te verdedigen forten tusschen de beide inundatiën, op eene frontlengte van twee uren gelegen, zouden van de vesting door een terrein van 2000 el breedte gescheiden zijn. Voor de verdediging dier vijf forten zouden benoodigd zijn: 5 bataillons ieder van 600 man, voorts 5 kompagniën artillerie, en zoo men daarbij voegde 10 kompagniën karabiniers voor de verdediging der veldwerken tusschen de forten, zou men voor de verdediging dier lijn van twee uren slechts 5000 man behoeven; de overige 45000 bleven in handen van den opperbevelhebber beschikbaar. — Zoolang het leger

voor den doorloopenden vestingwal gekampeerd lag, konden de depôtroepen, die men aanneemt dat te Antwerpen geconcentreerd waren, de dienst in deze derde verdedigingslinie vervullen.

Zoodoende zouden de krachten niet versnipperd worden. De verdediger, achter de forten in stelling, kon naar goedvinden den slag aannemen of weigeren, en alzoo het initiatief der operatiën aan zich behouden.

Aannemende dat het mobiele legerkorps in het midden der stelling stond, zou het zich binnen een uur van dat centrale punt naar het verste punt van het verdedigingsfront kunnen begeven; in minder tijd alzoo dan de vijand zou behoeven om zich tot den slag voor te bereiden en de ruimte te doorloopen die zijn legerkamp van de eerste Belgische verdedigingslinie scheidde, zoodat het verdedigend leger altijd tijdig genoeg zou aanrukken, 't zij om op de hoofden der aanvallende kolonnen te vallen, vóór dat deze op eenig punt van het front hadden kunnen deboucheren; 't zij om het uiterste eener linie aan te vallen als de vijand in ontwikkelde orde aanviel, hetgeen den verdediger het voordeel zijner vrije beweging geeft.

Achter deze linie van forten zou alzoo de verdediger, zonder zijne krachten te versnipperen, het initiatief der operatiën en het voordeel eener vrije beweging behouden; voorwaarden die de deugdzaamheid der verdedigingsstellingen afdoende kenmerken.

Eene belangrijke zaak was overigens nog deze, dat het nieuw ontwerp kon worden uitgevoerd, zonder dat eenige verandering in de bestaande werken wierd gemaakt.

Bij het nieuwe adres, door de kompanieschap KELLER aan den Belgischen Minister van Oorlog ingediend, waarbij zij haar tweede ontwerp ontwikkelt, vraagt zij alzoo concessie voor den aanleg der volgende werken:

1.) Het bouwen der gebastioneerde forten B, C, D en E. Deze werken zouden een gemiddeld relief hebben van 6 el, escarpuren van 6,50 el hoogte boven den grachtsbodem, eene waterdiepte van 2,50 à 3 el, een bedekten weg van 10 el breedte en een glacis van ongeveer 35 el aanleg. De vier buitenfronten, met reduit, bekomen aan elke buitenzijde eene lengte van 200 el, de keel eene lengte van 250 el.

2.) Het fort N<sup>o</sup>. 2 te wijzigen naar de forten B, C, D en E.

3.) De forten N<sup>o</sup>. 1, 3, 5, 6 en 7 te wijzigen. De grachten zouden 8 el verwijd en met een bedekten weg omgeven worden.

4.) Den bouw van 27 gebastioneerde fronten, ieder van 400 à 450 el poligoons-buitenzijde. — Het gemiddeld kommandement dezer omwalling zou 8 el zijn, de grachtdiepte 5, de breedte 40 à 50 el. De bedekte weg zou 12 el breed zijn, het glacis ongeveer 40 el aanleg hebben. De walgang van den defensieven dijk der fronten die in de inundatie vallen, zou 6 el breedte hebben en de borstwering 5 el dikte. De vuurlinie zou het omliggend terrein ter hoogte van 2 el beheerschen.

5.) Den bouw van zeven katten, die den hoofdwal 3,50 el moeten beheerschen. De facen dezer katten zouden eene lengte van 80 el en de flanken 30 el bekomen. Zij zouden niet in alle bastions, maar beurt-

telings daarin worden aangelegd, op die gedeelten waar de vesting aan den aanval blootstaat.

6.) Den bouw van vijf buskruidmagazijnen, ieder 100,000 N. p. buskruid kunnende bevatten.

7.) Den bouw van zes stadspoorten met wulven van 7 el breedte en 5 el hoogte, vaste bruggen op gemetselde penanten en ophaalbruggen.

8.) Den bouw eener inundatiesluis (gelijk aan die van het Vlaamsche Hoofd) aan het eind der kapitale gracht in de Schelde en eene waterleiding met verlaat, onder den rivierdijk aan het eind der voorgracht.

9.) Den bouw eener waterpoort bij het begin van het kanaal van Kempenland.

Voor het daarstellen dezer onderscheiden werken vraagt de kompanieschap.

1.) Den afstand van alle militaire gronden op den regter Schelde oever, behalve die van het Noorderfort, de citadel en de lunet Kiel.

2.) Het bezit der materialen uit de slechting dier werken afkomstig.

3.) Eene wet, bevattende onteigening ter zake van openbaar nut van al het terrein, hetwelk de kompanieschap voor de uitvoering der werken zou behoeven.

4.) Eene som van vijf millioen fr. boven het aan de wetgevende magt gevraagde buitengewoon crediet, tot voltooiing van het verschanste kamp.

---

Bovengemeld nieuw of groote plan tot uitbreiding en versterking van Antwerpen hoe gunstig ook voorgesteld, is echter

niet zonder bestrijders gebleven. Wat het finantiële gedeelte van het plan aangaat, heeft men aangemerkt, dat zulk eene uitgestrekte onderneming, als zou zijn de bouw van een doorloopenden gebastioneerden wal over eene zoo groote uitgestrektheid, en de aanleg der vijf nieuwe forten kwalijk voor eene supplementaire som van 10,500,000 fr. konden uitgevoerd worden; dat men de opbrengst van de te slechten fortificatiën en het daarvoor verkregen terrein te hoog geschat had, en dat de onderneming alzoo wel eene slechte speculatie kon worden.

Ook van uit het militaire oogpunt heeft men het plan aangevallen, en dit heeft de ontwerpers genoopt een verdedigingsgeschiedt uit te geven, waarin zij, ter wederlegging van de drie voornaamste punten tegen het ontwerp ingebracht (namelijk: dat de doorlopende omwalling niet bekleed zou zijn; dat zij geen buitenwerken zou hebben; dat een te sterk garnizoen vereischt wordt) de volgende beginselen op den voorgrond stellen, en die met toepassing op de voorgestelde vergrooing van Antwerpen pogen te staven:

- 1.) Wanneer eene uitgebreide vesting door een verschanst kamp gedekt wordt, heeft de hoofdwal geen bekleedingsmuur noodig.
- 2.) In zoodanig geval kan men met voordeel de ravelijnen door gebastioneerde forten vervangen, tusschen elke twee of drie fronten verdeeld en aan den voet van het glacis der omwalling gelegen.
- 3.) De vergrooing der vesting brengt niet onvermijdelijk mede eene geëven-

redigde vermeerdering van het garnizoen, daar die vermeerdering alleen in betrekking staat tot de uitgestrektheid en het getal der toegankelijke fronten.

Wij willen deze drie punten, hierboven kortelijk besproken, hier wat nader uiteenzetten.

Wat het *eerste punt* betreft, den niet-bekleeden walmuur, de stellers van gezegd schrift verwijzen naar de belegeringen van Silistria en Sebastopol, welke uitgebreide vestingen hare grootste verdedigingskracht gevonden hadden in het getal en de hoedanigheid der troepen, in de sterkte en de voortreffelijkheid van het artilleriematerieel; het fortificatie-element had slechts voor het minderdeel in deze schitterende verdedigingen gewerkt. Anders was het gesteld met eene kleine vesting en eene geïsoleerd garnizoen; dan werd iedere hinderpaal door de kunst van den ingenieur daargesteld; een kostbaar hulpmiddel dat in de ongenoegzaamheid van het getal moest te gemoet komen.

Wel is waar verschaft een bekleedingsmuur meer waarborgen tegen eene verrassing; maar de ontwerpers nemen de mogelijkheid niet aan, dat eene vesting als Antwerpen, verdedigd door een verschanst kamp, door eene linie van hindernissen en contre-approches, door afzonderlijke forten, door breede natte grachten en een kloek garnizoen, bij verrassing, als of 't een geïsoleerde post ware, zou kunnen genomen worden.

Eene bestorming van den doorloopenden wal was evenmin te vreezen. 't Zij de vesting alleen door haar garnizoen of

door de geheele Belgische legermagt verdedigd werd, de vijand zou den wal niet kunnen genaken, alvorens eenige der voorgeleggen forten en werken te hebben vermeersterd. In het gunstigste geval nu voor den aanvaller, dat, namelijk, het Belgische leger Antwerpen aan zich-zelve overliet, ook dan nog zou de bemagtiging der bekleedde forten, in de eerste linie van het voorgestelde stelsel, den geregelden belegeringsarbeid vereischen. En dit gunstige geval zou zich nimmer voordoen, omdat het hoofdbelang der nationale verdediging steeds zijn zal den vijand te beletten het strategisch hoofdpunt te nemen, en dat, zoo Antwerpen aangevallen werd, het geheele leger ook dáár zal zijn.

De vraag bleef over, of de bekleedingsmuur niet noodzakelijk zou zijn om den weêrstand tegen een' geregelden aanval te vermeerderen.

MONTALEMBERT EN CARNOT — zeggen de schrijvers van het verdedigingsgeschrift — hebben aangenomen dat eene vesting met aardenwallen, waarvóór een gecreneleerde muur, meer waarborgen aanbiedt dan eene vesting, gebouwd volgens de stelsels van VAUBAN, CORMONTAIGNE EN BOUSMARD. Bij den nieuweren bouw der Duitsche vestingen heeft men dat gevoel omhelsd, en zijn alle groote vestingen, sedert 1815 aan den Rhijn, den Main en den Donau gebouwd, voorzien van afgezonderde muren, in plaats van met gewone escarp-muren. Vóór deze muren zijn grachten, waartoe men komt met flauwe taluds, *glacis en contre-pente* genoemd.

Dit stelsel, lang en ernstig bediscussieerd, had het onderzoek goed doorgestaan. Ver-

scheidene Fransche genie-officieren hadden het omhelsd, in weerwil van den invloed der tegenovergestelde beginselen, door de school te Metz onderwezen. En deze afzonderlijke muren, welke van verre door flauwe boogschoten konden vernield worden, en die drooge grachten, welke men zonder moeite kon naderen, waren intuschen voor de aanvallende kolonnen veel mindere hinderpalen, dan de gepalissadeerde berm en de breede watergrachten, die men vóór den Antwerpschen omwallingsmuur zou daarstellen.

Nog mogt men misschien in 't midden brengen, dat de watergrachten in onze noordelijke streken met ijs bedekt kunnen worden. Dit bezwaar was zeker groot voor vestingen aan hare eigen hulpmiddelen overgelaten, en in een tijd toen men slechts het langzame middel van openzagen had. Maar men mogt vragen, of het dan thans zoo onuitvoerbaar zou zijn eene gracht-lengte van 4000 el, zonder keerdammen, open te houden, door middel van een ijsbreker, gelijk die in Engeland wordt gebezigt om de vaart in kanalen verscheidene uren ver open te houden?

Eene laatste opmerking, ter verdediging van den voorgestelden aardenwal, wordt ten deze gemaakt, dat het Belgisch gouvernement, 't welk reeds zooveel tot verbetering der verdediging van Antwerpen had gedaan, niet noodig geacht heeft de fronten der vesting welke alleen aan den aanval bloot stonden, namelijk, de aan de citadel belendende, te bekleeden.

Het tweede punt: dat de buitenwerken der tegenwoordige omwalling zeer goed en met voordeel kunnen vervangen worden



door de forten 1, 3, 5, 6 en 7, gelegen vóór de ontworpen omwalling, valt, volgens de ontwerpers gemakkelijk te bewijzen. De ravelijnen en contre-garden van de vesting Antwerpen sprongen zoo weinig vooruit, dat zij op het aanvalspunt slechts weinig rug- en flankvuren gaven. De eigentlijke bestemming dier buitenwerken was, evenwel, door flankvuur den sappen-arbeid en de troepenbewegingen van den belegeraar te verhinderen; daarom waren de ravelijnen achterevolgens vergroot en veldwaarts uitgebreid. Ten laatste had eene verdienstelijk Fransch ingenieur, de generaal CHASSELOUP, voorgesteld, die werken niet voor de tenaille, maar aan den voet van het glacis daar te stellen, om hen meer te doen vooruitspringen en daardoor den aanval krachtiger tegen te werken. Dit denkbeeld, overeenstemmende met de latere vorderingen der versterkingskunst, verwief de goedkeuring van NAPOLEON, en werd verwezentlijkt in de thans ontmantelde vesting Alessandria.

Hetgeen nu de generaal CHASSELOUP in het klein daarstelde, dat wil de compagnieschap KELLER op eene groote schaal verwezenlijken. In plaats van de halve manen, zonder eigenlijke flankering, willen zij aan den voet van het glacis gebastionneerde forten met reduits bouwen, bestand tegen een geregeld beleg. Deze forten zouden op den vijandelijken aanval veel betere flank- en rugvuren hebben dan de ravelijnen van den tegenwoordigen vestingwal. Hunne vermeestering zou meer tijd en opoffering kosten; en daar hun onderlinge afstand (die afstanden zijn van

900 tot 1400 el) door het geschut van zwaar kaliber kan bestreken worden, kon de vijand er niet tussehen door trekken vóór hij meester van de forten was.

Het denkbeeld om de forten van het verschanst kamp als buitenwerken der nieuwe omwalling te beschouwen, was derhalve overeenkomstig de ware beginselen van den vestingbouw en zou de beste uitkomsten opleveren; daarbij kon gevoegd worden, dat men op het laatste oogenblik, tussehen de uiterste punten dier forten, een reeks van natuurlijke hindernissen en veldwerken kon daarstellen, die, door het flankvuur der forten en van de batterijen van den achterwaarts gelegen vestingwal ondersteund, met kracht konden verdedigd worden. Het groot gewigt dier soort van chicanes, dikwijls onder 's vijands vuur daargesteld, was te blijkbaar om er lang bij stil te staan.

In de *derde plaats* pogen de stellers van het verdedigingsgeschrift te bewijzen, dat de verdediging van den voorgestelden doorloopenden wal geene magt zou vereischen welke de kracht van het Belgisch leger te boven ging. Sommige militairen beweerden, dat de bezetting en verdediging van zoodanigen wal en der bestaande en ontworpen forten, schier het geheele leger zou vereischen, of dat het leger daarnaar geheel zou moeten gewijzigd worden; dat het grootste gedeelte der infanterie noodig zou zijn voor het bezetten der vesting met hare werken, en men dan niet zoo veel artillerie en kavallerie meer zou behoeven, enz.

Deze beschouwing berustte op eene dwaling. Men scheen aan te nemen, dat

eene omwalling van 27 fronten, driemaal meer troepen vereischte dan eene omwalling van 8 fronten voor hare bewaking en verdediging; en dit was geheel onjuist. Wanneer de eerste geen grooter getal toegankelijke punten dan de tweede had, behoefde zij ook geen sterker garnizoen te hebben. Alle bekwame vestingbouwkundigen waren het omtrent dit punt eens geweest; en het bewijs daarvoor lag daarin, dat zij, bij de bepaling van de sterkte en zamenstelling der garnizoenen, tot basis namen het getal der *genaakbare* fronten, te weten: zulke fronten, die alleen met geweld en door den geregelden arbeid konden aangevallen worden.

CORMONTAIGNE stelt de veiligheidswacht van zoodanig front, van zijne buitenwerken voorzien, op 575 man van alle wapenen. Dit cijfer nu moest men vermenigvuldigen met het getal der toegankelijke fronten, waarbij een vijfde voor reserve moest komen, voorts 2400 man voor elk aangevallen front, en de noodige manschappen voor de gedetacheerde werken: forten, lunetten, redouten, enz.

Hiernaar het noodig effectief voor de verdediging van Antwerpen berekenende, zooals de vesting tegenwoordig is, hebbende met de citadel zeven *genaakbare*, fronten, dan had men:

De 7 fronten, ieder gerekend op 575 man, vereischen eene veiligheidswacht van . . . . . 2625 m.

Hierbij komen:

- 1.) de reserve, of het vijfde deel . . . . . 525 »
- 2.) 2400 man voor ieder aangevallen front, dus, zoo twee

fronten worden aangevallen	4800 m.
3.) de bezettingen der forten 1, 2, 3, 4, 5, 6 en 7; ieder à 650 man . . . . .	4550 »
4.) de bezetting van het Vlaamsche Hoofd, van het Noorderfort, de forten Burght en Izabelle . . . . .	1500 »
dan verkrijgt men een totaal van <u>14000 m.</u>	

Nu stelle men zich de vesting vergroot voor, met doorlopenden wal en buitenforten.

Op den voorgrond wordt gezet, dat de nieuwe omwalling met de daaraan verbonden forten 1, 3, 5, 6 en 7 geen meer troepen voor hunne bewaking en verdediging vorderen, dan zoo zij, volgens het stelsel van CORMONTAIGNE, voorzien waren van ravelijnen, reduits in deze, en inspringende wapenplaatsen met reduits.

Alsdan wordt gesteld:

De 17 genaakbare fronten, ieder à 375 man . . . . .	6575 m.
De reserve, of het vijfde gedeelte . . . . .	1275 »
De forten N <sup>o</sup> . 2, B, C, D en E, ieder à 650 man . . .	5250 »
De beide aangevallen fronten	4800 »
Het Vlaamsche Hoofd, het Noorderfort, Burght en Izabelle	1500 »
Totaal. . . <u>17200 m.</u>	

Hetgeen een verschil van 3200 man uitmaakt, en ten duidelijkste bewees, dat de verwezenlijking van het ontwerp der kompagnieschap KELLER, geenszins de vernietiging van het leger te velde medebragt. Immers, daar Antwerpen de depôts van een deel der regimenten zou bevatten, zouden daaruit, alsmede uit reserve-ba-

taillons en de gemobiliseerde afdeelingen der burgerwacht, gezegde 3000 man gemakkelijk gevonden worden, zonder één man van het mobiele leger te behoeven; alleen de belegeringsartillerie zou eene vermeerdering moeten bekomen; maar die vermeerdering was zelfs thans reeds eene noodzakelijkheid.

Deze uitkomst was intusschen slechts dáárdoor mogelijk geworden, dat men het tracé van den nieuwen wal derwijze gekozen had dat 15 bastions van de 27 binnen de inundatie kwamen. Door die beperking van het toegankelijke gedeelte, had het front der stelling eene lengte behouden overeenkomstig aan de sterkte van het Belgische leger, en behoefde het garnizoen slechts eene vermeerdering van 3000 man. Aan dit laatste viel echter veel minder te hechten, dan aan het eerste, omdat Antwerpen wel nimmer bij een beleg aan zich-zelve en zijn garnizoen zou overgelaten zijn. Antwerpen moest niet als eene gewone vesting beschouwd worden, maar als de plaats waar ook steeds het slagveld zou zijn.

Gezegd verschil bestond bovendien ook alleen voor zoover als de werken voor Antwerpen's verdediging geene verandering ondergingen; en dit was toch reeds daardoor onvermijdelijk geworden, dat men aan de bewoners van Antwerpen de vergunning had verleend om te bouwen, op 500 el afstands van de kruin van het glacis, waardoor, noodzakelijkerwijs, ten minste vier nieuwe forten moeten gebouwd worden, om het kamp zijne oorspronkelijke ruimte en diepte te doen herkrijgen.

De bouw dier forten zou den staat bijna zooveel kosten als de kompagnieschap KELLER vraagt voor de uitvoering van het geheele vergrootingsplan. Die vier forten vereischen voorts, volgens bovengestelde grondslagen, eene garnizoensvermeerdering van 2600 man (650 voor elk fort), zoodat de tegenwoordige vesting met haar vergroot verschanst kamp, voor de verdediging bijna evenveel zou vorderen, als de vesting en het verschanste kamp van het nieuw ontwerp.

Onderstelde men nu de Belgische magt rondom Antwerpen vereenigd en gereed om een beleg door te staan. In dat geval had het nieuw ontwerp alles voor zich, omdat alsdan de wallen en forten elkaër volkomen ondersteunen, terwijl het vuur der tegenwoordige omwalling, met hare voorgelegen zones, noch de forten zou kunnen beschermen, noch het inwendige van het verschanste kamp bestrijken. Deze zoo noodzakelijke onderlinge betrekking tusschen den gordel der forten en het hoofdreduit der verdediging, zou niet meer bestaan, zoodra de uitgestrekte, onlangs vergunde vrije ruimte met gebouwen gevuld zal zijn. Maar het grootste gebrek dier vrije ruimte bestond niet daarin, dat de forten in de binnenruimte van het kamp de noodige bescherming missen, maar daarin, dat de vestingwal nagenoeg al zijne verdedigende eigenschappen mist. De stellers van het verdedigingsgeschrift verdedigen zich hier tegen hunne eigene verandering van denkbeelden, aangezien zij zelve vroeger (bij hun eerste plan) de daargestelling eener buitenstad hadden voorgesteld. » Maar — zeggen zij — toen gingen

wij van een verkeerd gevoelen uit, hetwelk door de bij Silistria en Sebastopol verkregen uitkomsten spoedig gewijzigd is. Wij meenden, dat de Antwerpsche omwalling noodzakelijkerwijs door muurwerk moest bekleed zijn, en aangezien er voor zoodanigen nieuwen wal zestig millioenen fr. vereischt wierden, stelden wij, als bij transactie, een gemengd stelsel voor, te weten: den bouw eener buitenstad en de verwijding van het verschanste legerkamp, door middel van vier nieuwe forten. Daardoor werd, naar wij meenden, den weg gebaad tot eene algemeene vergrooting der vesting welke door finantiële bezwaren voor het oogenblik ondoenlijk was. Maar die middelweg is thans niet meer volstrekt noodig, omdat het gebleken is, dat eene groote vesting geen escarpuren behoeft om een krachtig beleg door te staan. Bij deze afdoende uitkomst, zouden we zeer verkeerd doen met op eene voorloopige beslechting te blijven aandringen, die evenveel opofferingen zou vorderen als eene definitieve, en 't nadeel zou hebben van het zoo noodzakelijk taktisch verband tusschen de vesting en het verschanste kamp te verbreken. Onze eigenliefde weêrhoudt ons niet, om te bekennen dat de zwakke, en wel zeer zwakke zijde van ons eerste ontwerp, juist in het willen daarstellen van die buitenstad was gelegen; en, in plaats nu van de gebreken dier combinatie te verbeteren, door de verboden ruimte vóór de vestingwerken te vermeederen (bij het eerste ontwerp op 400 el gemiddelde breedte bepaald), heeft men ze nog vergroot, door aan de Antwerpenaren de vergunning tot bouwen

te verleen en op 500 el van de kruin van het glacis, waardoor de verboden ruimte geen gemiddelde breedte van 250 el meer zou hebben, en dat wel in een tijd waarin de vuurwapenen op verder dan den dubbelen afstand treffen."

Die verboden ruimte was bovendien reeds grootendeels met gebouwen bezet, en welligt zou men, den een of anderen tijd, zwak genoeg zijn om vergunning te geven tot den aanleg van nog meer gebouwen aldaar — iets wat gansch niet onmogelijk was, naar 'tgeen men in de jongste twintig jaren had gezien — dan kon het ten laatste gebeuren, dat de vesting Antwerpen, eigenlijk gezegd, niet meer bestond en zijn verschanst kamp geen waarborgen meer opleverde.

Deze billijke bekommring der toekomst maakte het den steller van het verdedigingsgeschied ten pligt, zoowel als krijgsman als burger, er op aan te dringen dat men tot een grootsch en afdoend plan besloot.

België toch behoefde eene vesting waar alle levende krachten des lands met vrucht konden aangewend worden, waar gouvernement en leger, zonder belemmering konden de wijk nemen; uitgestrekt genoeg om de voornaamste militaire inrigtingen te bevatten (hoe uitgestrekter de omwalling was, des te minder bomvrije gebouwen voor den troep zou men, onder anderen, behoeven); ver genoeg landwaarts liggende, om de bassins en de rijke stadswijken aan de verwoestingen van een bombardement te onttrekken; vrij en ruim genoeg om de ontwikkeling van den nationalen handel niet te belemmeren.

Aan die eischen nu kon niet worden voldaan, zoo men zich vergenoegde met de oude omwalling van KAREL *de vijfde* wat te verbeteren, aangezien hare verdedigende kracht tegenwoordig zeer twijfelachtig was, en deze door de menigvuldige gebouwen in den verboden kring dagelijks iets meer van zijne voordeelen verloor. Met de vergrooting van Antwerpen te willen ondergeschikt maken aan het behouden van een overblijfsel van vorige tijden, miskende men zoowel de burgerlijke als militaire belangen, en men mogt vertrouwen, dat het gouvernement dien misslag vermijden zou, door een grootsch plan aan te nemen, 't welk niet alleen aan de behoeften van het oogenblik, maar ook en bovenal aan die der toekomst voldeed.

De vraag bleef over, of het nieuw ontworpen verschanste kamp ook minder goed was dan dat 't welk het Belgische gouvernement in het jaar 1832 heeft doen daarstellen. Om zich van het tegendeel te overtuigen behoefde men slechts even de beide plannen te vergelijken; immers het terrein achter en tusschen de voor-

gestelde forten was veel meer open en vrijer, bijgevolg gunstiger voor de werking der verschillende wapenen, dan het terrein van het tegenwoordige verschanste kamp. De werken van beiden zijn naar dezelfde beginselen ontworpen en door dezelfde tusschenruimten van elkander gescheiden. Bestond er verschil, dan was het ten voordeele der nieuw ontworpen forten, daar deze meer relief zouden bekomen en voorzien worden van een' bedekten weg en bekleedde escarpuren.

De eenige wijziging die men zou kunnen verlangen was, dat de forten nog wat verder landwaarts werden geplaatst, ten einde aan het verschanste legerkamp meer diepte te geven, en dat de keel gelijk aan die der andere werd gemaakt, opdat de aanval op alle punten dezelfde moeilijkheden zou ontmoeten.

Deze en meer andere bijzonderheden van den aanleg konden overigens niet in een eerst, of algemeen ontwerp opgenomen worden, maar moesten aan de kennis en ondervinding der ingenieurs ter beslissing worden overgelaten.

## KAVALLERISTISCHE VRAGEN EN OPMERKINGEN

*Beantwoording der daarop gemaakte Tegenbedenkingen en Antwoorden (1).*

(INGEZONDEN.)

In het 7<sup>de</sup> deel N<sup>o</sup>. 10 (April 1855), van den *Militaire-Spectator*, komt voor een antwoord van Y, onder het opschrift: »*Kavalleristische tegenbedenkingen en antwoorden*,» op een in de maand Januarij 1855 geplaatst artikel, onder het opschrift: »*Kavalleristische vragen en opmerkingen*.»

Y begint met de verzekering te geven dat hij: »*het wapen der kavallerie eenigermate kennende*,» in gevoelen met X verschilt, en geene verbetering ziet in de wijzigingen of verbeteringen door X voorgesteld, althans niet op de wijze of langs den weg die daartoe door dezen regtstreeks of zijdelings wordt aanbevolen. Zijn Ed. geeft vervolgens de verzekering dat geen: »*parti pris*,» tot onvoorwaardelijke bestrijding of goedkeuring hem de pen doet voeren. Zijn Ed. schrijft alleen onder den indruk dien het »*opschrift en de betrekkelijke geringe omvang*» van bedoeld artikel op Zijn Ed. gemaakt heeft, en vindt hij daarin aanleiding, om, alvorens tot de behandeling van de zaak over te gaan, aan X op magistralen toon de les te geven: »Ieder weldenkende, die de handelingen van het bestuur beoordeelt, en datgene afkeurt waarin hij vermeent dat wordt misgetast, zal gereedelijk willen aannemen, dat de-

zelfde zaken bij anderen tot eene tegenovergestelde beschouwing kunnen leiden en het bestaande ook hier en daar ter goeder trouw eenen voorstander vinden kan.»

Zoo wij ons niet vergissen lag het niet, zooals Y zegt, in onze bedoeling, om, door het openbaar maken van eenige losse denkbeelden of opmerkingen, de verlangde verbeteringen van eenige door ons aangeduide gebreken te verwachten, maar hebben wij, zooals wij in het slot van ons artikel zeiden, *eene wisseling van denkbeelden*, willen uitlokken, om langs dien weg *misschien*, hooggeplaatste personen, tot ernstige overweging der zaak te brengen.

Wij bekennen het ronduit, dat door ons een groot belang gesteld wordt in de bruikbaarheid van ons wapen, en daar wij, met onze beperkte wijze van zien, in de door ons vroeger opgegevene punten, aanleiding tot mindere bruikbaarheid van ons wapen vonden, daarom hebben wij in der tijd onze gedachten bekend gemaakt, daarbij hopen de dat meer onderwingrijke en bekware mannen ons van onze dwaling, zoo wij daarin verkeerden, zouden hebben overtuigd. Dit zoude echter met meer kennis van zaken, dan zulks door Y beproefd is, behooren geschied te zijn. Y vergeve het ons, dat, hoe Zijn Ed. de zaak ook *en grand* hebbe opgenomen, zijn hooge toon ons nog in geen deele

(1) Plaatsgebrek heeft veroorzaakt dat dit Artikel eerst nu is kunnen geplaatst worden.

van het verkeerde onzer beweringen heeft overtuigd.

Dat Y ons niet overtuigd heeft zullen wij trachten aan te toonen. Aldus ter zake:

Vooreerst begint Y op bl. 476 onze opmerking over de depôts te wederleggen en zegt dat zij in »April 1855'' eerst kortelings geformeerd waren. Bedriegen wij ons niet, dan is de organisatie der depôts bepaald bij Koninklijk Besluit van 27 Dec. 1851.

Eenige regels verder zegt Y, dat bij de kavallerie, uit den aard van het wapen, het overgaan van manschappen en paarden uit de categorie »voor alle dienst geschikt en ongeschikt'' geheel anders is dan bij ieder ander wapen; het is om zoo te zeggen het werk van iederen dag enz. Volgens zijne wijze van zien moge Y gelijk hebben. Wij hebben zoolang wij dienen, gezien, dat de zieke paarden naar den ziekenstal gingen, en de ongeschikte op reforme gesteld werden, en zal het depôt aan zijne bestemming voldoen, dan dienen de 80 paarden van 't depôt wel degelijk voor de dienst geschikt te wezen om de rekruten af te rigten (zie *Ruiterschool te paard* § 194—195). Het kader en de 60 vrijwilligers dienen als instructeurs en remonteberijders flink te wezen, en geen tot de dienst ongeschikte manschappen, tenzij dat Y zich een depôt voorstelt als de bewaarplaats van datgene wat onbruikbaar is. Zijn wij wel onderrigt, dan was het juist de vrees, dat de depôts in dusdanige bewaarplaatsen zouden ontaarden, die vroeger, als gewigtig bezwaar, tegen de oprigting der depôts werd in de weeg-

schaal gelegd. Ook wij verlangen zulke depôts niet, en gelukkig ligt zulks ook niet in den geest der organisatie van 1851, en is ook niet zoodanig bij de korpsen begrepen. Wat nu den omvang (Y schijnt veel van grooten omvang te houden) van een kavallerie-depôt aangaat, wij geven gaarne toe, dat een infanterie-depôt grooter, van meer omvang is. Dit neemt niet weg, dat het verplaatsen der kavallerie-depôts zijne eigenaardige bezwaren en onkosten heeft. Wij hebben in onze beweering niet gezegd, dat wij voor elk regiment een depôt verlangden, en wij zien er voor ons geen bezwaar in, om per brigade een depôt te bepalen, en wagen hier weder de bescheiden vraag: »zoude zulks niet nuttig wezen?'' Alsdan kon de standplaats van den brigade-kommandant in dusdanige depôtplaats wezen; dáár kon eene rijsschool op weinig kostbaren voet ingerigt worden; men kon er den cursus ter voorbereiding tot het officiers-examen doen volgen aan hen, die zich bij de veld-eskadrons die onderscheiding hadden waardig gemaakt; misschien ware het niet onmogelijk daarbij eene smidschool te voegen, en, zooals wij vroeger zeiden, de nieuw aangestelde officieren der Koninkl. Akad. voor de Zee- en Landmagt zouden er eene geschikte gelegenheid vinden, om de hun zoo ontbrekende praktijk aan te vullen.

Het is waar, zooals Y al verder zegt: »de chef zou dan zijn geheele korps niet altijd onder het oog hebben enz.'' Wij voor ons gelooven, dat zulks geen zoo groot bezwaar kon wezen. Zoo ja, dan beklagen wij de infanterie, de veld- en

vesting-artillerie, bij welke wapens geen chef zijn korps om zich vereenigd heeft.

Wij danken Y voor zijne mededeeling, dat voortaan de kavallerie slechts om de 4 jaren van garnizoen zal veranderen en wenschen van harte dat Zijn Ed in deze » wel onderrigt is.»

Wat aangaat de completeering der kavallerie-uitrusting, zegt Y, » onbekend te wezen, dat het geval zich voorgedaan heeft, dat bij een regiment het benoedigde harnachement niet kon ontvangen worden, tenzij dat men zulks bedoelde bij een korps 't welk pas uitbreiding had ontvangen.» Wij erkennen het, wij bedoelden met onze opmerking het regiment dat uitbreiding van sterkte had verkregen. Die uitbreiding was bij besluit van Z. M. dd. 17 April 1854 bevolen, en 't bedoelde feit had plaats 1 November 1854, dus zes maanden later.

Met het oog op de organisatie van 27 Dec. 1851, waarbij de kavallerie op voet van oorlog eene uitbreiding van ruim 1200 paarden zal ondergaan, heeft het aangehaalde feit, wij erkennen het, ons eenige bezorgdheid gebaard. Wij hopen dat zulks ten onregte is geweest. Het argument van Y, die een tijdsverloop van zes maanden niet telt, heeft ons niet bevredigd.

Dat Y onze bedoeling, om de *élève-hoefsmeden* tevens kavallerist te doen blijven, niet begrijpt, verwondert ons na het lezen van zijne tegenbedenkingen niet. Misschien gaat bij Y de stelling door, dat » hij kavallerist is die er den naam van draagt.»

De opmerking dat de plaats van den *hoefsmid* ook wel voornamelijk bij de

smidse zal wezen, is niet juist. De *hoefsmeden* dienen bij het eskadron te blijven, en hun is dan ook, in de formatie van 't eskadron, bij de opstelling van een regiment, eene plaats aangewezen. Zij moeten kavallerist en *hoefsmid* tevens wezen. Het zoude met hen, wanneer men dat beginsel niet vasthield, spoedig gaan zooals vroeger met de administrateurs in een eskadron, waarover SCHAUENBERG in de inleiding tot zijn werk: » *de l'Emploi de cavalerie* » spreekt.»

Onze bedoeling was alleen om aan te toonen, dat naar onze zienswijze de remonteering, zooals zij nu plaats heeft, bij de kavallerie in gewone tijden reeds nadeelig voor dat wapen werkt, en dat men in buitengewone omstandigheden er geen staat op kan maken. Wij vragen bescheiden: » Hoeveel inschrijvers hebben zich opgedaan, toen er eene remonte van 200 paarden noodig was om het regiment jagers uit te breiden?» En zoo wij ons niet vergissen, gelooven wij, dat bij de herbesteding der gewone remonte, in Dec. 1854, wel degelijk van vierjarige paarden werd gesproken; ons geheugen kan ons hierin bedriegen, en wij zijn op 't oogenblik niet in de gelegenheid om de *Staats-Couranten* na te snuffelen.

Dat onze remonteering in gewone tijden nadeelig voor de kavallerie werkt, is genoeg op te maken, uit de statistiek der reforme-paarden, waarbij men den ouderdom van 8 of 9 jaren, niet zelden onder de reforme-paarden zal aantreffen. Dat de binnenlandsche remonte na de ontvinding van 1848 en 1849 » *chose jugée* » is, nemen wij aan met betrekking tot



de wijze waarop zij is geregeld; maar dat geene binnenlandsche remonte, al ware het slechts voor een gedeelte, te bewerkstelligen zoude zijn, dit nemen wij, voor ons nog niet als »*chose jugée*” aan.

Wij geven aan Y niet toe, dat als aanleiding tot de ellende die het Engelsche leger in de Krim geleden heeft, niet mag gerekend worden het veronachtzamen van sommige door ons aangehaalde punten.

Zoo lezen wij in *Frazer's Magazine*, Julij 1855, een artikel: *Our Cavalry horse*, waarin op de verkeerde wijze van remonteeren in Engeland gewezen wordt, en de bepakking der paarden, als groote verandering behoevende, wordt besproken.

In den *Militaire-Spectator* 7<sup>de</sup> deel, bl. 553, lezen wij eenige bijzonderheden betreffende de commissie van enquête in Engeland daargesteld, en vinden er in vermeld: dat vooral de misslagen van administratieven aard zeer groot waren bij het Engelsche leger in de Krim (bl. 556); maar ook wordt er gewezen op de Fransche sappeurs, die het aan niets ontbrak, en (bl. 540) dat de Engelsche kavallerie door de Fransche wapenbroeders van fourages enz. voorzien werd. Wij voor ons hebben er de gevolgtrekking uit opgemaakt, dat de Franschen reeds in tijd van vrede goede bepalingen gemaakt hebben, om de zoogenoemde kleinigheden te regelen; kleinigheden, waarvan zij het praktische nut gedurende hun oorlogvoeren in Afrika hebben leeren inzien. Zoo vinden wij in een werkje van den chef d'escadron LECOMTE, *Notice détaillée sur la manière adoptée en Afrique pour établir les hommes et les chevaux de la cavalerie au*

*bivouac*, (2<sup>e</sup> édition, Paris 1855, chez A. LE NEVEU), eene menigte van zeer praktische bepalingen, die ons in ons gevoelen versterken.

Wij kunnen ons niet vereenigen met het gevoelen, dat in deze KLEINIGHEDEN, bij ons, door de intelligente behartiging van een chef kan voorzien worden, zooals Y beweert; en wij gelooven dat Y, met zijne intelligente behartiging, bij eene inspectie zou stuiten op de reglementaire bepalingen.

Het beweren van Y, dat alleen de kavallerist de *veldflesch* kan missen, en zijn argument daartoe (bl. 479) zijn ons zeer vreemd voorgekomen.

Praktische mannen, zooals DE BRACK, v. BRANDT en anderen denken er anders over.

Over de transportwagens, door Y bedoeld, hebben wij ook hooren spreken; ook hebben wij hooren zeggen, dat er voorgesteld was, om het deksel van den bedoelden transportwagen (*bagage kar*) met eene ijzeren balustrade te voorzien, en de kookketels op het deksel te plaatsen; maar dat dit voorstel was afgekeurd. Wij wisten dus, dat men er over denkt, en daarom wilden wij gaarne de aandacht vestigen op 't geen bij onze naburen geschiedt. Zoo leest men in het aangehaalde boekje van LECOMTE, bl. 19, dat men per peloton (40 ruiters sterk) toestaat:

4 marmites,

4 gamelles,

4 bidons,

en dat het kookgereedschap in een foudraal op den regter holster wordt bevestigd. De korporaals zijn er verantwoor-

delijk voor, en dagelijks kommanderen zij de corvées, die het gereedschap moeten schoonmaken en den volgenden dag medevoeren. Op bl. 25 vinden wij vermeld, dat bij sommige regimenten in Afrika aangenomen was, om de ketels op een muizel of paard te laden, doch dat zulks in de praktijk zeer eigenaardige bezwaren had, vooral wanneer een peloton gedetacheerd werd, en ook op marsch, wanneer men de kookketels moest gebruiken om de paarden te laten drinken. Ook in v. BRANDT *Kleine Oorlog* (Holl. vert., 2<sup>o</sup> druk, bl. 15), kan men zich overtuigen, dat praktische mannen het tot een punt van zeer ernstige overweging gemaakt hebben, om het kookgereedschap goed in te rigten, en in een werk van den Pruisischen ritmeester v. MIRS, (Berlin 1855) vindt men de aanwijzing, wáár bij de zware en bij de ligte kavallerie » *das Kochgeschirr*, » door den ruiter op zijn paard geborgen moet worden. Wij hebben deze aanhalingen noodig geacht, om aan Y het bewijs te geven, dat het niet *onze* denkbeelden zijn, die wij wenschen dat gevolgd worden, en dat het niet zoo geheel uit de lucht gegrepen is, als wij ons eene vraag omtrent de kookketels veroorloofden. Als Y het werkje van LECOMTE gelezen had, dan voorzeker zou hij de bezwaren betreffende de piketpalen niet hebben pogen op te lossen, door

te zeggen, dat men *overal hout vindt om piketpalen te hakken*. Immers in dat werkje zou hij wel degelijk gevonden hebben, dat de Fransche kavallerie een bijzonder model van piketpalen gebruikt, zoo ook bijzonder tot het bivouackeeren ingerigte piketlijnen. De Franschen mogen we ons in deze zaken toch wel als voorbeeld stellen. Zij toch zijn nog al in de gelegenheid geweest om het verkeerde der *Bureau-theoriën* in te zien, en hunne voorschriften naar de eischen der praktijk in te rigten.

En hiermede nemen wij voor goed afscheid van Y. Wij herhalen, 't geen wij vroeger zeiden: wij hebben eene wisseling van denkbeelden willen opwekken, om langs dien weg tot de waarheid en *misschien* tot verbetering te komen, waarbij wij gaarne onze onvolledige bekendheid met kavalleriezaken, aan het oordeel van meer *ervaren* en *praktische* mannen van het wapen wilden onderwerpen, en volgaarne de lessen en opmerkingen zouden aangenomen hebben, wanneer zij, op heusche wijze gegeven, uit haren aard tevens konden bijdragen om in ons gemis van ondervinding te voorzien. Dat wij de lessen door Y gegeven niet als zoodanig aannemen, daarvoor zal Y ons, wij hopen het, verschoonen.

A. Sept. 1855.

X.

EENIGE ALGEMEENE MILITAIRE OPMERKINGEN, NAAR AANLEIDING VAN EENE  
BESCHOUWING OVER HET KRIJGSWEZEN IN HESSEN.

(INGEZONDEN.)

Een uitvoerig artikel, in verschillende nummers van de *Allgemeine Militär Zeitung* der laatste maanden geplaatst en onlangs voleindigd, geeft een overzicht van den toestand der krijgsmagt in het Groot-hertogdom Hessen, en meer bepaaldelijk van de wijzigingen en verbeteringen daar te lande in de laatste jaren ingevoerd. Een kort uittreksel daarvan zal den lezers van den *Militaire-Spectator* welligt niet geheel ongevallig wezen, deels als bijdrage tot de kennis van vreemde legers, maar voornamelijk, daar er verschillende punten in aangeroerd worden, die ook bij ons tot nuttige toepassingen kunnen leiden. Wij zullen niet trachten er een aaneengeschakeld geheel van te maken, doch de verschillende onderdeelen, die wij er uit trekken, bijeenvoegen, in de volgorde, zoo als zij in genoemd artikel voorkomen.

Na eene beschouwing van het officiers-examen en de studiën der officieren, voor ons van minder belang, wijdt de schrijver een afzonderlijk onderdeel aan het onderrigt der manschappen. Hij bespreekt daarin meer uitvoerig eene nieuwe handleiding voor het onderwijs, die in drie hoofddeelen (voor den rekrut, den soldaat en den onderofficier) verdeeld, alles bevat wat de soldaat noodig heeft te we-

ten, met inbegrip van alle reglementen. Het eerste deel is reeds in gebruik, het tweede voor den druk gereed, na naauwkeurig door eene Commissie beoordeeld te zijn.

» Aan datgene” — vervolgt hij verder — » wat tot verbetering van het onderrigt der manschappen geschiedde, sluit zich onmiddellijk *de oprigting van soldaten-bibliotheken* aan. De ondervinding leert, hoe gewichtig het voor de discipline en voor de kameraadschap is, wanneer de soldaat wordt opgewekt, zijn vrijen tijd te huis, in gezellig kameraadschappelijk verkeer door te brengen, en hoe de vorming en het onderrigt van den soldaat bevorderd worden, wanneer hem opwekkende lektuur wordt verschaft, waardoor hij dat wat de eigentlijke instructie hem leert, door zelfonderzoek kan voltooijen. Levende voorbeelden werken voor ieder onderrigt het sterkste mede, en deze worden den soldaten het krachtigste aangeboden in leesboeken, die voor hem uitsluitend bewerkt zijn, en die hem het middel verschaffen, zijn vrijen tijd zóó ten nutte te maken, dat hij er zelf behagen in schept. Soldaten-bibliotheken zijn een middel om de militaire opvoeding te bevorderen, dat men niet genoeg waardeeren kan.

» Maar het geheele resultaat hangt daarvan af, dat de soldaat niet elders aanleiding heeft, zijne vrije avonden op eene wijze door te brengen, die hem aan het kameraadschappelijke verkeer in de kazernekamer onttrekt. Wanneer de man buitenshuis voor de behoefte aan gezellig verkeer bevrediging zoekt, dan houdt het samenleven op, en wat meer is, de omstandigheden geven dan aanleiding tot het bezoeken der herbergen en ander onge-regeld leven, waarvan de gevolgen overal door de ondervinding ruimschoots worden aangewezen. Het nut van soldaten-bibliotheken kan in het gunstigste geval nog slechts zeer gering zijn, zoolang in het leven der manschappen zoodanige afleidingen werken.

» De oprigting van soldaten-bibliotheken (in grootere garnizoenen regimentsgewijze, in kleinere garnizoensgewijze) werd daarom als het ware aangevuld door de gelijktijdige inrigting van zoogenoemde chambre-menages voor avondeten, en zelfs voor het ontbijt. In de kamer is de algemeene haard met het noodige kookgereedschap, en de ondervinding van drie jaren leert, hoe gaarne de soldaat de hem aangeboden gelegenheid ten nutte maakt, om zijn kleine huishouden voordeelig te besturen. De avondmenage, ofschoon de deelneming daaraan geheel vrijwillig is, heeft het burgerregt verkregen.

» Het voordeel voor de beurs en de gezondheid der soldaten is aanzienlijk; eveneens voor de discipline en de kameraadschap. De inrigting is in ieder opzigt doeltreffend bevonden. Het lezen van goede boeken heeft wortel kunnen schieten,

vooral omdat de soldaat des avonds geene aanleiding meer heeft, de kazerne te verlaten, daar hij zijne behoeften te huis kan vervullen. Eene betere verlichting bevordert het lezen. Beide inrigtingen, soldaten-bibliotheken en avondmenages, zijn een gewichtig hulpmiddel tot de militaire opvoeding geworden en hebben reeds nu goede vruchten gedragen."

Een volgend belangrijk onderdeel, dat behandeld wordt, draagt tot opschrift: verzorging van onderofficieren en soldaten door hun burgerlijke betrekkingen te bezorgen.

» Reeds lang," — lezen wij — » was men er op bedacht, om het lot van brave onderofficieren te verzekeren door burgerlijke betrekkingen voor hen open te stellen; de daartoe door de militaire autoriteiten aangewende pogingen waren ook niet zonder vrucht gebleven, maar er bestonden geen vaste bepalingen, en zonder deze was het gewichtig doel niet volkomen te bereiken. Thans zijn echter door de vaderlijke zorg van Z. K. H. den Groothertog, de wenschen van den militair ook in dit opzigt vervuld, en wel op eene wijze, waarbij de belangen zoo van de militaire als burgerlijke dienst evenzeer bevorderd worden. Bij Besluit namelijk van 31 Maart 1852 is bepaald — ten einde aan de onderofficieren en soldaten, die lang en trouw gediend hebben, alsmede aan die, welke in de dienst onbekwaam geworden zijn, vastere uitzigten op eene verzorging in burgerlijke dienst te openen — dat de lagere burgerlijke betrekkingen, in alle takken van 'slands dienst, uitsluitend vervuld zullen worden door militairen die lang en trouw gediend

hebben, of door brave en nog bruikbare invaliden, en dat slechts dan wanneer zich geschikte burgerlijke gepensioneerden voordoen — deze, bij het begeven van gezegde betrekkingen, met de oud-militairen en invaliden kunnen mededingen. Ook wanneer de troepen te velde zijn zal de vervulling van gezegde betrekkingen zoo veel mogelijk door militairen geschieden. — De algemeene vereischten voor de onderofficieren en soldaten die naar eene verzorging in burgerlijke betrekking staan, zijn: a.) dat zij ten minste twaalf jaren gediend hebben en nog in dienst zijn (de campagnejaren worden dubbel gerekend); b.) dat zij door hun gedrag en hun dienstijver de bijzondere tevredenheid hunner superieuren hebben verworven, voornamelijk zich hebben doen kennen als lieden, die zich in niets te buiten gingen en waarop staat te maken valt; c.) dat zij voor de betrekking, waarnaar zij staan, geschikt zijn. Zoo verscheidene personen, de vereischte hoedanigheden bezittende, naar dezelfde betrekking dingen, zal aan hem, die de meeste militaire verdienste heeft, de voorkeur gegeven worden; dienstouderdom, uitstekend gedrag en dienstijver, ridderorden, veldtogten en wonden komen daarbij vooral in aanmerking. Bij het verleenen van meer voordeelige posten hebben de onderofficieren (met uitzondering van de gepensioneerden) den voorrang boven de soldaten.

» De aanzoeken tot het verkrijgen van een burgerlijken post, door onderofficieren en soldaten gedaan, worden door den minister onder wiens ressort de betrekking behoort, aan den minister van oorlog medegedeeld,

die alsdan aan de regiments- en korps-kommandanten rapport vraagt, nopens de hoedanigheid, den dienstouderdom en het gedrag van den adressant, vervolgens de ingekomen rapporten aan den minister tot wiens departement de betrekking behoort, toezendt, met bijvoeging zijner eigene consideratiën, of de adressant, volgens letter c hierboven, het meest in aanmerking dient te komen.

» Wanneer in bijzondere gevallen het ministerie, onder 't welk de opengevallen plaats behoort, deze voorloopig door een onderofficier of soldaat wenscht te doen vervullen, of wanneer zij tijdelijk door een militair moet vervuld worden, zoo kan daartoe aan dezen voor een, in overleg met den minister van oorlog, te bepalen tijd, verlof gegeven worden.

Onder de afdeling *Artillerie* vinden wij verder onder anderen melding gemaakt van eene proef om de bedieningsmanschappen op de affuiten te plaatsen. Wij lezen daar:

» De wensch om de voetartillerie, door het plaatsen der bedieningsmanschap op de affuiten, grootere afstanden te doen afleggen, heeft, naar het voorbeeld van andere artilleriën, eene proef doen nemen met het daarstellen van twee zitplaatsen op de affuit-as van de drie verschillende kalibers der veld-artillerie. Deze zitplaatsen zijn aan de as, nabij de raderen door banden bevestigd, waarvan naar boven vier ijzeren steunstukken uitgaan, waarop de houten zitbank rust, die met ijzeren rug- en zijleuning is voorzien. Ieder zoodanige zitplaats is geschikt voor een man, front makende naar den disselboom, terwijl hij

een verder steunpunt heeft in een voetbankje aan de affuit verbonden, 't welk tevens het op- en afstijgen gemakkelijker maakt. Ofschoon de man, wat hem-zelven aangaat, vast en gemakkelijk genoeg zit, dient hij toch, wegens de groote nabijheid van het affuitrad, in welks speeken gedeelten van de kleeding en uitrusting van den kanonnier kunnen vastraken, als ook uithoofde van het slingeren en schokken, waardoor klemmingen kunnen ontstaan, zeer omzigtig te zijn. De doeltreffendheid dezer zitplaatsen, die men in den afgeloopen zomer, zoo bij het rijden als bij de schietoefeningen beproefd heeft, is dus nog niet genoeg uitgemaakt, zoodat hare definitieve aanneming of verworping voor alsnog onbeslist gebleven is."

Na verder verschillende afdelingen van het wapen der artillerie behandeld te hebben, waarin niets van bijzonder belang onze aandacht trok, wordt de *Infanterie* in beschouwing genomen. Het volgende kwam ons daarbij meldenswaardig voor:

«Eene nieuwe inrigting bij die infanterie zijn onder anderen de zoogenaamde gewondendragers (*Blessirtenträger*), die bestemd zijn, om de zwaar gekwetsten buiten het bereik van het vijandelijk vuur en naar de plaats te brengen waar zij verbonden kunnen worden. Zij worden uit de manschappen der infanterie-kompagniën gekozen, en volgens de voorschriften van 12 April 1854, toen dit gedeelte van de dienst definitief geregeld is, wordt hun aantal op 50 man per bataillon bepaald, waarover een subaltern officier en drie onderofficieren het bevel voeren. Overigens zijn alle bepalingen getroffen,

omtrent de keuze der manschappen, hunne uitrusting, hunne dienstverrigtingen en hunne oefeningen, die jaarlijks plaats hebben in de eerste helft van de maand September, onder de leiding van officieren en militaire geneeskundigen."

Bij de beschrijving der Hessische infanterie vinden wij ook gewag gemaakt van de werkzaamheden der commissiën, die zamengesteld waren (en gedeeltelijk nog zijn) uit officieren, met het doel om gewigtige vragen te onderzoeken en een gevoelen daarover uit te brengen. Eene daarvan bijv. nam uitgebreide, vergelijkende proeven met de Zündnadelgeweren, Miniégeweren en Wild'sche bussen; eene andere behandelde de beste wijze van den randsel en de patroontasch te dragen; eene derde het kookgereedschap en de veldflesschen; eene vierde de invoering van de onlangs uitgevondene zaamgeperste groenten, als voedingsmiddel te velde enz. Daarbij behoort tevens, dat de zorg voor de wapens en de uitrusting der infanterie voortaan niet meer, zoo als vroeger het geval was, in handen is van de artillerie; nu daarentegen wordt tot dit doel in ieder regiment eene commissie gevormd van officieren, die alle daarop betrekking hebbende aangelegenheden behandelen en daarin beslissen moet, en zich ten dien einde in verbinding stellen met de directie van het tuighuis. Overal wekt men de verschillende troepenafdeelingen op tot opmerkingen en beschouwingen over die onderwerpen, die het dichtst binnen hun bereik vallen, en de ondervinding, die men daardoor opdoet, tracht men in praktijk te brengen. Na de terugkomst der troepen

uit Baden, bij voorbeeld, vorderde men van alle regimenten en korpsen rapporten over de ervaring, die zij te velde hadden opgedaan, en de voorstellen tot veranderingen en verbeteringen, die daaruit voortvloeiden.

Het gewichtigste evenwel is de wijze, waarop de oefeningen plaats hebben. » Het spreekt van zelve (het is hier de berigtgever uit Hessen, die spreekt), dat men daarbij vooruitgegaan is, op grond van de ondervinding der laatste jaren. Maar veel van wat hieromtrent geschiedt, behoort tot het innerlijke wezen der zaak en laat zich niet zoo bepaald en afzonderlijk optellen. Enkele punten evenwel kunnen worden opgenoemd. Zoo worden bij voorbeeld, jaarlijks in de maand September, de scherpschutters van alle regimenten, twee à drie weken vereenigd, om zich in het schieten en in de velddienst te oefenen. Ook op de groote veldmanoeuvres wordt met zorg gelet: zij hebben geregeld alle jaren in September plaats, als wanneer de gezamentlijke troepen vereenigd worden. Alsdan worden algemeene dispositiën ge-

geven, en den aanvoerders veel vrijheid van beweging gelaten, zoodat daaruit veel nut te trekken is, vooral voor de bevelhebbers, die zoodoende eene gelegenheid hebben zich in de juiste berekening en schatting van tijd en ruimte bij dergelijke troepenbewegingen te oefenen, waaraan het hun anders faalt. Buitendien vordert men bij alle oefeningen meer dan vroeger; ook wordt er over het algemeen meer vrijheid gelaten dan vroeger bij de vorming van den soldaat in de compagnie.

» De methode van afrigten begint zich langzamerhand uit de oude overleveringen te verheffen tot eene meer vrije afwisseling en tot een zamenhangend geheel brengen der verschillende onderdeelen der instructie; de opperheerschappij van het exercitieveld en zijne zuivere schooloefeningen, waarbij aan praktische toepassing ter naauwernood gedacht wordt, begint af te nemen; de gevechtsoefeningen op het terrein, de compagnieskolonnes enz. spelen eene meer gewigtige rol.”

V.

## VERSCHEIDENHEDEN.

### *De nieuwe vlotbatterijen.*

In de *Nouvelles annales de la Marine et des Colonies* lezen wij het volgende aangaande de vlotbatterijen, waarvan tegenwoordig zooveel gesproken wordt; wij geven het in den *Franschen Moniteur-stijl*, zooals wij het gevonden hebben:

De rapporten van den Admiraal BRUAT, aangaande den aanval op Kinburn, hebben de groote uitwerking van de vlotbatterijen doen kennen; eenige dagbladen hadden reeds de nieuwsgierigheid van het publiek opgewekt door enkele bijzonderheden van hare zamenstelling op te geven, maar zij hebben niet vermeld, wie de uitvinder

van dit nieuwe wapen was: men zal met genoegen vernemen, dat het zijn eerste ontstaan aan den Keizer te danken heeft.

Toen bij het begin van den oorlog, de ontzagelijke vloten van Engeland en Frankrijk onder zeil gingen naar de Zwarte en de Baltische zee, dachten alle, die weinig bekend waren met de grondbeginselen van den zeeoorlog, dat die vloten in een ommezien alle Russische vestingwerken zouden omverwerpen.

De Keizer, die door zijne studiën over de artillerie met dergelijke vraagpunten gemeenzaam was, deelde dat gevoelen niet, en hij was overtuigd, dat, indien de Russische vloten, geen slag in volle zee willende aannemen, zich in veiligheid stelden achter de hooge vestingwerken, die gedurende den vrede met groote kosten waren aangelegd, de marine der geallieerden niets tegen die muren zou vermogen. Hij drong er zelfs op aan, in eene nota, die hij aan den minister van marine toezond, dat de admiralen niet dan met groote voorzigtigheid hunne schoone en talrijke schepen zouden blootstellen; want, zeide hij, in den oorlog moeten de kansen gelijk zijn. Men kan een schip met 1200 menschen bemand, met 80 stukken bewapend, waarvan de aanbouw jaren geduurd heeft en dat den staat verscheidene millioenen heeft gekost, niet wagen tegenover een' muur van weinig waarde, gewapend met eenige vuurmonden, door eenige weinige kanonnières bediend.

Daar de eerste veldtogt de juistheid van deze denkbeelden had aangetoond, zocht de Keizer naar een middel, om zoo te

zeggen, eene belegeringsvloot te scheppen, daar de gewone vloot alleen bestemd was, om tegen schepen te strijden. Wij zullen ten dien opzigte in eenige bijzonderheden treden:

Een schip dat 100 stukken zwaar geschut, een eskader, dat er duizende voert, hebben eene beslissende en spoedige uitwerking tegen eenen vijand van dezelfde soort; maar niet tegen fortificatiewerken van metselwerk of van aarde, omdat dan de eene partij veel kwetsbaarder is dan de andere, door het gevaar, dat zij bovendien nog loopt, van in den grond geschoten te worden en te zinken. De forten op de kust begroeten de schepen met kogels, die hunne wanden doorboren, hunne masten omverwerpen en hout- en ijzersplinters in de rondte slingeren, die een nog grooter aantal zeelieden buiten gevecht stellen, dan de projectielen zelve. De gloeiende kogels hebben nog eene andere uitwerking: indien zij blijven steken in het houtwerk, doen zij dit ontbranden, en wanneer niet spoedig hulp wordt aangebragt, hetgeen vaak zeer bezwaarlijk is, veroorzaken zij een brand, die het schip kan verloren doen gaan. Bij de kanonnade van Odessa werd een onzer schepen door dergelijke kogels getroffen. Hier moet men nog bijvoegen, dat het vuren met stukken aan den wal geplaatst, op stevige beddingen, met veel meer juistheid kan geschieden, dan uit vuurmonden op het bewegende schip; dat het schip een groot doel aan de schoten uit de batterij aanbiedt, en dat zijn diepgang in 't algemeen niet toelaat te naderen en te gaan liggen waar men wil. Maar



wat de artillerie der kustverdediging nog veel ontzagheijker maakt, is de uitvinding, die den naam van den generaal PAIXHANS heeft beroemd gemaakt, en die daarin bestaat, dat men holle projectielen van een zwaar kaliber, met evenveel juistheid als de volle, in eene horizontale rigting kan voortdrijven, en waarvan een enkel in de zijde van het schip, ter hoogte of onder den waterspiegel blijvende steken, bij het vaneenbarsten een lek kan veroorzaken, dat onmogelijk gestopt kan worden; een enkel projectiel kan alzoo voldoende zijn, om het schip te doen zinken. Een kogel heeft die uitwerking niet, daar de houtvezelen weder te zamen trekken en het water alzoo slechts door eene nauwe opening door kan dringen, die gemakkelijk te digten is.

Vóór de uitvinding van den generaal PAIXHANS werden de bommen slechts vertikaal geworpen, en, zoo zij al, op een schip neêrvallende, het van boven tot beneden konden doorboren, maakte toch de onzekere trefkans, ze in de werkelijkheid niet zeer gevaarlijk.

Het hoofddoel des Keizers is geweest, een middel te vinden, om goedkoopere vaartuigen te vervaardigen, die gemakkelijker en spoediger zamen te stellen waren dan de schepen; die minder diepgingen en dus digter de kust konden genaken; eene zwakke bemanning hadden, en bijgevolg minder menschenlevens blootstelden, en met een ijzeren bekleedsel omgeven waren, opdat de holle projectielen uit de PAIXHANS-kanonnen er als glas tegen zouden verbrijzelen. Het oorspronkelijk streven was dus niet, een volkomen cnkwetsbaar

vaartuig te maken, maar alleen de uitwerking der uitvinding van den generaal PAIXHANS te vernietigen.

Met dit denkbeeld gewapend, gaf de Keizer last tot proeven, die onder zijne oogen op de polygoon van Vincennes genomen werden. Houten wanden, die een gedeelte van het scheepsboord voorstelden, werden met bekleedsels van verschillenden vorm en dikte voorzien; vuurmonden van zwaar kaliber werden op kleine afstanden opgesteld, en zoo kon men tot het bepalen van de afmetingen en den aard der bekleedsels geraken, die voldoende waren om dien wand te beschermen, door de projectielen te doen afstuiten of ze te verbrijzelen. Die proefneming toonde nog meer aan dan dit: want die bekleeding weêrstond een veel grooter aantal volle projectielen dan gedurende een hevig en langdurig gevecht op een zelfde punt zouden kunnen treffen.

Toen dit bepaald was, gaf de Keizer het plan van een afzonderlijk vaartuig in overweging, ingevolge deze bepalingen: eene enkele laag stukken, weinig diepgang, eene kleine hoogte boven den waterspiegel, beschutting tegen alle projectielen, volle en holle, gloeiende kogels en bommen. De eigenlijke hoedanigheden van een schip moesten tot het bereiken van dit doel worden opgeofferd, en de Keizer gaf aan dit nieuwe oorlogswerktuig den naam van vlotbatterij (*batterie flottante*), om aan te duiden, dat het geen schip was als een ander, om den vijand mede te vervolgen of hem te ontwijken, maar eene werkelijke belegeringsbatterij, die krachtig en langdurig zou kunnen ageeren tegen ves-

tingwerken, welke de vijand als van de zeezijde onaanvalbaar beschouwde.

Het korps van onze scheepsingenieurs levert genoeg mannen op, die in staat zijn, zoodanig ontwerp te vatten, zoodat het spoedig werd vastgesteld. De vlotbatterij behoefde slechts een mast en een tuig te hebben, dat vóór den strijd geheel kon weggenomen worden; en eene stoom-machine, die weinig plaats besloeg, moest, door middel der schroef, de batterij in staat stellen — en dit was een voornaam punt — zonder hulp, zelve de gunstigste plaats voor de uitwerking harer stukken in te nemen.

De vlotbatterij heeft het karakter van groote uitvoerbare en gewigtige uitvindingen, vooral indien zij te regter tijde geschieden. Niet alleen geeft hare stoomschroef haar eene vrijheid van beweging, zonder welke zij weinig waarde zou hebben, maar de ijzeren platen, die haar bedekken, zouden niet op behoorlijke wijze hebben kunnen gesmeed en ingerigt worden, indien onze grootste ijzerpletterijen niet in bezit waren geweest van die ontzaghelijke hamers, welke de stoom tegenwoordig doet werken met een gemak en eene juistheid, die men niet zonder verwondering aanschouwen kan. De vervaardiging van die platen en van andere *détails* der zamenstelling, waarvan het noodeloos is te spreken, is alleen mogelijk bij eene zeer ontwikkelde industrie, zoodat men wel zeggen kan, dat het lang duren zal, voor dat Rusland, tot eigen middelen beperkt, ons hierin met goeden uitslag kan navolgen.

Zoodra de eerste proeven de denkbeelden hadden bepaald, waarop de nieuwe uitvinding moest gegrond zijn, en zelfs nog vóór dat het ontwerp vastgesteld was, heeft de Keizer zich beijverd, zijne inzichten aan onze bondgenooten mede te deelen. Zaakkundige beoordeelaars, mannen van kennis en ondervinding, waren in het eerst eenigzins verrast, want het vraagpunt scheen onoplosbaar; maar de proefnemingen met het geschutvuur, in

Engeland herhaald, bevestigden de in Frankrijk verkregen resultaten. De twee gouvernementen kwamen nu overeen, ieder een zeker aantal van deze vlotbatterijen te vervaardigen, die hare eerste proef afgelegd hebben bij den aanval op Kinburn. De projectielen, die ze getroffen hebben, konden, in weerwil van hun zwaar kaliber, hunne boorden noch doorbooren, noch beschadigen, en zij hebben in gemetselde muren bruikbare bressen geopend.

Alzoo hebben de vlotbatterijen niet alleen, zooals de Keizer vermeende, de zoo ontzettende uitwerking der PAIXHANS-projectielen vernietigd, welke voor Sinope zoo veel nadeel hebben toegebracht, maar zoo wel de ondervinding in den oorlog als die bij de proeven van Vincennes opgedaan, heeft bewezen, dat zij ook aan volle projectielen konden weêrstand bieden. Onze schepen en die onzer bondgenooten, die nu de eigenschappen van dit nieuwe oorlogswerktuig kennen, zullen er partij van weten te trekken.

#### *Aanwending der wrijvings-electriciteit tot het ontsteken van springladingen.*

Op bevel van Z. M. den Keizer van Oostenrijk, zijn sedert het begin van het jaar 1855, bij de Keizerlijke Akademie te Bruck, proeven genomen geworden, ter beantwoording der vraag: of de ontsteking van springladingen door middel der electriciteit, zulke voordeelige resultaten zou geven, dat het raadzaam en uitvoerbaar bevonden werd, ze bij het wapen der genie in te voeren. Het door gemelde Akademie daaromtrent uitgebragt verslag is allezins gunstig geweest, en de vraag wordt daarbij volkomen bevestigend beantwoord.

In de *Allgemeine Zeitung* vindt men deswege het volgende berigt:

De voltasche batterij, waarmede tot dusver voornamelijk de proeven genomen werden, voldoet veel minder, omdat hare werking afhangt van de hoedanigheid der

geleiding, die men bij haar aanwendt; waar sterke werkingen noodig zijn, moet men of kolossale batterijen, of kostbare en boven de gewone afmetingen gaande geleidingen bezigen. De electriseermachine, daarentegen, werkt ten gevolge eener mechanische actie of medewerking der geleiding; en daar de wederstand vervalt, zoo zijn leidraden van goedkoop metaal en geringe sterkte voldoende. De werking heeft op elken willekeurigen afstand plaats, zoodat, na voldoende genomen proeven te Bruck, Olmütz, Krems en Weenen, de keizerlijk Oostenrijksche genietroepen met twintig, volgens het beginsel eener electriseermachine ingerigte toestellen voorzien zijn geworden; de grootste bevat twee schijven van 1 voet middellijn; de lading geschiedt zonder aanwending van een conductor, door middel eener tusschen de schijven geplaatste punt of stip; eene kleinere soort kan met een riem om den schouder gedragen worden. Tot geleiding dient een ongegloeide messingdraad van een halve lijn middellijn. Bij ieder' toestel zijn gevoegd een ongedekte messingdraad van 2000 vadem lengte, en nog een draad van 400 vadem lengte die met gutta-percha bedekt is, voorts al het noodige tot het daarstellen van alle afzonderlijke geleidingen. Het ontstekingsmiddel, bestaande uit een mengsel van zwavelantimonium en chloorzuren kali, kan zonder moeite bereid en in den vorm van eene patroon, op welke plaats der geleiding men het ook verkiest, bevestigd worden. Op deze wijze deed men mijnen op een afstand van anderhalve duitsche mijl springen, en ontstak men gelijktijdig een vijftigtal fladdermijnen over eene uitgestrektheid van 100 vadem. Onder water werden op eenen afstand van 400 vadem ladingen ontstoken, en gelijktijdig sprongen 36 op eene diepte van 4 à 6 voet in den grond aangelegde mijnen, waarbij de geleiding eene lengte van 500 vadem had. De machine deed hare werking ongestoord, zonder dat het jaargetijde of het weder er eenigen invloed op uitoefenden. Bij het doen springen van mijnen

in den Donau en in de marmergroeven bij Neustadt, heeft men zich van zoodanige electriseermachine bijna twee jaren lang op eene groote schaal bediend, zonder dat men eenige menschenlevens te betreuren had; tijdens den rusttijd der werklieden werden de ladingen ontstoken en wel meestal gelijktijdig voor alle boorgaten.

Door zich op deze wijze van de wrijvings-electriciteit te bedienen, wordt een geheel nieuw veld voor den verdedigingsoorlog geopend.

#### *De zeemagt der Vereenigde Staten.*

Bij de jongste spanning tusschen de Vereenigde Staten en Engeland, ter zake der door laatstgenoemde mogendheid in de staten der Republiek beproefde werkingen, is verschillend gesproken worden over de zeemagt en de hulpmiddelen die de Vereenigde Staten bij een uitbrekenden oorlog, tegenover die van Groot-Brittannie zouden kunnen stellen. In de *Allgemeine Augsburgsche Zeitung* is daaromtrent een aan dit geacht dagblad uit Hamburg toegezonden artikel geplaatst, hetwelk deswege de volgende niet onbelangrijke bijzonderheden behelst: «Men is gewoonlijk geneigd de oorlogsmarine der Vereenigde Staten meer of min gering te schatten, omdat men op het getal let. Het getal linesschepen namelijk is niet grooter dan in Zweden, en de eigentlijke vloot heeft naauwelijks meer stukken geschut. Behalve de in aanbouw zijnde 4 linesschepen, 6 fregatten met stoomschroefvermogen, en 6 stoombooten, bezit de Unie 11 linesschepen, 14 fregatten, 4 brikken, 22 korvetten, 10 schooners, 15 groote en kleine stoom- en 11 bom- en transportschepen, te zamen ruim 100 vaartuigen, met 2400 stukken (de nieuw gebouwd wordende schepen daaronder gerekend). Deze vloot kost aan de Republiek jaarlijks 9 à 10 millioenen dollars. Maar de opgenoemde zeemagt is niet de eenige der Vereenigde Staten in oorlogstijd. De

Amerikanen roepen alsdan hunne handelsmarine ter hulp, en kunnen dan genoeg schrik en verwoesting verbreiden. Bij een' uitbrekenden oorlog moet ieder koopvaardij-schip, tegen eene matige vergoeding, ter beschikking van de Republiek gesteld worden, en de Amerikaansche overzeesche stoombooten, pakketbooten en koopvaardij-schepen zijn zoodanig ingerigt, dat zij in korten tijd voor krijgsgebruik geschikt zijn, terwijl de arsenalen, met het oog daarop, zóó voortreffelijk van alles voorzien zijn, dat de in oorlogstijd eensklaps geboren wordende zeemagt der Vereenigde Staten te regt eene geduchte magt kan genoemd worden. Telde in het begin van dit jaar Engelslands handelsmarine 25535 zeilvaartuigen, hebbende te zamen 3,942,495 tonnen inhoud, met 1524 stoombooten van 306,257 tonnen inhoud, of te zamen 26859 vaartuigen met 4,248,750 tonnen inhoud, de koopvaardijvloot der Vereenigde Staten bedroeg, daarentegen, omstreeks 50000 vaartuigen met een gezamentlijk bedrag van ruim vier en een half millioenen tonnen inhoud, waaronder ongeveer 5000 stoombooten, van welke omstreeks 1600 den oceaan bevaaren. Hieruit is op te maken, welk eene geduchte zeemagt daar te stellen is uit zoodanige koopvaardijvloot, die geheel voor de zeevaart ingerigt en beter dan die van eenige handeldrijvende natie voor oorlogsgebruik geschikt is, vooral van wege de talrijke klipperschepen en stoomvaartuigen van groot charter. — Uit dien hoofde oordeelt men geheel verkeerd met de zeemagt der Vereenigde Staten naar de sterkte der geregelde oorlogsvloot te schatten."

*De Fransche ladderbrug voor Sebastopol.*

Onder den titel: »De ladderbrug bij den Malakhofforen,» geeft de Engelsche kolonel Sir JAMES EDWARD ALEXANDER, in het *United Service-Magazine* van November, eene beschrijving van de bruggen,

door de Franschen bij de bestorming van genoemd werk gebruikt.

»Een van de meest belangwekkende voorwerpen om te zien en te onderzoeken, na het einde der belegering van Sebastopol, »schrijft hij,» is de brug van ladders, welke de Franschen over de diepe gracht van den Malakhoff geworpen hebben, en waarover zij voorwaarts renden om de borstwering te bereiken en dit ontzagchelijke werk binnen te dringen.

»Eene week voor de bestorming hoorde ik van deze ladderbrug spreken, en dat de Franschen bezig waren, in een van de genieparken, te beproeven vijf ladders, ieder van dertig voet lang, naast elkander te plaatsen, waarop in de lengte planken op de sporten gelegd werden, terwijl de werklieden zich snel regts en links terugtrokken, zoodat de bestormers met spoed konden vooruitrukken; werkelijk zijn zij ook met den besten uitslag op den gedenkwaardigen 8<sup>sten</sup> September in dier voege aangewend.

»De gracht van den Malakhoff is omtrent twintig voet diep, de borstwering nog dertig voet hooger boven de kruin van het glacis. De ligte, lange en sterke Fransche ladders bragten de aanvallers halfweg op het buitentalud der aarden borstwering; onze ladders van vijftien voet verpligten ons in de gracht van de Redan neder te dalen en de escarp weder op te klimmen, en hoewel zij te zamen gevoegd kunnen worden, konden zij toch niet gebruikt worden als horizontale brug om een dertig voet breede gracht over te te trekken.

De Fransche ladders, met ijzeren punten aan de uiteinden, waarmede ze in de aarden borstwering van den Malakhoff konden vastgemaakt worden, werden in eene horizontale rigting over de gracht geschoven, over eene rol, die tusschen regtopstaande palen draaide, welke digt bij den rand van de gracht in den grond gedreven waren.

---

## BERIGT.

---

Zooals wij in het *Prospectus*, ook bij ons vorig nummer gevoegd, vermeld hebben, wordt de Jaargang 1855 met dit Nummer gesloten. Wij nemen nogmaals de vrijheid onze lezers naar genoemd Prospectus te verwijzen, en beleefdelijk te verzoeken, de opgaven der intekening, in zoover die nog niet zijn ingezonden, zoo spoedig mogelijk regtstreeks aan de Uitgevers te doen toekomen.

De bijval, dien de wijziging in de uitgave onder het militaire publiek gevonden heeft, en die ons tot onze groote voldoening van verschillende kanten is gebleken, doet ons met vertrouwen den nieuwen Jaargang op den aangekondigden voet openen, waartoe het veel vermeerderd getal onzer geabonneerden ons dan ook in staat stelt.

De toezending van verschillende stukken ter plaatsing, welke zoo spoedig mogelijk zullen worden opgenomen, en de beloften, ons in dit opzigt door andere welwillende medewerkers gedaan, getuigen mede van eene voortdurende belangstelling, die ons natuurlijk niet anders dan zeer welkom kan wezen, en in welke wij ons Militair Tijdschrift blijvend aanbevelen.

*De Redactie.*

---